

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

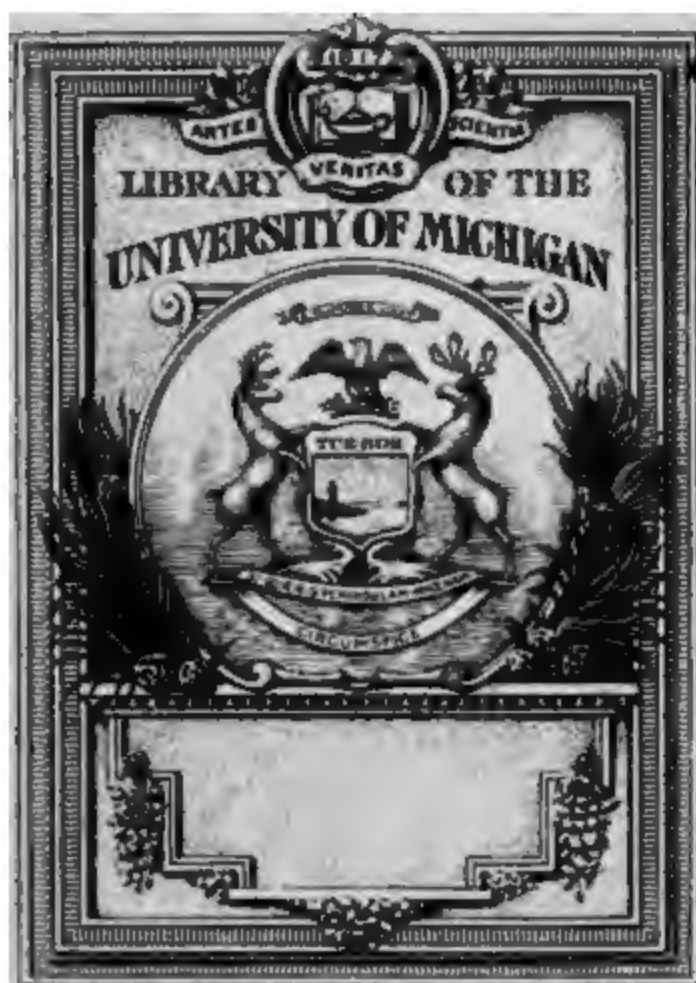
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

B

973,566

1000
C.

KAROLINERNA

I

100
100
100

KAROLINERNA

AF

VERNER VON HEIDENSTAM

NY UPPLAGA

ILLUSTRERAD AF E. V. STROKIRCH

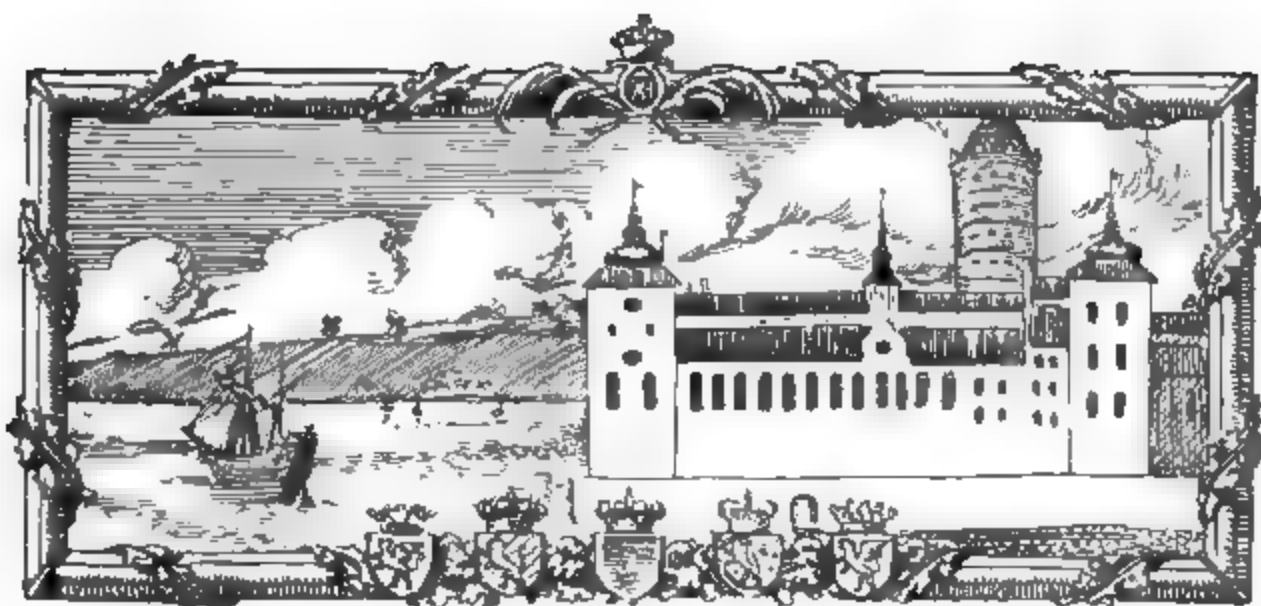
STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Trettonde tusendet.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1905

FÖRSTA SAMLINGEN

194485

GRÖNA GÅNGEN.

På slottsvinden, där brandmästaren sålde brännvin och öl, hade en lång, smalaxlad kund blifvit nedskuffad i trappan, och det tomma tennstopet kastades efter honom, så att det rullade mellan skorna. Hans regarnsstrumpor voro stoppade och smutsiga. Halsduken hade han knutit ända upp öfver munnen och de orakade kinderna, och han stod oafbrutet med händerna i rockskörtsäcken.

— Visa ut galna Ekeroten! — sade brandmästaren. — Han har prustat tobaksdrossar i ölet och stuckit Petter Målare med en stoppnål och är fuller af elakhet alltigenom. Fäll sedan ihop slagbordet! Det är befallning att stänga slottsportarna, för nu är det snart ute med kungliga majestätets lif.

En af vaktmästarna var Karl XI:s gamle trojänare Håkan. Han hade ett fridsamt ansikte men gick så hjulbent i sina styfva kläder, att det såg ut som om han nyss stigit ned från en häst. Han tog upp stopet och stack det vänligt under Ekerots arm.

— Jag skall följa konstapeln, — sade han, — eller löjtnanten eller hur det nu är man får säga.

— Lars Ekerot är kapten vid nådiga majestäts krigsflotta, — svarade Ekerot. — Och berest och språklärd är han också. Här på slottsvinden ser man inte skillnad på folk och folk. Jag skall

lämna in en anmälan och klaga, det skall jag. Hafver jag inte sagt eder, att eld snart skall regna af himmelen och hvar sparre i detta hus stå i ljusan låga? Fala rådgifvare, orätrådiga domar, förbannelse och jämmer, det har blifvit vårt dagliga bröd, och Herrens vrede hvilar tungt öfver landet.

— Inte behöfver löjtnanten... eller..., kaptenen utsprida tal om värre olyckor än de, som Gud redan gifvit oss att bära. Rundt omkring på malmarna har våldelden gått fram, och i tio år ha vi haft missväxt och hungersnöd. En tunna råg kostar redan tolf riksdaler i silfver. Snart tryter fodret till och med i det kungliga husets stall, och fartygen med den införskrifna spannmålen ligga fastfrusna ute i skärgården.

Ekerot gick bredvid honom utför trappan och såg sig kring utan att fästa de små oroliga ögonen vid något bestämdt föremål. Ibland stannade han och nickade och talade halfhögt för sig själf.

Genom gluggarna skymtade borggården i djupet och den öfverbyggda trappan med sina obelisker och vakterna som gingo fram och åter i trumpetargången. Bortom de snöiga tornen och taken

rörde sig små svarta grupper af människor på den igenfrusna Mälaren mellan Kungsholmslandet och Söder, och marskvällen sken tvärs igenom en af salarna i den västra slottslängan, så att det såg ut som hade ljus varit tända i takkronan.

— Ja, ja, — mumlade Ekerot — det skall brinna allt, allt — allt det, som var vår skam, allt det som var vår storhet. Jag har sett blanka karlar på himmelen, och när jag om natten sitter med min pipa, ser jag i tobaksröken underliga planeter, som visa mig, att den gamla världsordningen är rubbad. I Ungern och Tyskland regnar det svärmar af Arabiens gräshoppor. De eldsprutande bergen uppkasta glödande stenar. För två år sedan hade vi i februari fingerhögt gräs på Djurgården och hörde vårfåglarna, men i maj åkte vi på släde. I augusti hängde sädesaxen isiga, men i september plockade jag smultron på Essingen. Det är i sådana tider, som Herren Gud öppnar de utkorades ögon, så att de se det fördolt är.

— För Guds namns skull, tala inte så! — stammade Håkan.
— Ser han sina syner vakande eller sofvande?

— Midt emellan.

— Jag lofvar att jag skall inberätta hvart ord till kungliga majestät själf, om löjtnanten riktigt sannfärdigt vill omtala för mig allt, hvad han sett och vet. Ser han där nere de två fönstren, där luckorna äro igenskjutna. Det är inte en half timme sedan jag var där inne. Där sitter kungliga majestät i en stol, ombäddad med täcken och kuddar, och han har blifvit så liten och hoptorkad, att det bara är näsa och läppar. Och inte kan han upplyfta hufvudet. Stackars majestät, som skall utstå sådan vända, fast han bara är några och fyrtio år. När han förr kom haltande genom rummen, var jag gladast om jag slapp ut, men fast jag bara är den ringaste bland tjänare, kan han nu taga mig om halsen och trycka mig intill sig under strömmande tårar. Inte tror jag, att han känner stort varmare för sonen än han gjorde för sin gemål. När han skickar efter honom, är han ordknapp och sitter mest och ser på honom. Han talar nu bara om riket — och åter om riket. Ännu för en vecka

sedan såg jag i hans knä papper om husesyner och oktrojer och sådant nojs, men nu har han uppskrifvit sina hemliga råd till sonen och lagt brefvet i ett försegladt järnskrin, och så snart någon stiger in i kammaren, är det som stammade han både med sina feberglänsande ögon och sina ord ett beständigt: Hjälp mig, hjälp mig att upprätthålla riket, att göra min son värdig och klok! Riket! Riket!

Håkan for med handen öfver pannan, och de gingo vidare utför trappan från glugg till glugg.

— I rummet där under oss till vänster befinner sig hennes majestät änkedrottningen. Hon har låst sig inne de sista dagarna och inte ens Tessin slipper dit med sina portföljer. Ingen vet rätt hvad hon tar sig till, men jag tänker väl, att hon som bäst slår bort de dystra tankarna med ett parti fem kort och trumf. Då klinga och pingla berlockerna mot spelbordskanten och det krasar och frasar och fräser i spetsar och pös... och spanska röret med guldknappen halkar i golfvet...

— Och den vackra fröken Hedvig Stenbock, som står bakom stolen, niger och tar upp den.

— Det gör hon visst inte, för hon är länge sedan gift och gammal och ful och hemma hos sig. Löjtnanten lefver bara i det, som varit, och det, som skall bli.

— Kanhända det! — Ekerot plirade elakt och pekade på den norra slottslängan, som nyss blifvit uppförd af Tessin, sedan den gamla jämnats med jorden. Några murställningar kvarstodo ännu med granrisruskor på de högsta masttopparna. — Nå, hvem bor under det där långa lådlocket? Tvi vale! Där bor ingen alls... och ingen kommer heller att bo där, det vet jag. Hvarför kunde det inte få stå kvar som det var? Fan tage gottorpskan, som satt alla byggerigalenskaper i hufvudet på kungliga majestät! Sir vaktmästaren, liksom hvar människa har sin själ, så har hvart gammalt hus inom sig allehanda myllringar och andra mörksens väsen, som bli oroade och vantrifvas, när man kommer med hackan och murslefven. Minns han Gröna gången, som fordom gick där uppe

i takskärningen ofvanpå den gamla slottskyrkan? Det var där, som jag första gången fick mina ögon öppnade. A, jag skall nog berätta. Jag skall säga vaktmästarn alltsammans, om han följer med mig hem och sedan håller sitt löfte att inberätta hvart ord för kungliga majestät själf.

De hade nu hunnit ned till inkörshvalfvet och gingo på bron öfver slottsgrafven. En kurir med skinnväska på ryggen höll just på att stiga af hästen, och hans svar på de många frågorna hördes bland fottrampet och kommenderandet.

— På sex mil norr om Stockholm bara sett tre människor... De sutto vid vägkanten och lifnärde sig med ett själfdödt djur... I Norrland kostade ett pund mjölblandad bark fyra riksdaler i silfver... Soldaterna svälta ihjäl... Regementena knappast halftaliga...

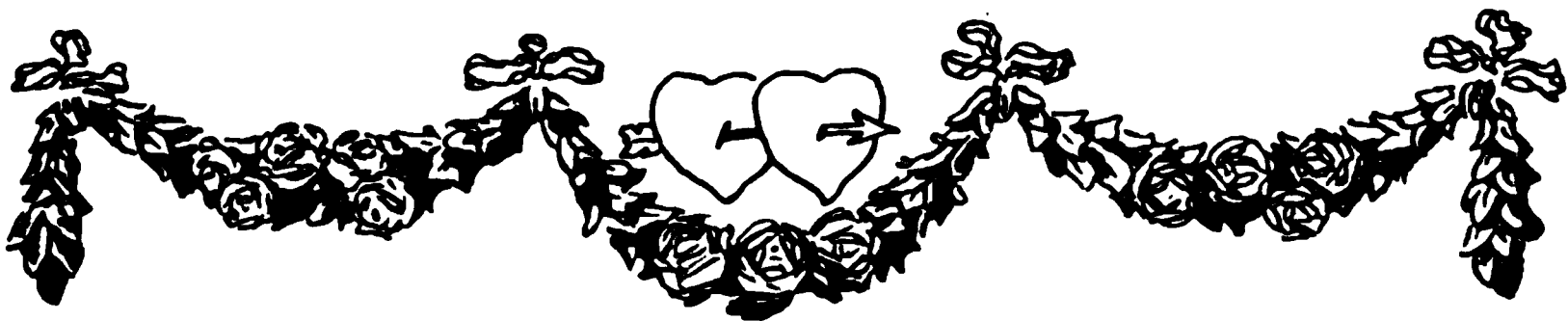
Ekerot nickade instämmande som hade detta länge sedan varit honom bekant, och han gick alltjämt bredvid Håkan med tennstopet under armen och händerna stuckna i rockskörten.

När de hade kommit upp till hans vindskammare vid Trångsund, gaf han Håkan en misstänksam sidoblick, och när han stack nyckeln i låset undersökte han noga, att dörren icke blifvit öppnad under hans frånvaro. Kammaren var stor och kall. I fönstret stod en bur med en ekorre, och på den ena väggen voro en mängd olika mynt radvis uppspikade. Där sutto blanka elbingeriksdalrar och små och stora kopparmynt och en revalsk femdukat och äfven ett par af de gamla Palmstruchska sedlarna, som redan varit värdelösa i trettio år. Ekerot gick fram och synade och räknade penningarna.

— Dären, — sade han, — puttrar sina ägodelar så djupt ned, att han inte själf kan öfvervaka dem, men jag vill ha dem under ögonen, så att jag lätt kan räkna in dem i säcken, när den svåra elden kommer.

Ur den ena vrån framräknade Ekerot fem vedpinnar, som han ställde i spisen och antände med en tyresticka. Därefter stoppade han och Håkan sina pipor, och efter som inga stolar funnos, satte de sig på golfvet framför brasan.

— Nå, låt oss höra nu! — sade Håkan.

Ekerot berättade:

— Aldrig har jag sett något så förfärligt som Gröna gången. Det var på den tiden, då jag var konstapel vid krigsflottan. Ni: har man stoppat till mig min lilla pension på tvåhundrafemtio daler. He, kan tänka! Jag kördes väl ur tjänsten för det man var rädd, att jag annars skulle sluta som generalamiral. Och det ville Hans Wachtmeister vara själf. — Karlen är tokug! — skrek han på däck, när jag höfligen bad honom att lyfta på hatten först, innan han kommenderade mig upp i riggen. Och så var det slut med mig. Galna Ekeroten hette jag redan då hvar jag kom och gick. Så går det till. En fattig gesäll bär en kamrat till grafven, sedan bär han sin mästare till grafven och för en fyrk bär han slutligen än den ena och än den andra och får sig en vaxdukshatt och en svart långkappa och, när han har brådtom, trilla listrullarna ur fickan... och barnen taga till fötterna och gråta och skrika: Likbärarn, likbärarn! Men fast man kan bli en sådan buse, äro vi lell från begynnelsen af samma deg allihop. Inberätta nu detta ord för ord till kungliga majestät själf... Nåja, på den tiden var jag ganska färdig i att rita och afteckna. Några dagar före den där trätan med Wachtmeister fick jag därför nådig befallning att taga med mig en annan konstapel, som hette Nils, och inställa mig i förrådskammaren ofvanpå gamla papistkyrkar i det slottstornet som låg åt strömmen. Där skulle vi afteckna en söndrig galeonslykta, efter hvilken änkedrottningen ville låta förfärdiga en ny för sina mälarslupar. När vi så sutto där en dag och dobblade och retades med den spruckna galeonslyktan, som inte håken gitte afrita, kom lusten på mig och jag ropade:

— Nils, har du sett någon hund med fem ben?

UP
OF
MY

Då Nils ryckte på axlarna talade jag vidare.

— Jag såg nyss en på Järntorget. Fyra ben gick han på och det femte hade han i mun.

Nils blef vresig, och för att förarga honom ropade jag ännu högre. — Kvick är du inte. Få se, om du är modig. Jag håller vad om detta tennmått, fylldt med äkta spanskt och med en dukat på botten, att jag vid vådringningen skall gå ensam genom Gröna gången.

Nils svarade:

-- Jag vet, att när du sätter dig något före, nyttar det till intet att söka draga dig därifrån, och inte vill jag, att du skall akta mig snål om gåfvan. Kära Ekerot, jag håller därför det vad, som du önskar, men jag vill inte inför din gamla mor bära ansvaret, om det sker dig illa. Därför går jag hellre hem till mitt. På dagen är nog denna herrskapliga bostad präktig att skåda, men på natten lär här gå underligt till, och sofver jag hellre i den uslaste kåk på Malmen.

Jag kallade honom pultron och lät honom vanka sin färde. Så snart jag blef ensam märkte jag, att det redan börjat skymma, och för att härda mig gick jag de par tre stegen utför vindstrappan till Gröna gången och såg i nyckelhålet.

Den gröna målningen hade på flera ställen fallit ned, så att den äldre ljusröda färgen sken fram. Utefter väggarna stodo allehanda husgerådsting, som tjänat ut och flyttats dit upp. Jag såg skåp och stolar och skilderier med hundar och hästar och längst bort en säng med hopdragna sparlakan. På sidorna voro skrymmen och gömmen, där det droppade och stänkte från de otäta taken.

Det var vid Valborgsmässan och därför någorlunda ljust, och detta återgaf mig en viss trygghet, så att jag kunde sätta mig ner i trappan och vänta, men jag visste att underliga skapelser hade sitt tillhåll där uppe under golfvet. Vaktmästarna kallade dem nattjärsor, därför att de först i skymningen lyfte på de murkna tiljorna och stucko upp hufvudet. De voro icke större än tre års barn och

alldeles bruna och nakna och hade kvinnokropp. Ofta kunde de sitta uppklattrade på skåpen och vifta med armarna, och den, som råkade att snudda vid en nattjärsa, dog inom året. De brukade springa kring på vindarna, och ibland skreko de i hemlighusen och bultade under fjölen, så att hoffruntimren icke tordes gå dit utan hellre lågo med kolik hela natten.

Så snart jag hörde vårdringningen, sköt jag upp dörren på vid gafvel.

Jag tog ett steg framåt, men min fasa var så stor, att jag blef stående med händerna på dörrposten och bara stirrade. Genom en bar fläck på en af de kritade rutorna såg jag ända upp till tornet på Brunkeberg, och det styrkte mig, så att jag sprang rätt in i Gröna gången, för att inte ringningen skulle tystna, innan jag hunnit tillbaka. Så länge den ljud, skulle mörksens väsen ingenting mäktas.

Vid pass midt i gången såg jag plötsligt något mörkt stryka fram utefter sparlakanssängen och smyga ned i en af karmstolarna som för att gömma sig eller vänta. Mitt vänstra knä höjde sig af sig själft, och jag hörde ekot af mitt skrik genom vindarna. Det var från den stunden som mina ögon öppnades, så att människorna kallade mig galen.

Mot fönstret såg jag att det satt en man i stolen. Han förblef lika orörlig som jag. Med ens grep han mig i armen och hviskade mellan tänderna:

— Figlio di un cane! Spion? Hvad? Vaktmästare hos änkedrottningen?

— Gud signe! — stammade jag, ty nu förstod jag att det var en mänsklig gelike, och på den darrande och fubblande handen förstod jag, att han inte var mindre förskrämd än jag själf. Äfven märkte jag, att han var i strumplästen och hade skorna instuckna vid bröstet.

Jag samlade tankarna och beskref mitt enfaldiga upptåg, och slutligen blef jag trodd.

— Ett sådant fördömdt och bofälligt gammalt näste, — brummade mannen för att skyla sin egen häpenhet. — Här är sådant takdropp, att jag blifvit alldeles genomvåt om fötterna. Så sant jag lefver skall här bli ett nytt hus... Min gode man, hittar du, så hjälp mig genom den här vindslabyrinten till balettsalen. Hvem jag är gör detsamma.

-- Det gör det väl, — svarade jag, — fast nog känner jag igen nådig kammarherr Tessin.

Han teg och tog mig i rockskörtet och så vände jag och gick före honom. Jag tror, att i grunden voro vi båda två lika belåtna att ha träffat hvarandra. När vi kommo ned till balettsalen, befalldes han mig att stanna utanför dörren, men jag hörde nattjärsorna springa bakom oss i skumrasket, och jag höll handen kvar på låset, så att jag genast kunde skjuta upp dörren igen och oförmärkt smyga mig efter. Genom fönstren såg jag strömmen, och inne kring väggarna stodo en mängd lutande kulisser, målade med tuktade träd och hvita tempel.

Tessin stannade midt i salen och klappade tre slag i händerna.

En dam reste sig bakom kulisserna och öppnade en liten blindlykta. Var det inte Hedvig Stenbock, änkedrottningens grefliga hof-fröken! Si, si, si, tänkte jag och bet i läppen, den där utländske sprätthöken spetar redan så högt!

-- Hedvig, mitt allra käraste på världen! — sade han. — Vi gå genast till din kammare. Intet resonemang, ma chère!

Hedvig Stenbock var då bortåt fem och trettio år och hon gick honom så styf och stel till mötes, att jag inte skulle ha trott henne ha hvarken hjärta eller själ, om hon inte med ens blifvit alldeles förvandlad och fått blodet åt kinderna, när han omfamnade henne.

Då glömde jag mig och utbrast halfhögt:

— Jaha ja!

Tessin vände sig om, men han var så het, att han endast rynkade ögonbrynen och spillde alla sina ord på att förklara min närvaro.

— Någon hjälpare torde vi i alla fall behöfva, — sade han, — och Ekeroten kan vara lika god som någon annan. Förstår han att tiga, skall han inte bli utan lön.

Sedan befallde han mig att taga blindlyktan och gå genom de tomma rådkamrarna — tackar för nåden! — och vidare den väg, som han beskref, ända till gången, vid hvilken änkedrottningens fruntimmer bodde — vacker sömn, mina finaste! Så snart jag försiktigt hade sett efter att ingen spyfluga i hofkläder där surrade kring, skulle jag återvända och meddela det.

Annat hade jag dock att mäla, när jag väl kom tillbaka. Jag hade hört nattjärsorna bulta innanför dörren till konstkammaren och sett dem springa med små eldgnistor i händerna utför trappan till arkivsalen, där riksens handlingar lågo i väggskåpen. Till sist hade jag i den angifna gången hittat en af änkedrottningens vaktmästare, som satt och sof öfver sin handlykta med ryggen mot muren.

— Han har blifvit ditskickad sedan jag gick, — sade Hedvig Stenbock och stod åter lika stel och rak. — Han anar inte att fågeln redan är flugen. Men hur komma tillbaka?

Hon sköt Tessins armar ifrån sig och blef tankfull.

— Länge har jag fruktat och anat. I natt kommer skandalen öfver oss. Hennes majestät är svartsjuk.

Tessin grep med händerna i luften som efter osynliga värjor och dolkar, och det sprutade och sprakade om ögonen.

— Svartsjuk? På mig? Hon är fyrtio år och gråsprängd, och hon är en smula hes och skroflig i stämman som en karl. Skall jag aldrig slippa höra det pratet! Hos hvem skulle jag ha framlagt mina planer och sökt gunstigt beskydd, om inte hos Sveriges Hedvig Eleonora! (Han bugade sig.) Men frukta dig intet, mitt allra käraste, ty ingen skam får låda vid dina dagar, utan nu i natt skall du följa mig härifrån. En släde kan väl alltid skaffas... och sedan... addio! I Italien har jag vänner.

— Gud i himmelen må veta, — svarade hon, — att jag alltid gärna följer dig, ehvart du det begär, och efter människor frågar jag

platt intet, utan vill hellre vara dig när än försaka, men först må vi dock med en tillgifven vän och beskyddare pröfva hvad klokt är. Jag tänker på Erik Lindskiöld, som i afton sitter och dricker med hans majestät. — Ekeroten skall gå ned öfver borggården till kungens lilla uppgång och vänta där till dess Lindskiöld kommer, och då skall han under många ursäkter anropa honom att skynda hit upp... till mig.

Tessin slog afböjande med handen, men jag aktade den kavaljeren föga utan fann en större förnöjelse i att åtlyda en så ädel fröken.

Det var långt lidet på natten, när jag kom tillbaka med Lindskiöld. Han utfrågade mig noga om allt. Hans peruk gungade och han svor vänligt och gapskrattade och väsnades som hade hela slottet varit hans.

Inkommen i balettsalen böjde han sitt ena knä samt kastade hatten i luften och ropade:

— Ären I alldeles kollerstolliga, mina herrskap, som kärlek vill smaka och intet försaka, fast alla er bevaka? Er böjelse gör mer förnöjelse än upphöjelse. Paff! Puff! En fattig byggmästare, en lyckofrestare af nykläckt adel ej utan tadel kan hoppas att vinna så högställd grefvinna. Den dagen begynte vårt buller och bry, då Eva i Eden stod skapad och ny och Adam han vakna' och sa' betagen: får jag gratulera på födelsedagen!

— Trullerulla, stupfulla! — mumlade Tessin afsides till sin dam. — C'est ce que l'on appelle l'esprit suédois! Lindskiöld har druckit.

— Bara något litet. Han är vid gunstigaste sinne.

Lindskiöld hörde dem icke utan fortsatte, så att det klang i den vida salen.

— Jag har länge misstänkt detta, och lär den högvälborna släkten taga sig illa vid. Men resa till Italien! Ah bah! Här har kammarherren landet, som behöfver hans snille. Se mig i hvitögat och säg, om han kan resa från slottsritningarna, som han framlagt på mitt bord, om något i världen är honom så kärt som hans konst?

Tessin blef blodröd och såg ned i handlyktans låga.

— Jag har bestämt mig att äkta kammarherre Tessin, — sade Hedvig Stenbock, — och därvid kommer det att bli.

Lindskiöld lade handen på hjärtat.

— Gewiss, gewiss! säger riksänkan. — En krans vill jag binda med blomst och med blad från mitt Lindevad. Själf har jag ej anor från grafkor med fanor, och far min var smed, men bäst som det led... jaha, så blef han borgmästare i Skenninge. Tänk om kammarherren stammat från Skenninge! Hur skulle han då ha byggt? Ett nytt kongl. slott i skenningestil? Ett spektakel för sta'n, fy sjutton och fan! Var han stolt och var fjär, att han är den han är.

Lindskiöld fattade Tessin om armen, hög och hotande och med en åtbörd som hade han plötsligt afkastat en nedstänkt maskeradkappa.

— Kalmera sin ardeur ett månhvalf eller så! Att begynna med kysser nu kammarherren sin utvalda på handen, går tre steg tillbaka, gör révérence och följer sedan med mig. Tyst, när jag talar i konungens salar! Ekerot går tillbaka till riksänkans vaktmästare, blåser ut hans lykta, väcker honom med ett sundt och eftertryckligt slag på örat och kastar sina skor efter honom, när han löper, så att han tror, att det är nattjärsorna. Sedan kan den nådiga jungfrun osedt och trankilt gå in till sitt. Det är ju bestämdt, att hon om en tid skall medfölja på en resa till Pommern. Då genskjuter kammarherren henne och äktar henne i all stillhet. Hans majestät skall jag sköta här hemma. Den gottorpska olyckan... jag menar riksänkan... ein verschmitztes Weib... henne kan inte hin själf regera, men den fientliga högförnäma släkten, den har jag hört taxeras vid reduktionsbordet och den skall jag nog veta att påminna hvad den är värd. Här stunda nya tider. Ack, mina barn, mina barn, om ni visste, hur bröstet vidgas när man står vid statsrodret och styr efter aflägsna båkar, hvilkas namn man icke ens vågar framsäga till själfva kungliga majestät. Men förlita er nu på mitt ord. Här, där vi nu stå, skall kammarherren bygga sin odödlighet.

Förbrvllad drog Tessin hans hand till sina läppar, och när jag

hade uträttat mitt ärende med vaktmästaren, räckte han mig med en högdragen grimas de båda Palmstruchska sedlarna, som sitta där på väggen.

— Där har han sin utlofvade belöning, om han tiger, — sade han.

Men sedan begynte mina syner och olyckor, och när jag satt sjuk hemma på kammaren, blefvo mina krämpor en visa i kvarteret... gikt, bröstsjuka, snuskvaf, vådaskott i benet... och surr i hufvudet. Och när jag plockade fram de Palmstruchska sedlarna, som den äreförgätne skalken stuckit mig i rocksäcken, fick jag veta, att de redan många Herrans år förut hade förlorat allt värde. Inberätta nu detta till kungliga majestät själf!

Ekerot ville berätta än mer, men det bultade häftigt på dörren, och ett bud kallade Håkan till konungen, som blifvit sämre.

Några dagar efteråt på annandag påsk berättade folket, att konungen låg i själatåget, men Ekerot nickade endast på sitt vanliga sätt liksom hade allt varit honom bekant tillföre. En mängd drängar och pigor, hvilka för hungersnödens skull blifvit uppsagda på landet, stodo husvilla och förtviflade i snön på gatorna, och Ekerot gick från flock till flock med händerna i rockskörten och lyssnade och nickade. Om nätterna uppsatte han spåbref, som han sedan inlämnade till öfverhofpredikanten Wallin. De olyckliga, skref han, vänja sig att se in i mörkret, så att de slutligen kunna skönja det, som är skumt och fördolt för de ljusblinda lyckliga.

En blåsig aprildag, när han nyss hade instuckit sitt sista spå-bref under Wallins förstugport och hemkommit på kammaren, satte han sig vid fönstret och småpratade med ekorren. Alltemellanåt tuggade han på några torra päron, som han framplockade ur en låda. Bäst han satt så, hörde han klämtslag och larm, och när han sträckte sig ut genom fönstret, såg han slottstaken höljda i gul rök. Han vände sig om mot rummet samt började nedtaga mynten från väggen och inräknade dem noga i sin ficka. Han darrade och hackade tänder, och med ekorreburen under ena armen och tennstopet under den andra stultade utför trappan ned till gatan.

Han knuffades mot husväggen och stod och stirrade upp mot slottet, där dånande eldstrålar redan sprutade fram under de murkna sparrarna. Snart flammade alla de tre längorna som stora bål, och brandens tordönsliknande buller öfverröstade klämtslag och trumhvirflar.

— Si si! — sade han. — Nattjärsorna måste fram på ljusan dag! Si, hur de springa i långa rader utefter takåsarna med eld i händerna! Nu klättra de upp på torntaken och hoppa öfver den nya Tessinflygeln, som stört deras trefnad. De vilja bränna sig själfva inne. Detta är bara begynnelsen. Det skall brinna, allt, allt!

Soldater och vaktmästare trängdes på slottsbron mellan vattentunnor och vandrande stolar och skåp och skilderier, och under de båda lejonerna, som höllo vapenskölden öfver porthvalfvet, framträdde Hedvig Eleonora, Karlarnas moder. Två hofherrar stödde henne och nästan buro henne, ty hon sjönk tillhopa och ville beständigt stanna och se tillbaka. Blåsten lyfte mantiljen högt öfver det silfvergrå håret och svepte den i nästa stund som ett mörkt dok om de förgråtna ögonen, den stolta örnäsan och de starkt sminkade kinderna.

— Båren brinner under din sons lik! — ropade Ekerot pekande. — Och tronen brinner, på hvilken din sonson stigit upp, och innan du lägger dina ögon samman, skall aska begrafva hela hans rike. Minns du inte, att han föddes med blod i händerna?

UNIV.
OF
MICH.

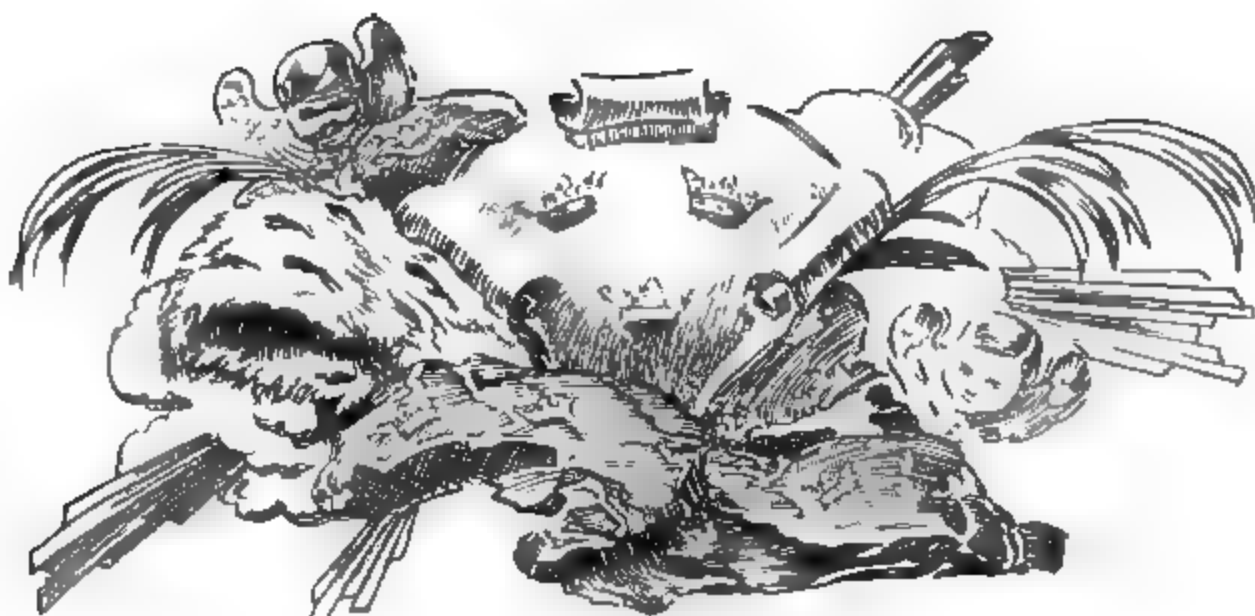
Han banade sig ängsligt väg utefter husväggen rundt hörnet till Trångsund. Gnistorna stego på himmelen som stjärnor, och bortom kyrkogårdsmuren såg man det mäktiga slottstornet Tre Kronor, hvilket reste sig hela fyra våningar öfver de högsta taken. För hvar våning som elden eröfrade, utstöttes röken genom gluggarna som från kanoner. Det är nattjärsorna, tänkte han, som, medan vasakonungarnas borg förbrinner, skjuta viktoria. Åter och åter omhöljde röken det gamla riksens vapen på tornspiran — och åter framglimmade svindlande högt de gyllene kronorna likt tre stormfåglar hvilande på sina vingar. Ringarna i Nikolai kyrka klättrade upp för sina stegar för att röra själfva storklockan och andragångsklockan, men när de hörde mullret då slottstornets bottnar och hvalf störtade samman och ryckte spiran och vapnet med sig i fallet, vände de och flydde. Stuckna af fasa begynte barn och kvinnor att snyfta och springa, och de berättade, att de vid söderport sett en sinnesrubbad man smyga sig bort med en ekorrebuk och ett tennstop under armarna och halfhögt sjungande på en gammal botgöringspsalm.

.

.

EN PREDIKAN.

I Storkyrkan reste sig åhörarna från sina bänkar och sågo mot vapenhuset, utanför hvilket Karl XII steg ur vagnen.

Det var en vacker, men spenslig och outvuxen gosse. Den fjäderkantade hatten satt lustigt liten uppe i den stora burriga peruken, och när konungen stack den under sin arm voro hans åtbörder ängsliga och besvärade. Han gick trippande och något litet krokig i knäna, som det var bruk, och ögat var sänkt. Hans sorgklädsel var dyrbar med hermelin på uppslagen och blonder kring handskarna, och på de högklackade karduansläderskorna hade han spännen och bandrosetter.

Förbryllad af de nyfikna blickarna tog han plats i den kungliga bänken under den af genier burna gyllene kronan. Han satt stel och vänd mot altaret, men förmådde icke att samla tankarna kring den heliga akten. När till slut prästen steg i predikstolen och med en ordlek och ett kraftigt slag på bokbrädet väckte ett dämpadt sorl, rodnade han häftigt och kände sig ertappad på bar gärning. Snart blefvo dock tankarna samma upprorsmän som nyss och gingo sina egna vägar, och för att dölja sin blyghet begynte han bortplocka de svarta punkterna på hermelinen.

— Si på'n! — sade en hustru i en af de nedre bänkarna.
— Han behöfde ännu slita fadersriset. Har fan biti'n i fingrarna?

{ De ska hon säja, snuskona, som hasat in i högre bänk än hon har lof till! — svarade grannkvinnan och knuffade henne hufvudstupa ut på gången. }

Käppgubben, som stod nere vid dörren och hade till ämbete att gå kring och stöta de åhörare i nacken, hvilka somnade, knackade i golfvet och hytte med handen, men bullret hördes upp till adelsbänkarna, så att de höga herrarna vände på hufvudet, och predikanten insköt genast följande ord:

— Endräkten, sade jag, den kristliga endräkten! Hvar vankar hon med sin lena sötvälling? Må tro i folkhopen? Håll fast'na! Må tro i Guds hus eller kring kungliga majestäts egen person? Pytt den som hittar'na! Därför säger jag eder, I jordens förstar, befliter eder om endräkten och kärleken och lyfter icke till örlig det svärd, som Gud satt i eder hand, utan endast till edra undersåtars skygd.

Vid denna hänvändelse blef den unge konungen åter blossande röd samt skrattade förläget. Äfven Hedvig Eleonora, riksänkedrottningen, i kungsbänken midt emot, smålog nickande, men allra mest skrattade de unga prinsessorna vid hennes sida. Ulrika Eleonora satt väl tämligen styf, men Hedvig Sofia sträckte sig fram med sin smärta höga hals. I gladt medvetande om att bära handskar, så att de missbildade tummarna icke syntes, höll hon bönboken för munnen.

Konungen blef nu dristigare och såg sig omkring. I hvilket sällsamt Herrans tempel befann han sig icke i dag. Hela kyrkan var öfverfylld af de möbler och konstsaker som räddats från slottsbranden. Endast den midtersta gången var fri. I hörnet uppe vid altaret stodo Ehrenstrahls hoprullade skilderier af korsfästelsen och yttersta domen, och borta vid den Skytteska grafven igenkände han fjäderbuskarna och de gröna sparlakanen på den säng, i hvilken fadern, sittande på tvären och ombäddad med kuddar, hade uppgifvit anden. Hågkomsten häraf upprörde honom likväl icke, ty han hade

för fadern knappast känt annat än rädsla. Han såg i honom mer den af Gud tillsatte ställföreträdaren än en kär blodsförvant, och i sina tankar liksom i sitt tal nämnde han honom helst blott och bart: den gamle kungen. Som två sökande bin irrade hans blickar öfver de många välkända föremålen och dröjde slutligen länge vid en vapensköld på den nedersta pelaren.

Där hvilade under golfvet sedan några år hans lärare Nordenhjelm, den hjärtans gode gamle Norcopensis, som han hållit af med barnslig hängifvenhet. Han mindes vintermorgnarnas tidiga lästimmar, då han satt och räknade quator species och petade i vecken med ljussaxen eller då Nordenhjelm berättade om Roms och Greklands hjältar. Sedan den gamle kungens död hade han gått i en dröm. Han förstod, att han inte fick visa munterhet, att veklagan var det enda han hade rättighet att fordra, men att litet hvar i hemlighet stod tämligen lugn och friade till hans gunst genom att så obemärkt som möjligt roa honom än med det ena upptåget och än med det andra. Själfve excellensen Piper kunde på en gång torka tårarna och bedja honom att icke försaka sina ungdomslekar utan taga ett parti fjäderboll. De dystra allvarsansiktena smittade honom ibland, så att tårarna sprungo honom själf i ögonen, men från den lönligaste vrån af hans gossesjäl steg ett svindlande, triumfatoriskt segerrus. De bistra styfnackade gubbarna, som han förut fruktat och undvikit, hade han plötsligt funnit ödmjuka och fogliga. Ibland vid taffeln, när de suttit med sina mest bekymrade miner, hade han på trots sprättat fruktstenar i ansiktet på dem för att med ens få se dem skratta och därefter åter gå bort och ställa sig i en bedröfvad ring kring änkedrottningen. Slottsbranden med sina äfventyr och faror hade för honom varit en dag af nyfikenhet och spänning. Den hade till och med nästan varit den roligaste dag, som han ännu haft i sitt lif, fast han icke själf vågade så tänka. De andras förskräckelse och farmoderns svimningar hade endast gjort det vilda skådespelet så mycket mer sällsamt och oerhördt. Nu var allt det gamla slut. Den gamle kungen var död och hans borg i aska. Allt det nya,

allt, allt som Sverige längtade efter, skulle nu likt en eldsflamma stiga i höjden med honom — och där satt han, ensam och fjortonårig.

Han tyckte nästan, att Nordenhjelm stod på predikstolen bakom talaren och förestafvade orden. Endast ett ögonblick hade prästen skakat gycklets bjällerstaf för att göra sig förtrogen med åhörarna. Sedan vände han sig till konungen i hela församlingens åsyn, allvarlig, sträng, ja befallande. I Guds namn anmodade han honom, att icke af örontasslare och trappedragare låta leda sig till själfviskhet och högmod, utan offervilligt viga sina gärningar åt det offervilliga svenska folket, på det att han en gång, då han vid höga år lade sina trötta ögon samman, skulle följas af tusendens välsignelser och ingå i Guds härlighet.

Sanningens röst sjöng och åskade under kyrkhvalfven, och gråten steg den unge konungen i strupen. På nytt försökte han att fasthaka tankarna vid andra, likgiltigare ting, men hvart ord träffade hans uppriktiga barnahjärta och han satt med böjdt hufvud.

Det var för honom en vederkvickelse, då vagnen åter förde honom till Karlberg. Där stängde han sig inne på sina rum, och icke ens änkedrottningens bestämda tillsägelse kunde förmå honom att gå ned till taffeln.

I rummet utanför sofkammaren lågo de böcker, som begagnades vid de mer och mer sällsynta lästimmarna. Han filosoferade redan gärna öfver skapelsens gåtor och han tjusades alltid af kunskaper, men han begynte förakta boken ungefär som en munter och lefnadsyr trubadur. Det öfversta arbetet handlade om jordkunskap, och han bläddrade fram och åter och kastade det sedan åt sidan. Därefter framdrog han i stället, häftigt och på måfå, den nedersta boken. Med den blef han sittande.

Den var bruten i hörnen och svåra nött, och den innehöll bara några skrifna blad med den kvällsbön, hvilken han som barn hade inlärt att uppläsa. Flera meningar och ord hade redan frusit bort ur minnet, men då han nu såg de välbekanta raderna framför sig, behöfde han endast genomläsa dem ett par tre gånger för att åter kunna dem utantill.

Om aftonen förtärde han endast en kopp ölsoppa, och vaktmästarna begynte därefter att afkläda honom. Han dolde sin häftiga sinnesrörelse så skickligt, att de endast trodde honom vara trött, och när de lyfte peruken från det kortklippta och mörkbruna, något vågiga håret och han med sin skjorta steg upp i den stora sängen, såg han ut som en liten flicka.

Hunden Pompe kröp upp vid fötterna, och nedanför sängfoten sattes ett tändt ljus i ett med vatten fylldt handfat af silfver. Konungen var mörkrädd och det hade därför blifvit bruk, att dörren lämnades öppen till det yttre rummet och att en page eller lekbroder där tillbragte natten. I afton tillsade dock konungen med bestämdhet, att dörren hädanefter skulle stängas. Först när vaktmästarna hörde detta, begynte de undra och oroas och märkte att han var upprörd till sinnes.

— Ah bah! brummade gamle Håkan, trotjänaren från faderns dagar, hvilken envist fortfor att behandla konungen som ett barn.
— Hvertill skall det nu tjäna?

— Det skall bli som jag sagt, — svarade konungen. — Och från och med i morgon är inte heller nattljuset behöfligt.

Vaktmästarna bugade sig samt gingo baklänges ut ur sofkammaren, men när Håkan tillslöt dörren satte han sig utanför på tröskeln. En af vaktmästarna, som hette Hultman, stannade också kvar. De hörde hur konungen vände och kastade sig i bädden, och när Håkan slutligen sträckte sig upp till nyckelhålet, såg han otydligt i dagern från nattljuset att hans unga herre satt upprätt i sängen.

Nattblåsten brusade och rasslade ute på slottsterrassen och i Karlbergsparkens lindar, men inomhus var det redan tyst och stilla. Dock tyckte sig Håkan till sin förundran urskilja en dämpad, nästan hviskande människoröst och till och med enstaka ord. Han blef uppmärksam och lyssnade.

Då hörde han, att konungen med halfhög stämma uppläste den bön, som han hade lärt sig att bedja i sin tidigaste barndom.

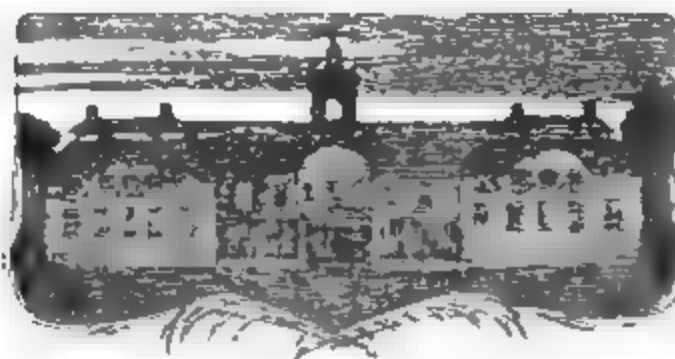
— Lär mig att styra mig själf och att icke genom smickeraktigt

tal förledas till öfvermod och egensinnighet och därmed fela den aktning. jag är skyldig både Gud och människor.

Gamle Håkan makade sina knän samman och knäppte sina händer till bön, och genom stillheten och det sakta suset af blåsten hörde alltjämt konungens ord.

— Ehuru konungason och arffurste till ett mäktigt rike, vil dock alltid ödmjukt besinna, att detta är en särdeles Guds nåd välgärning, för hvilkens skull jag må beflita mig om kristliga dygder och kunskaper, på det att jag till en så hög kallelse må bli skicklig och värdig. Herre allsmäktig, du som sätter konungar af och lär mig att alltid lyda dina bud, så att jag icke till eget fördärf andras förtryck missbrukar den makt, som du mig förlänar. ditt heliga namns skull. Amen.

TRONTAGAREN.

Hvad där var tråkigt! Hvad dagarna blefvo långa vid det lilla hofvet, där de sorgklädda riksråden gäspade i länstolarna och stirrade framför sig som om de begrundat, hur det kom sig att de hade lika skodon på båda fötterna och icke kragstöfvel på den ena och silkessko på den andra. Och så gäspade de igen — och ute i trappan gäspade vaktnästarna, och nere i köket smakade köksdrängarna med fingret på smeten och sade till hvarandra:

— Är den nu syrlig nog, så att de höga herrskapen göra tillräckligt sura grimaser?

Framför de svarta karosserna selade kuskarna sina hästar med svarta plymager och slejfer. Svarta tyg tillklipptes eller syddes på alla bord. I Gråmunkholms kyrka, där den gamle konungen hade jordats, kvarhängde ännu de svarta tronhimlarna och tapeterna, och kungsringningen hördes från staden långt utåt landsbygden. När

slutligen kröningståget skred fram öfver de snöiga gatorna, gingo alla sorgklädda, och endast den unge konungen bar sin purpur. Genljudet af de sista glädjesalfvorna hade knappast rullat öfver Tyskbagarebergen, innan samma odrägliga tråkighet åter satte sig vid tronen i de skumma juldagarna.

Då stampade en gråmulen middag änkedrottningens köksmästare i golvet. I händerna höll han en burk med inkokta tomater.

— Ach, du Lieber! I dag blir här något att beställa. Hans Durchlaucht hertigen af Holsten, som snart lär vara hit att förvänta, har här skickat en kostelig gåfva. Hennes majestät och fröken Greta Wrangel ha redan smakat på frukterna, och Tessin, som är berest, kommer själf ned i köket för att råda oss vid anrättandet. Stå inte och koxa, piltar! Trasorna på kastrullerna. Blanka och gnid!

Det lilla aflägsna hofvet i världens yttersta hörn hade den dagen fått något att tänka på. Vid taffeln talades om intet annat än tomaterna, och hvar och en hade något att säga om deras lukt och smak. Under tiden blef det pokuleradt, och de inbjudna gamla riksråden glömde sina ränker och sade hvarandra tokroliga älskvärdheter.

Efter måltiden tog konungen riksrådet Lars Wallenstedt i rockknappen och ledde honom med sig till fönstersmygen som en ringad och pustande brumbjörn.

— Säg mig, — sporde konungen allvarligt. — Hur skall en furste offra sig för sitt folk? Den predikan i våras går mig aldrig ur sinnet.

Wallenstedt hade för sed, när han talade, att blåsa upp läpparna som om han tänkte säga: Puh! Van vid konungens brådmoget skarpsinniga frågor, svarade han:

— En furste skall offra alla små betänkligheter, samla all makten hos sig, bli sitt folks urbild och vilja. Väl var det ett fromt tal vi den gången hörde i kyrkan, men säger inte hans högvördighet Spegel, att undersåtare skola vara såsom sin herres trälar. Rådsherrarna och adeln kifvas nu endast om sin andel i makten efter ers majestäts höge herr fader. Och Oxenstjerna och Gyllenstjerna och... Nåja.. Man lyss! Men därför var det jag alltid dristade under-

stödja ers majestäts vilja att redan vid så unga år flytta den svåra regeringsbördan från hennes majestät änkedrottningens skuldror.

När Cronhjelm, konungens lärare, som stod i fönstersmygen, hörde orden om regeringsbördan, skref han med fingret i imman på rutan:

— Det oket kändes gumman lika ljufligt lätt som fontagen.

— Ja, ja, kära Wallenstedt, — svarade under tiden konungen.

— Inom mig har jag också alltid känt, att min vilja manade ditåt. På Atlands tron måste sitta en man. Det är en förunderligt plågsam ting att vilja. Hvad är det? I dag känner jag att jag vill rida till Kungsör och jaga björn. Men hvarför? Jag kunde lika gärna vilja något annat. Viljan är mig en fjättra, en kring bröstet hårdt åtdragen kedja, ur hvilken jag inte kan vrida mig lös. Den är herren och jag drängen.

Vaxljusen voro redan tända, då han steg in i sitt förmak. På bordet stod den förseglade järndosan i hvilken den gamle konungen nedlagt sina sista hemliga och faderliga råd. Flera dagar hade förflutit sedan de aftackade riksförmyndarna lämnade den ur sina händer, men han hade icke kunnat förmå sig att öppna locket. Väl hade han en natt häftigt slitit upp sigillet men sedan ryggat tillbaka. Nu i afton kände han, att viljan var kommen.

Men när han satte nyckeln i det rasslande järnet, öfverföll honom åter den gamla mörkrädslan. Han såg för sig den gamle konungens tennkista, som nyss fått sina spadar mull, och det föreföll honom, att han nu skulle stå öga mot öga med den döde. Han ropade in Håkan och bad honom lägga ved i spisen. Under tiden vred han om nyckeln och slog locket tillbaka och uppvecklade med en frosskakning det tätt skrifna papperet.

— Tag makten i egen hand, — stod där, — och vakta dig för de store herrar, som omkring dig äro och af hvilka många hafva franska magar. De som ifrigast tassla, fika endast efter egen Gewinst, och de yppersta gå stundom tysta vid sitt trädgårdsland.

När han hade läst den hänsofnes ängsliga och misstänksamma varningar till slut, märkte han icke, att Håkan redan lämnat kammaren.

Nu var han herre öfver allt Sveriges land! De höga herrarna hade trängts utanför hans dörr för att få förklara honom myndig. Visste de ens själfva, när deras ord förestafvades af hopp om nåde-vedermälen eller af rent uppsåt? Älskade de icke honom mer än egen son eller bror! Men icke kunde han likväl tala förtroligt med dessa gubbar, som vägde och ställde sitt tal. Och kunde han tala förtroligt med sina jämnåriga, en flock ängsligt artiga lekbröder, som intet kände om dagens ärenden! Ensam gick han såsom aldrig förr, och ensam skulle han upplyfta den gamle konungens spira. Intet finge bli förmer än Sverige, och af alla Sveriges konungar ville han bli den ypperste och främste. Hade han icke ur den allsmäktige Gudens händer mottagit ett tecken däruppå, då han redan så ung upphöjdes till en furste med ett långt lifs många år framför sig? Det gamla, som ådragit sig Guds vrede, var nu förbi. Det sjöng i höjden, det jublade af trummor och horn.

Han steg upp, och handen sjönk med ett lätt slag mot bordskanten.

Piper hade rätt! Piper hade sagt, att Sverige var ett stort rike med ett litet småstadshof vid världens ände. Därpå skulle bli ett slut. Själf hade han satt kronan på sitt hufvud och ridit med den till kyrkan. Hade han icke redan fått den af Gud i sin födelsestund den junimorgon, då den klara stjärnan Lejonhjärtat höjde sig öfver Österns rand! Mattorna på gatan, i hvilka hästhofvarna slog o håll, hade han skänkt åt bondeståndet att kläda upp sig med, men adeln hade fått gå till fots, och själfva rådsherrarna hade burit himmeln och betjänat honom vid taffeln som vaktmästare. Hvarför skulle han hyckla, hvarför skulle han hedra de män, som han icke ärade i sitt sinne! Hade han ens gifvit en konungaförsäkran! Ständerna men icke han hade att svärja. Sin konungaed hade han i tysthet svurit inför Gud, då han stod vid altaret. Nu, nu var han herre öfver allt Sveriges land!

Han gick till väggspegeln och granskade belåtet de små kopp-

UNIV
OF
MISS

ärren i sitt flickskinn och hoptryckte med fingrarna barska veck i pannan.

Därefter pekade han i luften och satte sig grensle öfver en stol och galopperade kring rummet.

— Framåt, gossar, framåt för er kung! Hopp, Brillant, hopp, hopp!

Han inbillade sig att han red öfver en ängsmark mot fienden och att hundratals kulor slog mot hans bröst men tillplattade föllo i gräset. Rundt omkring på höjderna stodo åskådare, och på afstånd kom själfva kungen af Frankrike på en hvit häst och vinkade med hatten.

I salen nedanför stodo ännu de gamla storherrarna i samspråk. När de hörde bullret, tystnade de ett ögonblick och lyddes, men Cronhjelm ritade i imman och brummade halfhögt:

— Det är bara hans majestät som är sysselsatt med regeringsbestyr. Han uttänker nådevedermälen åt oss för myndighetsförklaringen.

Wallenstedt blåste upp läpparna och gaf honom ett ursinnigt ögonkast.

Då konungen hade galopperat hela sitt förmak rundt, slog honom en plötslig hågkomst och han gick till dörren:

— Klinckowström! — ropade han. — Klinckowström, kan du säga mig hvarför jag just nu fått en sådan lust att rida till Kungsör och jaga björn?

Klinckowström, en munter page med röda kinder och lätt tunga, svarade:

— Därför att det är beckmörkt och ett Herrans väder och därför, att ingen björn är uppdrifven, så att jakten är omöjlig. Skall jag säga till om hästar och fackelryttare?

— Har du något bättre förslag?

— Alla andra förslag äro bättre, men...

— Nej, du har rätt. Vi måste rida till Kungsör just därför att det tycks omöjligt och därför att vi vilja det.

När konungen en stund senare red Drottninggatan uppför, kom han tätt förbi en malmgård, hvilken sträckte sig nedåt Klara kyrkogård till ett gulmåladt hus. En gammal änka, som kallades mor Malin, höll där härbärge. Malmgården var inhägnad med plank, på hvilket slottsbyggnadsgesällerna, då de om sommaren tömde sin bägare hos mor Malin, hade uppmålat triumfbågar och obelisker och dansande italienare. I ena hörnet låg ett lusthus med eldstad och skorsten och med det ena fönstret utåt Drottninggatan. Det andra vette inåt plommonträden och de öfversnöade blomstersängarna. Sedan några veckor hade mor Malin dagligen burit mat till lusthuset, men ingen af hennes gamla kunder visste något med bestämdhet om den gäst, som hon hyste därinne. På en försäljning hos en adlig familj, hvilken reduktionen böjt till jorden, hade hon åt sin gäst inköpt ett klaver, och om aftnarna hördes bakom de tillskjutna luckorna främmande melodier, ledda af en spröd och svag stämma.

När nu konungens fackelbärare nalkades, stod just mor Malin vid en springa i planket och såg ut på den mörka gatan.

— Det är han själf! — utbrast hon och dunkade på lusthusdörren. — Det är kungen, som kommer. Släck lyset och titta genom hjärtat på luckan.

I detsamma jagade konungen förbi i vildt firsprång.

— Så vacker han är om kinderna den nådiga unga herren! — sade hon och gick tillbaka nedåt härbärget. — Och rent och heligt är ju hans lefverne. Men hvarför skulle han fresta Gud och med egna händer sätta kronan på hufvudet? Därför halkade den också af honom under vägen, och smörjelsehornet datt i kyrkgolfvet.

Så gick den natten och månad efter månad, och i malmgården grönskade åter kastanjer och plommonträden bakom berberis- och vinbärsbuskar, majstången restes och hofvet åkte förbi till Karlberg.

Bredvid konungen satt hertigen af Holsten, som kommit för att äkta hans syster prinsessan Hedvig Sofia och göra ett slut på den odrägliga tråkigheten. Då han åkte förbi lusthuset, råkade han af en händelse att kasta en blick genom det vidöppna fönstret.

Om kvällen kom en man med kappkragen uppslagen och bultade smygande på härbärget, men mor Malin betraktade honom misstroget. — Drag han för satan i våld med sin kappkrage! — sade hon.

Han gapskrattade och talade bruten svenska.

— Jag ligger här på en af de tyska galejorna och vill bara ha en mugg bärsaft i din malmgård. Schnell!

Han stack henne ett par mynt i handen och knuffade henne åt sidan, och hon var nära att gifva honom ett slag, men så räknade hon silfverpengarna och betänkte sig. Hon ställde fram saftmuggen på jordbänken i malmgården, men själf satte hon sig bakom ett par af de halft igenskjutna fönsterluckorna för att ha den nya kunden under ögonen.

Han smuttade litet på saften och ritade med klacken i sanden och såg sig omkring. När han hade suttit en stund och trodde sig obemärkt, reste han sig och slog ned kragen.

Han var en ung, vacker herre med djärf och munter uppsyn och han gick långsamt gången framåt.

— En sådan ärans kanalje! — puttrade mor Malin. — Jag tror han ställer sig att bulta på själfva lusthusdörren!

När dörren förblef stängd, vek han några steg åt sidan till det öppna fönstret och stack ridderligt hatten i armhålet. Därefter satte han sig på fönsterkarmen och talade sakta och ifrigt.

Då brast tålamodet hos mor Malin och hon gick ut. Hon kom på sandgången och virade en garnända mellan fingrarna och höll hufvudet lömskt framåtböjdt. Under tiden grundade hon på de otidigheter som hon skulle säga. Men när hon hade gått ett litet stycke, flög den unge herren fram ur berberishäcken och röt med vanvördigaste ursinne:

— Ih, du käring, marsch! Jag är hertigen af Holsten. Men aldrig ett ord därom!

Mor Malin blef så häpen, att hon bara vände sig rundt åt alla sidor och slog sig på knäna. Ännu då hon kom tillbaka in i huset

slog hon sig på knäna och kunde icke fatta, att just hon i sitt ringa tjäll kunde få upplefva något så stort och besynnerligt.

Det hände sedan ofta i de ljusa sommaraftnarna, när kastanjerna stodo utan en vindfläkt, att hertigen kom till malmgården. Lusthusdörren blef aldrig öppnad, hur inställsamt han än visste att knacka, men han satt på fönsterkarmen, och mor Malin, som allt emellanåt fick sig en blank dukat i kjortelsäcken, uppdukade där både saft och vin och en gång till och med en russinkaka, på hvilken hon skrivit med ägghvita: Större Printz ej jorden mints.

Just den kvällen dröjde hertigen längre än eljes, och inifrån lusthuset ljöd klaveret. Då han slutligen reste sig för att gå, sade han:

Makt, makt? Nåja, därefter ropa alla. Hvarför skulle du ensamt tiga? Rår du för att far din spelade bort sin sista sovereign! Ade, ade! Bommar du på lejonet, så lofva, att du närmast håller dörren öppen för vargen!

Hertigen stod framför fönstret. Det var tyst och stilla, ty nere i härbärgets hade redan alla gått till sängs.

— Du svarar inte! — fortsatte han. — Är det blyghet? Svara då med tecken! Ett slag på klaveret betyder ja, men knäpper du med de små fingertottarna, betyder det nej, oåterkalleligt nej.

Han gick dröjande nedåt gången. Natthimmeln var ljus och marken utan skuggor, och han trefvade i en stickelbärsbuske utan att kunna hitta någon kart. Då ljöd sakta ett ackord från klaveret.

Han tryckte hatten på hufvudet och drog kappan om sig och skyndade med muntra steg ur malmgården.

Sedan den natten gick mor Malin förgäfvos och väntade att i skymningen få öppna porten för den höge herren. I missmod begynte hon slutligen att upplocka ur kjortelsäcken och åter genomräkna dukaterna, och hon bannade sig själf, därför att hon inte, medan det var tid, förstått att tillocka sig ännu fler.

En afton hade emellertid en barberaränka jordats på Klara kyrkogård, och sedan de sista fackelbärarna gått, stannade två gesäller för

1974

att hålla vakt. De sutto på plankorna vid grafven och talade illa om sorghuset.

— Böta borde di! Den gamla blesan låg svept i kammarduksmössa med florsband alldeles som en adlig, och både krydderier och insyltadt stod det på bordet, men hit till oss ha de inte ens skickat ett stop svagdricka.

— Jag ser öfver muren, att det lyser ur hjärtat på mor Malins fönsterluckor. Om vi skulle gå dit och bulta?

De gingo ut på gatan till det gula trähuset och dunkade på blecket.

Mor Malin gläntade på den ena luckan.

— Ni komma just i grefvens tid, pojkar, — sade hon, då hon igenkände gesällerna. — Traktamente har ingen så här dags att bjuda, men en vacker penning kunna ni förtjäna.

Hon sköt upp luckan ännu mer och sänkte rösten.

— Här ha ni en hel karolin hvar. Ja, vänd ni på den, drafvels-
pojkar, den håller nog att ta i. Här inne står en kunglig page, som snart kommer ned till er. I dagningen lära som vanligt nattgökarna från hofvet rida här förbi. Då låtsas ni kullkasta och prygla den unge herren och ta sedan till fötterna. Det är alltihop.

— Det må väl gå, — sade gesällerna och tummade mynten.

— Det värsta blir att inte i hettan lägga till, så det biter.

De gingo tillbaka till kyrkogårdsporten och väntade, och de hörde mor Malin tissla med pagen uppe i kammaren.

Tiden blef lång. En stjärna flämtade i sommarhettan öfver bårhuset, brandvakten ropade på Brunkeberg, och dagningen stod nära.

Då knarrade det och skrek i mor Malins trappa, och pagen, som gick med knäna något inåt och knäppte och jämkade på rockknapparna, kom ned till gesällerna.

I gränden från Drottninggatan hördes stoj och hästtramp. Först red Klinckowström, och var han så drucken, att han måste hålla sig fast i hästmanen. Bakom honom framskymtade konungen och hertigen af Holsten och ett tiotal andra ryttare. Alla hade klingorna i handen och alla utom konungen voro i blotta skjortan. Han var tokig af

dryckjom, och med värjan stötte han in fönsterrutorna och lyfte af skyltarna och högg i trädörrarna. Nu fanns i hela vida världen ingen, som han behöfde lyda. Nu kunde han göra hvad som helst, hvad som föll honom in, och ingen skulle ha ett enda ord till förebråelse. Man skulle bara våga! Vid kvällsmålet hade han slagit faten ur pagernas händer, och kastat krokanbitarna på kamraternas kläder, så att de hade hvita märken som efter snöbollar. Nu var det gamla odrägliga förbi. Gubbarne kunde gäspa och harkla sig vid sina snusburkar bäst de behagade. De hade icke längre annat att beställa än att vara narrar. At ungdomsmodet och glädjen vigde han sitt gamla björnrike. Hela Europa skulle häpna! Nu var han herre öfver allt Sveriges land!

Emellertid hade den okände pagen lagt sig på marken i kyrkogårdsporten, och gesällerna nöpo och slog af hjärtans lust och grepo efter strupen.

— Wer da? — ropade konungen och satte efter gesällerna, som genast flydde in mellan grifthällar och kors. Han var hack i häl och stack den ene flera gånger i vänstra armen, så att blod droppade. Slutligen lyfte de till värn en af plankorna vid barberaränkans till hälften igenfyllda graf. Då vände konungen skrattande och red tillbaka till grinden.

— En af de våra? Hvad — sporde han den okände, som åter hade rest sig upp. — Är du så pirum, att du inte ens kan vår lösen: Snus på perukerna! — Schadet nichts! Sitt upp bakom vår vän Klinckan och håll honom fast på vallacken. Framåt!

Sjungande och hojtande jagade den skjortklädda skaran vidare uppför gator och backar och viftade och räckte lång näsa åt de yrvakna människorna, som kommo i portarna. När rutorna klingade hos öfverstemarskalken Stenbock, gick den högförnämne gamle i nattrock själf till fönstret och begynte bugande klaga öfver, hur det till sist blef honom nödigt att flytta utom riket. Men konungen slet af honom peruken och högg den med pliten i två hälfter.

— Detta är lefva! — ropade hertigen af Holsten. — Hattarna

i vädret! Finge vi nu bara också ta ihop med alla de friande kungliga fruntimren, som sitta och glytta i sofstugorna! Perukerna i vädret! Res er i stigbyglarna och pinkilera öfver hästhufvudena! Såja, gossar! Djäfvulen tage er! Vivat Carolus, rex svecorum et scandalorum!

Skjortorna pöste, hattarna, perukerna och handskarna lågo på gatan, hofvarna sprätte eld, och hästarna rusade fram som i sken.

När de vilda ryttarna kommo åter till slottet, sprungo de ur sadeln och läto hästarna löpa bäst de gitte. Uppe i trappan bröto de sönder ljushållaren och affyrade pistolskott på en marmor-Venus.

— Vorwärtz! — ropade konungen och stormade med hela sitt följe in i slottskapellet och högg löst på bänkarna. — Här skola de till söndagen få stickor i bōxorna!

Hertigen stötte i golvet och äskade ljud, och Klinckowström, som satt sig att slå tärning på altarringen, höll sig själf om munnen för att kunna tiga.

— Käre åhörare! — begynte hertigen. Intet skulle göra denna allvarliga fest högtidligare än om min höge och kärälsklige svåger i denna morgonstund ville gifva oss, hans trogna tjänare, en vink om

sitt hjärtas val. Låt oss tala om frierskorna! Låt oss tänka på fruntimret från Bewern, som skumpade ända hit upp med söta mor, fast här ju knappast fanns logement efter slottsbranden. Uhuh! säger ufven. Bara åtta små tulipanröda somrar äldre än ers majestät. Eller på prinsessan af Würtemberg, som redan visade sin kärlighet genom att fria till ers majestäts högstsalige herr fader och som är klen i bröstet. Hosta inte i brudvigseln! Eller på furstinnan af Mecklenburg-Grabow som med mor sin också lär speta upp i resvagnen. Eller på den preussiska prinsessan, som bara är två aldrig så små sockergrynsår äldre, eller danska prinsessan, tuttelutteliten gullfågel och skär, som bara är fem små rosentäcka år äldre. Allihop hålla de ju på att fria och uppfiffa och försköna sina konterfej, ty deras älskog gör dem svåra kval.

Konungen blef brydd och svarade:

— Har jag inte alltid sagt, att före det fyrtionde året behöfver väl inte en man tänka på giftas!

Då hertigen märkte hans förlägenhet, blinkade han åt pagen från härbärgen och stötte på nytt i golfvet.

— Nåväl. De svenskes majestät vill icke dela sin gloire och sina undersåtars kärlek med andra än mannamodet och glädjen. Snus på perukerna! Vore jag de svenskes förste, skulle jag därför vettskrämma gubbarna genom att också befalla de vackraste jungfrurna och slinkorna till mina gillen. Potztausend! De skulle sitta framför oss i sadeln och vara med tills hanen gol tredje resan. Nej, om jag kan tala längre! Sätt knät mot bänkgaflarna! Hej! Banka och bräck, knacka och knäck! Stampa i golfvet! Herr Gott, bringen Sie Wasser! Kungen är sjuk. Wasser oder Wein! — nur Wein! — Wein!

Konungen hade bleknat af och tog sig om pannan. Det gjorde honom ingenting, att de andra voro rödflammiga och vacklade. I grunden älskade han kanske ingen af dem till hjärtat. Hvad betydde det, om de kallade hvarandra druckna, men aldrig skulle något sådant få sägas om honom, den af Gud utkorade.

-- Det kan vara nog nu, gossar! — sade han och försökte sticka

pliten i skidan, men då märkte han, att han hade tappat denna. Därför stack han i stället helt lugnt vapnet tvärs genom rockskörtet och gick med bestämda steg mot dörren.

Hertigen grep den okände pagen i armen och hviskade och tecknade med händerna. Pagen skyndade genast efter konungen och öppnade dörren för honom samt följde honom uppför trappan.

— Om jag någonsin mer skall smaka vin! — tänkte konungen. — Jag skulle icke kunna bära, om man berättade att jag lallat på målet och tagit pagerna i famn. Hvarför skulle jag sedan aktas för mer än de? Och inte smakar vin så mycket bättre än svagdricka. Det beror på vana. En braf vis dricker vatten.

De gingo genom trappor och gångar och kommo slutligen till hans sängkammare. Här väntade redan Wallenstedt och ett par andra höga herrar. Wallenstedt blåste upp läpparna.

— Klockan sex på morgonen brukar vara den tid, — begynte han, — då vi föredraga regeringshandlingar.

— Om det gäller brottmål ja, — svarade konungen, — men annars vill jag inga råd bekomma utan ställer och beslutar som rättvist mig synes.

Han grep icke eldgaffeln som fadern. Han var lika vaksamt mån om sin värdighet som en ädelboren jungfru om höfviskt skick. Småleende och bugande gick han herrarna rakt på lifvet, så att de baklänges måste lämna kammaren.

— Det blef vår lön för att vi satte ett barn på tronen, — tutade de skadeglådte Wallenstedt i örat.

Pagen hade dock redan kastat dörren i lås bakom dem med en förödmjukande skräll. Detta behagade konungen. Han stod lutad mot himmelsängens gafvel bredvid det skrin, i hvilket fadern hop-samlat juveler och dyrbarheter af alla slag som nu upphämtats ur skatthvalfvet Elefanten.

— Hvad heter du? — frågade han pagen. — Hvarför svarar du inte?

Pagen andades häftigt och famlade och plockade på sina kläder.

— Nå, men svara då, gosse! Du vet väl ditt eget namn. Du står ju nästan med ryggen åt mig, så att jag inte kan se dig.

Nu steg pagen fram midt i kammaren och lyfte peruken från ~~från~~ hufvudet samt kastade den på nattbordet och svarade:

— Jag heter Rhoda... Rhoda d'Elleville...

Konungen såg, att det var en helt ung kvinna med svartpenslade ögonbryn. Det gula håret var burrigt och krusadt med locktång, och en lätt skuggande fåra darrade kring munnen.

Hon sprang fram och slog armarna om hans hals och kysste häftigt hans vänstra kind.

För första gången svek själfbehärskningen den sextonårige. Det flammade för ögonen, kinderna blefvo gråaktigt hvita och händerna hängde viljelösa. Han såg endast att pagerocken var uppknäppt öfver bröstet, så att spetsarna hängde fram. Hon höll honom hårdt kvar i sina armar och tryckte en lång kyss på hans mun.

Han hvarken besvarade den eller gjorde motstånd. Först så småningom höjde han händerna och lyfte hennes armar tillbaka öfver sitt hufvud som en ring. Därefter gick han stammande och djupt och kruserligt bugande åt sidan.

— Pardon, mademoiselle! — Han skrapade med foten och smällde med klackarna och bugade och bugade för hvart steg och gick allt längre undan. — Pardon, mademoiselle, pardon!

Hur noga hade hon inte på förhand inlärt hvart ord, som hon ärnade säga. Men nu mindes hon intet. Hon talade på måfå och utan att själf längre veta, hvad hon sade.

— Nåd, sire! Den gode guden är excuserad, om han straffar en sådan förmåtenhet som min.

Hon böjde knä på mattan.

— Jag har sett er à cheval, sire... Jag har sett er från mitt fönster. En rêvant har jag sett er, innan jag reste den långa vägen hit upp, sett min hero, min Alexander.

Han gick genast fram till henne och fattade henne under armbågen och förde henne lillgammalt kavaljersmässigt till en stol.

— Inte så, inte så! Sitta, sitta!

Hon höll kvar hans hand och rynkade pannan något litet samt såg honom klart in i ögonen — och sedan brast hon i ett klingande och lättande skratt.

— Nå, ni är ändå människa, sire. Inte ett spår predikant. Ni är den första svensk jag råkat, som förstår, att dygden har ögonen inåt och skelar inte elakt efter andra. Era gunstlingar dricka och slå tärning och uppvakta fruntimret utan att ni säger något därom. Ni beaktar det ju knappast. Låt oss tala om dygden, sire.

Parrymerna, lukten af hennes hår, af kvinna kväljde honom så häftigt, att han var nära att få uppkastningar. Beröringen, känslan af hennes varma hand äcklade honom som snuddandet vid en råtta eller ett lik. Han tyckte sig förnärmad och kränkt både som den ensamme af Gud utkorade konungen och som person, därigenom att en främmande vidrörde hans kläder och ansikte och händer. En annan, låt vara en kvinna, hade gripit fast i honom som ett rof, som en eröfrad fånge. Den, som vidrörde honom, blef strax en fiende, med hvilken han ville fäkta och som han till straff för majestätskränkelsen ville slå ned.

— När jag ännu var så godt som ett barn, — fortfor hon, — blef min biktfader förälskad i mig. Han vred händerna och stred med sig själf och babblade böner, och jag lekte med den token och gjorde narr af honom. Sire, hur olik ni är mot honom! Ni strider aldrig med er själf. Ni är rätt och slätt likgiltig, sire. Det är det hela. Dygden är hos er så medfödd, att (hon skrattade lekfullt) jag vet inte, om jag ens kan kalla den dygd.

Han försökte vrida sin hand fri och brukade allt mer och mer sin styrka. Hur hade icke under de sista veckorna hertigen och pagerna och vaktmästarna tutat honom i öronen om frierskor och vackra mamseller! Var nu också detta ett spel bakom hans rygg? Fick han då ingen frid?

— Pardon, mademoiselle!

— Jag vet, sire, att ni hela timmar kan sitta och bläddra i de

Tessinska kopparsticken och att ni synnerligen betraktar skilderier med högväxta jungfrur. Det är kanske bara den estime för konsterna, som ni ärft af er höga fru farmor, men skall ni alltid förbli sådan? Jag är intet dödt skilderi, sire.

Ehuru ständigt bugande slet han sig nu lös med sådan häftighet, att han på samma gång ryckte Rhoda d'Elleville upp från stolen.

— Nej, ni är en lefvande page, mademoiselle, och p a g e n befäller jag att gå ned i slottskyrkan och skicka kamraterna till östra förmaket.

Hon såg med ens, att spelet var hopplöst ute, och det skuggande draget kring munnen vardt djupare och tröttare.

— Pagen har att lyda, — svarade hon.

När konungen blef allena, var han åter lika lugn. Endast stundvis uppflammade öfver hans tankar en glimt af förtrytelse. Det oväntade äfventyret hade jagat vindunsterna från hans hufvud, och han ville icke gå till hvila efter nattens upptåg som en vekling utan fortsätta dem timme efter timme.

Han afkastade rocken. I skjortärmarna samt med värjan i hand gick han ut till kamraterna i östra förmaket.

Det var öfverstänkt med intorkadt blod. Golfplankorna voro genomdränkta och bruna af blodpölar, och vid väggarnas porträtter, på hvilka ögonen utstungits, hängde klumpar af hår och gammalt stelnadt blod.

I kammaren utanför hördes råmande. En calf inleddes och framfördes midt på golfvet.

Konungen bet i underläppen, så att den hvitnade, och i ett enda susande hugg afslog han kalfvens hufvud. Med blod under naglarna kastade han därefter genom det krossade fönstret hufvudet ned på de förbigående.

Utanför dörren hviskade under tiden hertigen brådiskande med Rhoda d'Elleville.

— Min höga svåger lär alltså ingen få ur sin halsstarrighet. Gubben Hjärne — drollig in's Gesicht — talar om att koka en kärleks-

imp, men lär den föga båta. Hade han inte ärft faderns kyla, skulle han med sitt trots bli Sveriges Borgia. Får han inte snart bli i halfgud, så blir han en djäfvul. När en sådan fågel inte hittar ängrum för vingarna, stöter han sönder väggarna i eget bo. ss! Det kommer någon! Glöm inte! I kväll klockan nio hos mor alin! Haf till hands litet fikon och russin!

Bakom dem i trappan kom gamle trotjänaren Håkan och ledde å getter. Han stannade och slog händerna upp i luften och suckade igestfullt:

— Till hvad ha de gjort min unge herre! Aldrig har något sådant öf-
fats i Sveriges konungahem! Allsmäktige Gud, förbarma dig och gif
nu större olyckor än tillförene, ty den stillheten, som nu kommit,
kan hvarken bäras af de svenske eller af en sådan förste!

HÖGSOMMARLEKEN.

I hagen stodo småflickorna med ett såll, och bredvid på en mossig sten satt, lat och halfsofvande, deras bror Axel Fredrik, som i dag fyllde tjugu år. Hans trolofvade, den förskrämda lilla Ulrika, hvilken kommit till gården på besök, böjde enriset öfver sållet och hackade med skäran. Småflickorna sträckte händerna för att hålla kvistarna och hjälpa till, och smältande snö droppade från björkar och albuskar.

— Ack! Ack! Själfva morfar har kommit ut i detta Guds väder, — sade Ulrika och pekade ned mot stora huset.

Då började småflickorna ropa och hoppa och togo sållet mellan sig och tågade åstad ned mot stora huset, under det att de gungade sållet i takt och trallade:

Och vårens fåglar de sjunga så väl.
Kom, getapiga, kom!
I kväll blir det dans och i kväll blir det spel.

På andra sidan gärdesgården, där granarna togo vid, forslade gårdsdrängen Elias det sista vedlasset ned ur skogarna. Vattnet stänkte om träskorna, och de båda röda oxarna Silfverhorn och Storbonde hade till skydd mot förhåxning kvistar af flygrönn i oket. Elias begynte också stämma i:

Och vårens fåglar de sjunga så små.
Kom, getterna, kom!
I kväll spricker blomstret bland tufvornas strå.

Men så tystnade han och lutade sig öfver gärdesgården och sade till Axel Fredrik:

— Illa luktar krutet, när man skjuter, och sotet faller ur skorstenen, så nog kommer tövädret att vara.

Stora husets förstugkvist var öfverbygd med ett snöigt torftak, på hvilket om sommaren en get brukade beta mellan taklök och tjärblomster. Nedanför på bänken satt morfar i sin grå lifrock med tennknappar, och Ulrika ledde fram småflickorna, så att de fingo hälsa. De voro klädda i upptråcklade kjortlar, som blifvit hemmafärgade i lingonsaft, och för hvar gång småflickorna nego, satte de gredelina ringar på det våta trappgolfvet.

Morfar klappade Ulrika på kinden med yttersidan af handen.

— Du kan nog med tiderna växa upp, liten, och bli Axel Fredrik till hjälp.

— Vore jag bara riktigt säker därpå, morfar! Här är så stort och så mycket att sköta, som jag inte har vana vid.

— Aja. Och synd är det om Axel Fredrik, som så bittida miste både far och mor och som inte haft några andra än mostrarna och sin gamla morfar. Men vi ha ju också på allt sätt pysslat om honom, och du får väl lära dig, liten, att bli i vårt ställe. Det tyngsta är med hans bräckliga sundhet, den rara pilten. — Ack, kära barn! Tackad vare Gud för denna vårdag och för fredens välsignade år!

Morfar kände på det hackade enriset och prisade, att det var fuktigt, så att det skulle taga åt sig det myckna dammet.

Bakom honom i köksfönstret stodo de båda mostrarna och kokade åt en sjuk kviga en sump af bäfvergäll och lagerbär. Båda två hade släta svarta klädningar och isgrått, åtkammadt hår.

— Hvarför är inte Axel Fredrik med? — frågade de Ulrika. — Kom ihåg, att till kvällsvard skall han ha sin älsklingsspis honungsgröt doppad i sirupsvatten, och så skall det vara fläsk med Johannislök.

— Ja, ja — sade morfar, — och låt sedan folket få ledigt för i afton.

Ulrika skyndade sig in i pigkammaren, där tjänstefolket repade

blår, men hon hade icke tagit många steg, innan hennes försagda och outvecklade lilla ansikte åter fick ett ängsligt och lyssnande uttryck.

— Men Ulrika då! — ropade morfar. — Jag förstår inte det här. Ulrika! Kom hit, Ulrika!

Hon hängde den nyss fattade nyckelknippan tillbaka på dörrposten i förstugan och gick ut.

-- Är det inte en ridande, som kommer där borta? — sporde morfar. — I tre månader har jag nu varit förskonad från bref. Jag blir så ångestfull, när jag får ett bref. Si på'n, si på'n! Han gräfver med labben i väskan.

Ryttaren stannade ett ögonblick vid trappan och aflämnade ett hopviket, försegladt papper.

Mostrarna armbågade sig fram på båda sidor om morfar och räckte honom brillorna, och hans händer darrade, så att han knappast kunde bryta sigillet. De ville läsa det skrifna alla på en gång, och Ulrika glömde sig ända därhän, att hon böjde sig öfver morfars arm och pekade utefter raderna och stafvade högt för de andra.

Slutligen slog hon händerna samman och stirrade ut i luften, och gråten steg henne i ögonen.

— Axel Fredrik, Axel Fredrik! — ropade hon och sprang öfver gårdssanden mot hagen. — För Guds skull!

— Hvad håken rider er nu, — svarade Axel Fredrik och kastade undan den skrupna stensötan, på hvilken han tuggat. Han hade ett skärt och fylligt ansikte och en godmodig, liknöjd stämma.

Hon stannade icke förr än hon tagit hans hand.

— Axel Fredrik, du vet inte! Det är befallning att regementet skall hålla sig i ordning att samlas under fanan. Det är för de danskes inbrott i Holsten.

Han följde henne tillbaka fram mot stora huset och hon kramade och kramade hans handlofve.

— Kära barn, — stammade morfar. — Att jag skulle behöfva upplefva en sådan pröfning. Vi ha kriget öfver oss.

Axel Fredrik stod och grubblade. Slutligen såg han upp och svarade:

— Jag vill inte vara med.

Morfar trampade kring på trappan, och rundt honom gingo mostrarna fram och åter.

— Du är redan inskrifven, kära barn. Det enda vore, om man kanske kunde lega någon annan.

— Det kan en väl, — svarade Axel Fredrik likgiltigt.

Han gick in i huset och Ulrika sprang uppför vindstrappan med förklädet för ögonen och kastade sig på sängen.

Om kvällen, när honungsgröten var spisad och alla sutto kring bordet, ville morfar som vanligt binda hundra maskor sköte, men han var för darrhändt.

— Det har gått illa till där uppe i Stockholm, — sade han. — Baletter, maskerader, mattbelagda gator, komedianter och konstmakare af alla slag — det har varit söckenmat hos vår nya kung, Kristina. Jag har nog hört därom. När pengarna togo slut, började han bortskänka kronjuvelerna. Nu får gunstig herren stafva på en annan läxa.

Axel Fredrik sköt tillbaka sin tallrik och satte sig lojt framåtlutad med armbågarna på bordet, medan mostrarna och den förgråtna Ulrika dukade af. Morfar nickade och hostade och fortsatte att tala.

— I alla dessa fredens år har här endast varit fråga om snikenhet och prejeri, och de sämsta karlarna ha knuffat sig närmast upp till tronen. Nu lära dessa gödoxar stå sig slätt, menar jag. Haha! Ni skulle bara ha sett fordom, när morfar var ung och kallades under adelsfanan. Lifstandaret, som stått förvaradt i kungliga klädkammaren, rullades ut, och pukhästen, som varit stallad hos öfversten, munderades i sitt långa schabrak med kronor i hörnen, och så församlades vi i våra snäfvä, galonerade rockar, medan hornen begynte spela.

Morfar tog garnet och försökte knyta men kastade det igen och steg upp.

— Du skulle bara ha sett, Axel Fredrik! Ännu i månljuset,

när vi stodo uppställda på ismarkerna och sjöngo psalmen före anmarschen, igenkände jag nerkingarnas röda liveré med hvitt på, som liknade strimmiga tulipaner, och de gula kronobergarna och de grå gossarna från Kalmar och det muntra blå dalregementet och västgötarna, som voro gula och svarta. Det var en fest att skåda men stilla som i Herrens hus. — Nå, det har kommit andra män och andra rockar. Allt skall nu vara så stramt och simpelt.

Det blef en stunds tystnad i rummet. Därefter sade Axel Fredrik för sig själf:

-- Vore mina plagg och don i god ordning, kunde det kanske bli lustiga dagar i ett fältläger.

Morfar skakade på hufvudet.

— Du är klen till sundheten, Axel Fredrik, och det blir svåra marscher hela riket ned igenom ända till dansken.

— Ja, gå vill jag inte, men jag kunde ju få Elias med mig och bruna långvagnen.

-- Det skulle du ju förstås alltid få, men du har inte något buldantält med stänger och kroppsås och pinnar och hvad det nu allt skall vara.

— Det kunde ju Elias upphandla åt mig på vägen. Liveréet har jag någorlunda passabelt.

Låt se nu, låt se nu! — Morfar blef ifrig och stultade bort öfver golfvet och öppnade klädsåpet. — Ulrika, kom hit, Ulrika, och läs, hur det står där i kungliga majestäts (han bugade sig) förordningar, som ligga på bordet! Här ha vi kappan med mässingsknäppen och fodrad med svenskt slätt boj. Det är riktigt. Och västen är här också. Läs nu om rocken!

Ulrika klippte talgljusen och satte sig vid bordet med händerna öfver pannan och läste stafvande och entonigt med hög röst:

— Rocken af blått, osträckt kläde, kragen röd, fodret af krapp-rött boj, tolf mässingsknappar framtill, fyra öfver och tre under tasklocket och en knapp i hvar sida, tre små i hvardera ärmerna.

— Atta... tolf... Det är riktigt. Vi ha nu bōxorna.

— Böxor af godt bockskinn eller renshud med tre knappar med sämsk öfverdragna.

— De äro allt gement skafridna. Det blir snart ögon i gumpen. Men Elias kunde ju se till att skaffa dig ett par nya på vägen. Men hatten och handskarna. Hvar äro hatten och handskarna?

— De ligga i kistan på svalen, — sade Axel Fredrik.

Ulrika läste:

— Handskar med stora kragar af gult, sämskadt, fast och starkt oxläder samt handgreppet af bock- eller getskinn. Skor af godt svenskt vaxläder med helskurna spännremmar. Botten af en bindsåla och en mellansåla. Skospännen af mässing.

— Skorna och vaxlädersstöflarna stå här och äro passabla. Du kan få mina sporrar. Du skall bli en ståtlig svensk knekt, min kära gosse.

— Halsduk, en af svenskt svart yllekrepon, fem kvarter lång samt goda nio tum bred med en half alns långa parduanband i hvar-dera ändan, samt två hvita.

— Det får Elias köpa åt dig i Örebro.

— Pistoler, två par. Pistolstrumpor af svart läder med krage af friseradt boj.

— Du får taga mina. Och min pamp är i hederligt skick med kalfskinnsbalja och värjeband af älgsläder. Så skall en svensk krigsman se ut! Vi få nu också tänka på att utstyra Elias och ställa med matsäcken och allt.

Axel Fredrik sträckte på armarna.

— Det är nog bäst att jag går upp och lägger mig och riktigt hvilar ut mig på förhand.

Det blef nu larm och spring i stora huset. Det spikades och piskades alla dagar och det lågade och puttrade i spisen, och om nätterna brann det ljus. Den enda kammaren, som låg mörk, var Axel Fredriks.

Sista natten gick ingen annan än Axel Fredrik till hvila, och när det hade blifvit så pass dager, att allt lyse kunde släckas, väckte

mostrarna honom och gäfvor honom varmt att dricka på sängen samt starka droppar, ty de hade hört, att han hostat om natten.

Då han kom ned i salen voro de andra redan där församlade, äfven pigorna och drängarna, och för alla var det dukadt gemen-samt. De åto utan att säga ett enda ord, men när måltiden var till ända och de reste sig, frambars bibeln till morfar, och Ulrika läste med kväfd stämma. När hon tystnade, knäppte morfar händerna och talade med ögonen slutna.

— Liksom mina fäder före mig gjort hafva, så vill också nu jag i afskedets stund lägga mina händer på dig, min dotters son, och välsigna dig, ty många äro mina år och ho vet, när timglaset är utrunnet. Gud, den högste, anropar jag från mitt låga tjäll, att han måtte leda dig mot heder och att de tunga pröfvelser, som vänta, endast måtte upphöja vårt lilla folk till ett ännu större och härligare.

Vid bordshörnet stod Axel Fredrik och tummade och vickade på tallriken. och utifrån hördes slamret, när bruna långvagnen körde fram.

Alla gingo nu ut, och Axel Fredrik satte sig upp bredvid Elias, inknäppt i morfars vargskinnspäls och mycket upphettad, ty det drop-pade i vårvädret från tak och träd.

— Här står smörbyttan, — sade mostrarna, — och här är bröd-säcken. Elias, hör nu på! I sitslådan är ostkakan och flaskan med starka dropparna. Blir nu mödan och vådan för svår, kära Axel Fredrik, så glöm aldrig, att vägen hem är gen.

Men morfar trängde sig emellan dem och stack ned handen bak i vagnen.

— Är kistan riktigt påbunden? Och låt oss se nu! Här är ströborsten och viskeduken och skrapan... och här ha vi foderpåsen och drickesflaskan. Det är som det skall vara. Lodformen och kule-saxen och stöpslefven ligga i kistan.

Ulrika stod bakom dem, utan att någon gaf akt på henne, och hon sade helt sakta:

-- Axel Fredrik, när det blir sommar, skall jag gå ut en afton

och blinda glädjetråd och sorgetråd på rågen och se hvilket, som växer högst till morgonen...

— Nu är det i ordning! — afbröt morfadern, som icke hörde henne. — Och Gud vare med både dig och Elias!

Rundt omkring stod gårdsfolket och dagsverkarna på sidorna om vägen.

Men just som Elias höjde piskan, lade Axel Fredrik handen öfver tömmarna.

— Denna resan ändrar kanske slätt! — sade han.

— Illa skulle det väl ändå se ut, — svarade Elias, — att nu spänna från och sela af.

Axel Fredrik stack handen tillbaka i pälsärmen, och mellan raderna af tysta människor rullade vagnen bort.

*

Veckorna gingo och träden slog ut. Det blef en långsam färd med Nerikes regemente genom Sveriges obygder, och Axel Fredrik satt i sin päls och sof bredvid Elias, het om pannan och med yfviga vantar af getragg. Ett stycke från Landskrona hade bruna långvagnen blifvit efter regementets tross, och hästen stod i solgasset och betade dikesrenen. Både herre och dräng somnade in med skuldra mot skuldra.

Hästen slog efter en broms, och vattnet porlade i diket, och ett par vägstrykare kastade sina skällsord efter de sofvande, men de sutto alltjämt i samma bekymmerslösa ro.

Då kom bakom dem i firsprång en tarfligt klädd ryttare med stor lingul peruk och tvärstannade sin fux bredvid vagnen.

Elias knuffade Axel Fredrik i sidan och drog till sig tömmarna, men Axel Fredrik ville icke öppna ögonen utan sade bara:

— Ja, kör du, Elias! Jag behöfver hvila ut mig till strapatserna. Elias stötte honom återigen i sidan.

— Opp med sig, opp med sig! hviskade han.

Dåsigst öppnade Axel Fredrik sitt ena öga — men i detsamma blef han blodröd öfver hela ansiktet och reste sig och gjorde ställning midt i vagnen.

Han igenkände genast efter bilder, att det var den adertonårige konungen själf. Och ändock hvilken förändring! Var det denne snabbt uppvuxne och majestätiskt behärskade yngling, som ännu för några månader sedan halshögg calfvar och slog in fönsterrutor? Han var icke öfver medellängd, och ansiktet var litet, men pannan hög och ädel, och ur de stora djupblå ögonen strålade en tjusande solglans.

— Herren skall kasta undan pälsen, så att jag kan mönstra liveréet, — sade han afmätt. — Marken är ju längesedan grön.

Axel Fredrik pustade och arbetade för att få af sig morfars fördömda päls, och konungen synade rocken och knapparna, tummade dem, ryckte i dem och räknade.

— Det är passabelt, — sade han med brådmogen allvarsmin — och nu skola vi alla bli helt nya människor.

Axel Fredrik stod yrvaken och rak och såg stelt på vagnshjulet. Då tillade konungen långsamt:

-- Om några dagar få vi kanske den lyckan att stå inför fienden. Man har sagt mig, att intet skall i en batalj vara så svårt som törsten. Om herren någon gång möter mig i stridstumlet, så stig fram och låna mig sin vattenflaska.

Konungen gaf åter sin häst sporrarna, och Axel Fredrik satte sig. Han hade aldrig älskat eller hatat, aldrig ängslats eller hänryckts och han grubblade på konungens ord.

Pälsen fick ligga mellan honom och Elias, och då långvagnen i skymningen slamrade in till Landskrona, hade regementet redan tältat. Axel Fredrik såg sig om efter de dukade dryckesbord, om hvilka han hade drömt. I stället fann han endast fåordiga kamrater, hvilka tryckte hvarandras händer och flockvis skådade bort öfver Sundet, där vågorna stormade under den molniga sommarhimmelen och där flaggor och vimplar vajade på den svenska flottans skog af master.

Nästa morgon satte Elias in hästen och långvagnen i en lada, ty kronan hade redan tagit alla farkoster, och först ett dygn efter sedan flottan afseglat skulle han på en fiskarbåt få följa efter till Seland. Han stod kvar på stranden och nästan ute i vattnet, när på gnisslande kättingar de vidunderliga ankarna hissades i höjden, drypande af dy. På mast efter mast stego pösande segel, och solskenet glittrade i akterhusens lanternor och glasfönster. Böljorna dansade och sköto på och speglade i flammiga ringlar de högt sväfvande galeonsbilderna, som med lagerkvistar och treuddar pekade bort öfver hafvet mot obevandrade underland, mot äfventyr och bragd. Molnmassorna hade sjunkit och hvilade långt till hafs på vågorna, och luften var blå som i en saga.

Då glömde sig konungen, och barnet i hans själ segrade, så att han begynte klappa i händerna. Han stod på ett akterhus, tätt framför lanternan, och de gråhåriga krigsmännen omkring honom från faderns tid smålogo och begynte också klappa. Själfva excellensen Piper sprang uppför däckstrappan viget som en skeppsgosse. Det fanns icke längre några gubbar och skröplingar och snikna trätöjor; det var en härskara af ynglingar.

Som på ett hemligt tecken började i detsamma spelet och trummorna att ljuda, och värjorna flögo ur skidorna och, öfverröstande amiral Anckarstiernas ord i ropluren, sjöngs psalmen från de nittor krigsskeppen och de hundra smärre farkosterna.

Elias igenkände Axel Fredrik, som satt på morfars päls inklämd mellan medförda skanskorgar och jordsäckar och spanska ryttare. Men när Elias såg att också han långsamt reste sig och drog pliten som de andra och såg hur flottan småningom försvann på vattnet, då strök han med handen öfver ögonen, skakande på hufvudet. Han gick tillbaka upp mot ladan och mumlade:

— Hur skall han med sin bräckliga sundhet reda sig till dess jag hinner efter!

•

2
"

Några dagar efteråt kom Elias på de småländska vägarna ensam med sin långkärra. Bondhustrurna, som kände igen honom sedan han hade åkt förbi med den sovande officeren, gläntade på stugdörren och frågade, om det var sant, att svenskarna hade landstigit på Seland och att konungen på knä tackat Gud för segern men af förlägenhet stannat på målet.

Han nickade jakande utan att svara.

Dag efter dag körde han steg för steg mot norr, och hela vägen gick han med tömmarna bredvid vagnen, som var öfverbredd med ett stycke af ett gammalt segel.

Då han slutligen en afton kom i hagen framför stora huset, igenkände genast alla på bullret, att det var bruna långvagnen, och hästen gnäggade. Häpna gingo de till fönstren, och morfar själf kom ut på trappan och Ulrika stod midt på gårdsplanen.

Elias gick lika långsamt med tömmarna i handen, och vid trappan stannade hästen af sig själf.

Då drog Elias försiktigt seglet från vagnen, och där stod en lång, smal, hopspikad låda med en gulnad boklöfskrans på locket.

— Jag tog honom med hem, — sade Elias. — Han fick kulan i bröstet, när han sprang fram och räckte kungliga majestät sin drickesflaska.

GUNNEL FATBURSHUSTRU.

I ett hvalf på Riga fästning satt den åttioåriga Gunnel fatburs-hustru och spann. De långa armarna voro ådriga och seniga, bröstet var magert och platt som en gubbes. Några glesa hvita hårtestar hängde ned öfver ögonen, och hon hade klädet knutet om hufvudet som en rund mössa.

Spinnrocken surrade, och en trumpetargosse låg på stengolfvet framför brasan.

— Farmor, — sade han, — kan du inte sjunga något, när du spinner? Jag har aldrig hört dig annat än kälta och träta.

Hon vände mot honom en kort stund sina trötta och elakt kalla ögon.

— Sjunga? Kanske om din mor, som blef satt på vagnen och förd till moskoviten? Kanske om din far, som de hängde i skorstenen på bryggghuset? Förbanna vill jag den natt, då jag föddes, och förbanna mig själf och hvar människa, som jag mött. Nämn mig en enda, som inte är ännu uslare än sitt rykte!

— Om du sjunger en visa, blir du glad, farmor, och jag ville så gärna få dig glad i afton.

— Den, som du ser leka eller skratta, är blott en föreställningens mästare. Elände och skamlighet är allt, och det är för våra synders och vår låghets skull, som de sachsiska nu kommit och belägra staden. Hör du skjutandet! Låt dem fyra och smälla! Hvarför går du inte i afton och gör din tjänst på vallen som annars, utan ligger här med din lättja?

— Farmor, kan du inte säga mig ett enda saktmodigt ord, innan jag går?

— Aga dig skulle jag, vore jag inte så skröplig och böjd af mina år, att jag aldrig mer kan lyfta mitt ansikte mot himmelen. Vill du jag skall spå dig? Kalla de mig inte Sibyllan? Skall jag säga dig, att det sneda vecket öfver dina ögonbryn betyder bråd död? Jag ser år framåt i det kommande, men hur långt jag ser, finner jag bara ondska och låga uppsåt. Du är sämre än jag och jag är sämre än min mor, och allt det, som föds, är sämre än det, som dör.

Han steg upp från stengolfvet och makade bränderna.

— Jag vill säga dig, farmor, hvarför jag i afton satte mig hos dig och hvarför jag bad dig om ett hjärteord. Gamle generalguvernören har i dag befallt, att innan nästa natt skola alla kvinnor, unga och ålderstigna, friska och sjuka, draga sina färde för att inte tära på männens bröd. De, som tredskas, bli straffade till lifvet. Hur skall du, som i tio år aldrig gått längre än tvärs öfver borggården till fatburen, nu kunna ströfva kring i skog och mark midt i vinterkölden?

Hon skrattade och trampade spinnrocken allt fortare och fortare.

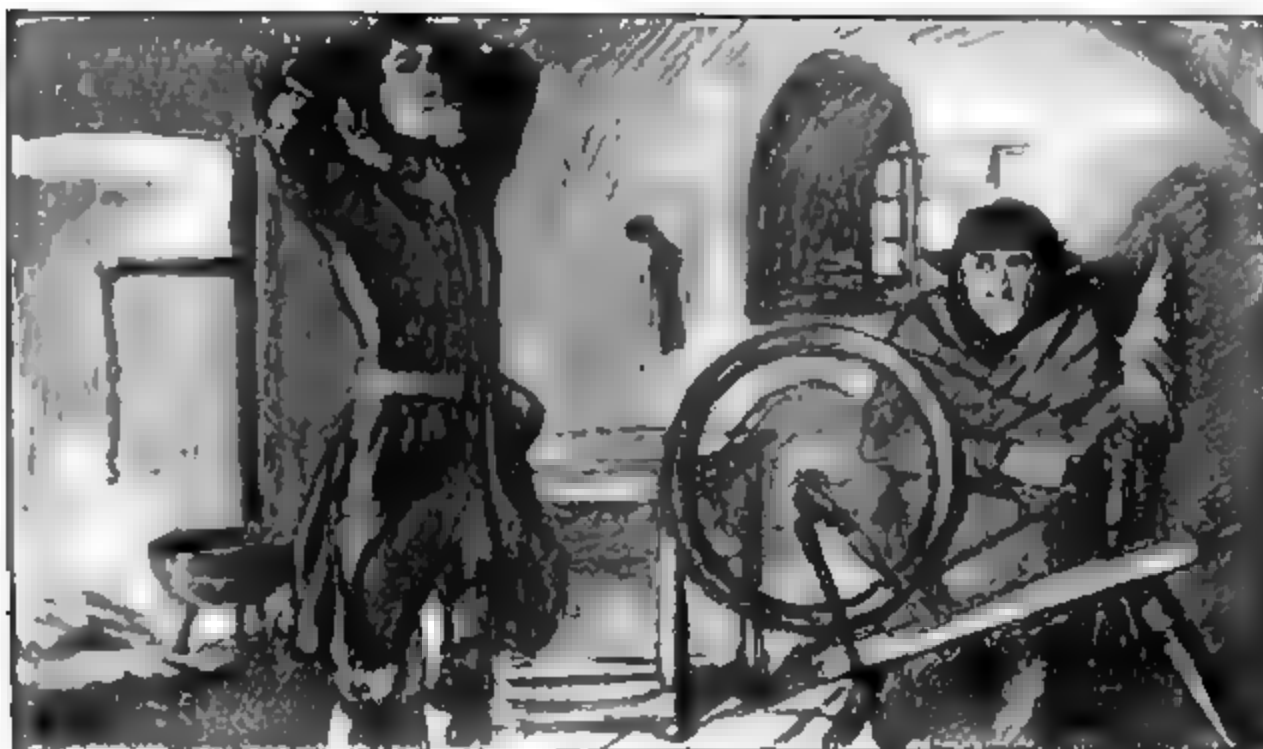
-- Haha! Jag har väntat det, efter jag så troget skött den höga herrens fatbur och vaktat om allt det, som var hans. Och du Jan! Ängslar det dig inte längre att ha någon, som gräddar åt dig i ugnen och bäddar åt dig i fällbänken? Hvilken annan känsla bor hos barnen? Lofvad vare Gud, Gud, som ändtligen kastar oss alla under sin vredes gissel!

Jan knäppte händerna om sitt krusiga bruna hår.

— Farmor, farmor!

— Gack, säger jag dig, och låt mig i fred få sitta och spinna mina blåar till dess jag själf öppnar dörren och går där ut för att bli detta jordelif kvitt!

Han tog några steg framåt mot spinnrocken, men så vände han sig om och gick ur hvalfvet.

Spinnrocken surrade och surrade ända till dess elden brann ut. Nästa morgon, när Jan trumpetare kom tillbaka, stod hvalfvet tomt.

Belägringen vardt långsam och svår. Efter hållen gudstjänst utvandrade ur staden alla kvinnorna i de snöiga februaridagarna, och de orkeslösa eller sjuka sattes på bårar och vagnar. Hela Riga blef ett kloster för män, som ingenting hade att gifva åt de flockar af tiggande kvinnor, hvilka stundom smögo sig fram utanför vällen. Männen hade knappast bröd till egen nödtorft, och i stallen söndersleto de uthungrade hästarna hvarandra eller uppåto krubban och gnagde stora hål i timmerväggen. Röken hängde öfver de brända förstäderna, och om nätterna väcktes ofta soldaterna af varnande klämtslag och ryckte huggvärjan ur taket.

När Jan trumpetare om aftnarna kom hem till hvalfvet, som han och farmodern haft till kammare, fann han dock nästan alltid fällbänken bäddad och en skål med möglad mat bredvid på stolen. Han blygdes att berätta något därom till de andra, men han förfärades. Han trodde, att farmodern omkommit i snödrifvorna och att hon, ångerfull öfver sin forna hårdhet, nu gick igen utan

ro. I skrämseln skakades han af frossa, och mången natt sof han hellre hungrig i snön på vallen. Sedan han styrkt sig med bön, blef han dock lugnare, och slutligen kände han sig mer häpen och ängslad, när han ibland fann fållbänken orörd och stolen tom. Då kunde han sätta sig vid spinnrocken och trampa den helt sakta och lyssna till det välbekanta surrandet, som han hört dag efter dag från sin födelse.

Nu hände det en morgon att generalguvernören, den frejdade, sjuttiofemåriga Erik Dahlberg, hörde ett häftigt skjutande.* Han reste sig otåligt och vredgadt från sina ritningar och sina byggnadsmodeller af vax. Som minnen från hans ungdoms ljusa ströftåg i skönhetens stater hängde på väggarna präktiga kopparstick öfver Roms ruiner, men hans fordom så milda ansikte hade redan skrynklats af svårmod, och det stelnade ett drag af hårdhet kring de smala, sammanbitna nästan hvita läpparna. Han jämkade på sin stora allongeperuk och strök darrhändt med nageln öfver den tunna mustaschen, och när han gick utför trappan stötte han hårdt med käppen i stenarna och suckade:

— Ack, vi svenske, vi blodsförvanter till Vasakungarna, som på sin ålderdom endast kunde anklaga och banna och till sist sutto mörkrädda i sina egna rum... vi äga i vår själ ett svart frö, ur hvilket med åren reser sig ett grenigt träd, fullt af bittraste galläpplen!

Han blef allt bittrare och hårdare till sinnes ju längre han gick, och när han slutligen stod vid vallen, tilltalade han ingen.

Några bataljoner hade ställt upp sig med fanor och spel, men skjutandet hade redan tystnat af, och genom porten återkommo spridda flockar af trötta och blödande, som nyss slagit fiendens anfall tillbaka. Efterst af dem alla gick en smal och orkeslös gubbe, som själf hade ett rött sabelhugg öfver bröstet, men som i sina armar mödosamt släpade framför sig en skjuten gosse.

Erik Dahlberg höjde handen öfver ögonbrynen för att se. Var den fallne icke Jan trumpetare, gossen uppe från fästningen? Han igenkände honom på hans krusiga bruna hår.

UNIV
OF
A

I porthvalfvet segnade den utmattade bäraren ned på stenstolpen och blef där sittande med sitt sår och med den döda gossen i knät. Några soldater böjde sig ned för att granska såret och sleto upp den blodiga skjortan öfver bröstet.

— Hvad! — utropade de och stego tillbaka. — Det är en kvinna!

Undrande böjde de sig ännu djupare för att betrakta hennes sår. Hufvudet hade sjunkit åt sidan mot muren, och skinnmössan hade undan, så att de hvita hårtestarna föllo fram.

— Det är Gunnel fatburshustru, Sibyllan!

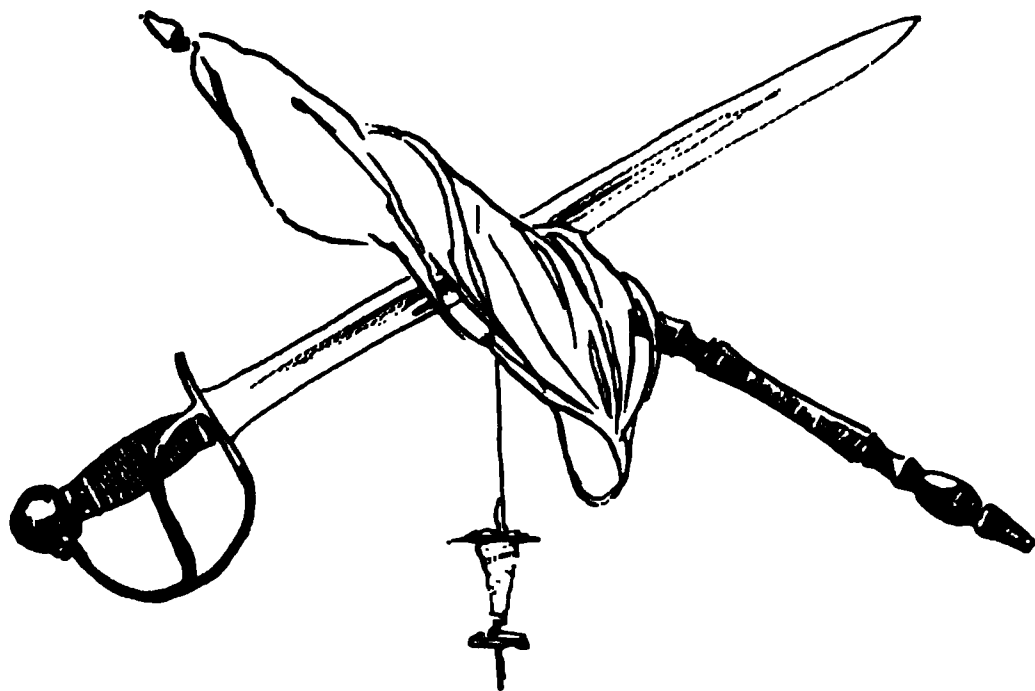
Hon andades tungt och öppnade de slocknande ögonen.

— Jag ville inte lämna pilten ensam i denna onskans värld, en efter som jag pådrog karlkläder och natt och dag tjänade bland andra på vällen, trodde jag, att jag utan orätt åt männens bröd.

Soldaterna och officerarna sågo villrådigt mot Erik Dahlberg, vilkens befallningar hon öfverträdde. Han stod lika inbunden och vårmodigt hård, och i hans hand darrade käppen och stötte mot enläggningen.

Långsamt vände han sig mot bataljonen, och de tunna läpparna röste sig.

— Sänk fanorna! — sade han.

MÅNS FRANSÖSKE.

En skinnklädd fältvagn hade fastnat i ett af Polens träsk och hästen var redan frånspädd. På vagnen stod en ung man, som nyss kommit till tropparna, för att tjäna sig upp. Kamraterna kallade honom Måns Fransöske, ty han hade som lärare följt några förnåma herrar till Frankrike och där fyllt sin kista med hvarjehanda ovanliga ting. Kapten Olof Oxehufvud väntade med några underofficerare och knektar bredvid i gyttjan, och snöstormen slog dem i ansiktet.

— Vagnen och kistan får lämnas kvar, — sade Oxehufvud.

Måns Fransöske öppnade kistan och plockade till sig så mycket han kunde bära.

— Sicken skäckig nattrock med knytningar och tofsar! — ropade Oxehufvud och underofficerarna. — Sickna små eländiga tofflor. Och lösvadorna! Och bonetten!

— Den är en cadeau från ma...

-- Spark' den i snösörpan.

— ... från mamman.

— Si på lilla peruken!

— Och mellanperuken!

— Och stora allongeperuken!

Nu kunde Oxehufvud icke styra sig längre utan tog honom i benet.

— Spark' fanstyget i snösörpan, — säger jag!

Måns Fransöskes ljusletta och fina ansikte flammade upp och han slog på värjpliten.

— Herr kapten, en så vik...

— En så viktig person som han kan gärna uppehålla marschen, tycker han?

— Nej, en så viktörs armé, ville jag säga, behöfver väl inte gå malproper i klädseln och med nattrockar från kung Orres tid.

-- Fjollerstolle! Petitmaître! Hjärtans, ärans fä!

— Kaptenen handterar mig som en dräng, ändock jag har education och berest Frankriket, ja, stått öga mot öga med själfva Vauban.

— Nå, hvad sade Vauban?

— Hvad han sade?

— Jaha, just det.

— Va-t'en! — sade han, för det var i hans egen port, och jag kom i vägen.

— Jesus! Jesus! Ned ur vagnen och det tvärt! Hitåt två karlar och tag kräket i gullstol!

Måns Fransöske hopplockade tofflor och peruker i den prickiga nattrocken och tog den på ryggen samt höll alltemellanåt lornjetten för ögat.

När han blifvit uppburen på stranden, stannade Oxehufvud framför honom, lång och smal, med högröda kinder och små svarta mustascher.

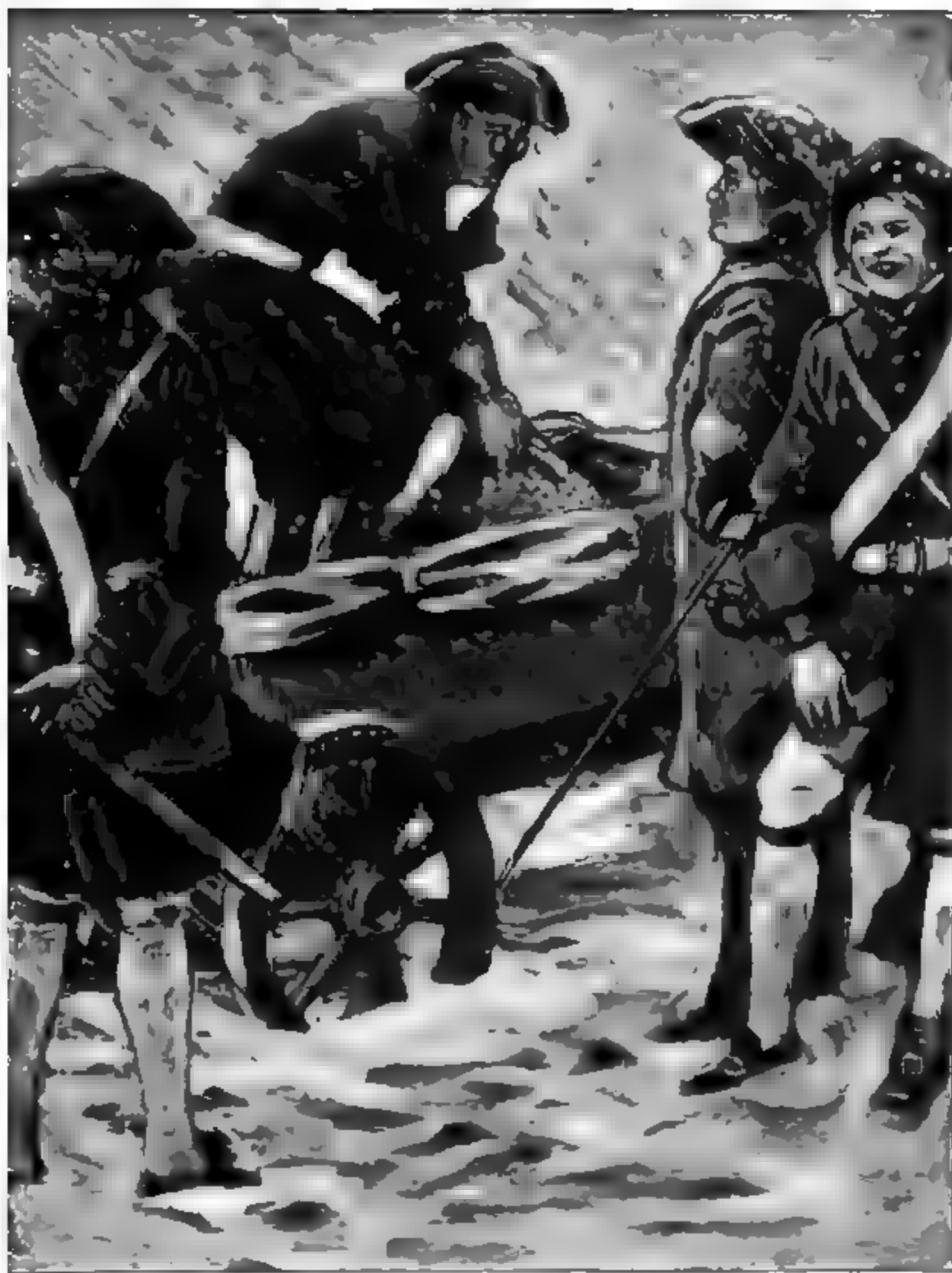
— Hör nu, munsjör, hvad vill han egentligen i fält? Vill han komma sig upp?

— Änskönt inte adlig hoppas jag därpå. Hvem vet, törhända sitter också jag en gång med adelsdiplom på fickan.

— Adla han sig ända in i rosenrasande helvetet! På den här arméen frågas platt intet efter adel, utan får här hvar och en tjäna sig upp, bäst han kan.

Oxehufvud hade nu som förman skymfat honom så länge, att hans kamrathjärta började tina, och brummande tillade han något lugnare:

— Håll sig nu tapper, så kan han att börja med få sin officersfullmakt! Vi ha här redan knäckt så många svenska sprätthökar af

hans sort och gjort dem till folk. Där vid småskogen ser han ett stort hvitrappadt hus. Där tar han post till dess jag sänder vidare order. Vi andra ställa oss en kvarts väg längre upp i skogen. Efter vi sammanlagdt inte äro mer än fem och tjugo man, har jag inte råd att lämna med en enda karl. Kanskapa och spionera flitigt efter fienden, så att ingen faller oss i ryggen.

Oxehufvud tågade åstad med sin lilla flock, och Måns Fransöske gick upp till huset med sitt bylte på ryggen.

Ingen människa syntes till, och han ställde sig villrådig i lä utmed väggen. Han var frusen och genomvåt och allra mest plågade honom smutsen och leran på stöflarna. Skulle han icke lika godt kunna hålla utkik uppe från ett af fönstren? En riktigt väl bäddad säng med siden-täcke och fotpåse var just hvad han längtade efter.

Tvårs under huset gick ett mörkt inkörshvalf, och dit smög han sig med stor försiktighet utefter väggen. Sedan han torkat den immiga lornjetten, böjde han sig fram och såg in i skumrasket.

Då begynte det stampa och slamra, och han urskilde två blänkande ögon. Med bultande hjärta tog han ett steg tillbaka och drog värjan.

En svart häst rusade ut och sprang fram och tillbaka på gårdsplanen samt kastade snön högt upp med bakhofvarna.

Den svarten ville jag inte fånga, tänke Måns Fransöske. Sitter en knekt upp på en sådan förvildad häst, så reser sig den ihjalskjutne ägaren ur träsket och springer bakefter och rycker honom ur sadeln. Om sådant berättas hvar kväll vid eldarna.

Han hotade hästen med värjan och gick in samt stötte upp portarna på andra sidan, så att där blef bättre dager. Han såg nu, att dörren upp till huset var igenmurad.

Fnysande och stampande kom hästen tillbaka, men Måns Fransöske jagade honom åter bort. Sedan gick han ut och ropade upp mot fönstren. En gråhårig tjänstekvinna stack ut hufvudet.

— Bor här en vän till kung Stanislaus eller till den sachsiske druckenbolten? — frågade han.

— Här bor en gammal enstöring, som är ingens fiende och ingens vän.

— Godt, då kan han inte neka härbärge åt en genomfrusen svensk soldat.

Tjänstekvinnan försvann och kom slutligen efter en stund tillbaka med en stege, på hvilken han klättrade in.

Rummet var stort, och de fula, men snygga trästolarna stodo stelt i rad utesfter de tomma väggarna. Då han råkade att med värjbaljan stöta till den ena stolen, skyndade tjänstekvinnan genast att flytta den tillbaka på sin bestämda plats. Två blåklädda flickor med bleka ansikten och krusigt hår gingo och kommo utan att säga ett ord, och så snart den ena blef några steg efter, sprang hon ängsligt fram till den andras sida. De ströko sig mot hvarandra och trefvade med sina långa fingrar, och fast det ännu var ljusan dag buro de två tända lampor.

När tjänstekvinnan hade gnidit leran från hans stöflar och noga torkat de våta fläckar, som sulorna satt på golvet, öppnade hon stilla och försiktigt dörren till nästa kammare.

— Gå inte för hårdt! — hviskade hon.

Där stod en medelålders man i nattrock och med den mest impertinenta och spetsiga näsa, men ingen hade nånsin burit en mer sirligt lockad puderperuk, och på de hvita fingrarna blänkte ringar med stenar.

Måns Fransöske nedsatte sitt knyte och lornjetterade honom. Mycket belåten med hans vårdade yttre gjorde han därefter en stor rörelse med armarna och bugade sig ända till golvet.

— Mina afsikter äro ridderliga, — sade han, — och ödmjukligen ber jag om den nåden att få veta, med hvilken riddersman jag har den lyckan att samtala.

— Sitt ned, min herre. Jag är ingenting annat än en bortglömd gammal enstöring, men efter ni är en homme de qualité vill jag genast förklara ett och annat, som kan synas underligt.

De båda herrarna satte sig styfva och raka med händerna i knät.

— Förr var jag en lustig lebensbruder och min brokadrock var en visa i hela Varszava, men på min trettionde födelsedag, när jag satt samman med kamraterna och pokulerade, höjde jag remmaren och talade ungefär på detta sätt. Mina vänner! För hvart år blir ert öga allt hårdare och ert hjärta allt skrumpnare. Den ena tror på kung Stanislaus med hvita kinderna och den andra på kung August med stora magen. Sedan smida ni era ränker därefter och leta anställningar och belöningar. Jag vill inte gå i grafven med den ohyggliga hågkomsten, att hvar min broder till sist vardt en Kain. Jag sätter vänskapen vida högre än kärleken, ty den är uteslutande ett band själar emellan, och därför säger jag er i dag farväl, medan vi ännu alla äro unga. Om mig få ni aldrig höra något mer, men sådana jag nu ser er skola ni för mitt öga ännu gå omkring mig i kammaren och hålla mig sällskap, då jag sitter ensam och gammal. När tjänstekvinnan utanför dörren hör, att jag småpratar halfhögt, skall hon säga: nu talar gubben med sina kära ungdomsvänner.

— Och när ni så hade sagt dem farväl?

— Då for jag hem och lät mura igen porten. Mitt tjänstefolk får taga sig ut och in bäst det kan.

— Hos en värd med så delikata känslor är gästen viss att trifvas.

— Trifvas... Hvad tänker ni på? Mina båda tvillingdöttrar, som gå här i rummet och lysa med sina lampor äro sinnessjuka... deras mor var en enleverad nunna... allra minst.

— Ni menar kanske, att jag kommer och stör?

— Nåja... jag vill ju inte säga det, men... Här spökar!

Hans näsborrar lyfte sig i vinkel och han steg upp och gnuggade belåtet händerna.

— Jag anser det som min skyldighet som värd att så gärna först som sist berätta sanningen. Det är en död lakej, som går igen och som heter Jonatan. Han står i fönstersmygarna och bakom dörrarna i brunt liveré med svarta snören. Tjänsteifvern sitter så kvar i stackarn ännu efter döden, att han passar på och betjänar gästerna,

när de minst ana det. Lyckligtvis äro gäster här sällsynta. Säg mig, är ni grefve?

— Jag? Nej.

— Är ni friherre?

— Nej... friherre är jag inte ännu.

— Är ni inte åtminstone simpel adelsman?

— Är det min herres mening att insultera?

Måns Fransöske rodnade förläget. Nog har diplomtet varit min käraste dröm, tänkte han, och Gud gifve jag redan bure det i rockfickan. Då skulle ingen längre ropa petitmaître. Då skulle det heta: på den mannen såg man adelsmärket långt innan han fick diplomtet.

— Hur kan en så enkel fråga såra er? — utbrast enstöringen ännu förnöjdare.

— Visst är jag adlig. Min familj är urgammal.

— Det var en annan sak. Då går allt väl. Fast Jonatan blifvit både kristeligen begrafven och allt, är han en sådan inpiskad aristokrat-lakej, att han ställer till alla möjliga malicer, så snart han har för sig en uppkomling eller ofrälse.

Måns Fransöske strök sina små mustascher med lillfingersnageln och svängde besväradt sin lornjett.

— Är min herre amatör på syracuse? — sporde han.

— Nej.

— Också jag respekterar vida mer en bågare frontignac. Min favoritspis är ragout med champinjoner, fast jag ingalunda vill bakdanta en haché på får med timjan. Mycket här i världen beror på såsen. O! Jag längtar inte dit hem till mjölmät och beckmörker.

— Beckmörker? Ni tänker på sommarnätterna?

— De äro ljusa.

— Och vinternätterna äro också ljusa, för då ha ni snö. Är ni rädd för beckmörker, så res aldrig mer söderut! Ha ni i ert land några stora konstnärer och lärda?

— Inte ha vi det och aldrig få vi det.

— Ni öfverskattar inte era landsmän.

— Jag har sett litet af stora världen, min herre. Jag har berest Frankriket i goda två månader, min herre. Jag har till och med en hel afton varit samman med själfva roi Soleil.

— Ni? Har ni varit samman med Ludvig den fjortonde?

— Det har jag... på teatern... fast jag bara fick en usel ståplats på parterren. Sedan Augustus har här inte lefvat en så majestätisk suverän. Si bara hans sätt att hälsa!

— De svenskes kung är också en man.

— Det är han, för han gör oss uppmärksammade i utlandet, men hur pauvre likafullt!

— Så lagom pauvre nyss i Varszava. När Stanislaus steg in i kröningskyrkan med sin alltid förskrämda och darrhändta gemål, hade han inte bara fått till skänks af svenskarna den nyförfärdigade kronan och spiran och äpplet och svärdet och hermelinerna och bältet och skorna utan också baneret och tapeterna på kyrkväggen och talrikerna på taffeln och kröningspengarna, som kastades kring, och knektarna, som höllo vakt och sköto glädjesalfvan... och till sist tackade han och kysste excellensen Piper på handen. — Är ni själf fattig?

— Fattig... jag?

Måns Fransöske mindes de två stackars karoliner som sutto insydda under rockfodret och som voro allt hvad han ägde, men han knackade med lornjetten i bordet och skyndade sig att säga:

— Mina depenser äro ofantliga... och spel amuserar mig... går aldrig utan tio luisdorer i pungen.

— Vill ni låna mig fem lousidorer?

Måns Fransöske såg upp i taket.

— Just i dag glömde jag olyckligtvis pungen i en rock på tältstängen. Men jag skall skatta mig lycklig att få skicka bagatellen med första. Min herre, betrakta inte oss tafatta svenskar som några seigneurer. Hur högt jag stiger, tittar ändå Månsen alltid fram mellan sömmarna.

— Ni voro så lagom tafatta nyss på vårt polska valfält, där Arvid Horn satt med plånboken och skref upp alla, som röstade

mot svensk befallning, och där vår landtmarskalk förtvivlad stötte sönder sin staf. — Men anse nu mitt hus som ert eget. Tobakspipan ligger bredvid luktvattensflaskan, och luktvattensflaskan står på puderasken och puderasken på tobakskaggen och tobakskaggen på nattlådan... Den får ni leta, så går tiden fortare.

Han tog med dessa ord en skinnbunden bok och satte sig att läsa.

— Jag ber, jag ber, — svarade Måns Fransöske och lornjetterade honom från sidan med vaknande misstro, men inom sig tänkte han: Vänta mig, när jag en gång sitter med mitt diplom i min stora galakaross! Då skall det heta: den herren är vår nya, ridderliga Magnus Gabriel!

De båda flickorna tassade allt emellanåt förbi genom rummet och lyste på honom med sina lampor, och för hvar gång steg han upp och bugade. Då enstöringen emellertid fortsatte att läsa och efter hand tycktes helt och hållet glömma hans närvaro, tog han slutligen sitt bylte och gick tillbaka ut i yttre kammaren.

— Det skymmer, — sade han till tjänstekvinnan, — och jag är för trött att längre orka sällskapa.

— Vi ha bäddat åt herren här till vänster i stora salen. Det är det enda rum som står uppeldadt.

Salen var hvitstruken och lång med ogästvänliga stolsrader och ett par grofva slagbord. Alldeles bredvid dörren stod en säng med sparlakan af holländskt lärft. Gumman tände de fyra ljusen i armstaken och lämnade honom ensam.

Han såg sig frusen omkring och lade värjan på bordet. Därefter packade han upp sitt bylte. Tre af ljusen blåste han ut och på dem upphängde han lilla peruken och mellanperuken och allongeperuken, men med det fjärde lyste han under sängen och i fönstersmygarna och satte det sedan tillbaka i pipan.

— Impertinent byke! — mumlade han. — Hellre hade jag stannat ute i snön, men efter jag nu väl är här inne, så gäller det att hålla sig vaken och tidt och ofta gå till fönstret och lyss och speja.

Han pröfvade att låsa dörren inifrån, men den var utan både

regel och nyckel. Sedan han länge förgäfvets arbetat med att få af sig de våta stöflarna, hvilkas unkna lukt besvärade honom, pådrog han nattrocken och lade sig med stöflarna på sängen.

Ibland hördes ett doft stampande och fnysande från den förvildade hästen i inkörsgången under salens golf, men efter en stund blef det mer stilla och han började tycka, att ljuset icke lyste tillräckligt, ty alla hörn och smygar voro mörka. Han höjde lornjetten och skärpte sin syn och vände ögonen åt alla sidor, men låg i öfrigt alldeles orörlig.

Då såg han vid dörrposten tätt bakom hufvudgårdens sparlakan en lång, rak lakej i brun rock med svarta knytningar.

En krampaktig fasa grep honom om strupen, och det svindlade för ögat, men han tänkte: Det är endast den gode guden, som vill pröfva mig, efter jag drömmer om utmärkelser och diplom.

Sakta och nästan omärkligt tog han fast i båda sängkanterna för att betvinga sin egen rysande kropp och stack sedan det högra benet ut mellan sparlakanen.

— Jonatan, — sade han, — drag af mig stöfveln!

Lakejen grinade så att den svarta munnen vred sig ända upp till öronen, men han rörde sig icke från stället.

Måns Fransöske hackade tänder, men han drog inte benet tillbaka.

— Jonatan, är det så du betjänar adligt folk?

Lakejen grinade ännu värre och slog föraktfullt och afvisande med handen.

Nu förstod Måns Fransöske, att lakejen genomskådade hans lögn och handterade honom som en uppkomling och ofrälse, och hans förskräckelse blef så stor, att han pustade och kved sakta, men benet höll han alltjämt utsträckt.

— Drag af mig stöfveln, Jonatan!

Hans röst var nu bara en hviskning.

Lakejen gned sig på höfterna och grinade men stod kvar vid dörrposten.

I detsamma gnäggade hästen nere i inkörsgången länge och gällt, och långt fjärran i snöyran svarade flera hästar.

Måns Fransöske kastade sig ur sängen.

— Jag försummar tjänsten! — ropade han. — Det är fienden!

Han sprang fram mot bordet för att gripa värjan, men bredvid honom följde lakejen med långa steg och stirrade honom in i ögonen.

Då förlamades han åter och stannade. Under tiden fattade lakejen värjan med ena handen och sträckte den andra öfver armstaken och lyfte med två fingrar den stora allongeperuken i höjden och släppte den därefter som en släckare öfver det brinnande ljuset.

— Herre Gud i himmelen! — stammade Måns Fransöske. — Jag har sällan gått i ditt hus och hellre kelat och lekt med all slags fåfänglighet, men hjälp mig i denna enda stund, så att jag inte försummar tjänsten och blir till nesa. Sen må du straffa mig för evigt.

Gnäggningarna hördes allt närmre och närmre och stampande och frustande rusade den förvildade hästen ur sitt gömsle.

Då böjde sig Måns Fransöske med de knutna händerna öfver hufvudet och kastade sig i mörkret öfver lakejen.

— Du spökelse af Belzebub! — ropade han.

Han ryckte värjan till sig och slog åt alla sidor i mörkret, och stolar föllo i golfvet. Ingenstädes kunde han få fatt i Jonatan, men slutligen stötte han händerna mot väggen och dörren öppnades. De båda systrarna kommo med sina lampor och sina storögda bleka ansikten och i blotta linnet utan förstånd att däröfver känna någon blygsel. De ströko sig endast mot hvarann och stirrade på främlingen, som väckt dem med sitt buller. Han gaf sig denna gång ingen tid att hälsa, utan sköt upp fönstret och hoppade till marken. I nattrock och med värjan i hand sprang han uteder huset, och bakom sig hörde han en kärf röst från fönstret, men han visste icke, om det var enstöringens eller Jonatans eller om de båda voro en och samma.

— Jag såg, att du var en narr, — ropade rösten, — en stor narr, en narr utan like, och jag ville bli dig kvitt. Men få nu ryttarna se dig och blir här handgemäng... mitt hus, mitt hem, min vrå blir en askhög, innan tuppen gal...

Utan att se tillbaka sprang Måns Fransöske in mellan träden,

och hela tiden tänkte han: Nu gäller det officersfullmakten! Och sedan diplommet, diplommet!

Månskenet lyste genom snöyran, och han såg polackerna med gungande fjäderbuskar skymta förbi som skuggor. När de kommo allt för nära, kastade han sig ned bredvid en rishög eller ställde sig bakom en trädstam.

Till sist upptäckte han en gammal öfversnögad förhuggning, och bakom stockarna reste sig en soldat och frågade hviskande:

— Wer da?

— Gud med oss! God kamrat! — svarade Måns Fransöske och klättrade in i trekanten. — Fienden är öfver oss!

— Jag har länge tyckt mig höra hästtramp, — sade Oxehufvud sakta. — Rådligast vore måhända att springa ned till huset och besätta det.

— Kapten, befall mig inte att visa vägen! Jag blef där mottagen som gäst och jag är riddersman och låter hellre skjuta mig.

-- Och hur blef ni där handterad?

— Som en excellens.

— Vi få se... Nu lär det vara för sent. Lägg an! Skjut!

En svärm polacker galopperade fram och högg med pikarna öfver stockarna, men den första salfvan kastade dem ur sadeln.

-- Ohahå! Ohahå! — skallade det genom skogen, och ridande skuggor och långa led af fotfolk samlades så långt öga såg. I halfdunklet liknade de mörka busksnår, hvilka rörde sig i blåsten.

— Jag tror vi få ett vackert parti med fienden, — sade Oxehufvud.

— Vi äro fem och tjugu man och kring oss står väl fulla tre bataljoner.

— Nu äro vi bara tjugufyra, — svarade Måns Fransöske och ryckte till sig muskötens från en skjuten soldat.

— Nu äro vi bara nitton, — sade Oxehufvud efter en stund.

Kulorna regnade öfver trekanten och dödade man efter man. Så snart rytterna veko tillbaka slutade svenskarna att skjuta, men när

tystnaden åter framlockade polackerna och ingaf dem tron att ingen lefvande längre befann sig bakom förhuggningen, möttes de genast af kulor och värjer och stenar och trädgrenar. Så fortgick den rasande striden timme efter timme. Oxehufvud smög sig utefter stockarna och räknade halfhögt.

— Att, tio, tretton... Nu äro vi inte fler. Ett dåligt tal.

Han hade också fattat en musköt, och på knä plockade han upp ammunition ur patronköket på en fallen.

— Kamrat! — sade han utan att resa sig och drog Måns Fransöske i nattrocken. — Jag för illa fram med kamraten i middags på träsket.

— Nu äro vi bara sju. — svarade Måns Fransöske och laddade och sköt. — Men snart ha vi hållit ut i tre timmar.

— Kamraten är inte den första, som visat mig, att de svenska inte alltid skola skratta åt sina sprätthökar. Sir kamraten, det händer ibland här i världen, att det, som börjar med en grann peruk, kan sluta med en grann gärning.

— Nu äro vi bara två.

— Knappt två, för jag har redan fått mitt. — svarade Oxehufvud och sjönk tillbaka mot stockarna. — Knappt två!

Måns Fransöske stod nu ensam bland de döda. Han slet af sin nattrock och virade några trasor kring sin vänstra arm, som häftigt blödde. Också västen kastade han undan, och lornjetten stoppade han i stöfvelskaftet. Sedan lade han sig ned bland de andra och så djupt inne under kvistarna och riset som han kunde krypa.

När polackerna nästa gång galopperade fram, var där stilla.

De satte öfver stockarna med ett vildt skri, och plundringen begynte, men när de sågo honom blodig och halft afklädd läto de honom ligga, och vid gryningen tågade de bort.

Nu, tänkte Måns Fransöske, nu har jag min officersfullmakt! Diplomet kommer sedan.

U of M

of
MV

Wol

Han kröp fram mellan stockarna, och uppe vid huset hittade han i snön perukerna, som blifvit kastade efter honom från fönstret.

— Den uslingen! — hviskade han. — Det är tacken för att jag räddade hans näste.

Hela dagen gick han genom skogarna med sina peruker under armen, och först sent på aftonen anropades han af det svenska lägrets förposter.

Tälten och riskojorna voro resta i skogen utan alla skyddande förskansningar. På vagnarna eller framför sina hyddor sutto kvinnorna vid en särskild gata och vaggade sina barn i knät eller hviskade med sina soldater saktmodigt och stilla. Rundt eldarna blossade kritpiporna i ärriga händer. Där berättade kornett Bråkenhjelm och den oförfärade löjtnant Pistol sina äfventyr. Löjtnant Örbom lät sin granne med fingrarna känna på kulan från Klissov, som ännu satt kvar bakom högra örat efter att ha gått in under vänstra ögat och tvärs igenom hufvudet. Per Adlerfelt, dansmästaren, beklagade att fienderna alltjämt liksom vid Düna sköto så lågt, att de till sist skulle skämma hans vackra ben. Där gycklade den kvicka Dumky och bar ännu om armen det strumpeband, hvilket han som page tagit från en schlesisk hertiginna. Svante Horn, som förbands af sin trogna betjänt Lidbom, mumlade, att han aldrig kunde hugga in utan att genast få en kosackpik eller värja i kroppen, och framför honom stod den fryntliga gråhårsmannen fältskär Teuffenweiser, som beständigt påsatte och aftog glasögonen och alltid begärde en färdsup innan han skötte rikare kunder. Alla samspråkade om krigarens lott, som unnade den ena att gråna under mödor och ära utan att rispas af ett snuddskott, men lät den andra i sina dagars vår falla för första kula. Inga dryckesvisor skallade, men konungen lät puka och oboe muntert ljuda hela natten. Det var ett fältläger, där det sakta larmet liknade sorlet från en klar skogsbäck under juni-daggiga löf.

Drabanterna hade mot konungens vilja lindat hans tält med halm och därpå lagt torf, så att det liknade en kolmila. Det stod icke i

lägrets midt utan allra ytterst och nästan i mörkret. Inne vid tältstängen hade de byggt en hård af stenar och ditburo stund efter annan en glödhet kanonkula. Tvättbäckenet var af purt silfver, och på bordet stod bredvid Alexander Magnus' lefvernesbeskrifning och den guldbeslagna bibeln ett litet försilfradt beläte af hunden Pompe, som hade dött. Men det ljusblå silkestyget på stolen och fältsängen var redan uppnött och fläckadt. Midt i sängen lågo hundarna Turk och Snushane, men konungen låg i granriset på marken. Svagdrickat var slut, och lakejen Hultman hade icke haft annat att bjuda honom till kvällsvard än en bägare smält snö och två stålbakade skorpor. Sedan hade han bredt kappan öfver honom och påsatt den stickade nattmössan. Där sof nu på sina segrars middagshöjd de svenskes konung, och hans smala hufvud låg vändt mot det tynande skenet från den sista glödgade kulan. Det var nu länge sedan han läst den kvällsbö¹, som han fordom framstammade i sin kammare, medan blåsten brusade i Karlbergsparkens lindar. Hans gud hade småningom mörknat till det gamla testamentets tordönsgud, till den hämnande Herren Zebaoth, hvars befallningar han hörde i sin själ utan att därom behöfva bedja, och det var Tor och Asarna, som i nattstormens dunder åkte kring lägret och med sina lurar hälsade sin sistfödde son på jorden.

Då började hundarna vädra och morra, och den halfvuxna Max af Würtemberg, Lilla Prinsen, kom öfverlycklig och strålande till tältöppningen.

— Majestät, — ropade han med klingande barnröst, — vakna, vakna! Fem och tjugu småländingar ha varit ute och spelat med fienden!

Bakom honom stod Måns Fransöske, stödd af den tappre kapten Schmiedeberg, som själf ännu gick med krycka efter en fäktning vid bagaget, där han med tolf man kämpat mot tre hundra polacker.

Måns Fransöske hade aldrig burit sitt hufvud mer stolt och förnöjdt, fast han raglade af trötthet, men när han hörde, att han

stod framför konungens tält, tvärstannade han ängsligt. Han böjde sig och borttvättade brådskande blodfläckarna från händerna. Hatten och mellanperuken och lilla peruken kastade han på marken, och utan att betänka reglementet påsatte han stora allongeperuken. När han blef i ordning sträckte han armarna utesider och steg in i tältöppningen och berättade och stammade och hackade tänder.

Konungen, som satt kvar i granriset, upprepade sedan själf långsamt och undersökande hvart ord för att icke gå miste om en enda liten del af äfventyret. Han fröjdade sig som ett barn åt en underlig saga. Slutligen räckte han honom handen.

-- Oxehufvud talade rätt, — sade han. — Herrarna ha haft ett vackert parti med fienden. Det har varit stilla nog här i lägret, och jag skulle själf gärna ha varit med. Efter den polske enstöringen gäckande bad att få låna fem louisdorer, vill jag lämna tio, och herren skall gå tillbaka och kasta in dem till honom genom fönstret.

Måns Fransöske gick baklänges genom tältöppningen, och Schmiedeberg tog honom om lifvet och förde honom in i ringen af nyfiket väntande kamrater. Det var fänrikar och löjtnanter och kaptener, som voro hans jämnåriga men som redan stigit högre i graderna än han.

— Måns Fransöske! — sorlade de. — Nu törs ingen längre skratta åt dina lornjetter och dina peruker. Men hur gick det med fullmakten och diplommet? Diplommet!

— Stilla, stilla! — sade Schmiedeberg. — Belöningar äro till för stackare. Finge kungliga majestät råda, så gäfvade han inga belöningar utan ville, att hvar och en skulle fäktas och stupa för hedern allena.

Ingen vågade motsäga Schmiedeberg, och han släppte den nyvunna skyddsslingens arm och haltade vid sin krycka ett par steg närmre elden.

-- Såg ni inte? — hviskade han. — Såg ni inte, att kungliga majestät tog honom i handen nästan som en vederlike?

— Då fick jag mitt diplom för tid och evighet! — sade Måns Fransöske.

I sin yfviga allongeperuk och trasiga skjorta stod han alltjämt rakiång med armarna utefter sidorna, och han stammade ännu på målet och hackade tänder.

— Och ditt friherrebref, — svarade Schmiedeberg sakta, — det får du, när du stupar.

MARODÖRERNAS DROTNING.

Klämtslagen hade tystnat i Narvas kyrktorn. I murbrottet på den sönderskjutna fästningsvallen lågo de nedhuggna svenska hjältarna, öfver hvilkas utplundrade och nakna kroppar ryssarna med vildt skrån stormat in i staden. Några kosacker, som insytt en lefvande kalt i magen på värdshushållaren, skrattade ännu i ring om sitt offer, men den jättelånge Peter Alexievitj, tsaren, bröt sig redan väg midt genom trängseln på gator och gårdar och nedhögg sina egna män för att stäfja deras illdåd. Hans högra rockärm var ända till skuldran genomdränkt af egna undersåtars blod. Trötta på mord samlades slutligen flock vid flock på torget och kyrkogårdarna. Under förvändning att kyrkorna vanhelgades af de otrogna, som där lågo jordade, begynte knekthoparna skända och plundra grafvarna. Bräckstänger lyfte stenarna ur kyrkgolfvet, och utanför öppnades grafvarna af spaden. Kopparkistorna och tennkistorna delade våldsmännen i stycken och kastade tärning om handtag och plåtar af silfver. Gatorna, på hvilka invånarna under det första handgemänget nedkastat bränder och takpannor och där de nedstucknas blod ännu simmade i rännstenarna, stodo i flera dagar öfverfyllda af rostiga eller halfmurknade likkistor. Håret hade på somliga lik vuxit, så att det hängde fram mellan bräderna. Några af de döda lågo balsamerade och godt bibehållna, fast bruna och hoptorkade, men ur de flesta kistorna grinade gula benrangel i hopfallna och möglade svepningar. Angsligt kringmygande människor läste i skymningen på kistplåtarna och igen-

kände stundom en nära anförvants namn, en moders eller sisters. Ibland sågo de våldsmännen släpa bort de multnade lämningarna och kasta dem i floden. Ibland åter lyckades det dem att, skyddade af natten, själfva bortföra dem och nedmylla dem utanför staden. Så kunde man i mörkret möta en gammal man eller kvinna, som med sina barn och tjänstepigor mödosamt kom smygande med en kista.

En natt bivuakerade en svärm af våldsmän i ett af kyrkogårdarnas hörn. Huj, hvilken lust att vältra hop ett bål af sängbottnar och bolstrar och stolar och likkistgaflar och hvad hin som kunde släpas fram! Lågorna och gnistorna flammade i höjd med prästgårdens vindöga. Rundt omkring stodo kistorna uppstaplade på hvarandra, och ur en af de öfversta hade bottnen brustit, så att den inneliggande salig skattmästaren stod rak lång med allongeperuken på hufvudet och såg ut som hade han tänkt: Bitte, i hvilket sällskap har man dock fört mig?

— Haha, lille far! — ropade till honom våldsmännen, medan de stekte augustiäpplen och lök vid lågorna. — Du ville allt ha något rifvande i strupen, du!

Skenet af elden upplyste prästgårdens dagligkammare, och gnistorna flögo in genom de krossade rutorna. Där stod endast ett sprucket bord och en stol och på den satt prästen med pannan stödd i händerna.

-- Hvem vet! Kanske det kunde lyckas! — mumlade han och reste sig som hade han hittat nyckeln till en länge begrundad gåta.

Hans silfverhvita skägg bredde sig öfver hela bröstet och hans hår hängde ned på skuldrorna. Som fältpräst hade han i sin ungdom varit med om litet af hvarje, och aldrig hade han skjutit tillbaka en bjuden bägare. Sedan som änkling i prästgården hade han dyrkat Herren Gud i fröjd och gamman med bräddfyllda krus, och det skvallrades om, att han inte i förstone grep efter boken, om en välskapad slinka händelsevis satt med i laget. Därför tog han också nu olyckan modigare och försonligare än andra och hans hjärta var lika ofördärfvadt som hans krigarelika kropp var oböjd af åren.

Han gick ut i förstugan och utplockade försiktigt de fem sex rostiga spikar, hvilka fasthöllo ett par bräden framför en liten trång smyg under trappan. Därefter lyfte han bräderna åt sidan.

— Kom ut, mitt barn! — sade han.

Då ingen åtlydde honom, vardt hans röst något strängare och han upprepade sina ord.

— Kom ut, Lina! De båda andra tjänsteflickorna blefvo bundna och bortburna. Det var sannerligen i sista andedraget jag fick dig in här. Men det är snart ett dygn sedan dess, och du kan inte lefva utan mat och drick. Nå?

När han ändå inte blef åtlydd, kastade han förnärmad hufvudet bakåt, och han talade nu barskt och befallande.

— Hvarför lyder du inte? Tror du maten finns här? Inte så mycket som en nypa salt har lämnats kvar i huset. Du måste skaffas bort, begriper du. Går det dig illa, fångar dig en våldsman på vägen, ja då, barn, kan jag bara säga detta: knyt då armarna om hans nacke och följ honom på hästryggen hvart håken det sedan bär. Jag har många gånger i krigstumlet sett en sådan kärlek, och då har jag slängt soldatkappan öfver prästrocken och lyft på hatten för det lyckliga slutet på visan. Hör du inte, tös? När din salig far, som var en drinkare — om jag skall tala uppriktigt — var min stallkarl och en gång drog mig ur en vak, lofvade jag att sedan sörja för honom och hans barn. Och så var han född svensk som jag! Nå, har jag inte alltid varit för dig en faderlig husbonde, eller hvad har hennes nåd att invända? Har vettet rukit ur henne, hvad?

Nu började något att röra sig inne i den beckmörka smygen. En armbåge stötte mot väggen och det tassade och skrapade, och så steg Lina Andersdotter ut i blotta lintyget med bara ben och en sönderrifver röd jacka utan ärmor men med ett helt ryggstycke, öfver hvilket den bruna hårflätan hängde ned.

Eldsljuset föll in genom fönstret. Hon höll lintyget mellan knäna och kurade hop, men hennes friska nedåtböjda ansikte med de breda

öppna dragen var lika muntert som om hon som bäst hade stigit ur fällbänken en vacker vintermorgon i skenet från gryningen.

Blodet frusade nog ännu i hetsig takt genom den hvithårige krigspredikantens ådror, men i denna stund var han endast husbonde och far.

— Jag visste inte, att man i mitt simpla hus lärt sig en så högförnäm skamsenhet, — sade han och klappade henne vänligt på den nakna skuldran.

Hon såg upp.

— Nej, men det är bara det, — sade hon, — att jag fryser så illa.

— Nå ja, det låter höra sig. Så vill jag att det skall talas i mitt hus. Men jag har inga klädesplagg att gifva dig. Mina egna hänga som fransar. När som helst kan huset brinna. Jag själf kan måhända oantastad smyga min färde och en rigariksdaaler har jag på fickan. Hvem frågar efter en nedtrasad gammal gubbe! Annorlunda är det med dig, Lina. Jag känner de vilda sällarna. Jag vet bara ett sätt att skaffa dig undan, men jag ryggar själf tillbaka för att säga det. Du är nog för rädd.

— Rädd är jag inte. Det får väl gå mig som det går. Jag är väl inte bättre än de andra. Bara jag sluppe frysa.

— Kom då hit till dörren, men blif nu inte förskräckt! Ser du, där ute i portgången ha de uslingarna satt in en liten kista af trä. Den kan inte vara så tung, men kanske du får rum i den. Törs du lägga dig i den kistan, så kanske jag kan smussla dig ur staden.

— Det törs jag väl.

Hon hackade tänderna och darrade men rätade upp sig en smula och lät lentyget hänga fritt ned och gick ut på stenarna i portgången.

Prästen lyfte af det fuktiga locket, som låg löst, och i den plundrade kistan hittade han ingenting annat än hyfvelspån och ett brunt täcke.

— Det var just hvad jag behöfde, — huttrade hon och drog fram täcket och vecklade det öfver sig och steg upp och lade sig på ryggen i hyfvelspånen.

UNIT
OF

Prästen böjde sig öfver henne och lade sina båda händer på hennes axlar och såg henne in i de frimodiga ögonen. Hon kunde vara aderton eller nitton år. Håret var struket slätt bakåt ända till flätan.

När han stod så, kom det för honom, att han icke i alla tider sett på henne med så rent och faderligt sinne som han själf önskat och som han låtsats. Men nu gjorde han det. Hans långa hvita hår föll ned ända öfver hennes kinder.

— Må det gå dig väl, barn! Jag är gammal. Det betyder föga, om mitt lif varar ännu en tid eller sköflas i dag som är. Jag har varit med om många tjufstreck och illdåd i mina dagar, och för mina synders förlåtelse vill jag också en gång vara med om något godt.

Han nickade och nickade åt henne och reste sig.

Där ute hördes stojet allt vildare. Han lade på locket och klämde in de långa kvarsittande skrufvarna så godt han förmådde. Sedan knäföll han och snodde ett rep på tvären om kistan och lyfte med starka armar den tunga bördan på sin rygg och skred framåtböjd och sviktande ut i det fria.

— Se dit! — ropade en af våldsmännen vid elden, men den närmaste kamraten tystade honom med orden:

— Låt gubbstackarn hållas. Det är ju en eländig fattigkista.

Svetten sipprade utför den gamles ansikte, och de värkte och sved i rygg och armar under den svåra tyngden. Steg för steg jämkade han sig framåt genom de mörka gatorna. Allt emellanåt måste han nedsätta kistan på marken för att andas ut, men då stod han med handen på locket och i ständig fruktan att anropas och knuffas undan eller att bli nedstucken af någon kringsvirrande knekt-hop. Flera gånger måste han stiga åt sidan för forvagnar, lastade med män och kvinnor, hvilka skulle föras hundratals mil inåt Ryssland för att befolka ödemarkerna. Den store, segrande tsaren var en säningsman, som icke räknade de korn han strödde.

Då slutligen den gamle krigarprästen kom till stadsporten och vakten gick honom till mötes, uppjagade han med ångestens hela

samlade vilja sina krafter till det yttersta. Med en enda arm kvarhöll han kistan på ryggen och tog med den lediga handen sin rigariksdaler ur fickan och räckte den åt vaktknekten till mutor.

Knekten vinkade åt honom att gå vidare.

Åter ville han flytta foten framåt, men nu förmådde han det icke. Genom stadsporten såg han floden glindra på det fria fältet, men sedan svartnade det för hans öga. Sakta och ännu i sin hjälplöshet rädd om sin börda makade han varsamt kistan ned bredvid sig på stenläggningen. Därefter föll han framstupa och dog.

De andra vaktknektarna sprungo fram och begynte skymfa och gräla. Där i porthvalfvet fick inte kistan bli stående.

Officerarna, som sutto och dobblade i ett rum inne i kasematten, kommo nu också tillstädes. Den ene af dem, en liten torr och utvattnad gestalt med fyrkantiga brillor och som mer liknade en skrifvare, än en soldat, ryckte till sig en lykta och gick fram och gläntade en smula på locket med värjbaljan.

Första gången var han nära att tappa lyktan och drog hufvudet brådstört tillbaka! Andra gången, när han böjde sig och lyste dit in, dröjde han litet längre och mera forskande och strök sig därefter med handen öfver hela ansiktet som för att skymma sina tankar. Sedan hakade han af brillorna och stod fundersam. När han tredje gången böjde sig ned, lyste han i springan fram och tillbaka, och därinne låg Lina Andersdotter helt lugnt och plirade emot honom i lyktskenet utan att själf veta hvad som var på färde.

— Jag är hungrig, — sade hon.

Han ställde ifrån sig lyktan och gick ett par steg upp och ned genom hvalfvet med händerna korsade på ryggen. Så kom ett illmarigt, och muntert dallrande lif öfver hans stela drag, och oförmärkt tog han ur rocksäcken några augustiäpplen och stoppade dem in i kistan. Därefter började han kommendera.

— Hitåt karlar! Atta man bära kistan till general Ogilvy och hälsa och säga att den är en ringa gåfva från hans ödmjuka tjänare, Ivan Alexievitj. Atta af er andra, som nyss kommit från arbetet på

vallarna, gå bakefter och hoprulla förskinnen till trumpeter, i hvilka ni tuta regementets marsch. Men allra främst gå två män med vassfacklor. Framåt!

De vilda knektarna betraktade hvarandra gapande och lydde. Kistan lyfte de skrattande på sina musköter. Två långa tjärade och med halm omvirade stänger framdrogos ur hvalfvets hörn och tändes vid lyktan. och när tåget satte sig i rörelse utåt fältet till lägret, tutade musikanterna sin marsch i förskinnen:

— Du knekt, som musköten på axeln tog,
hvad bry dig kamrar och sängar!
Du spisar som prins på första krog,
och flickor och löss det har du nog,
men, hejsan, hvar har du pengar!

När de kommo till lägret, rusade soldaterna samman i fackelskenet. General Ogilvy, som suttit till bords, kom ut ur tältet.

— Käre lillefar, — sade den ene bäraren, — Ivan Alexievitj, löjtnanten, sänder dig ödmjukligen denna gåfva.

Ogilvy bleknade och bet i läppen under de borstiga grå mustaschern. Hans ärriga och ansträngdt barska ansikte var i grunden godmodigt och välvilligt.

— Är han från sitt sunda vett? — dundrade han med spelad vrede, fast han i själfva verket var skrämnd som en pojke. — Ställ ned kistan och bryt bort locket!

Knektarna bände med klingorna, och det murkna locket ramlade åt sidan.

Ogilvy stirrade. Så brast han i skratt. Han gapskrattade, så att han måste sätta sig på jordbänken. Också knektarna skrattade. De skrattade hela tältgatan ned igenom, så att de raglade och vacklade och måste stödja sig mot hvarandra som krogkunder och fyllbultar. Lina Andersdotter låg där i kistan med ett halfätet äpple i handen och gjorde stora ögon. Hon hade nu blifvit varm igen och var så blomstrande i kinderna som en docka.

— Vid alla helgonen! — utbrast Ogilvy. — Inte ens i sankt Antønius' katakomber har man sett sådant under! Det är ett lik, som borde skickas vidare till själfva tsaren.

— Ingalunda, — svarade en af hans officerare. — Jag skickade två ljushåriga små gurkor i förgår, men han har nu bara sinne för brunhåriga och smala.

— Nå då så! — svarade Ogilvy och vände sig bugande åt Narva till. — Hälsa Ivan Alexievitj, att när kistan tillbakaskickas, skall det ligga en kaptensfullmakt på botten. — He, he, sockerros!

Han gick fram och strök Lina Andersdotter under hakan.

Men då satte hon sig upp och tog fast honom i håret och gaf honom ett smällande slag på örat och därefter ännu ett.

Han lät sig icke det ringaste bekomma utan bara fortsatte att skratta.

— Så vill jag ha dem, — sade han, — så vill jag ha dem! Jag skall göra dig till marodörernas drottning, mitt gryn, och som vårdtecken därpå gifver jag dig här en armkedja med en turkos i knäppet. Ett band af vårt värsta slödder stal den nyss ur grefvinnan Horns kista i Narva.

Han skakade kedjan från handlofven och hon ryckte den ifrigt till sig.

När det sedan om aftnarna dukades i tältet, satt Lina Andersdotter till bords bredvid Ogilvy. Hon hade nu fått fransyska kläder af blommigt tyg och bar hårklädsel med blonder. Men hvilka händer! Hon fick alltid äta med handskar, men under dem svällde de breda och stora fingrarna, och det röda sken fram mellan knapparna.

— Håhå, håhå! — ropade generalerna. — De händerna göra en muntrare än man blir af en hel kanna ungerskt. Hjälp oss! Spänn åt bältena om lifvet! Håll oss under armarna! Det här kan ingen åse helbrägda.

Och så hon tog för sig och mumsade sötsaker och satt med skeden i vädret! Smakade något illa, så grinade hon. Äta det kunde hon. Dricka det ville hon däremot icke, utan tog bara en klunk i munnen och sprutade sedan vinet på generalerna. Men alla deras

svordomar och värsta talesätt lärde hon sig, och beständigt satt hon lika blomstrande och munter.

— Hjälp, hjälp! — skreko generalerna, kväfda af skratt. — Blås ut ljusen, så att man slipper se henne! Håll oss om pannan! Hjälp! Får det kanske vara ett litet blossande ur tobakspipan, mademoiselle?

— Hva' djäkeln, kan inte jag få sitta i fred! — svarade Lina Andersdotter.

En ting var det dock, som Ogilvy skickligt dolde för att inte skrattarna skulle vända sig mot honom och knipa honom i sidan och rycka i rockfransarna och säga: »Jo, lillefar, du har allt tagit dig vatten öfver ditt skalliga hufvud. Signe dig, lillefar! Signe dig och dina små missöden!

Han låtsades alltid behandla henne en smula likgiltigt bekant, men han satte sig aldrig så nära henne, att inte hans hund kunde hoppa upp emellan dem, och han tog aldrig i henne, så att någon såg det, och aldrig heller, när ingen såg det, ty då visste han, att hennes hand träffade honom i ansiktet, så att handsken sprack och det röda sken fram i hela sin styrka. Det hände nog att hon det oaktadt ibland gaf honom ett dunk midt i ansiktet, och ingen snäste hon värre än honom, men åt allt det skrattade han bara som de andra, så att aldrig förr hade där i lägret varit ett sådant stoj och kolorum.

Emellanåt tänkte han att knuta henne, men han skämdes för de andra, ty allting hördes genom tältet, och han fruktade, att de då så mycket lättare skulle ha gissat, hur det stod till och hur litet han kom någon vart med den pigan. — Vänta, — menade han, — vi sitta väl en gång för oss inom lås och vägg. Vänta bara! Till dess får det gå, som det går.

— Hjälp, hjälp! — ropade generalerna. — Så hon bär sitt släp! Vi ska hålla i. Kors, kors, nej, men titta bara!

— Bär upp det, ni, — sade hon. — Bär upp det, ni! Det passar er.

Och så knuffades generalerna och buro upp hennes släp, både när hon gick till taffeln och därifrån.

Då hände det en afton, när hon satt mellan de drickande gubbarna att en adjutant steg in tvehågse och förläget. Han vände sig till Ogilvy.

— Törs jag vara uppriktig?

— Naturligtvis, min gosse.

— Och hvad helst jag säger blir tillgifvet?

— På min heder. Men säg bara ut det!

— Tsaren är på väg ut till lägret.

— Nåja, han är min nådige herre.

Adjutanten pekade på Lina Andersdotter.

— Tsaren har tycke för långa och brunhåriga, — sade Ogilvy.

— Excellens, han har på sista dagarna ömsat smak!

— Godt. Kalla trupperna i vapen... och så fram med trespäänd vagn!

Nu slogs alarm. Trummorna virflade, hornen smattrade, vapnen skramlade, och tramp och rop fyllde natten. Dryckeslaget bröts, och Lina Andersdotter sattes i en rustvagn.

Bredvid bonden, som körde, sprang en soldat upp med en tänd lykta och hon hörde bonden sakta utfråga denne om ändamålet med flykten.

— Tsaren! — svarade knekten entonigt och pekade med tummen öfver sin axel mot flickan.

Då kröp bonden samman som under en frostkall kåre och piskade de små lurfviga hästarna allt vildare och vildare. Han hojtade och slog och jagade dem i dundrande galopp. Lyktskenet strök fram öfver granbuskarna och de brända gårdarna, och vagnen stötte och vacklade mellan stenarna och knakade i sina fogar.

Lina Andersdotter låg på ryggen i höet och såg på stjärnorna. Hvart fördes hon hän? Hvilka öden väntade? Hon undrade och undrade. Om handlofven hängde armkedjan som en talisman, en borgen för fullbordelsen af Ogilvys underliga förutsägelse. Marodörernas drottning! Det klang så högtidligt, fast hon först så småningom hade utletat hvad orden egentligen betydde. Hon strök och plockade på de små silfverringarna och satte sig upp och granskade i lyktskenet

den steniga vägen. Varsamt makade hon sig allt längre och längre bakut. Hon klättrade långsamt och obemärkt öfver vagnsgafveln och sänkte fötterna i marken. Skulle hon krossas och bli liggande? Några steg släpade hon med. Sedan förlorade hon fäste och stapplade och föll sönderrifven bland buskarna.

Allt fjärmare dundrade rustvagnen med sitt galopperande trespann, och lyktskenet försvann. Då steg hon upp och torkade blodet från kinderna samt vandrade bort inåt de obanade skogarna.

När hon mötte förvildade flyktingar och de sågo hennes fagra ansikte, plockade de genast bär och svampar åt henne och följde med. Hon fick ett helt hof af trashankar och hon handterade dem så illa, att de knappast tordes snudda vid hennes kläder, men ibland stucko de ned hvarandra. Slutligen tog hon tjänst hos en skepparhustru, som skulle segla med sin man till Danzig, och knappt började det skymma innan trashankarna kommo fram, en efter en, och togo hyra för ingenting. Skepparen satt på kajutan i månljuset och blåste skalmeja och prisade, att han hade fått så villig besättning, och aldrig hade gumman sett en starkare piga. Men knappt hade de stuckit ut på hafvet, så satte sig Lina Andersdotter bredvid skepparen med armarna i kors, och alla trashankarna lade sig på ryggen och sjöngo i ton med skalmejan.

— Tro: ni jag vill skura era bunkar! — sade hon.

— Slå henne, slå henne! — ropade gumman, men skepparen makade sig bara närmare och blåste och blåste i sin skalmeja. Natt och dag gungade skutan på de blanka vågorna med slappa segel, och skepparen spelade för Lina Andersdotter, som dansade med sina trashankar, men nere i kajutan satt gumman och jämrade sig och grät.

När de kommo till Danzig stack skepparen pipan under armen och smög sig om natten med Lina Andersdotter och hennes trashankar från skutan. De gissade nu, att hon tänkte gå till de svenska trupperna i Polen och tvinga själfva konungen att räcka henne handen.

När hon med sitt följe gnolande steg in bland de svenska tross-

kvinnorna, var där uppror och larm, ty i två dygn hade de suttit på sina vagnar utan mat, och den sista provianten lämnades åt marktentarna och delades mellan soldaterna. Då steg hon fram till första bästa korporal och satte händerna i sidorna.

— Skäms han inte, — sade hon, — att låta mina kvinnor svälta, när han ändå inte kan vara utan dem.

— Dina kvinnor? Hvem är du?

Hon pekade på sin armkedja.

— Jag är Lina Andersdotter, marodörernas dronning, och nu tar han med sig fem man och följer oss.

Han såg på sin kapten, den oförvägne Jakob Elfsberg, och såg på hennes vackra ansikte och på sina knektar. Hvad det led ställde sig dessa omkring henne med sina musköter, och kvinnorna beväpnade sig med piskskaft och påkar. Om natten, när brandskenet färgade himmelen, steg konungen nyfiken i sadeln, och då den vilda hopen kom tillbaka med fullastade vagnar och oxar och får, jublade tropparna allt högre.

— Vivat kung Carolus! Vivat dronning Carolina!

Kvinnorna trängdes kring konungens häst, så att lakejerna måste hålla dem tillbaka, och Lina Andersdotter gick rakt fram emot honom för att få sitt handslag. Men då reste han sig i stigbyglarna och ropade öfver kvinnornas hufvud till korporalen och de fem soldaterna:

— Det är bra maroderadt, gossar!

Från den stunden ville hon aldrig höra konungen nämnas, och hvar hon mötte en man, slungade hon honom sina argaste otidigheter rätt i ansiktet, antingen han var simpel knekt eller general. När **Malkum Björkman**, den unge men för sina bragder och sår redan **berömd** drabanten, räckte henne handen, lade hon i den hånfullt sin **tomma** och trasiga börs, och aldrig blef hon ondare än när hon hörde **generalmajor Meyerfelt** hvisslande rida framför sina dragoner eller **igenkände** öfverste Grothusens brungula kinder och ramsvarta peruk. Men låg en sårad stackare vid vägen, då bjöd hon de sista dropparna ur sin bleckflaska och lyfte honom på sin vagn. Frost och rispor barkade snart hennes kind. Högt på trosskärran satt hon med sitt piskskaft och kommenderade hela den galna eftertroppen af lösa kvinnor, lagvigda hustrur och tjufaktiga sällar, som strömmat till från östan och västan, och när om nätterna eldskenet steg på himmelen, då visste soldaterna, att drottning Carolina var ute på plundringsfärd.

När efter dagar och år och efter det lustiga vinterkvarteret i Sachsen tropparna så tågade mot Ukraina, befallde konungen, att alla kvinnorna skulle lämna hären.

— Lär honom att hålla sig till sitt! — mumlade Lina Andersdotter och åkte helt lugnt vidare.

Men när hären kom till Berezina, blef det sorl och jämmer bland kvinnorna. De samlades kring Lina Andersdotters kärra och vredo händerna och lyfte barnen i höjden.

— Hvad har du nu att svara! Tropparna ha redan gått öfver floden och upprifvit alla bryggorna bakom sig! De ha lämnat oss till pris åt kosackerna!

Hon satt med piskan i knät och höga stöflar, men på handlofven blänkte ännu silfverkedjan med sin turkos. Allt häftigare snyftade

och kvidde rundt henne de förrådda och ur de slutna trossvagnarna, som liknade lådor, framkröpo pudrade och målade sachsiska slinkor. Somliga hade till och med satinkjortlar och guldhalsband. Från alla sidor kommo kvinnor, som hon aldrig sett tillföre.

— Schmutzige Dirnen! — mumlade hon. — Nu får jag ändtligen bese det smugglegoods, som kaptenerna och löjtnanterna fört med sig i sina vagnar. Hvad ha ni bland mina fattiga trosskåringar att beställa! Men nu få vi alla lära, hvad mannen går för, när hans matsäcksknyte blir för lätt.

Då ryckte de henne i kläderna och anropade henne som om hon ensamt kunnat besegla deras öde.

— Är det ingen, — sade hon, — som kan psalmen: När jag blir förd i mörksens dal? Sjung den, sjung den!

Några af kvinnorna uppstämde psalmen med kväfda röster och nästan hviskande, men de andra störtade ned till floden och uppletade båtar och brospillror och rodde sig öfver. Hvar och en, som hade en man eller en käraste vid hären, hoppades att till sist dock bli mottagen och dold, men alla de värsta drafvelskvinnorna, som hvarken hörde till höger eller vänster, de stodo med sina trasor eller sina smaklöst utspökade kjortlar kvar i ring om Lina Andersdotter, och svärmar af kosacker, som satt öfver floden för att uppsnappa efterblifna marodörer, smögo på knä fram mellan buskarna.

Då veknade hennes hjärta och hon steg ned från vagnen.

— Stackars barn! — sade hon och klappade slinkorna på kinden.

Stackars barn, jag skall inte lämna er... Men nu få ni, ta' mig fan, bedja till Gud, att han gör edra blodröda synder hvita, för jag har intet annat att bjuda er, än att skämma ut männen och dö en hederlig död.

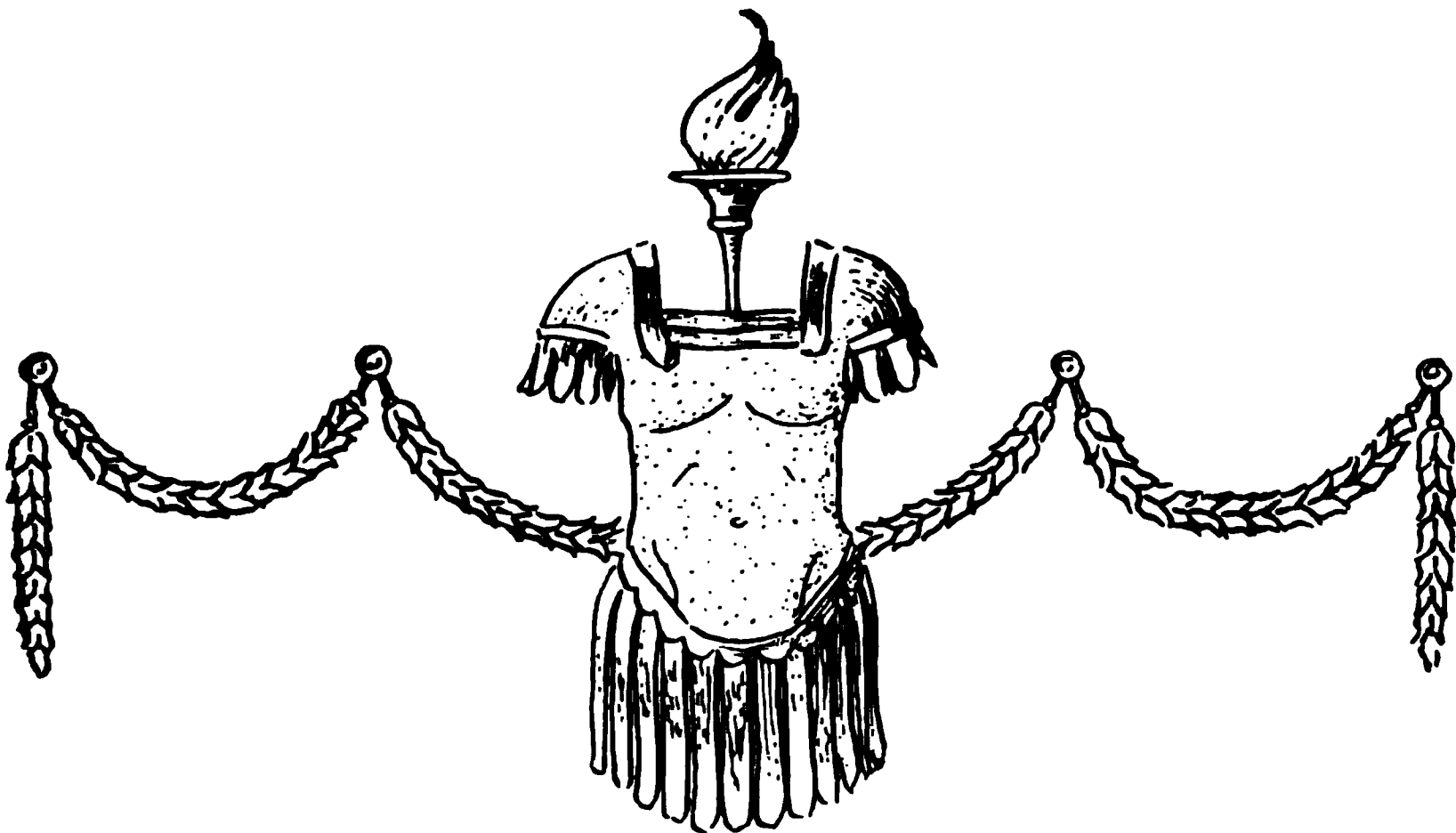
Hon öppnade vagnslocket och framletade bland sitt rofgods några pika och polska sablar och satte dem i handen på de sakta sjungande kvinnorna. Därefter fattade hon själf en musköt utan kula och krut, och väntande ställde hon sig hos de andra kring kärran. Så stodo de i solnedgångens ljus öfverst på stranden.

Då kvinnorna på floden sågo kosackerna rusa fram till kärnan och nedhugga en efter en, i tanke, att det var förklädda män, ville de vända sina båtar, och soldaterna sprungo från sitt befäl tillbaka ned mot vattnet och gáfvo eld.

— Vivat kung Carolus! — ropade de tusenstämmigt om hvarandra. — Och vivat... Nej, det är för sent! Si, si! Det är dronning Carolina, som midt bland skökorna dör jungfru med muskötén i hand!

MAZEPA OCH HANS AMBASSADÖR.

I en präktigt pyntad sofammare stod en himmelssäng med fjäderbuskar på hörnen. Bakom de till hälften sammandragna sparlakanen låg en sextiotreårig gubbe med täcket upplagdt ända under skägget och det långa hvitnade håret utslaget öfver kudden. Hela pannan doldes under ett plåster. Det var Mazepa.

Bredvid bädden bland medicinkopparna på golfmattan lågo några latinska och fransyska skaldeverk, och vid dörren förde en liten skinntorr präst ett hviskande samtal med två grönklädda budbärare från tsar Peter.

— Han uppfattar näppeligen era ord, — hviskade prästen och gaf en sorgset forskande blick mot den sjuke. — Själf ligger han långa stunder mållös. Hvem kunde ana, att den lefnadsglade gamle så plötsligt skulle läggas på sotsängen!

— Ivan Stefanovitj! — sade med höjd stämma en af främlingarna och närmade sig sängen. — Vår högsinte tsar, din herre, låter hälsa dig. Minnes du? De tre af dina kosacker, som smögo sig till honom och berättade, att du i hemlighet förberedde ett uppror mot

hans öfverhöghet, dem lät han fängsla och återsända till dig som vängåfva. Ivan Stefanovitj, han litar på din trohet.

Mazepas ögon öppnades matt och läpparna rördes, men han förmådde endast framstamma en obegriplig hviskning.

— Vi förstå dig! — ropade budbärarna om hvarandra. — Vi förstå dig! Du välsignar honom och tackar honom för hans nåd, och vi skola säga honom, att du böjts under dina år och att du redan vändt alla dina tankar mot det som icke är af denna världen!

— Jag fruktar, — mumlade prästen afsides, — att här är det snart slut.

Budbärarna nickade sorgmodigt och aflägsnade sig baklänges ur sofkammaren.

Så snart de voro ute, reglade prästen dörren.

— De ha gått! -- sade han.

Mazepa satte sig upp och slet plåsterlappen från pannan samt kastade den långt bort öfver golfmattan. Det glittrade och gycklade i hans mörka, vidöppna ögon. Rodnaden steg och bleknade på kinderna, och under den vackert svängda näsan blänkte tänderna så hvita och friska som en ynglings. Han knuffade undan täcket, och fullt påklädd från topp till tå i lifrock och stöflar med sporrar sprang han ur sängen och knep gäckande prästen i sidan.

— Du lilla tjufpräst där! Du vägstrykare! Den här gången skötte vi oss inte illa. I Moskva skall man tro, att gamle Mazepa ligger orkeslös och ofarlig. Gud vare hans fromma själ nådig! Hahahej! Du lilla tjufpräst där! Du ärkehymlare!

Prästen skrattade torrt. Han var en afsatt biskop från Bulgariet, och hans runda hufvud med den korta näsan och de djupt liggande ögonen liknade en döds-kalle.

Mazepa blef allt uppslupnare.

-- Mazepa döende! Jo, spörj hans kärestor! Spörj bara! Nej, du min store moskovitiske tsar, nu vill jag lefva och bli dig kvitt.

— Tsaren misstänker dig, herre, men han vill afväpna dig med ädelmod. Sådan kan han vara.

13414
U

— Och därmed vore jag besegrad, hade han inte en natt vid bordet, då vi voro druckna, slagit mig på örat. Jag skattar mitt öra lika heligt som hans, och en skymf kan jag aldrig förlåta. Den sitter kvar i själen och fräter och gnager. Är jag inte en konung af börd, så är jag det af sinne. Och hvad vill han med sina tyska rockar på mina präktiga kosackmän! Nu till saken! Berätta dina äfventyr, du lögnare!

— Herre, klädd som tiggarmunk gick jag vägarna framåt mot de svenskes högkvarter, men ibland satte jag krögartösen på knät och kannan på bordshörnet, och när jag då tittade ned och såg tån sticka fram ur min trasiga sko, tänkte jag för mig själf: Det här är Mazepas ambassadör!

— Nåväl, hur fann du sprätthöken?

— Sprätthöken?

— Naturligtvis! De svenskes majestät! Kung Carol! Tror du inte, att han sprättar lika mycket med sina nedsotade paltor som någon fransysk luktvattensprins med sina silkesstrumpor! Och han besitter det där underliga nordiska lättsinnet, som ideligen klatschar med ridpiskan och ropar: Strunt, det här är ingenting! Schadet nichts! -- Han har aldrig kunnat sörja en olycka längre än öfver natten. Det har varit hemligheten med hans kraft. Ve honom och hans öde den gång, då han sitter sömnlös natt efter natt! Jag är nyfiken att se honom. Jag längtar. Men så tala då!

— Först fann jag honom i peruk och rustning på krögartösens nackduk eller förkläde och på glaset, som jag drack ur, och på sockerverket, som jag åt af, och på borddukar och kistlock och tobaksbössor och marknadsstånd. Ingen talade om annat än om honom, och barnen ställde upp sig och lekte svensk gudstjänst. Bondgubbarna kallade honom protestanternas af Gud själf utkorade svärdspåfve och lyfte därvid på hatten.

— Nåja, men hur fann du honom själf när du kom till högkvarteret?

— Jag varnar dig. Jag förutsäger olyckor. Jag såg järtecken!
Jag fann honom uppblåst och högmodig...

— som en stor karaktär, hvilken världen begynner und-
känna.

— Marlborough lämnade efter audiensen i Sachsen hans lä-
med en axelryckning, och suveränerna börja skratta åt honom
ryggen... Hans egna generaler ha tröttnat.

— Han har blifvit en pöbelhjälte, menar du. Än se'n! Det
en sådan man jag behöfver för att samla de vilda horderna. Om
icke försäkrar mig, att du sett honom spisa och dricka, kan jag inte
att han är en lefvande människa. Då måste jag säga: De svens-
unge furste stupade i segertumlet vid Narven, men hans sku-
rider alltjämt vidare framför tropparna, och snön faller och fa-
och trummorna bullra och mullra och de glesnande bataljonerna
icke och förstå icke, hvart han för dem. När fienderna igenkän-
honom inne i krutröken, sänka de vidskepligt musköterna och
icke skjuta, och han märker icke, att han ibland hugger ned på
som göra sig redo att falla på knä. ' Lejda lönnmördare kasta vapen
vid hans åsyn och gifva sig själfva till kända — och han låter dem
ostraffade. Tala icke till honom om stater och traktater! Han kände
icke om ägodelar som människor; han för Guds svärd till att här-
och belöna. Hvad begärde han i segerlön nyss vid fredsslutet?
Penningar? Land? Af Österrike begärde han en kammarherre, som
förtalat honom vid taffeln, och en svärm ryska knektar, som flytt
in öfver gränsen... och samvetsfrihet åt protestanterna. Af Preus-
fordrade han fängelse åt en öfverste som gifvit råd åt tsaren,
landsförvisning för en skribent, som häcklat hans förordningar i
pietisterna... Af Sachsen fordrade han Patkull och alla svenska öf-
löpares, men frihet åt prinsarna Sobieski och alla sachsare, som
öfver till de svenske. Kung August själf tvingade han att packa
de gamla polska regalierna i en sammetskoffert och skicka dem
kung Stanislaus. Sedan han nu afsatt kung August i Polen,
han afsätta tsaren eller utmana honom på envig, men deras kro-

och regeringsbestyr vill han ej ens mottaga i gåfva. Sedan forntiden har ingen sällsammare man hållit ett svärd eller en spira!

Mazepa hade, medan han talade, fattat så hårdt om den ena sängstolpen, att sidenhimmeln's fjäderbuskar skakade, men prästen höjde tre fingrar och svarade:

— Jag har varnat dig! Allt som han vidrör inviger han åt elände och död. Men han är äfventyrarnas skyddspatron. Han har gjort äfventyret till ståndaktighet och storhet. Också du, herre, är en äfventyrare, och jag själf är den värste äfventyraren af er alla. Därför vill jag vara foglig.

Han sänkte handen och närmade sig med vanvördig förtrolighet.

— Du, Ivan Stefanovitj! Har det aldrig förundrat dig, att jag lade mina stigar just till din port?

— Du blef bortkörd från din biskopsstol för din otro och dina streck.

— Närmast gällde det ett litet snatteri utan vidare betydelse. Det satt på ikonostasen ett par smaragder...

— som du ersatte med glasbitar och i all tysthet sålde bort för att kunna lefva litet bredare och mer värdigt en kyrkans tjänare.

— Låt oss inte mer tala därom! Så hörde jag om Mazepa, den fornepagen vid Johan Kasimirs hof, hvilken i sin puderperuk så länge uppvaktade det vilseledande könet, att en svartsjuk äkta man slutligen band honom naken på hästryggen och jagade honom ut i ödemarkerna. Och där byggde han sig ett äfventyrarvälde. Sankt Andreas skydde dig, Mazepa! Jag behöfde en liten herre, som skämdes att slå af ett godt hufvud och som i ro lät mig läsa mina greker och min Machiavelli och till hvilken jag kunde säga: Topp, min gubbe! Alltihop är en skugglek, äfven att du är herren och jag tjänaren. — Därför gick jag till dig. Men äfventyrarblodet tål inte att sitta. Och det ledsnar på ditt vattenblandade vin, ty du är en stor girigbuk, Mazepa, och efter du nu grubblar på en stor penningeaffär i muskötkulor, så följer jag dig. Och efter den svenske kungen ej längre hör på sina generaler och ej på de bönfallande

brefven från sin farmor och sitt folk och efter den farligaste och omöjligaste vägen går hitåt, vill han mottaga ditt anbud om förbund. Med dig och dina kosacker vill han tåga mot din herre. Här äro papperen.

Prästen afskakade sin kåpa och stod i kosackdräkt med pistoler i gördeln, och vid bröstet framdrog han några hopvikta papper.

Mazepa bleknade och grep dem och höll dem länge tryckta till sin mun under det att han sänkte pannan och bugade som inför en osynlig helgonbild.

— Trummorna! Trummorna! — stammade han upprördt.

Men då prästen hunnit till dörren hejdade han honom.

— Nej, låt inte röra trummorna förr än i morgon.

Därefter gick han till ett simpelt träbord i ett litet sidorum och satte sig öfver sina räkenskapsböcker. Han lät kalla sina fogdar och räknade och räknade och föreskref större sparsamhet i mjölkkammaren. Halft en lustig rofriddare och halft en lärd men hushållsaktig godsägare öfvervakade han slutligen packandet af sina många koffertar och lårar. Ibland höjde han sig själf ned och hjälpte till. Allra sist påtog han nästa morgon en urmodig och mycket prydlig kosackdräkt. Hetsig och rörlig sprang han upp från stolen, så snart han hade satt sig, men framför spegeln blef han stående väl en timme och strök alltemellanåt genom skägget med sina fina små hvita händer.

Först när spelet hördes, steg han i sadeln, och han höll beständigt sin springare i galopp.

•

När han nu efter någon tid hade hunnit till svenskarna och en morgon i snöyra red i konungens följe, kom prästen liksom af en händelse att hålla sin häst vid hans sida. Rundt omkring tågade tropparna förbi öfverstänkta af smuts och med vapnen och kanonerna betäckta för att icke dessa skulle rosta. Trossvagnarna skramlade med sin last af proviantsäckar och sjuka och ibland med en öfverhöljd likkista. Efterst fördes hjordar af hopdrifven boskap. Druckna zaporoz-

mpas ambassadör

2020

ger, springande kosacker och ifrigt trummande polska valacker redo i gröna och röda kappor och med höga mässingshjälm^{ar}, på hvilka bjällrorna klingade. Några svingade tofsprydda pⁱkar och pilbågar eller långa flintbössor, inlagda med silfver och ben. Andra spelade på ett slags klagande träpipor. Detta var ett brokigt sagotåg, som på obanade och okända skogsvägar, öfver frusna träsk och under snöiga granar drog bort mot den gåtfulla Östern.

— Mazepa, — begynte prästen lågmäldt. — Du lofvade att komma till de svenske med trettiotusen kosackmän, men knappast fyra tusen följde dig.

Mazepa höll alltjämt sitt svettflax i galopp och nickade tigande, och prästen tröttnade icke att gäckas.

— I förgår sprungo hälften af dessa sin väg. I går sprungo ännu fler. Snart har du bara kvar ett par hundra karlar, bara drängarna, som gå och vakta dina koffertar och dina två tunnor med guld. Ditt uppror blef förrådt, dina städer äro brända, dina få trogna spikade på bräden och kastade i floderna. Snart är du ingenting annat än en prydlig ryttare i den svenske kungens följe.

Då Mazepa teg, fortsatte prästen:

— I dag vill också jag öfvergifva dig, ty de svenskes svagdricka smakar mig surt, och tån sticker åter allt för långt fram ur min sko. Din ambassadör behöfver en rikare herre. Lef väl, Ivan Stefanovitj!

Mazepa svarade:

— Så länge jag har mitt hufvud i behåll och min filosofi, förblir jag Mazepa. Medan mina kosackmän vände och sprungo, lät jag bära hetmansstafven och klubban framför mig, och jag red fram till konungen, som om jag hade kommit framför Xerxes' millioner. Och han med sitt utarmade rike, sina missnöjda generaler och sin sjunkande sol tog emot mig som den lyckligaste bland förstar. Hvad bekymrar det också honom och mig, huru många som rida bakom oss! Han har nog på kungaära, han vill också vara människa af gudi. Han tänker på historien som en förälskad man på sin käresta: han vill icke vinna hennes ynnest genom sin börd utan genom sin

person. Om vi båda, han och jag, en dag bli de sista två öfverlevande och sitta i en jordkula på steppen, skola vi ändå fortsätta att tala filosofi och bemöta hvarandra som vid kröningstaffel.

— Du talar om hans sjunkande sol. Du har märkt järtecknet, också du! Han kan inte längre tala utan att skrappa som en trossknekt.

— Det är lätt att vara blygsam, så länge alla berömma.

Mazepa kastade bakåt sitt hvitlockiga hufvud med högdraget förakt och galopperade fram till konungen, som lyfte hatten och bugade och bugade i sadeln.

Rundt omkring stojade några af generalerna så högljudt som möjligt för att konungen skulle höra dem.

— När jag kommer till Moskva, — sade Anders Lagerkrona, — skall jag flika mina ridböxor i sitsen med tsarens sofmössa.

— Skäms! — svarade Axel Sparre. — Det är en gammal spådom, att en Sparre en gång skall bli ståthållare på Kremlin.

— Hitåt. — ropade fänrikarna. — Skjut ner hvar och en som vågar hindra en så stor och upphöjd förste att tåga fram hvar helst det honom lyster.

Konungen smålog och gnolade: — Ryssen skall springa, ryssen skall springa! -- Men när de talande icke längre hördes af honom, förvandlades de och blefvo tankspridda och svårmodiga.

— Majestät! -- ropade då Mazepa på sprakande latin och med tindrande ögon. — Så långt framtränga eders majestäts segrande vapen, att en vacker morgon ha vi väl knappt åtta mil till Asien.

— Härom torde de lärda tvista, — svarade konungen road men sökande efter de latinska orden och med blicken fängslad vid Mazepas hvita och behagfullt rörliga händer. — Är gränsen icke långt borta, måste vi gå dit för att kunna säga, att vi varit också i Asien.

Rösterna dogo bort, och prästen höll in sin häst.

— Asien, — mumlade han, — Asien ligger inte midt i Europa. Men rid på, rid på, ni mina äfventyrliga herrar! Jag har så många gånger ömsat namn och kläder, att ingen af er svenske någonsin skall kunna uppteckna hvem jag var. Men glöm inte, att det var

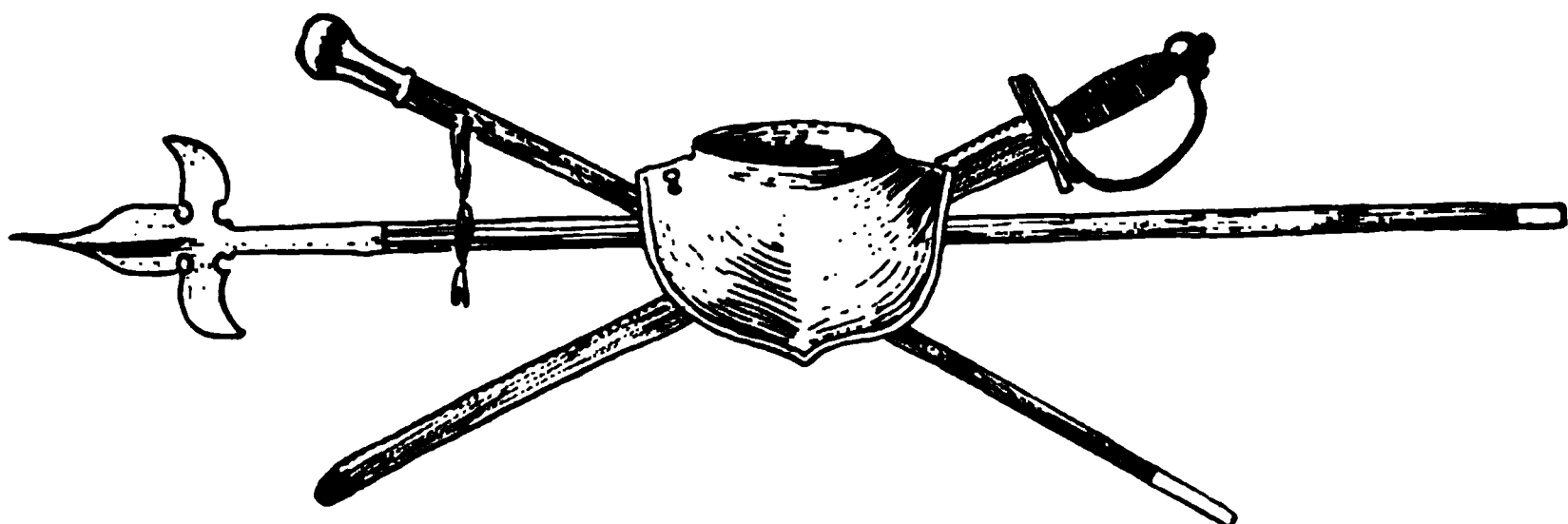

UNIV
OF

trasmunken, att det var vägstrykaren, Mazepas ambassadör, som genom sina illistiga underhandlingar lade sitt blåfrusna finger på ert och er halfguds öde och visade er in mot vildmarkerna. Du har rätt, kung Carol, och du, Mazepa. Allt, allt beror till sist på enstaka människor!

Det snögade och snögade, och han satt orörlig på sin magra häst, under det att bataljonerna tågade förbi, tigande och otåliga. När de eftersta knektarna vände sig om och sågo tillbaka på den obekanta, ensamma rytturen och sågo hans lilla hoptryckta dödskalleshufvud, öfverföllo de af skrämsel och påskyndade sina steg.

FEMTIO ÅR EFTERÅT.

När gröten väl var spisad och de båda grenljusen af talg, som **lyste** på hvar sida om tennfatet, stodo mer än till hälften nedbrunna, **lyftes** stolarna framför brasan. Herrgården var en af de minsta och fattigaste på bygden, men i afton märktes där ingen nöd. Halmen låg mjuk som en matta öfver golfplankorna, friska enar hade **uppstälts** på sidorna om de mörka och rinnande fönstren, skenet ur den öppna spisen gulfärgade de kalkstrukna träväggarna, och **nyss** hade där till och med kringbjudits en remmare portugis. Också **visste** alla, att aftonens högtidligaste stund nu var kommen. Till och med de båda tjänstepigorna, hvilka i dag buro sina bästa regarnströjor, dukade af så långsamt som möjligt och glömde sig kvar vid dörren, ty nu hade gamle kapten Höök, karolinen, fått fram sin tobaksbössa och intagit själfva hedersstolen midt framför elden. Det var dock först sedan han snört af becksömsskorna och lagt sina fötter med de tjocka hvita strumporna i kors på spiskanten för att riktigt upphetta dem, som han tycktes känna sig fullt till freds. Visserligen hade han ensam fört ordet nästan hela aftonen och nu senast talat om Ehrencrona, som fått svärdsorden af konung Fredrik och aldrig kunde förmås att bära den annat än i en dosa, men i detta ögonblick blef han bister och eftersinnande och gled in på en ny historia. Det påstods nog, att han oftast ljög rundligt, men ingen tog det när, och hufvudsaken var att han berättade.

Han var redan en äldre man med frostbiten klumpnäsa, och hans framstrukna hår och ungdomligt vridna mustascher hade alltid varit så ljusa, att ingen beaktade om åren gjort ett eller annat strå ännu hvitare, och han satt på stolen i sin snäva och hopknäppta rock lika rak som fordom.

— Jo, — begynte han på sitt vanliga sätt utan någon öfvergång, — den hösten, då jag gick vilse i skogen, var jag sannerligen illa ute. Jag menar den hösten nere i Severien. Lewenhaupt hade just låtit förstöra våra sista forvagnar och förde oss utefter Sozafloden för att finna ett vad, så att vi sedan på andra sidan skulle kunna leta oss fram till kungshären, men flera fotknektar hade stannat för att plundra vagnarna. Jag var fänrik på den tiden och samman med några andra blef jag af generalmajor Stackelberg skickad tillbaka för att söka få bukt på karlarna, men ryssarna voro redan hos dem, och jag vet knappast på hvilket sätt jag i mörkret lyckades rädda mig öfver floden. När jag drypande af vatten och gyttja stod i ljungen på andra stranden, stötte jag på en dragonknekt. Han var från mitt eget regemente, och vi kallade honom Långe-Jan, därför att han var en af de längsta och smalaste bussar, som någonsin lyft en svensk pamp. Hans bröst var smalt, men hans händer voro stora. Hans armar och ben tycktes knappast ha en enda muskel, och det fanns icke ett fjun på hans magra och enfaldiga ansikte, hvilket hvem som helst kände igen på de sneda ögonen och den tjocka underläppen. Gud vet hvarför han någonsin blifvit medtagen... Men då i ögonblicket var jag lika glad att få syn på det gängliga spöket som om jag råkat en käresta, och på måfå men ändå det fortaste vi förmådde vände vi våra steg inåt skogarna.

I början sprungo vi för att bli varma och få kläderna torra, och först i dagningen lade vi oss att sofva.

I många dygn ströfvade vi sedan framåt genom skogar och moras, och ännu voro våra kläder lika våta. En gång drogo vi dem af oss och hängde dem på en gren, men i den regniga höstluften hjälpte det föga, och de voro nu endast så mycket kallare,

när vi med stort besvär åter lyckades kränga dem öfver oss. Stöflarna var det icke tal om att få af. Stundom torkade de under gången, men blefvo snart i ett träsk lika genomblöta, och det ena slagregnet följde det andra.

Jag hade med mig en bit fläsk och ett stycke svart bröd, som jag delade med min tystlåtna och som det tycktes undergifne olycksbroder, och därefter tuggade vi blad och kvistar och allt hvad vi kunde komma öfver. Hungern var oss dock icke på långt när en sådan gnagande plåga som den beständiga kalla fuktigheten, hvilken tvang oss att hacka tänder ännu under sömnen. Allt som krafterna aftogo stelnade våra leder, så att vi icke kunde röra dem utan smärta.

En afton hörde vi oförmodadt hundskall, och för ett ögonblick kände jag att jag rodnade af glädje, men strax därefter kom besinningen med tanken på faran. Jag vände mig åt motsatt håll, och Långe-Jan följde mig tigande som alltid, men när vi hade gått en stund, märkte jag att vi endast ytterligare närmat oss hundskallet. Då tog jag knekten i armen och vände mig åter mot andra sidan, men liksom dragna af en oemotståndlig inre lockelse gingo vi oafbrutet så att vi kommo hunden allt närmare och närmare. När jag slutligen släppte Långe-Jans arm, gick han ännu fortare.

— Halt! — ropade jag efter honom, utpinad af fukten, men ändå föga sinnad att gå rätt in i en fientlig gård, där rimligtvis första bästa yxa skulle hälsa oss.

— Halt! Halt! — eftersade Långe-Jan lydigt, men fortsatte det oaktadt att gå.

Då sprang jag kapp honom och tog fast i bältet, och så länge jag höll honom stod han alldeles rak och orörlig, men genast när jag släppte taget gick han vidare.

— Halt! Stå! — dundrade jag rasande som om jag befunnit mig midt inne i elden och förbluffad öfver en så plötslig och uppstudsigt envishet hos en knekt, som inlärt vår järnhårda disciplin. -- Skall du inte lyda din egen fänrik, karl?

— Halt! Stå! — upprepade han, men fortsatte lika fullt fram som förut och liksom ej längre herre öfver sin egen fot.

— Nå i Jesu namn, — utbrast jag, — vi kunna inte få det värre än det redan blifvit. Men så har du också från nu gjort dig till fänrik, fast du bara är en af manskapet, och mig till gemen. Vi så artig och lägg det på minnet.

Långe-Jan svarade ingenting och hörde mig kanske icke hells. Jag fann mig i att följa honom, och redan efter några minuter kom vi fram till en öppen slätt med flere lador och hus. Strax bredvid oss låg en stor träbyggnad i flere våningar. Solnedgången glittrade i regndropparna, som hängde vid den tätande mossan mellan väggar, grofva stockar, och fönsterrutorna glimmade som upplysta af otaliga ljuskronor, men porten var låst, och ingen rök steg ur skorstenarna. Huset var som ett lik med sluten mun och utan andedräkt med ögonen ohyggligt upplysta af ett kallt sken utifrån. Bunden vid en påle bakom en snedt ihopsjunken halmstack kröp en magr hund af och an på marken och viftade med svansen, då han såg oss.

Långe-Jan gick rakt fram till porten och bultade på, men inget öppnade. Då drog han pampen och slog in det närmaste fönstret med fästet, och i detsamma hörde vi innanför en skrämmande kvinnlig stämma gång på gång ropa någon, som kallades Varvara. Glas- och skärfvorna föllo klingande, blyinfattningen böjdes åt alla sidor i långa hängande remsor, och springande steg hördes inne i huset. Nästa ögonblickligen blef porten öppnad af en storväxt och ståtlig tjänsteflicka med en bred ljus hårfläta på ryggen och en mängd pinglande silfversmycken på den svarta hättan och det röda och gröna lifvet. I handen höll hon en otänd lykta, som hon förmodligen i rädsla gripit af vana.

— Vi skola ingenting ondt göra, — sade jag och försökte så godt jag förmådde slå mig ut med det krångliga språket. — Bevara oss för en sådan horreur, nådigaste fröken. Men vi äro uthungrade och framför allt behöfva vi...

— torra kläder, — inföll Långe-Jan huttrande.

Det var första gången under den långa vandringen jag hört denne besynnerlige gynnare yttra sig på egen hand, och då hade han till på köpet den oförskämdheten att taga ordet ur min mun. När flickan vände sig och lämnade porten halföppen, steg han väl åt sidan för att lämna mig rum, men jag svarade retligt:

— Herr fänriken torde gå först.

— Gud bevare mig för något sådant, — svarade han och smällde ihop stöfvelklackarna, men halft uppmuntrad af det fredliga mottagandet, halft ännu förargad tillade jag med en sådan skärpa i rösten, att han icke kunde betvifla mitt allvar:

— Eller också skall fanen taga fänriken.

Då drog han sina långa ben in genom dörren framför mig, och som huset icke hade någon förstuga befunno vi oss genast i en stor sal, hvars eldugn af brokigt kakel reste sig midt på golfvet som ett torn. Utefter väggarna, som uteslutande bestodo af råhuggna stockar, tätade med mossor, stodo några svartlackerade stolar, och på en hylla blänkte tennkannor.

Tjänstflickan sprang af och an och ropade Varvara, som yrvaken och uppskrämd slutligen blef synlig i det bortersta hörnet af den mörknade salen. Där dröjde båda flickorna ängsligt hviskande.

Efter en stund blefvo de dock lugnare, och de kunde icke låta vara att gifva hvarann en blick och känna sig mera medgörliga, när jag oafvändt kallade dem nådiga fröknar och liksom icke låtsades förstå att de voro fattiga lifegna. Det var en droppe varm olja på hårdnadt vax, och de berättade nu, att det höga herrskapet redan för två veckor sedan rest sin väg vid ryktet om de svenskes annalkande, och särskildt försäkrade de att i hela huset, ja, på hela gården icke lämnats det ringaste af något som helst värde, men att de gärna skulle göra sitt bästa i att betjäna de främmande.

Varvara hade vackra tänder, men hon var allt för liten och fet och svartullig, och efter en stund lät hon höra ett så skallande gapskratt, att jag blef retad. Den gullhåriga flickan, som hette Katarina, kunde jag läremot icke låta bli att skämtande nypa i örat då hon bar

in veden till kakelugnen. Emellertid hade Långe-Jan utan vidare dragit af sin trasiga blå rock, och som han hvarken hade skjorta eller väst stod han snart blottad till midjan i hela sin eländiga magerhet, så att ingen längre kunde hålla sig allvarsam — ingen utom han själf. Aldrig hade jag sett en ryckning af munterhet öfver hans stela ansikte. Sedan vi fått hvar sin fårskinnspäls och stillat den värsta hungern med litet rofmos och kvass, lade vi oss på ugnen med huggvärjan mellan knäna, och jag dristade mig befalla herr fänriken att växelvis vaka med mig, ifall man möjligen kunde ha ondt i sinnet. Äfven förbjöd jag de båda tjänsteflickorna att lämna salen, och läsande min bön med hög röst på svenska anförtrrodde jag oss åt den allsmäktige.

Men! Den allsmäktige låter oss människor ibland bereda hvarann öfverraskningar. När ingen tilltalade mig, fortfor jag att sofva i timmar tills jag väcktes af en stickande hetta, som jag annars skulle ha kallat smärta, men som nu åtminstone påminde mig om att jag icke längre var ett vandrande skelett utan åter en lefvande människa. Och likväl! Hvem förstår icke min skräck, då jag såg den uppeldade salen mörk och tom och hörde skrik och buller från rummet tätt bredvid.

Jag tog genast huggvärjan och sprang till dörren. Då såg jag en flammande köksspis, och framför stod Långe-Jan i en rutig nattrock af ljus rask och i högklackade skor. Påtagligen hade den skälmen också färdighet i att fouragera, ty en fågel satt redan på spettet, och i en puttrande gryta kastade han huller om buller allt hvad han kunde rycka till sig från de halvesnyftande flickorna. Dessemellan tog han ur ett uppbrutet skåp det ena präktiga glaset efter det andra och stötte sönder det mot spiskanten och kastade bitarna på golfvet. Jag gick fram och tog räkeln om lifvet, men var icke i stånd att flytta honom från stället. Hans oerhörda envishet gaf en jättes styrka åt hans spensliga kropp, och själf var jag ännu medtagen af allt vårt genomgångna lidande. När han vände ansiktet mot mig, voro ögonen dock glasartadt stela, och jag kände en dunst af vin. Nu släppte jag honom helt förbluffad. Han var drucken.

Den gullhåriga Katarina, som egentligen tycktes vida mer road än förskrämd, kom emellertid fram till mig och berättade med sin mjuka röst — hoj! gamle kapten Höök var ung på den tiden och en vacker sälle... Hvar voro vi nu? Jo, hon berättade att han gått från rum till rum och genomletat allt och slagit sönder urnor och klockor. Slutligen hade han i källaren genomsökt alla hvalfven utom ett... utom ett... ett... ett, till hvilket nyckeln förkommit, tillade hon brådsande.

— Men du, stackare, kan väl också behöfva något, — sade hon till mig och sköt mig in i ett annat rum, som kunde kallas kungligt. Kring väggarna hängde väfda grönaktiga tapeter, på hvilka Diana jagade en hind. De präktigaste kläder lågo framläpade öfver det hala och blanka golvet, karmstolarna voro förgyllda, och bredvid en gryta midt på bordet stodo muggar, som icke voro fyllda med kväljande kvass, icke ens med öl utan med ett klart, gult vin.

Nu förlorade också jag förståndet vid åsynen af all denna härlighet, och min misstro lugnades något däraf, att de båda flickorna själfva tycktes hjärtligt belåtna öfver att en gång få slösa och förstöra, att de också kände sig på fiendemark i det hus där de annars fått gå som lydande och ödmjuka trälinnor. Det var dem en segerstund att få förstöra de läckerheter, som de aldrig smakat, att få kasta sig i de bakåtlutande, högfärdiga stolar, inför hvilka de fått niga till golvet, och trampa på de dyrbara kläder, som de knappast ansetts värdiga att vidröra. De utvalde åt mig en rock af styft silfvertyg, hvilken hade skörten utspetade på fiskben, så att de liknade en pösande kjol, och på fötterna, från hvilka jag om aftonen med svårighet sprättat stöflarna, fick jag strumpor och röda skor. Likväl tordes jag icke spänna huggvärjan från lifvet, ty jag kunde ej alldeles slå bort alla misstankar på ett försåt.

Med en liten hjärteröfverskas hela barnsliga uppriktighet klappade Katarina i sina händer, som dock egentligen hvarken voro hvita eller mjuka, och bekände, att hon hade verkligt roligt, ty med mig,

som var af samma stånd, kunde de vara som de ville, men inför fänriken, som var en hög herre, måste de alltid taga sig i akt.

Jag satte mig till bords i en af karmstolarna, som nästan begrofs under mina glittrande rockskört, och på hvardera sidan inbjöd jag en af flickorna och klingade med dem och drack.

— Herr fänriken är af mycket hög härkomst, — sade jag. — Han slutar kanske... ja, som rådsherre. — (Det var på den tiden min värsta otidighet, ty folk som slåss med pennstickan...) — Men nådiga fröknarna veta att de högborna någon gång genom en olycklig skickelse kunna födas både enfaldiga och envetna, och det är därför jag anser mig förpliktigad att ibland så att säga skrufva hans vett en smula in i de rätta gängorna.

Jag har alltid haft ett fel som knekt. Jag har nog kunnat både hugga och knacka i rätta stunden, men i själfva verket har jag varit för godmodig och foglig. Därför lät jag också Långe-Jan rumstera i köket hur han behagade och åt och drack själf under tiden af hjärtans lust. Men för hvar klunk kände jag hur vinet allt mer tog förståndet. Att jag icke blef mer närgången än jag vardt mot mina muntra värdinnor, berodde mindre på den dygd, med hvilken den allsmäktige emellanåt visligen utrustat skönheten, än de vedermodor som jag genomgått och som hastigt nog förvandlade vinet till en sömndryck. Eftertanken sade mig att jag skulle skjuta muggen åt sidan, men ofvanpå de sista dagarnas nöd var vinet oemotståndligt. Jag föll i sömn sittande med händerna korsade öfver värjknappen.

Nu hör jag tassande steg! sade jag för mig själf i drömmen. De komma allt närmare bakom stolen. Nu måste jag draga blankt. Men hvad är detta? Jag kan hvarken röra händer eller fötter, fast jag är så vaken att jag kan se Diana och hennes vindthundar på tapeten. Hela luften är dansande ånga, som susar omkring flickornas pratande ansikten och vaxljusens lågor. Jag är redlöst drucken. Därom är inte tu tal, men nu somnar jag igen, och det tassar bakom stolen... En undangömd lifegen står där med sin yxa. Just nu lyfter han den... Nästa ögonblick kommer jag att känna den

som en blixtnad genom hufvudet — och så är allt slut... Hvarför får inte stolen stå stilla? Jag kan inte hålla mig kvar om du springer... Pto, blesen! Vet du något i världen som förmår skrämman mig! Men hålla mig kvar baklänges öfver länderna på en af kungens galopperande handhästar — det kan jag inte... Pang! Ja se där, nu ligger jag där midt på stengatan... Pfuj! Varum lachen? Och så hvalfvet i källaren... Hvarför sade du just att det var ett... ett... ett två, ett två, ett två, gossar blå, två tre, i lust och ve, tre fyra, tjäna sitt dyra, fyra fem, land och hem, fem sex, och Carolus Rex.

Jag lyfte mig slutligen upp på min värkande armbåge och sjöng hela psalmen numro sex från första till sista versen och det med så stark stämma, att det syntes mig som hade allt ondt förskräckt måst vika.

Många gånger har jag bestått mig ett rus men aldrig något som skänkt mig värre vanda. När jag vaknade på morgonen, sprang jag genast från golfvet, där jag låg raklång på ryggen bredvid stolen. Jag var ännu så viss på försåt, att jag blef helt öfverraskad när jag fann de båda flickorna sofvande på ett fårskinn nedanför bordet, på hvilket ljusen brunnit i pipan. Ute i köket hörde jag främmande röster och påträffade där en gammal enögad häxa, som hette Natalia, och en skäggig lifegen, som hette Makar och som in i det minsta liknade den, om hvilken jag drömt. De tillstodo att de hållit sig gömda på vinden, men krupit fram nu, då de märkte, att vi ingenting ondt ville. De berättade att i den närbelägna byn hade också under natten ännu funnits några familjer, men att de vid ryktet om vår ankomst genast lassat sina tillhörigheter på en vagn och åkt bort i frysprång.

Nu först kunde jag på allvar känna mig befriad från all misstro, och i glädjen gick jag tillbaka in i salen och böjde mig öfver flickorna och kysste Katarina både eftertryckligt och länge.

Hon vaknade och skrattade och vände sig åt sidan för att sofva vidare, men jag kysste henne ännu en gång, och då värjde hon sig och sprang upp hurtigt och muntert.

— Du är en präktig flicka, Katarina, och jag behöfver icke längre misstro dig, — sade jag. — Skaffa mig nu litet friskt vatten och något salt.

Medan hon gick och kom för att duka min frukost tog jag henne ofta om det ej allt för smala lifvet och kysste henne. Slutligen kysste hon också mig tillbaka och lutade sig mot silfvertyget på mitt bröst och grät och skrattade om hvartannat. Vi gingo fram och åter genom de många gemaken, men vid en gifven dörr hejdade hon sig alltid, ty där bakom hade fänriken behagat gå till hvila i en af det höga herrskapets egna plymascherade bäddar. Slutligen satte vi oss i en gul länstol, och jag tog henne på mitt knä och lindade den tjocka flätan om min handled. Det var heller ingen osanning när jag då hviskade henne i örat, att mitt förhårdade knekt-hjärta sällan klappat varmare.

Med vemod minns jag de lyckliga dagar, som nu följde, och hellre än att återkalla dem timme för timme öfverlåter jag åt er andra och helst åt de yngre att göra sina imaginationer. Likväl ställde jag alltid Makar hvar afton som post utanför huset och lämnade aldrig huggvärjan. Ibland kunde Katarina på lek rycka den från mig och hålla den sträckt med båda händerna om fästet och stampande gå genom gemaken, medan höstregnet slog på rutorna. De löst upphängda gobelinerna sattes i rörelse af luftdraget bakom henne, så att bilderna tycktes andas och böja sig. Det gaf genljud hvar gång hon med den svarta hättan neddragen som en gammaldags stormhatt ropade sitt: Framåt! Då byggde jag barrikader af bord och gyllenlädersstolar ända till dess jag midt under anfallet med ens sprang fram och bemäktigade mig både sköldmön och hennes vapen. Jag hade ej längre någon tanke för mina kamrater, som under tiden kanske hungrade och blödde, och min enda önskan var att alltid få stanna där jag nu befann mig.

Katarina luktade alltid lavendel. Vi hade afstängt ett hörnrum för vår räkning, och dit lyfte hon in sin stora kista, som helt och hållet var öfverklistrad med blårutigt papper. Den innehöll hennes

Kläder och öfriga tillhörigheter och öppnades aldrig utan att fylla rummet med lavendellukt. Det var hennes käraste tidsfördrif att ligga på knä framför kistan och draga upp alla klädesplaggen och en mängd små dosor och askar och därefter åter packa ned dem med största omsorg. När jag fann detta allt för tråkigt eller rummet ibland blef för kallt, öfvertalade jag henne att gå med mig ut i storsalen, där vi satte oss på ugnen. Då pröfvade jag att fångsla hennes uppmärksamhet genom att berätta min långa huggvärjas lefnadshistoria och knusslade därvid just ej med ord. Jag visste med säkerhet, att den redan då hade elfva människors död på sitt samvete, och på min arm kunde jag visa henne ärr efter både snuddskott och hugg. Men hon frågade inte mycket därefter. Berättade jag då sagan om prins Gideon af Maxibrandar, blef hon otålig. — Det där är sådant som aldrig skett, — sade hon och började med ifver fastsömman gröna och röda klädesuddar på två skinnpjäxor, som tydligen voro ämnade att blifva ett mästerverk i sitt slag.

Herr fänriken lefde i ett ständigt rus och visade kvinnorna det mest uppenbara förakt. Katarina fann också detta mycket lyckligt, påstod hon, ty det var så svårt för en person af hennes klass att tillrättavisa en så hög herre, om han blef efterhängsen. En morgon Erinrade sig emellertid herr fänriken det låsta hvalfvet nere i källaren, hvilket vi båda hade glömt. Han gick genast dit, och Katarina blef så utom sig af ångest att hon inte kunde dölja det. Hon kramade mina båda händer och tiggde och bad mig att hålla honom tillbaka, och så fullständigt var jag den gången mitt hjärtas fånge, att ehuru all min forna misstro åter väcktes till lif, lät jag tvinga mig att söka hjälpa henne.

Vi gingo efter herr fänriken ned i den ljusa källaren, där han redan var sysselsatt med att bryta upp en låst trädörr.

— Låt vara det där! — befalldes jag, och han jakade men fortsatte lika fullt med sin orubbliga envishet att bryta och bända.

Då urskuldade jag mig inför min kvidande följeslagarinna därmed

att en gemen som jag icke kunde kommendera en officer — och i detsamma gaf dörren vika.

Inne i hvalfvet brann en lampa under en förgylld rysk guda-modersbild, och bredvid ett bord med åtskilliga födoämnen stod en bäddad säng. Mellan sängen och väggen rörde sig något rundt och mörkt, som när vi gingo närmare visade sig vara en nedhukad gubbes rygg. När den gamle såg sig upptäckt, kröp han fram och omfattade herr fänrikens knän och bad och besvor honom att gifva pardon. Han erkände att han var husets herre och att han dolt sig här sedan han bortskickat sin familj, men lofvade att bli den ödmjukaste tjänare, om vi förbarmade oss öfver hans lif.

— Var trygg, — svarade jag och hjälpte den vacklande åldringen från marken. — Men då skall ni också vara vår trummare, när vi gå till taffels.

Då vi om kvällen spisade i storsalen, fick herr fänriken som vanligt den präktigaste stolen och vid sidan sutto jag och Katarina. På ett bord ett stycke till vänster stod husets hvitskäggige och darrhändte herre med en mässingsmortel och Makar med två grytlock. De läto sina köksinstrument dundra i takt med de sorgmodiga folkvisor, som den fula gamla Natalia sjöng sittande mellan dem båda på bordskanten.

Jag vet ej hvarför, men hennes klagande röst beröfvade mig småningom all min ystra munterhet, och jag begynte tänka på mina tusen och åter tusen frånvarande kamrater. Jag hade mellan västen och skjortan en hel packe af bref, som oroliga anhöriga skrivit till sina kära i fält och som de bedt mig att lämna dem, om jag en gång hunne fram till konungens läger. Jag drog brefven ur barmen, och de voro inga hemligheter, ty många af dem hade jag mottagit oförseglade den sista aftonen i Riga. Jag sköt ljusstaken närmare och ögnade på måfå i ett bref, skrivet med ostadig stil, och jag läste:

»Gif detta Johannem i handen.

Min kjäre son.

Emottag din faders välsignelse, ehuru skild från honom af både land och watn och snart väl nära then hedningarnes Wärdsdel, där Crokedyler, skorpioner och andra skadeliga Skridfä Fruchtan in-jaga . . .»

Jag drog kanske på munnen, men jag kände mitt heliga ansvar, och allt tyngre blef mitt sinne. Jag märkte att Katarina ifrigare än annars tryckte min fot, men jag tryckte tillbaka och menade, att det endast var ett kärleksbevis. När jag till sist lade hop brefven, upptäckte jag dock att hon satt alldeles blek och hvarken kunde taga för sig af vinet eller anrättningarna. Jag böjde mig en smula åt sidan så att hon skulle kunna hviska, men den gamle herrn på bordet stirrade på henne oafvändt under det att han allt ifrigare lät stöten klinga mot den som en klocka lyfta mässingsmorteln.

Jag blef tvehågse och visste ej rätt hvilken list jag skulle finna på. Då dukade jag upp att jag frös. Jag gick in i sofrummet och ropade efter en stunds låtsadt letande i mörkret:

— Katarina, flickan min, hvar har du lagt fårskinnspälsen?

När hon kom in, sprang hon rakt fram till mig och kastade sig med en kväfd snyftning om min hals.

— Du hörde inte, — hviskade hon, — att Makar nyss under bullret berättade för husherren att han fått samman mer än sextio lifegna och att de, så snart han ger dem ett tecken genom att slå ut fönstret i storsalen, komma in och hugga ned er båda.

Jag förblef tämligen lugn och sökte trösta henne, men kväfd af gråt berättade hon hur hon i begynnelsen själf varit med om att vilja locka oss i en fälla, men hur hon nu icke längre tilltrrodde sig att kunna framlefva en dag utan mig.

Jag tryckte henne hårdt intill mig och kysste hennes brännande mun och bultande tinningar, och ändock drog sig i det ögonblicket

en egendomlig ro öfver min själ. Vår bekantskap blef med ens nästan något förflutet. Jag har sedan i grå år ångrat det bittert och undrat på mig själf, som just i den stunden hade så litet att gifva henne. Läsningen af brefvet, den plötsliga faran... Jag vet ej fullt hvilket som mest hade skulden. Det berodde väl på bådadera.

-- Om jag kunde taga dig med, — stammade jag.

Hon skakade på hufvudet, som jag ganska tydligt kunde urskilja i halfljuset från den gläntande dörren, och drog mig i stället till fönstret och bad mig att smyga bort. Då hetsade jag upp mig till något slags spelad vrede och kastade henne långt bort öfver det glanskiga golfver och ropade med hög röst:

— Hvem tar du mig för, tös?

Därmed drog jag huggvärjan och gick ut i storsalen, och när herr fänriken fick se mig sådan, steg han genast från bordet och drog också blankt.

Då lyfte husherren mortelstöten för att kasta den i den immade fönsterrutan, men vi stodo rätt framför honom med våra vapen, och hans skakande knän böjdes allt krokigare. Han blef allt lägre och lägre, och mortelstöten ringde mellan fingrarna. Natalia korsade sig tystnande, och Makar, som såg sin herre nära att digna, stödde honom bakifrån under armbågarna och lät grytlocken skrällande falla i golfvet. Allt emellanåt sökte han dock att snappa till sig mortelstöten för att kasta den i fönsterrutan, men då slöt den gamle herrn sin hand om skaftet utan att våga släppa det.

Så stodo vi en lång stund framför hvarann, och vi hörde kitteln susa i köket.

Men snart hörde vi också klapprande steg, ty de lifegna hade utifrån spejat genom fönstret och sett allt. Köksdörren fylldes af smutsgrå fårpälsar, i hvilka här och hvar en blank knapp glimtade. Ett skott föll redan och blåste rök öfver de luriviga hufvudena.

Nu glömde jag hela vår fänrikslek och sköt Långe-Jan åt sidan för att gå dem på lifvet, men just nu skulle jag också bättre än någonsin få lära hvem jag hade till kamrat. Han stod lika envist

kvar som alltid och fattade mig om båda armarna och böjde mig åt sidan med den omedgörliga kraft, som jag icke förstod hvar hans smala lemmar hämtade.

-- Fänrik. — sade han, -- har du gjort dig till gemen och mig till fänrik, så bör du också känna vårt krigsbruk att en officer går först i elden.

Likt ett åskväder bröt han in mellan fårskinnspälsarna och höll med sina stora platta händer om pampen, som ena gången högg i dörrträet öfver hans nacke och den andra afskalade de arma stackarnas hud och kläder. Jag hörde ännu ett skott och såg yxor och högafflar. Hans högra arm ryckte till och blef blodig och han kunde nu endast föra vapnet med den andra, men jag var vid hans sida och högg och stack.

Vi trängdes in i ett af kökets hörn, och min uppblåsta narrkåpa af silfvertyg slets i stycken, så att de svarta fiskbensspröten stodo ut genom hålen. Svärtad af rök, så att han var oigenkännelig, vacklade Långe-Jan mot min axel, och jag tog honom om hans ännu oskadda hand och kramade den broderligt med orden:

— Nu har jag lärt mig hvad du går för, Jan, och komma vi härifrån skola vi aldrig mer lämna hvarann.

Han svarade ingenting. Det ena ögat var slutet, det andra stod helt vidöppet, och framför mig föll han tungt till golfvet.

Det var sista gången jag såg Långe-Jan, åt hvilken jag så ofta skrattat och som så ofta förtretat mig, men hvilken jag nu skulle bjuda en väns och vederlikes aktningsfulla handslag.

En stund sökte jag ovillkorligt att försvara hans lik, men småningom såg jag det gagnlösa i denna sista hederstjänst. En minut senare trefvade jag åter i mörkret bland ris och lera, genomvåt af regnet och med ett sår öfver ena pekfingret.

Jag hade dock lyckan att stöta på ett tjugutal andra kringirrande svenskar och klättrade upp i en fura för att med ögat framplocka kärnan till det långsträckt eldsken, som öfver skogen färgade den mulna himmelen.

-- Hvad ser du? — frågade kamraterna.

— Jag ser becksvart mörker. Men om jag blundar, ser jag ännu mer. Då ser jag framför mig ett fientligt läger. Under mig ser jag de sankta tufvor, som suga sig fast om våra fötter, giriga efter äran att bli några fattiga stackares sotbädd. Bakom mig ser jag milslånga ödeland, där våra bröders lik gulna under de fallande oktoberlöfven, där ingen höna skrockar utanför de brända gårdarna och ingen häst kan finna föda, om ej af kvistarnas bark. Men ännu längre bort ligger hafvet, och bakom det ser jag en lång gata med förfallna gärdesgårdar klättra upp till en fattig rödmålad gård. Där inne ha rofvorna nyss blifvit burna från bordet, och medan den ärevördiga gamle slår upp sin pärmebok, där en orrfjäder ligger som märke vid första kapitlet i Uppenbarelsboken, faller han i betraktelser och undrar om vi kanske just nu hunnit fram med förstärkning till kungslägre och om hans kära kanske just nu vid eldarna läsa hans halft oläsliga bref.

Säkert sade jag icke allt detta i den stunden, men jag vet att jag tänkte det. Katarina var redan ett nästan förstummadt minne.

— Hvad ser du nu? — frågade kamraterna. — Du har spetat högre upp.

Öfver träden såg jag vårdkasor eller lägerbrasor hänga inne i den gula dimman som klumpar af smält järn, och när jag plirade med ögat påminde raden af grå tälttoppar om en disig kust i **båkars** tjärsken.

-- Detta eldsken, — hviskade jag till kamraterna, — är ett **grant** äpple med många kärnor, och vi få ha plitarna redo. Men **vänta**, det var inte ryska... Hörde ni på de båda förposterna, som **ropade** till hvarann! Så sant jag lefver var det inte vårt eget dyra modermål. Om jag inte hörde sju gånger fan, så ta mig fan!

Hur jag kom ned ur furan? Jag minns det knappt. At alla sidor skakade jag räckta händer och rycktes mellan blå och gula rockar från omfamning till omfamning. Hur många efterlängttade hälsningar hade jag ej här i den aflägsna obygdén att framföra, hur

många öfverståndet äfventyr att beskrifva! Jag gick allt längre in i lägret, ibland buren, ibland dragen, ibland mottagen med skallande löjen, då man fick syn på min trasiga narrkåpa, rundt hvilken de utstående fiskbensspröten vickade vid hvar rörelse. Inom mig brusade det af glädje.

— Jag har bref till kapten Bagge! — ropade jag.

— Länge sedan skjuten!

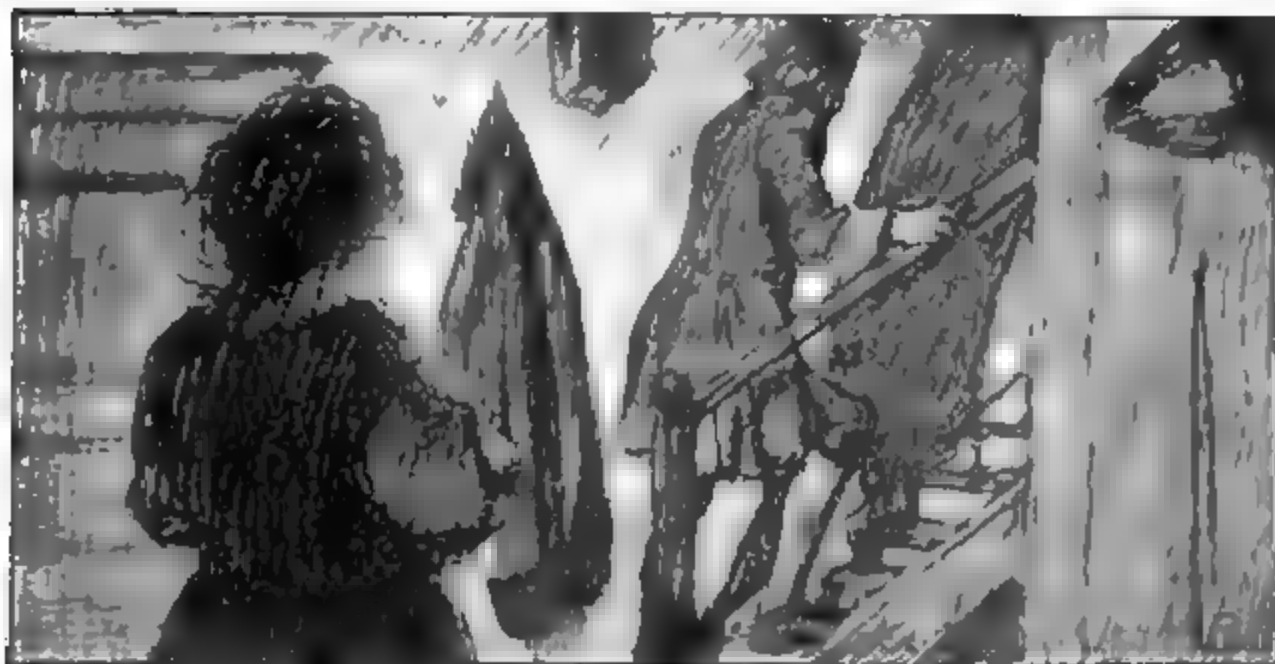
— Jag har också bref till Cederstjerna, löjtnanten...

— Skjuten!

Jag snubblade på en död häst, som med ett stelnadt grin nästan sveddes af en pyrande stockeld. Regnet hade släckt lågorna, och i den belysta röken bakom bränderna såg jag en sittande ring af bistra officerare. Mellan dem låg rak lång på marken en man med päls-hufvan neddragen och kappkragen om ansiktet. Jag ville stiga öfver honom och viftade med brefpacken, men en hand grep mig i skuldran, och kort och barskt hejdades jag af orden:

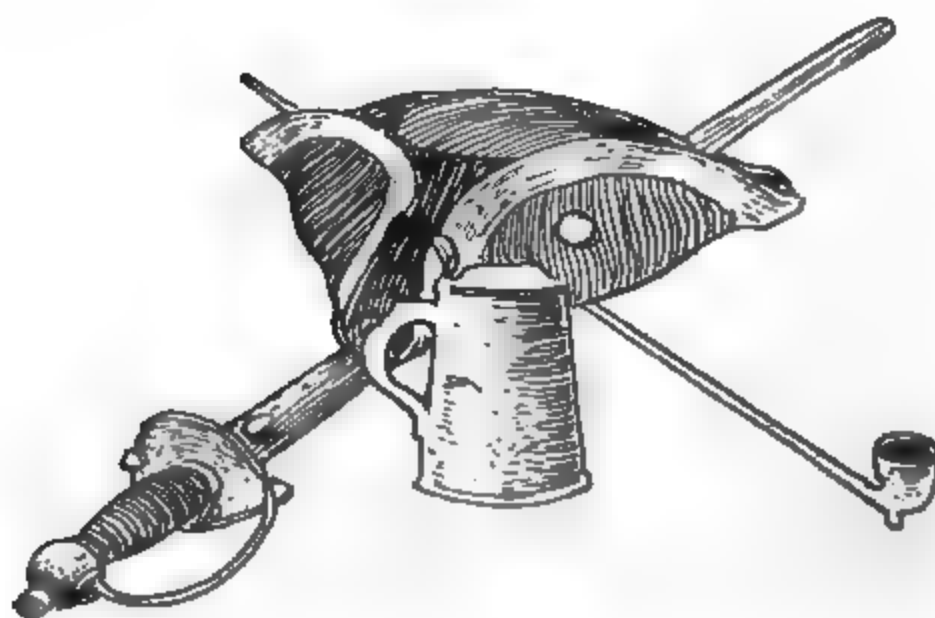
-- Är du från sansen? Ser du inte att det är hans majestät?

Då slog jag hop klackarna samt förde handen med brefpacken mot hufvudet, och tårarna, som brusto fram, runno utför kinderna.

Kapten Höök reste sig och slutade sin berättelse samt tog god natt, men när han kom ut i förstugan hörde de andra hur han blef stående i vindstrappan.

Då drog den ena tjänstepigan regarnströjan om sig och lossade den sista stumpan af grenljuset från bordskifvan. Medan hon bar den, höll hon ena handen under, så att icke skarnet skulle falla i halmen. Försiktigt gick hon därefter ut för att lysa kaptenen, ty alla visste de hur han, karolinen, var så mörkrädd, att han aldrig tordes gå ensam öfver vinden.

DET BEFÄSTA HUSET.

Öfverrumplade af vinterkölden hade svenskarna i trängsel och villervalla tagit kvarter bakom murarna af Hadjatsch. Där fanns snart icke ett hus, som ej var fylldt af frostskadade och döende. Jämmerropen hördes ut på gatan, och här och hvar vid sidan om trappstenarna lågo afskurna fingrar, fötter och ben. Akdonen hade fastnat i hvarandra och stodo så tätt packade från stadsporten upp till torget, att de blekfrusna knektar, som från alla sidor strömmade till, måste krypa mellan hjulen och medarna. Snärjda i sina seldon och vända från blåsten samt hvita på länderna af frost, stodo hästarna sedan många dagar utan föda. Ingen tog vård om dem, och somliga af trosskuskarna sutto ihjälfrusna med händerna instuckna i ärmarna. Några vagnar liknade aflånga lådor eller likkistor, och ur luckan på det flata locket framstirrade dystra ansikten, som läste i bönboken eller feberyrande och längtande sågo mot de skyddande husen. Tusen olyckliga anropade halfhögt eller i tysthet Gud om barmhärtighet. I lä utefter stadsmuren stodo knektarna radvis döda, många med röda kosackrockar knäppta om de sönderslitna svenska uniformerna och med fårskinn om de nakna fötterna. Skogsdufvor och sparfvar, som voro så stelfrusna, att de kunde fångas med händerna, hade slagit ned på de uppräta likens hattar och axlar och flaxade med vingarna, när fältpredikanterna gingo förbi för att gifva en döende nattvarden i brännvin.

Uppe vid torget låg mellan afbrända tomter ett större hus, ur hvilket hördes högljudda röster. En soldat aflämnade en risknippa till en fänrik, som stod i dörren, och när soldaten gick tillbaka utför gatan, ryckte han på axlarna och sade till hvem som ville höra honom:

— Det är bara herrarna på kansliet som träta!

Fänriken vid dörren hade nyligen ankommit med Lewenhaupts trupper. Han bar in risknippan i rummet och kastade den på spisen. Rösterna därinne tystnade genast, men så snart han stängt dörren efter sig, begynte de med förnyad hetta.

Det var själfva excellensen Piper som stod midt på golfvet, rynkig och fårad, med upphettade kinder och darrande näsborrar.

— Jag säger, att alltihop är galenskap, — for han ut, — galenskap, galenskap!

Hermelin med sin spetsiga näsa rörde beständigt på ögonen och händerna och sprang fram och tillbaka i kammaren som en tam råtta, men fältmarskalken Rehnskiöld, som vacker och ståtlig stannat vid spisen, bara hvisslade och gnolade. Om han icke hade hvisslat och gnolat, skulle tråtan nu varit slut, ty alla voro de för en gång fullkomligt eniga, men detta att han hvisslade och gnolade i stället för att tiga eller åtminstone tala, det blef i längden icke att uthärda. Lewenhaupt vid fönstret snusade och knackade med snustobaksbössan. Hans pepparbruna ögon sköto ur hufvudet, och det såg ut som hade den löjliga peruken blifvit allt större och större. Om icke Rehnskiöld hade fortsatt att hvissla och gnola, skulle han ha behärskat sig i dag liksom i går och alla andra gånger, men nu steg vreden honom i pannan, och han slog igen snustobaksbössan för sista gången och mumlade mellan tänderna:

— Jag begär inte att hans majestät skall begripa statskonst. Men kan han föra troppar? Visar han verkliga insikter vid en enda rencontre eller attaque? Öfvade och pröfvade gamla krigare, som aldrig kunna ersättas, offrar han dagligen för en fåfång bravoure. Skola våra män storma en mur, anses det för öfverflödigt att de binda

sig skyddande risknippor eller skärmar, och därför bli de också ömkeligen massakrerade. Öppet sagdt, mina gunstiga herrar, en studiosus upsaliensis kan jag förlåta mångt pojkaktigt streck, men jag fordrar annat af en fältherre in castris. Det leder sannerligen ingen till båtnad att sköta en affaire under en sådan herres kommendering.

— Också, — svarade Piper, — inkommoderar hans majestät för närvarande icke herr generalen med några tyngre befäl. I början innan den ena hunnit att utmärka sig mer än den andra gick allt bättre, men nu får hans majestät gå omkring och medla och förlika med ett fjolligt småleende, som kan komma en att rasa!

Han höjde armarna i vädret med en vrede, som förlorade all sans och måtta, oaktadt han var alldeles enig med Lewenhaupt. Medan han ännu talade, vände han sig om och gick häftigt sin väg till de inre rummen. Dörren föll igen med en sådan skräll, att Rehnskiöld fann sig än mer uppfordrad att hvissla och gnola. Om han endast hade velat säga något! Men nej, det gjorde han icke. Gyllenkrook, som satt vid bordet och granskade uttågssedlar, var glödhet i ansiktet, och en liten torr herre vid hans sida hviskade honom ettrigt i örat:

— Ett par diamantörhängen åt Pipers grefvinna skulle kanske ännu kunna hjälpa Lewenhaupt till nya anställningar.

Om Rehnskiöld nu hade slutat att hvissla och gnola, skulle Lewenhaupt ännu kunnat bemästra sig och taga upp den pappersrulle, som han bar under rocken, och sätta sig vid bordsgafveln, men i stället blef den vördnadsbjudande och eljest fåordige mannen allt ondare och ondare. Han vände sig tvehågsen och gick mot utgångsdörren, men där stannade han med ens, rätade upp sig och smällde hop klackarna som hade han varit en ringa gemen. Nu tystnade Rehnskiöld. Dörren gick upp. En isande vindpust jagade in i kammaren och fänriken anmälde med så hög och uttänjd röst som en skyltvakt, hvilken kallar sina kamrater i gevär:

— H—a—ns majestät!

Konungen var icke längre det bländade och undrande halfvuxna

barnet från fordom. Endast den gosselika gestalten med de smala axlarna var densamma. Rocken var sotig och smutsig. Vecket kring den uppåttstigande öfverläppen hade blifvit djupare och en smula grinande. På näsan och ena kinden hade han frostsador, och ögonlocken voro rödkantade och svällda af långvarig förkylning, men rundt den i förtid kalnade hjässan stod det uppkammade håret som en uddig krona.

Han höll skinnmössan i båda händerna och sökte dölja sin förlägenhet och blyghet bakom en stel och kylig kruserlighet samt bugade sig småleende för hvar och en af de närvarande.

De bugade sig gång på gång ännu djupare, och när han hade hunnit fram midt på golfvet, stannade han och bugade besväradt ännu ett par gånger åt sidorna, fast litet hastigare och synbarligen helt och hållet upptagen af det han ämnade säga. Därefter blef han en lång stund stående alldeles tyst.

Sedan gick han fram till Rehnskiöld och grep honom med en kort bugning i en af rockknapparna:

— Jag vill bedja, — sade han, — att excellensen skaffar mig ett par tre man af de gemena till betäckning på en liten excursion. Jag har redan två drabanter med mig.

— Men, ers majestät! Trakten är öfversvämmad af kosacker. Redan att från ers majestäts kvarter rida hit in till staden med så liten betäckning var ett vågstycke.

— A! Lappri! Lappri! Excellensen skall göra som jag har sagt. Någon af de närvarande generalerna, som är ledig, kan också sitta upp och taga en man af sina.

Lewenhaupt bugade.

Konungen betraktade honom en smula villrådigt utan att svara och blef kvarstående på golfvet, sedan Rehnskiöld skyndat ut. Ingen af de andra i ringen ansåg det tillbörligt att bryta tystnaden eller röra sig.

Först efter en ganska lång stund bugade sig konungen åter för hvar och en särskildt och gick ut i det fria.

12. 1.

OF
MIL

— Nå? — sporde Lewenhaupt och klappade fänriken på skuldran med sin återvunna naturliga godmodighet. — Fänriken skall följa med! Det är första gången fänriken stått öga mot öga med hans majestät.

— Jag hade inte väntat mig honom sådan.

— Han är alltid sådan. Han är för konungslig att befalla.

De följde efter konungen, som klättrade öfver vagnar och stupade djur. Hans rörelser voro viga men aldrig snabba utan måttfulla och ganska långsamma, så att han aldrig ett ögonblick förlorade sin värdighet. När han slutligen banat sig fram genom trängseln i stadsporten, steg han i sadeln med sina följeslagare, som nu voro sju man.

Hästarna snafvade på isgatan, och några störtade, men Lewenhaupts invändningar lockade endast konungen att än hjärtlösare bruka sporren. Lakejen Hultman hade hela natten läst högt för honom eller berättat sagor och slutligen narrat honom att skratta vid den spådomen, att hade han icke af Gud blifvit uppsatt till en konung, skulle han hela sitt lif ha blifvit en människoskygg kammartrampare, hvilken uttänkt mycket underligare verser än salig Messenius i Disa på Bollhuset, men framför allt de väldigaste kämpakväden. Han försökte tänka på Rolf Götriksson, som alltid själf red främst framför sina män, men det ville i dag icke lyckas honom att innestänga tankarna i sagans lektuga. Den oro, som den sista tiden slagit sina klor i hans sinne, ville icke släppa det kungliga rofvet. Han hade nyss på kansliet sett de upphettade ansiktena. Allt från barndomsårens upptåg fången i sin egen forntidsaktiga inbillningsvärld, satt han döf för de skärande nödropen kring vägen, och han blef misstrogen mot hvar och en, som visade en känsligare hörsel. I dag liksom eljest märkte han knappast, att man bjudit honom den mest uthvilade hästen och den färskaste brödkakan, att man på morgonen lagt en pung med fem hundra dukater i hans ficka, och att ryttarna vid första tumult skulle slå ring om honom och offra sig för de dödar, han utmanat. Däremot märkte han, att soldaterna hälsat honom med hemsk tystnad, och olyckorna hade gjort honom misstrogen till och med mot sina närmaste. Den försiktigaste motsägelse, det mest förklädda ogillande

lade han märke till utan att förråda sig, och hvart ord låg kvar och gnagde på hans själ. Hvar timme tyckte han sig förlora en officer, på hvilken han fordom litat, och hans hjärta blef allt kallare. Hans kränkta ärelystnad vred sig och blödde under misslyckandets tyngd, och han andades lättare, ju längre han lämnade hufvudkvarteret bakom sig.

Med ens stannade Lewenhaupt och tvärvände i tanke att kunna inverka på konungen.

-- Min hederlige Ajax! — sade han och klappade den rykande hästen. — Väl är du en gammal krubbitare, men jag har inte råd att spränga dig för ingen nyttas skull, och själf börjar jag bli till åren som du. Men i Jesu namn, karlar! Följ konungen, den som kan!

Då han såg fänrikens ängsliga sidoblick mot konungen, yttrade han med sänkt stämma:

-- Var trygg, gosse! Hans majestät brusar aldrig ut som vi andra. Han är för konungslig att banna eller träta.

Konungen låtsade ingenting märka. Allt vildare och vildare fortsatte han öfver is och snö den tysta kappridten utan mål och mening. Han hade nu endast fyra följeslagare.

Efter ännu en stund störtade den ena hästen med brutet framben, och ryttaren sköt honom af barmhärtighet en kula genom örat för att själf, ensam och till fots, i kölden möta ovissa öden.

Till sist var fänriken den ende, som mäktade följa konungen, och de hade nu kommit in bland buskar och ungskog, där de endast kunde färdas i skridt. På kullen öfver dem låg ett grått och sotigt hus med trånga gallergluggar och med gården omgifven af en mur.

I detsamma föll ett skott.

— Hur gick det? — sporde konungen och såg sig om.

— Saten pep illa, när den gick förbi örat, men den bet endast i hatthörnet, — svarade fänriken utan ringaste erfarenhet om hur han borde förhålla sig inför konungen. Han hade en svag småländsk brytning och skrattade förnöjdt med hela det ljuslätta ansiktet. För-

trollad af lyckan att få vara på tu man hand med den, som syntes honom för mer än alla andra lefvande, fortsatte han:

-- Vi skola väl gå dit upp och taga dem i skägget?

Svaret behagade konungen på det högsta, och med ett språng stod han på marken.

— Vi binda kamparna här vid buskarna, — sade han upprymdt och med stark färg på kinderna. — Sedan gå vi upp och sticka ihjäl hvarenda en så det hvisslar.

De lämnade de flämtande hästarna och klättrade framåtlutade uppför kullen bland buskarna. Ofvan muren nedblickade några kosackhufvud med hängande hår och gula och grinande som hals-huggna missdådares.

— Si! — hviskade konungen och klappade i händerna. — Där försöka de draga igen den trasiga porten, de fuchssvanzarna!

Hans nyss så intetsägande blick blef ömsom fladdrande och ömsom vidöppen och glimmande. Han drog huggvärjan och höjde den med båda händerna öfver sitt hufvud. Likt en ynglingarnas gud stormade han in genom den halföppna porten. Fänriken, som högg och stack vid hans sida, var ofta nära att bakifrån träffas af hans vapen, och ett muskötskott svärtade konungens högra tinning. Fyra män nedhöggos i porten, och den femte i skaran flydde med en eldskyffel inåt gården, förföljd af konungen.

Där strök konungen på snön blodet från värjan samt lade två dukater i kosackens eldskyffel och utbrast i stigande munterhet: — Det är ingen plaisir att slåss med dessa stackare, som aldrig hugga igen utan bara löpa. Kom tillbaka när du köpt dig en ordentlig plit!

Kosacken, som ingenting förstod, stirrade på guldmynten och smög sig utefter muren till porten och flydde. Allt längre och längre bort på slätten kallade han sina kringströfvande kamrater med ett hemskt och klagande: Ohahå! Ohahå!

Konungen smågnolade för sig själv som för att retas med en osynlig fiende: — Lilla kosackman, lilla kosackman, samla du dina skälmar!

Murarna kring gården voro mögliga och svarta. Ur marken hördes en ändlöst utdragen mollton likt från en eolsharpa, och forskande stötte konungen upp dörren till boningshuset. Det utgjordes af ett enda stort och halfskumt rum, och framför eldstaden låg en hög af blodfläckade kläder, som likplundrare tagit från fallna svenskar. Dörren kastades åter i lås af korsdraget, och konungen gick till stallbyggnaden vid sidan. Där fanns ingen dörr, och ljudet hördes nu allt tydligare. Inne i mörkret låg en ihjälhungrad hvit häst, bunden vid en järnöggla i väggen.

En lyft huggvärja skulle icke ha hejdat konungen, men det ovissa skumrasket kom inbillningsmänniskan att mörkrädd stanna på tröskeln. Dock lät han ingenting märka utan vinkade fänriken. De stego ned utför en brant trappa till en källare. Där var en brunn, och vid kranbommen till det sjungande vindspelet, som upphämtade vattnet, körde en döf kosack med piska och tömmar och utan aning om faran en mänsklig skepnad i svensk officersuniform.

Då de löste repen och i fångens ställe bundo kosacken, igenkände de holsteinaren Feuerhausen, hvilken hade tjänat som major vid ett värfvadt dragonregemente, men hvilken bortsnappats af kosackerna och spänts som ett ök för deras vattenhiss.

Han knäföll och stammade på bruten svenska:

— Majestät! Jak ej tro mine ökon... Min reconnaissance...

Konungen föll honom muntert i talet och vände sig till fänriken:

— För upp de båda hästarna i stallet! Tre män kunna icke med behag rida på två hästar, och därför stanna vi här till dess några kosacker komma förbi, från hvilka vi kunna taga en ny häst. Själf står herren vakt vid porten.

Därefter gick konungen tillbaka till boningshuset och drog igen dörren efter sig. De uthungrade hästarna, som begärligt gnagde barken af buskarna, blefvo under tiden ledda upp i stallet, och fänriken begynte postera.

Långsamt skredo timmarna. När det började lida mot skymningen, ökade stormen i förbittring, och snön yrde i solnedgången öfver de tröstlösa snöslätterna. Likgula kosackansikten lyfte sig spejande öfver buskarna, och långt i blåsten ljödo de kringströfvande plundrarnas: Ohahå! Ohahå! Ohahå!

Då steg Feuerhausen ut ur stallet, där han suttit mellan hästarna för att icke få frost i såren efter de rep, hvarmed han varit bunden. Han gick fram till boningshusets stängda dörr.

— Majestät! — stammade han. — Kosackerna samlas fler och fler, och mörkret snart komma. Jak och fänrik båda sitta på en häst. Dröja vi här, vill den natt varda stormechtigste majestäts sista, det Gut durch ihre geheimbten Rathschluss förbjute.

Konungen svarade innanför:

— Det måste bli som vi sagt. Tre män rida icke bekvämligt på två hästar.

Holsteinaren skakade på hufvudet och gick ned till fänriken.

-- Sådan är majestät, Ihr verdamte svenske! Jak från stallet hört honom gå och gå hin unt her. Sjukdom och samvetskval vara komna. Som en pater familiæ står den moskovitske zar blant sine undersåter. En sockerbakargesäll uppsätter han till sin vän och en ring tjänstepiga uppå sin glorwyrdiga kejserliga tron. Detestabla äro hans geberder, når han pokulert, och han manierar fruntimbret à la françois; men hans första och sista parol alltid lyda: Auf Russlands Wohl! —, Könich Carolus lämna sina länder som

rykande askehögar och icke besitta en enda vän, inte ens blant sina närmste. Könich Carolus mer ensam än den armste trosskusk. Har ej ens en kamrats knä att gråta uti. Blant durchläuter unt mätresser unt perucher kommer han som ett Gespenst ur ett tusent-årighet mauzoleum — unt Gespenster gehen am meisten ohne Compagnie. Är han homme d'état? A, gif kvarter! Intet sinne för det allmänna! Är han fältherre? Ade! Intet sinne för massorna. Endast slå broar och ställa skanzkorgar, klappa i händerna åt ett eröfradt standar och två pukor. Icke sinne för stat och armé, nur für Menschen!

— Kan också vara ett sinne! — svarade fänriken.

Han gick häftigt af och an, och fingrarna voro redan så stela af köld, att han knappast kunde hålla den dragna pampen.

Holsteinaren makade den trasiga rockkragen om kinderna och fortfor med dof stämma och ifriga åtbörder:

— Könich Carolus skratta förtjoust, när bron brista och människor och djur ömkeligt drunkna. Intet hjärta i barmen. Zum Henker met ten! Könich Carolus ett litet sådant svenskt demi-genie, som vandra ut i världen och trumslaga och paradera och göra fiasco och parterren hvissla! Uhi!

— Och just därför gå de svenske i döden för honom, — svarade fänriken, — just därför.

— Ej förtörnad, mein Liebster. — Skrattade så tänderna lysa, när vi först råkates.

— Jag hör gärna herr majoren tala, men jag fryser. Vill ej majoren gå upp och lyssna vid konungens dörr?

Holsteinaren gick upp till dörren och lyssnade. När han kom tillbaka, sade han:

— Han bara går och går och suckar tungt som en människa i själaångst. Så lär det vara för beständicht nu. Majestät aldrig mer sofver om natten. Komedianten känner sik icke rollen vuxen, och af lifvets kval den blesserade ärelystnadens vara bittrast.

— Då bör det också vara det sista, som vi begyckla. Vågar jag bedja majoren gnida min högra hand med snö, för nu domnar den.

Holsteinaren gjorde som han begärde och återvände till konungens dörr. Han slog sig med båda händerna för pannan. De gråsprängda och borstiga mustacherna stodo rätt fram, och han mumlade:

Gott! Gott! Snart vill bli för skumt till reträtt.

Fänriken ropade:

— Goda herre, närns jag bedja er att gnida mitt ansikte med snö. Kinderna förfrysa. Om plågorna i min fot vill jag inte tala. Å, jag hårdar inte ut.

Holsteinaren fyllde händerna med snö.

— Låt mig i stället stå skyltvakt, — sade han, — bara en timme.
— Nej, nej. Konungen har tillsagt, att jag skall stå här vid ingången.

— Ack, den konunk! Jak känna honom. Jak vill göra honom glad, tala filosofi, berätta histories galantes. Han alltid amuserad höra om älskare, som äfventyrligt speta genom fönster! Han ofta beskådar sides ifrån fruntimbret, når det är skönt. Det finns för hans imagination, blott icke för hans kött, ty det är utan känsel. Unt er is schüchtern. Vill den sköna en gång tråda honom under sin sitensko, hon skall själf attackera men spela att fly och alla antra skola motsträfva liaisonen. Hans aller stormächtichsta fru farmor ruinerat allt med att skria: Mariage, mariage! Könich Carolus är från topp till sula lik de svenskes dronning Kristina, fast af verkligt mankön. De båda skulle suttit gifta met hvarantre på samma tron, Das wäre ein nettes Pärchen jewesen. Å, pfuj, pfuj! — Ni svenske! Spräng-riter en man sina hästar och låter folk och rike massakreras, han är dock renhjärtat och supremus blant alla, bara hans blot är för trögt för amourer. Å, låt mig fara! Jak känner renhjärtate heror, som varit trofast verliebta i tu tre olika jungfrur eller fruar i en och samma vecka.

-- Ja, vi äro sådana, vi äro sådana. Men för Kristi barmhärtighets skull gnid ännu en gång min hand! Och förlåt mig min jämmer och mitt stönande.

Tätt innanför porten, som icke kunde slutas, lågo de nedhuggna kosackerna, hvita som marmor af rimfrost. Den gula himmelen

grånade, och allt mångstämmigare och närmare ljödo i skymningens de klagande ropen: Ohahå! Ohahå! Ohahå!

Nu öppnade konungen sin dörr och kom ned öfver gården.

De smärtor i hufvudet, af hvilka han börjat lida, hade ökat af ridten i blåsten och gjorde blicken tung. Ansiktet bar spår ensamhetens själsstrider, men allt eftersom han närmade sig, återtog munnen det vanliga förlägna småleendet. På tinningen var han ännu sotig efter muskötskottet.

— Det friskar på, — sade han och framletade ur rocken en brödkaka och bröt den i tre delar, så att hvar och en fick lika stort stycke som han själf. Därefter lyfte han af sin ryttarkappa och häktade den själf om den vaktgörande fänrikens axlar.

Brydd öfver sin egen handling grep han därefter holsteinaren häftigt i armen och förde honom upp öfver gården, medan de tuggade på det hårda brödet.

Nu om någonsin, tänkte holsteinaren, gäller det att med ett fyndigt ordspel vinna konungens uppmärksamhet och att sedan ta förstånd med honom.

— Slätare härbärke kan hittas, — begynte han, alltjämt bitande och tuggande. — Du liebe Z'it. Det minner just om ett gala äfventyr utanför Dresden.

Konungen höll honom fortfarande i armen, och holsteinaren sänkte rösten. Berättelsen var kvick och slipprig, och konungen blef nyfiken. De grofkornigaste tvetydigheterna framlockade alltid hans stela småleende. Han lyssnade med en förtviflad och halft frånvarande människas behof af förströelse för stunden.

Först när holsteinaren begynte att med listig skicklighet jämsamt samtalet öfver till några ord om ögonblickets fara, blef konungen på nytt allvarlig.

— Bagatell! Bagatell! — svarade han. — Det är alldeles ingenting att tala om, endast vi hålla oss väl och soutenera vår reputation till sista man. Komma skälmarna, så ställa vi oss alla tre i porten och sticka med plitarna.

Holsteinaren strök sig öfver pannan och kastade om. Han begynte tala om de framtindrande stjärnorna. Han uppställde en lära om att mäta deras afstånd från jorden. Konungen åhörde honom nu med ett helt annat slag af uppmärksamhet. Han bröt sig in i frågan, skarpsinnigt, fyndigt och med outtröttlig lust att uttänka nya öfverraskande sätt efter eget sinne. Det ena påståendet räckte handen åt det andra, och snart dröjde samtalet vid universum och själens odödlighet, för att sedan på nytt återvända till stjärnorna. De fladdrade fler och fler på himmelen, och konungen beskref hvad han visste om solvisaren. Han stötte sin huggvärja med fästet i snön och inriktade udden mot polstjärnan, så att de nästa morgon skulle kunna afläsa tiden.

— Universets kärna, — sade han, — måste antingen vara jorden eller också den stjärnan, som står öfver de svenskes land. Intet får vara för mer än det svenska.

Utanför muren ropade kosackerna, men så snart holsteinaren ledde talet på deras hotande anslag, vardt konungen fåordig.

— I dagbräcket taga vi oss tillbaka till Hadjatsch, — sade han. — Vi skola till dess bara fånga en tredje häst, så att hvar och en bekvämligt kan rida i egen sadel.

Efter att ha talat på det sättet gick han tillbaka in i boningshuset.

Holsteinaren kom med häftiga steg ned till fänriken, och pekande mot konungens dörr ropade han:

— Gif pardon, fänrik! Wir Teutschen icke skräda ord, när såren svida efter rep, men jak sträcker vapen och gifver herren victorien, ty ochså jak kan låta blot för den mannen. Om jak älskar honom! Ingen någonsin förstå honom, som ej honom sett. — Men fänrik, ni må icke dröja längre ute i vädret.

Fänriken svarade:

— Ingen kappa har värmt mig ljufligare än den jag nu bär, och jag lägger allt mitt uppå Kristus. Men i Guds namn, major, gå tillbaka till dörren och lyssna! Konungen kunde göra sig själf något illa.

— Majestät icke stupa för egen klinga men längta efter en annans.

— Nu hör jag hans steg ända hit ned. De bli allt häftigare och oroligare. Han är så ensam. När jag såg honom i Hadjatsch bugande och bugande bland generalerna, kunde jag bara tänka: hvad han är ensam!

— Schlipper den lille holsteinaren lefvande härifrån, han vill alltit minnas de steg, vi hörde i natt, och alltit kalla detta härbärke Örtagårdsfästet.

Fänriken nickade bifall och svarade:

-- Gå upp i stallet, major, och sök en stunds hvila och skydd mellan hästarna. Och där kan ni genom väggen bättre höra konungen och vaka öfver honom.

Därefter begynte fänriken sjunga med ljudlig röst:

Uti din nåd, o fader blid...

Holsteinaren gick tillbaka öfver gården och in i stallet och, stammande på målet af frosskakningar, instämde han med den andre:

befaller jag i allan tid
min arma själ och hvad jag har.
Anamma allt i ditt förvar.

— Ohahå! Ohahå! — svarade kosackerna i stormen, och det var redan sen natt.

Holsteinaren tryckte sig in mellan de båda hästarna och lyssnade så länge, till dess tröttheten och sömnen böjde hans hufvud. Först mot gryningen väcktes han af buller. Han sprang ut i det fria, och konungen stod redan på gården samt betraktade det till solvisare utsatta svärdet.

Vid porten hade kosackerna församlats, men när de sågo den orörlige skyltvakten, ryggade de vidskepligt tillbaka och tänkte på ryktena om de svenska knektarnas trolldom mot hugg och skott.

Då holsteinaren hade hunnit fram till fänriken, grep han honom hårdt i armen.

— Was nun? — frågade han. — Bränntvin?

UPV
OF
MIC

I detsamma släppte han sitt tag.

Fänriken stod ihjälfrusen med ryggen mot portmuren och händerna på värjfastet och svept i sin konungs kappa.

— Efter vi nu endast äro två, — sade konungen och drog sitt vapen ur snön, — kunna vi begifva oss åstad på hvar sin häst, som det blef sagdt.

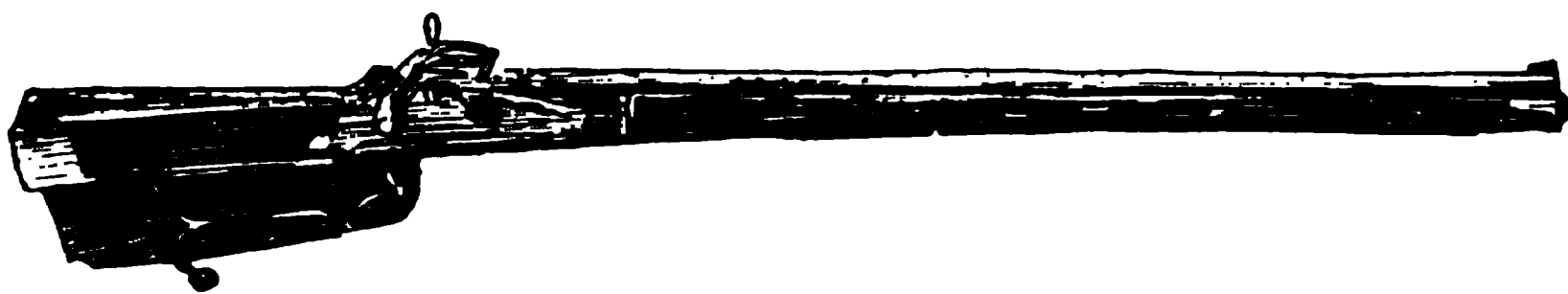
Holsteinaren stirrade honom rätt i ögonen med återvaknande hat och blef stående, som hade han ingenting hört. Slutligen ledde han dock ut hästarna, men hans händer darrade och knötos, så att han knappast kunde spänna sadelgjorden.

Kosackerna svängde sina sablar och pikar, men skyltvakten stod på sin post.

Då sprang konungen besinningslöst i sadeln och satte hästen i galopp. Pannan var klar och kinderna rosenfärgades, och huggvärjan glimmade som en solstråle.

Holsteinaren såg efter honom. Det bistra uttrycket förmildrades, och han mumlade mellan tänderna, under det han själf steg i sadeln och, med handen lyft till hatten, jagade förbi skyltvakten:

— Das ist nur die Freude eines Helden den schönen Tod eines Helden zu sehen! — Merci, kamrat!

EN SNYGG HVIT SKJORTA.

Soldaten Bengt Geting hade fått en kosackpik genom bröstet, och kamraterna lade honom på en rishög i småskogen, där pastor Rabenius gaf honom nattvarden. Det var på ismarkerna utanför Weperiks murar, och en lvinande nordan slet det torra löfvet från buskarna.

— Herren vare dig när! — hviskade Rabenius faderligt och sakt. — Är du nu redo att skiljas hädan efter ett godt dagsverke?

Bengt Geting låg med händerna knutna och förblödde. De hårda ögonen stodo vidöppna, och det envisa och knotiga ansiktet var så barkadt af sol och frost, att dödens blåaktiga blekhet endast sken fram öfver läpparna.

— Nej, — svarade han.

— Det är första gången jag hör ett ord från din mun, Bengt Geting.

Den döende knöt händerna allt hårdare och tuggade med läpparna, som mot hans vilja öppnade sig för orden.

— En gång, — sade han långsamt, — må väl också den uslaste och trasigaste bland knektar få tala.

Han reste sig ångestfullt på armbågen och utstötte ett så skärande jammerskri, att Rabenius icke visste, om det steg från själens eller kroppens kval.

Han nedsatte kalken på marken och bredde näsduken öfver den, så att icke de kringtumlande löfven skulle falla i brännvinet.

— Och detta, — stammade han och tryckte sina händer för pannan, — detta skall jag, som är en Kristi tjänare, vara nödd att bevittna morgon efter morgon, kväll efter kväll.

Soldaterna trängde sig på alla sidor fram mellan buskarna för att se och höra den fallne, men deras kapten kom i vredesmod med värjan dragen.

— Bind karlen en duk om munnen! — ropade han. — Han har alltid varit den mest envetna man i bataljonen. Jag är inte mer omänsklig än någon annan, men jag måste göra min tjänst, och jag har en mängd nytt och ovant folk, som kommit med Lewenhaupt. Det har nu blifvit förskrämdt genom hans jämrande och vägrar att gå fram... Hvarför lyder ni inte? Här för jag befälet!

Rabenius tog ett steg framåt, och i sin hvita lockperuk hade han en hel krans af gula löf.

— Kapten, — sade han, — hos den döende befaller Herrans tjänare allena, men han lämnar gärna i ödmjukhet sitt kommando åt den döende själf. I tre år har jag sett Bengt Geting gå i ledet, men ännu aldrig har jag sett honom tala med någon. Nu på tröskeln till Guds domstol kan ingen längre ålägga honom tystnad.

— Med hvem skulle jag ha talat? — frågade den blödande ryttaren bittert. — Min tunga är som fastvuxen och lam. Det kunde gå veckor utan att jag sade ett ord. Ingen har någonsin frågat mig om något. Det är bara örat som fått vara på sin vakt, så att jag inte försummat att lyda. Gå, har man sagt, gå genom träsk och snö! Därpå har intet varit att svara.

Rabenius knäföll och tog sakta hans händer i sina.

— Men nu skall du tala, Bengt Geting. Tala du, tala du, efter alla nu samlas för att höra dig. Du är nu den ende af oss alla, som har rätt att tala fritt. Är det en hustru eller kanske en ålderstigen mor, där hemma, som du vill att jag skall hälsa till?

— Min mor svälte mig och skickade mig till tropparna, och

aldrig har sedan en kvinna haft annat att säga mig än detta samma: Gå ur vägen, Bengt Geting, gå, gå! Hvad vill du oss?

— Då har du väl ändå något att ångra?

— Jag ångrar, att jag inte som barn sprang i kvarnforsen och att jag inte, när du om söndagarna stod framför regementet och uppmanade oss att tåligt gå och gå, steg fram och slog ned dig med muskötén. — Nej, vill du veta hvad som gör min ångest? Har du aldrig hört trosskarlarna och förposterna berätta, hur de i månljuset se sina ihjälskjutna kamrater flockvis linka efter hären och hoppa kring på sina stympade ben och ropa: Hälsa hem till mor! — De kalla dem Svarta bataljonen. — Det är i Svarta bataljonen, som jag nu skall in. Men det är det värsta, att jag skall nedgrävas i mina trasiga paltor och min blodiga skjorta. Det är just det som jag inte kan få ur mitt sinne. Inte begär en simpel ryttare att bli hemförd som salig general Liewen, men jag tänker på de stupade kamraterna vid Dorfsnicki, där kungen lät skänka åt hvar man en kista af ett par bräder och en snygg hvit skjorta. Hvarför skulle de få det så mycket bättre än jag? Nu i olyckans år, blir man lagd som man faller. Så djupt är jag sjunken i elände, att det enda i världen, som jag nu kan afundas, är deras snygga hvita skjorta.

— Min stackars vän, — svarade Rabenius stilla. — I Svarta bataljonen — om du nu tror på den — får du stort sällskap. Gyldenstolpen och Sperlingen och öfverstelöjtnant Mörner ligga redan skjutna ute på fältet. Och minns du de tusen andra? Minns du den vänlige öfverstelöjtnant Wattring, som kom ridande till vårt regemente och gaf ett äpple åt hvar soldat och som nu ligger bredvid lifdrabanterna och alla kamraterna under ängen vid Holofzin? Och minns du min företrädare Niklas Uppendich, ordets väldige förkunnare, som vid Kalisch stupade i prästerlig ornat? Det har växt gräs och snögat öfver hans mull, och ingen kan med foten utpeka torfvan, där han sofver.

Rabenius böjde sig ännu djupare och kände på hans panna och händer.

— Om tio eller högst femton minuter har du upphört att lefva. Kanske kunna de minuterna ersätta de gångna tre åren, om du helgar dem rätt. Du är inte längre en af oss. Ser du inte, att din själsörjare ligger på knä hos dig med hufvudet blottadt! Tala nu och säg mig din sista önskan, nej, din befallning. Kom blott ihåg en sak. Regementet står upprifvet för din skull, och under tiden gå de andra framåt med heder eller stå redan på stormstegarna. Du har skrämt de yngre karlarna med ditt banesår och din kvidan, och du ensam kan göra det godt igen. Nu höra de bara på dig, och du ensamt har i din makt att få dem att gå mot fienden. Kom ihåg att dina sista ord skola senast glömmas och kanske en gång upprepas för dem där hemma, som sitta och steka sina päron bakom ugnen.

Bengt Geting låg orörlig och det drog en skugga af grubbel öfver hans blick. Så lyfte han sakta sina armar som till åkallan och hviskade:

— Herre hjälp mig att fullgöra också detta!

Han gaf ett tecken, att han nu endast förmådde hviska, och Rabenius lade sitt ansikte intill hans för att kunna höra hans ord. Sedan vinkade Rabenius till soldaterna, men hans stämman darrade, så att han knappast kunde göra sig hörd.

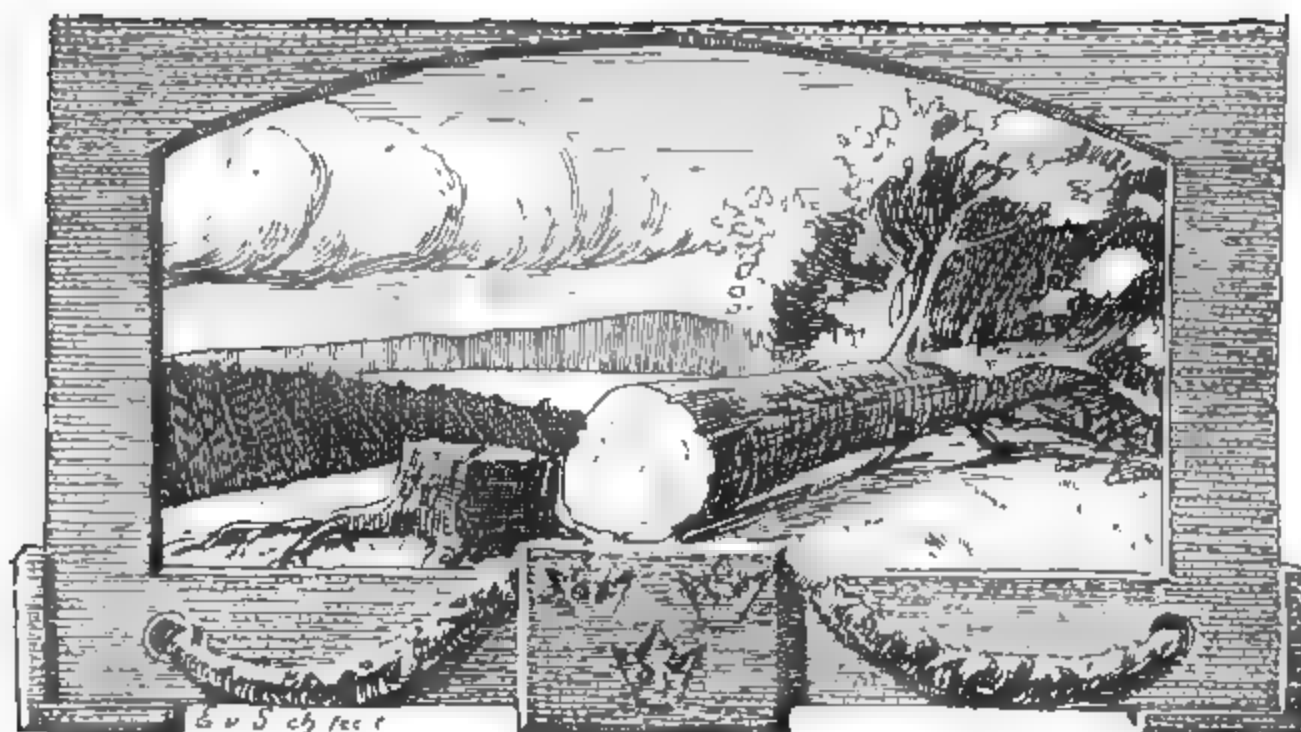
— Nu har Bengt Geting talat, — sade han. — Det är hans sista önskan, att ni skola taga honom mellan er på musköten och bära honom med er på hans gamla plats i ledet, där han envist har gått i dag efter dag i år efter år!

Trummorna rördes nu och spelet begynte, och med kinden mot den ena soldatens skuldra, bars Bengt Geting steg för steg öfver fältet fram mot fienden. Då följde omkring honom hela regementet, och alltjämt med hufvudet blottadt gick Rabenius bakom honom och märkte icke, att han redan var död.

— Jag skall se till, — hviskade han, — att du får en snygg hvit skjorta. Du vet, att konungen icke aktar sig för mer än den ringaste knekt, och så vill han själf en gång ligga.

POLTAVA.

Första maj höll fältmarskalken Rehnskiöld aftontaffel, och öfverste Appelgren blef het i pannan och frågvis och trillade bröd med fingrarna och vindade med ögonen.

— Kan excellensen säga, hvarför Poltava prompt skall belägras?

— Hans majestät vill ha en amusement, tills polackarna och tartarerna komma med undsättning

— Och ändock veta vi, att ingendera komma. Europa börjar glömma vårt hof à la Diogène med ridande statsminister, fäktande kanslister, stupande kammarherrar, hedersplatser på trästubbar... och med palatser af tältväf och med plättar och svagdricka på det kungliga bordet...

— Hans majestät vill nu exercera fortifikationen och kommer att hålla lustläger, så länge han lefver. Så ha vi tiden för oss. Poltava är en liten loppfästning och lär den kapitulera, när första skottet smäller.

Fältmarskalken tvärtystnade och släppte gaffeln.

— Jag tror de på sta'n göra sig galna och vilja defendera sig!

Han sprang ut och kastade sig i sadeln, och alla reste sig och hörde ett kontinuerligt skjutande.

De ryska posterna kring vallen hade den vanan att i mörkningen öfverljuddt och länge ropa: Godt bröd, godt dricka! — Under detta skriande hade nu öfverste Gyllenkrok utan att någon kunde höra hans anmarsch, börjat öppna löpgrafvarna och uppställt en betäckning, men i detsamma lopp konungen öfver fältet och ropade något högljuddt på sin generaladjutant. Därigenom att han höll huggvärjan dragen gjorde springandet honom icke löjlig. Gyllenkrok bad honom icke skrika så högt för att icke alarmera fienden, men redan medan han talade tystnade förposterna och började i stället tända eldar och skjuta. Ljuskulorna, som stego i höjden, kastade sitt sken öfver kullarna och ängsmarkerna och speglades i Worsklas ilande vatten. Gyllenkroks arbetande zaporoger sprungo då från spadar och skanskorgar, och de svenska soldaterna, som dunkade med flata värjorna på deras skinnrockar, började slutligen själfva flykta eller lägga sig ned utefter marken.

På så vis hade skjutandet begynt.

— Si där! — sade Gyllenkrok, som stod med konungen och Lilla Prinsen bakom ett träd. — Så stor konfusion kan en liten accident orsaka, och ännu en sista gång dristar jag proponera att hela belägringen uppgifves. I min bön förena sig de uttröttade trupperna och alla de olyckliga undersåtarna i hemmet. Hvarför befalldes vi inte hit i vintras, då staden med lätthet kunnat tagas? Nu blir besättningen hvar dag förstärkt, och fiendens hela armé är i antågande. Vi ha bara trettio fältstycken i behåll, och krutet, som flera gånger blifvit vått och åter torkat, kastar bara kulan ett litet stycke från mynningen.

— Lappri! Lappri! Vi ha dock skjutit af mången stock, tjockare än en stormpåle.

— Men här behöfva vi skjuta bort många hundrade.

— Kan man skjuta af en, kan man skjuta af hundrade. Vi måste utföra just det som är utomordentligt, så ha vi berömmelse och ära

däraf. Nu skola vi låta zaporogerna se, att här kan arbetas utan ringaste fara.

Konungen stack huggvärjan under armen och gick ut i kulregnet på fältet. Bakom honom följde Lilla Prinsen, blek, rak, högtidlig som en yngling i ett forntida festtåg till ett tempeloffer.

Två tjocka stockar voro likt två grindstolpar nedslagna tätt vid den öppnade löpgrafven, och här stannade konungen bakom en fallen fyrboll, hvilkens flämtande dager blottställde honom för fienden. Lilla Prinsen gaf honom en tveksam sidoblick och strök upp och ned på värjfastet med handen, som darrade något litet. Därefter klättrade han upp på den ena stolpen och ställde sig med armarna utefter sidorna. Då steg en underofficer, som kallades Mårten Predikare, upp på den andra stolpen. Han hade läderbrunt ansikte, svart hår och mässingsringar i öronen. Orörliga som två målade träbilder på ett katolskt åkerland stodo på så sätt de båda vakterna bakom sin konung, och de ursinniga ryssarna riktade sina slangor och fältstycken och musköter mot den underliga synen. Ingen ville ödmjuka sig och stiga ned först, och därför måste de stå kvar. Det pep och hven som af piskor och spön, som af stormilar och pipor, och gräsande kanonkulor kastade grus och torfvor i höjden. Det ljungade och åskade, och marken darrade som en skrämnd häst, och träsplintor och stenskärfvor yrde.

— Kungen är där! Nu vill han bli skjuten! — ropade soldaterna och störtade fram och drefvo zaporogerna mellan sig. Åter fattades spadarna, och åter uppsleto zaporogerna torfvorna och öppnade jorden för att kunna lägga sig ned och få ett skydd.

Där stodo nu i det flämtande tjärskenet excellensernas och generalernas majestät, knektarnas kamrat, på en gång landsvägsriddare, konung och filosof. Dagen lång hade mörka hågkomster smugit i hans fjät. Han mindes Axel Hård, som han själf dräpt i misshugg, och den dödsjutne ungdomsvännen Klinckowström. Han saknade ingendera, men han kunde ej glömma deras blodiga kläder. Allt det himlastormande lättsinnet från gossåren vaknade dock till lif och

tystade de tunga tankarna, när han hörde kulorna. Han hade tömt krigsäfventyrens bägare i botten, och drycken behöfde dagligen kryddas allt starkare för att smaka. De stora bullrande segrarna började han se i kallare ljus allt eftersom de blefvo sällsyntare. Vål kunde han ännu ibland tala om att styra stora stater, men det var mest för att dessa dagligen skulle rusta honom med ett hundratal nya tappra drabanter. Han glömde icke, att ögonblicket kunde vara hans sista, men olyckans år voro komna... och hur ljuf vore icke hvilat efter en ärofull död! Att vilja och känna sig kunna men ändock misslyckas och bli en spottvisa, därför att de andra ej längre orkade följa... Det var frostpusten från lifvets höst! Han ville pröfva, han ville visa, att han ännu var undantagsmannen i Guds hägn. Var han det icke, då ville han falla som simplaste knekt.

Mårten predikare blef emellertid så ifrig att han icke kunde hålla sig orörlig uppe på pålen utan ryckte musköten från ryggen. Hvem kände icke Mårten Predikare, ärkeskytten, som kunde få själfva kungen att klappa i händerna? Både en infanterist och en ryttare kunde han fälla i flykten. Han småpratade och skrattade och lade vapnet till ögat och sköt på en skugga, som klättrat upp i bortersta körsbärsträdet och träffad af kulan, tumlade ned mellan de blommande kvistarna som en fågel. Då kom jägaryran öfver Mårten Predikare och han hoppade ned och sprang till stället.

Där låg en ihjälskjuten gubbe, och bredvid stod en nioårig liten flicka.

— Det är far, — sade hon utan att gråta och såg på Mårten Predikare. — Vi voro ute och plockade nässlor, och på hemvägen...

— Nåja, på hemvägen...

— Hörde vi skjutandet, och då klättrade far upp för att se sig kring. Det är fars körsbärsträd.

Mårten Predikare skakade på hufvudet och tog af sig hatten och ref sig i håret och satte sig ned.

— Gud tillgifve mig... gubben har ju aldrig gjort mig förnär... kära barn... du kan inte förstå det här, men en dukat har jag på

fickan. Tag den! Sir du, min flicka, jag är jägare, begriper du, en riktig gammal ärkejägare. Förr hade jag min stuga och min käring, som grälade och slog efter mig för att jag aldrig rörde vid spaden... vet du hvad en spade är... utan bara satt i skogen och passade på orrspelet. Hör nu på! Då tog jag en morgon mitt muskedunder och min hund och gick min färde ut i världen.

Flickan vände dukaten i eldskenet, men han drog henne till sig på knät och strök henne sakta öfver kinderna.

— När jag så hade gått första dagen, sköt jag hunden. När jag hade gått andra dagen, gaf jag bössan åt en skogsman, som hade visat vägen. Sedan hade jag intet.

— Kan man köpa för slanten?

— Visst, visst. När jag så kom i fält och fick mig en krigsmusköt, då kan du tro! Då blef jag jägare igen. Men himlen förbarme sig... Du skall komma hit hvar kväll i mörkningen och då skall du få hälften af min dagsranson och allt hvad jag kan plocka hop.

Han stirrade på musköten i gräset. Så reste han sig och gick och lät den ligga.

— Flickan kan inte veta, att det var jag som sköt, och det skall hon aldrig få veta. Jag är en Judas, som bragt en skuldlös om lifvet. Inte mörda! Inte mörda!

Han höll sig om pannan och vacklade bort öfver fältet. Då kom han till d'Albedyhlls dragoner, som lågo kring en stockeld och läste i bönböckerna, och där satte han sig också att läsa, och slutligen begynte han högljudt bedja och predika.

— Hvad nytt? — frågade knektarna nästa morgon Brakels rödhåriga marketentare, en liten allvis västgöte, som stod i sin grå blus mellan grytor och upphängda kläder.

— Nytt? Måns Predikare har visst fått solsting midt i natten och blifvit mogen för dårekistan. Han går barhufvad nere vid floden och ropar. När predikaresjukan sätter åt honom, har han alltid varit framme och skjutit någon.

Dystra och tigande mottogo knektarna de knappast halffyllda bleckskålarna.

— Bröd eller död! Hvarför få vi inte storma, innan det blir för sent?

— Kungen exercerar med löpgrafvarna, och Gyllenkrok får natt och dag stå vid arbetet. Hör nu på Mårten Predikare nere vid vattnet! Här har blifvit ett bedjande och psalmsjungande på sista tiden, så att det gör en varm om hjärtat att höra fältmarskalken galnas.

I skymningen smög sig Mårten Predikare bort till körsbärsträdet, där den lilla nioåriga redan stod och väntade med sitt släta lingula, nästan hvita hår och sitt allvarliga ansikte.

Han hade med sig sin dagsranson, och han gaf henne sin sista kopek mot löfte, att han fick kyssa henne på båda kinderna.

— Lefver din mor?

Hon skakade på hufvudet.

— Hvad heter du?

— Dunja.

Han ville åter kyssa henne på kinderna, men hon ryckte sig undan.

— Gif mig först en kopek!

Han gick tillbaka till lägret, — och kopekstycken tiggde han af alla, som han mötte.

— Jag skall vakta öfver henne, när det blir stormning. Hon är som en liten, liten prinsessa. Jag skall lägga af på min sold, så att hon en gång får något att gifta sig på... Hvarför skulle hon inte gifta sig... Visst, visst! Jag har ju min käring där hemma och jag har en käring på trossen också. Och jag är ju en mördare. Visst skall en liten prinsessa gifta sig!

Han hade fått en afskrift efter Johannis' evangelium och han satte sig och läste därur för d'Albedyhlls dragoner.

Vårens alla örter flammade upp öfver de kulliga ängsmarkerna ända ned till Worsklas gulaktiga bräddar, men soldaterna sågo endast mot Poltava, som mellan skogsdungarna på höjden sken fram mellan sina hvita klosterväggar, sina trätorn, skanspålar och vallar, på hvilka män och gubbar, kvinnor och barn uppvältrade ett bröstjárn af jordsäckar och vagnar och risknippor och tunnor.

— Hvad nytt? För man oss aldrig mot fienden? — sporde soldaterna marketentaren.

— Fienden är nog artig att i stället komma till oss, -- svarade han och torkade pannan med blusen. — I natt hörde jag, hur den rullade sina fältstycken. Det myckna skjutandet är icke från de svenska, ty vi ha inga andra kulor kvar, än de som zaporogerna plocka upp ur fältet. Det är tsarens hela armé, som redan står på andra sidan floden.

Då kom generalmajor Lagercrona med sporrarna i hästen och ropade att kungen blifvit blesserad i foten, och vid den kungliga sängbåren visade fältmarskalken i sin plånbok läget af de sjutton redutter, som fienden redan begynt uppkasta vid byn Pietruska.

-- Hvad nytt? — sorlade knektarna dagligen kring marketentaren.

— Är det inte annat en ska bjuda på, så är jag riker, — svarade

han och pekade med slevven kring det grönskande landskapet. — Kungen har fått kallbrand i såret. Brännvinet är slut. Brödet *är* slut. Litet gröt har jag åt er i dag — men sedan är den slut. Fienden har stängt oss inne och disputerar oss reträtt. Faen, faen, de ska vara de svenske, som härda ut så bittra dar.

Han stampade i tufvorna och lade slevven till ögat och siktade som en lönnmördare bort mot konungens sönderskjutna koja, men de frostbitna och hederliga hufvudena omkring honom sänkte ögonen.

— Inte mörda! — hviskade Mårten Predikare med lyfta armar.

Så förled nu maj månad, och junihettan sken in genom tältdukarna. Knektarna sutto i rad och virade midsommarstången, men talade icke. De tänkte på hagarna där hemma, på stugorna, på de långa, långa moarna.

På söndagen något före aftonsången smög sig Mårten Predikare till skogslunden, där den lilla Dunja mot några kopek räckte honom en korg med de första halfmogna körsbären. Han åt dem samman med henne och klappade hennes små händer och lekte med henne och bar henne som ett barn, men han kunde aldrig få henne att småle. För sina sista kopek fick han så kyssa henne tre gånger på kinderna.

När han kom tillbaka, var det oro och larm. Officerarna mönstrade knektarnas mundering och tummade på klingorna, som ibland voro så urslipade att de liknade nötta liar, och Brakels marketentare plockade samman sina tomma grytor. Konungen hade resolverat att leverera batalj.

På gräsbänken utanför konungens fönster sutto redan generalerna och öfverstarna för att mottaga sina afdelningar och papper. Där satt den tungsinte Lewenhaupt med sina stora klara ögon och ett litet latinskt handlexikon instuckt mellan rockknapparna. Där satt den bålde Creutz med händerna korsade öfver värjknappen, och Sparre och Lagercrona förde ett högröstadt och stojande samtal. Öfverste Gyllenkrona stod vid ett bord lutad öfver sina fortifikationsritningar, inför hvilka han låtsades så förhäxad, att han icke det ringaste märkte de andra utan i stället sysselsatte sig med att försiktigt och lång-

samt knäppa sandkornen från de kära teckningarna. En smula bakåtlutad och i sämsta lynne stod vid dörren fältmarskalken själf med sin spetsiga något uppåtpekande näsa och sin snörpta, purpurroda flickmun

*

I mörkningen begyntes marschen med hoprullade fanor och utan spel, och i en skogslund nedsattes konungens bår en stund framför lifgardet. Från fältet hördes, hur fienden bultade och hamrade på sina palissader som på väntande schavotter. De en gång så stolta karolinernas skara hade nu så litet kulor och krut, att de icke kunde medföra till drabbningen mer än fyra fattiga fältstycken, och nu när de hörde hammarslagen så nära, grepos många bland de ärriga krigarna af kroppslig ångest och bjödo förgäfvres en dukat för en klunk brännvin. Det var nedan. Hästarna stodo sadlade, och karlarna hade musköten eller karbinen vid sidan. Från ett af fotregementena hördes mumlandet och hviskandet, när fältpredikanten utdelade nattvarden, och han måste trefva med den vänstra handen för att i mörkret hitta med kalken till de knäböjandes mun. Kring båren, bredvid hvilken konungen nedstuckit sin huggvärja i marken, lade sig ett ögoblick generalerna i sina kappor, och Piper satt på en trumma med ryggen mot ett träd. För att bryta de mörka tankarnas makt och undvika hvarandra, begynte de ett filosofiskt samtal med konungen. Han satt i en ring af grubblare och lärde som en mästare i sin skola, och Lewenhaupt, den hederlige, gamle latinöfversten, uppläste romerska verser.

När han tystnade, tog han en brinnande fyrsticka från betjänterna och lyste konungen, hvilkens hufvud glidit åt sidan. Piper och alla generalerna reste sig och glömde sitt agg, så schön tycktes dem åsynen af den sofvande. Hatten låg i knät, och täcket var svept om den sjuka och lindade foten. Det afmagrade och febertärda ansiktet med sina frostsador på näsan och kinden hade blifvit ännu mindre än förr

och hårdare och stelare. Gulaktigt och fuktigt, skuggades det redan af en allt för tidig ålderdom, men det drog och ryckte i läpparna. Det syntes, att han drömde.

Karolinernas konung drömde, att han såg en oändlig rad af fnissande och fnittrande människor, som brådslande gingo förbi och höllo upp händerna för att skymma hur de skrattade åt honom. Ibland voro de klargröna eller blå, och de lyste som tända lyktor. Slutligen kom på en svettflux en lång man, som helt och hållet var klädd i dammiga, svarta sidentaft. — Heraus, du skalliga och halta svensk! — ropade han storskrattande från hästryggen. — På detta samma rum nedhöggo för tre hundra år sedan Tamerlans horder Västerås samlade härskaror. Hvad vill du mig och mitt människohaf med dina sista glesnade regementen och dina fyra fältstycken? Mina män äro tjufvar och fördruckna uslingar, och de äro mig mindre värda än spikarna i en plank, men jag har godt om sådana spikar. Jag bygger på ett stort skepp för årtusen, och själf är jag än i dag som då jag stod på hvarfvet i Saardam endast timmermannen. **Millioner och åter millioner skola välsigna mitt verk.**

Konungen ville svara, men han kände tungan förlamad, och Lewenhaupt knäböjde med blottadt hufvud och vidrörde hans skuldra.

— Allernådigste herre, dagen begynner, och jag nedkallar Guds skydd öfver ert majestäts höga person och verk.

Morgonglöden brann redan mellan stammarna, och konungen slog upp ögonen. Han grep genast huggvärjan. Så snart han märkte de många, som stodo omkring honom och den skäggige drabantpredikanten Nordberg och alla betjänterna, förvandlades hans drag, och han nickade med sin vanliga kyliga vänlighet — men drömmen stod ännu klar i hans tankar. Det tycktes honom, att också de andra måste ha sett den.

— Hvad är ett rike? — sade han. — En tillfällighet, en vidsträckt jordegendom med fästningar vid utgårdarna! Mäklade och slagsmål flytta gränserna. Än sedan, tsar, om du har makt öfver millioner, men icke öfver dig själf? Herren Gud kan så beställa,

att man en gång föga spörjer efter staterna, men dess mer efter de enstaka människorna. Om jag besegrar dig, fattar hela ditt skepp eld och blir aska blott, men om du nedhugger mig och mina män, fullbordar du därmed endast mitt verks seger.

Lewenhaupt grep Creutz vid armen och hviskade svårmodigt:

— Kära bror, de mörka aningarna släppa ej mitt sinne. Måne vi alla någonsin mer skola stå samman under Guds fria himmel? Hör du, hur fältmarskalken svär och bannar bakom uppländingarna! Gyllenkrok vill inte ens gå fram till honom och begära order. Också du töfver. Och si hur fjärt Piper glor efter oss!

De svenske se alltid fjärt på hvarandra. Därför skola de en dag förgöras och deras namn utslätas bland folken. Våra barn i tionde eller tjugonde led skola upplefva stunden. I dag sker endast begynnelsen.

— Herren tillgifve dig dina ord. Aldrig såg jag härligare hjältar af gudi än de svenske och aldrig ett folk så helt utan härskarviljans själfstro och grofva händer. Kungen är nu för sjuk att längre hålla oss tillhopa, fast han låtsas trygg som en ung kornett. Han undfick i födseln det lättsinne, som gudarna förläna sina skyddslingar, men nu...

— Nu?

— Nu har han fått den ogenomträngliga behärskning och föreställning, hvartill skyddslingarnas lättsinne stelnar, när gudarna öfvergifvit dem.

Lewenhaupt tryckte hatten på hufvudet och drog värjan, men vände sig ännu en gång till Creutz och hviskade:

— Kanske män som jag med mina omsorger för manskapet och Gyllenkrok med sina cirkelbestick och alla sina redutter, friserade med palissader, ej alltid rätt förstått honom. Du med din huggvärja har lydt blindt. Måtte vi i dag alla med honom få fullborda hans mission, ty jag spår, att den, som upplefver aftonen, skall afundas de bröder, hvilka till dess ingått i den himmelska saligheten.

Ryttarna sprungo nu i sadeln. Lewenhaupt gick till sina fot-

regementen, och i dagbräcket sågo de framför sig det väntande fältet. Det var svart. Det var redan afbrändt. Det var en askhög, som utan blomma och strå försvann mellan skogsdungarna i öde stepper. Det var så slätt att en kanonvagn bekvämligt kunde köras af och an.

Utanför den största ryska redutten kom en rödklädd ryttare och affyrade sin pistol. Då lät fienden röra alla sina trummor bakom förskansningarna, på hvilka syntes otaliga soldatskaror och standar och slangor och fältstycken, och genast svarade det svenska spelet utefter alla regementen.

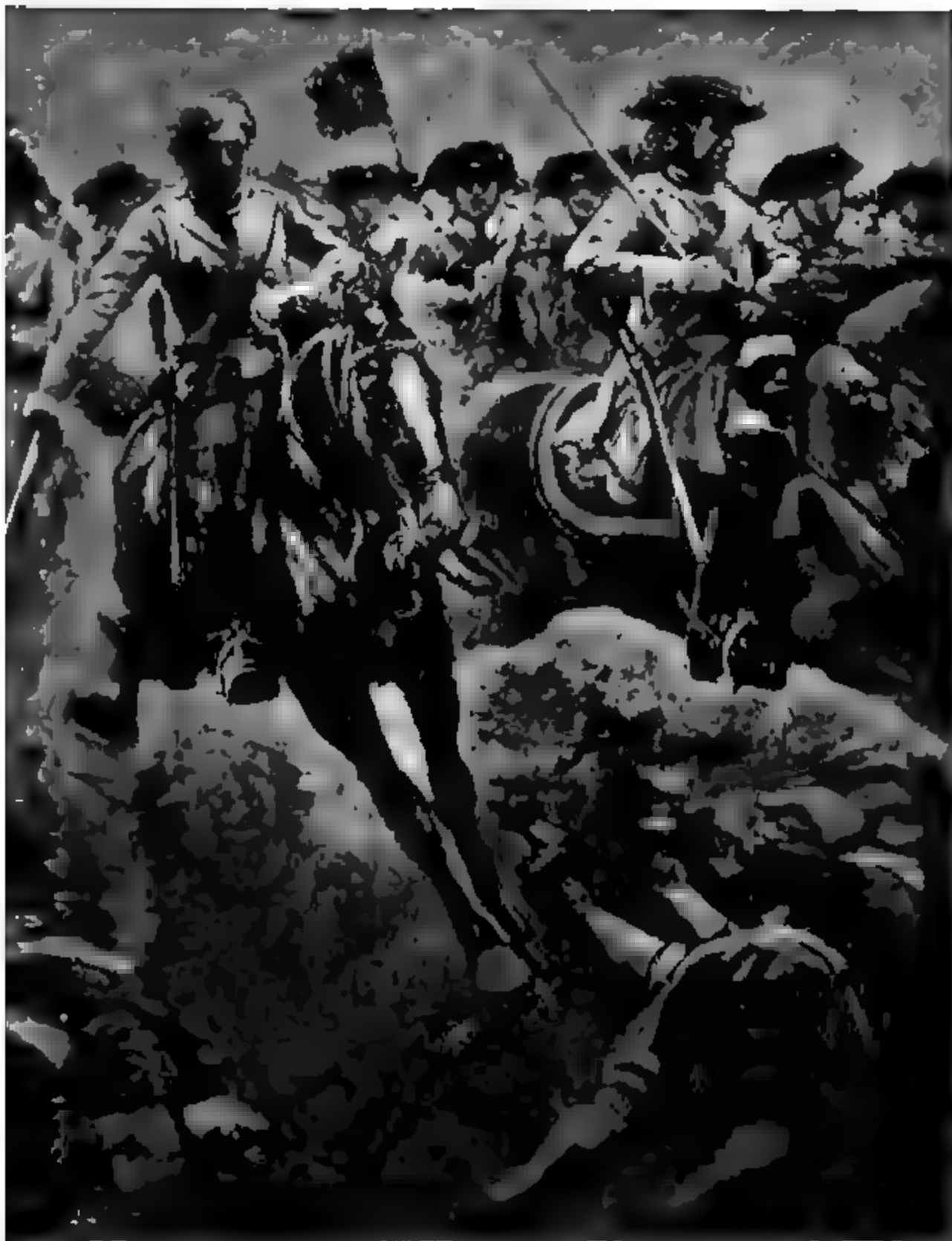
Den oförvägne Axel Sparre och Karl Gustaf Roos störtade med sina bataljoner före hären och stormade fältskansarna. Hästarna frustade, remtygen knarrade, karbiner och värjor slamrade, och aska och dam föllo öfver skogsdungarna, så att grönskan slocknade på löfvet.

Konungen sände Creutz med vänstra flygeln efter den segrande Sparre, och bakom de eröfrade skansarna jagades fiendens kavalleri på flykten ned mot de sumpiga ängarna vid Worskla. På andra sidan ryckte Lewenhaupt an med fotfolket och intog två skansar samt ordnade sig för att från söder anfalla fiendens läger med bajonetten. Där inne vardt oron så stor, att kvinnorna begynte spänna hästarna för trossvagnarna, men tsarinnan själf, en långväxt dam på några och tjugu år, med hög barm, hvit panna och stark färg på kinderna, stod ännu bland sina förbandremsor och vattenflaskor nästan högmodigt lugn ute hos de sårade.

Under tiden samlades generalerna kring den svenske konungens bår, som gick ej långt från östgöta infanteriregemente och nedsattes bredvid ett kärr. Här befalldes halt, och en flock begynte redan under hattaftagande och djupa bugningar att gratulera hans majestät och önska vidare progress. Medan lakejen Hultman silade vatten och samlade det i en silfverbägare, sade konungen:

-- Generalmajor Roos har blifvit kringränd, och fältmarskalken har därför hejdat de andra tropparna, men Lagercrona och Sparren äro tillbakaskickade att skaffa Rosen fram, och lär han snart komma hit.

Alltså blef arméen där något stående, men snart anlände Sparren,

UNIT
OF
M.

öfversprutad af blodstänk, och relaterade, att han ej kunnat komma igenom för fiendens öfvermakt. Trupperna marscherade nu en lång stund fram och åter, utan att officerarna visste, hvart de skulle föra dem, och under den förspilda tiden hämtade ryssarna nytt mod. Då satte sig Lewenhaupt plötsligt i rörelse och tågade till den skogssträckning, där Creutz' skvadroner hade satt sig, och uppställde där fotfolket i linie mot fienden. Ingen visste hvarifrån befallningen härom utdelats, och utom sig af vrede galopperade fältmarskalken fram till konungens bår, som gick bredvid gardet.

— Är det ers majestät, som befallt Lewenhaupt med fotfolket ställa sig upp mot fienden?

Den vanvördiga tonen gjorde konungen häpen, och som i ljuset från en plötsligt öppnad blindlykta såg han hur trött och kallt till och med hans närmaste gunstlingar i ringen stirrade på honom.

— Nej, — svarade han dröjande, men blef blossande röd, och alla förstodo, att han ljög.

Då slocknade hos den ursinnigt rasande fältmarskalken hvar sista glimt af vördnad och tro. Han gaf röst åt det agg och den förtviflan, som alla närt i dagar och månader. Den för sin sanningskärlek utskrikne konungen hade med ens degraderats till en blesserad knekt, betett sig tölpaktigt och ville fria sig med plumpa undflykter. Han besinnade sig ej. Uppgörelsens ögonblick var inne. Han var ej längre sig själf mäktig. Han behöfde hämna och straffa och förödmjuka. Han gitte ej låtsas, att han trodde lögnen. Han gitte ej ens bruka det öfliga tilltalsordet.

— Ja! Ja! — ropade han från hästryggen. — Så gör herren alltid! Gifve Gud herren ville låta mig råda!

Därmed vände han honom ryggen.

Konungen satt orörlig på båren. Inför hela troppen hade han skymfats, och hans blyghet och obenägenhet för tråtor hade narrat honom till en oöfverlagd, ömklig lumpenhet. Hans egna män hade hört honom ljuga som en förhörd trosskusk. Han kunde icke återtaga sitt ord utan att än mer blotta sin skam. Den förnedring, han

dragit öfver sig själf som människa, var honom outhärdligare än om han förlorat sin krona. Han ville rusa upp och kasta sig på en häst och rycka med sig de djupa leden, hans män, som ännu trodde att han var den af Gud utkorade. Men smärtorna i foten och den starka afmattningen bundo honom. Kinderna glödde ännu, men det var febersjukans hetta, och för första gången darrade huggvärjan i den hand, som han nu knappast mäktade höja.

— Båren för fronten! — ropade han. — Båren för fronten!

— Kavalleriet har ännu icke hunnit fram, — utför Gyllenkrok med häftighet. — Är det möjligt att bataljen skall begynnas redan?

— Nu marschera de, — svarade konungen besväradt, — och fienden kommer ur sina linjer med infanteriet.

Då anbefalldes Gyllenkrok konungen i Guds hägn och satte sig till häst bredvid gardet, som redan avancerade och gaf sin första salfva.

Fälttecknet var halm i hatten, och genom bullret från skott och trumpeter och oboer och trummor och ryttarepukor ljödo tropparnas fältrop: Gud med oss! Gud med oss! — I trängseln och längre ut på fältet möttes gamla krigskamrater eller nära anförvanter, som fordom där hemma lustigt suttit samman på bröllop och barnsöl, och de tillropade hvarandra en sista hälsning. Där det var bredare rum marscherade kaptener och löjtnanter och fänrikar framför bataljonerna, bleka som lik, i takt med spelet som hade de tågat upp till en parad på borggården vid gamla Tre kronor, men soldaterna knöto handen öfver de tomma patronköken. Midt genom elden från redutterna gingo lifgardisterna i strama led med musköten på axeln, men när de kommit fienden in på lifvet, ruskade de ursinnigt de klickande gevären och grepo till bajonetten. Dammet och sotet gråmenade alla, så att fiendens gröna rockar icke längre kunde skiljas från de blå och svenskar lyfte kolfven mot svenskar. Framför Kruses dragoner störtade kornetten Qveckfelt från hästen med en kula i lifvet och baneret i famnen. Ryttmästare Ridderborg, som på morgonen sett sin gråhårige fader stupa bland drabanterna vid konungens bår, släpades sanslös ur handgemänget. Framför Nylands regemente

stupade öfverste Torstenson, och löjtnant Gyllenbögel stod med skottsår i båda kinderna, så att man kunde se dagern tvärs igenom. I busksnåret bakom skånska ståndsdragonerna vacklade kapten Horn, illa sargad i högra benet, och hans trofaste betjänt Daniel Lidbom höll honom om lifvet och torkade hans panna. Ryttaren Per Windropp satt död på hästen med fransen af en söndersliten kompanifana i handen, och löjtnant Pauli, som endast trodde honom sårad, bjöd honom sin vattenflaska. Framför Kalmars regemente segnade öfverste Rank, träffad i hjartat, major Lejonhjelm lag med afskjutet ben, och vid öfverstelöjtnant Silfversparres lik kämpade med bruten värja för att rädda fanan fänrik Djurklo ända till dess han nedsjönk döende. Rundt honom låg hälften af underbefälet och hälften af manskapet som hedersvakt Jönköpings regemente, som varit främst på redutterna, bar sin blesserade öfverste, och sedan öfverstelöjtnant Natt och Dag och major Oxe fallit i sitt blod, tog kapten Mörner befälet. Bredvid honom låg framstupa i askan på marken fänrik Tigerskiöld med ansiktet doldt i händerna och stödd på armbagarna och blödande ur fem sår.

Knappast en fjärdedel af regementet kunde ännu föra vapen. I det samma kom fältmarskalken ridande och anropade Mörner med otidighetta:

— Hvert tusan ha regementets officerare tagit vägen?

— De ligga blesserade eller döda!

— Hvarför tusan djäflar ligger inte ni så med?

— Nej, min gamla mors förböner ha nedkallat Guds beskydd öfver mig, och därför lefver jag och har den äran att kommendera detta regemente, som gjort och skall göra sin skyldighet som redlige krigsmän. — Stå, gossar, stå!

Öfverste Wrangel låg redan död och oigenkännlig, och hans värfvade knektar sökte fåfängt stödja honom under armarna. Öfverste Ulfsparre, som gick för västgötarna, stupade med händerna tryckta mot hjärtat, och hans major, den oförvägne Sven Lagerberg, tumlade baklänges för en muskötkula. Hela den fientliga arméen gick öfver honom. Han hörde hästarna och kanonvagnarna. Han trampades och sparkades och rullades i aska och smuts bland stelnde lik och kvidande sårade ända till dess en blesserad dragon slutligen tog honom på sin häst och barmhärtigt förde honom till trossen.

De kära, sönderskjutna gamla fanorna fladdrade ännu i mängd öfver människohafvet, men de vaggade och vacklade, de trasades och knäcktes, och slutligen sjönko de och försvunno en efter en. Upplands regemente, som samlat de flesta af sina män från hjärtat af Sveriges bygder, från svearnas urhem vid Mälardalen, brottades i döden. Fanorna med det korskrönte äpplet i hörnet vredos ur de nedstucknas sammanknutna händer, och under kosackpikar och kolfvar och sablar sträcktes öfverste Stjernhök till marken, allt medan han stammade: — Nu är stunden, då vi må ropa: Fader, det är fullkomnad! — Öfverstelöjtnant von Post och major Anrep föllo nästan sida vid sida. Kaptenerna Gripenberg och Hjulhammar och löjtnant Essen och de barnsligt spensliga och skägglösa tre fänrikarna Flygare, Brinck och Düben lågo redan i dödskampen. — Stå, gossar, stå! — ropade officerare och soldater och stupade öfver hvarandra, så att

där af lik och klädtrasor och torfvor och sand bildades en kulle, hvilken tjänade de lefvande till bröstvärn. Hvisslande drufhagel och muskötkulor, granater och brakande kartescher regnade öfver fäktande och döda, och luften var nu så mättad med damm och rök, att folket endast kunde se en hästlängd framåt.

Då begynte skarorna att vackla. Lewenhaupt drog pistolen ur hölstret och siktade på sina egna. Han hotade och slog. — Stå, gossar, för Jesu heliga namn! Jag ser kungens bår! — Är kungen här, så vilja vi stå, — svarade soldaterna. — Stå, gossar, halt, stå! Gud med oss! — ropade de till sig själfva, som för att betvinga sina darrande, af svett och blod drypande lemmar. Men steg för steg veko de baklänges, och ryttarna ströko bakåt med hästarna och med sönderhuggna ansikten och händer kastade de slutligen om i vild flykt, man efter man och nedtrampade hvarandra. Under de stigande rötskyarna sågo de konungen, som mellan fallna drabanter, bärare och betjänter låg på marken utan hatt och stödd på armbågen samt med den sjuka foten i höjden på den krossade båren, öfver hvilken mar bredt den skjutne drabanten Oxehufvuds lerfläckade kappa. Det stela ansiktet var ramsvart af sot, men ögonen tindrade och han stammade: — Svenske! Svenske!

I de vikande leden tvärstannade nu många, när de igenkände rösten, ty det tycktes dem, att äfven om de nu kunde frälsa sig, måste de en gång på sin sotsäng åter höra öfver hufvudkudden den skygga och ensamma stämman. Han förmådde icke resa sig, men de lyfte honom på sina krossade pikar som en dömd och viljelös sjuk. Åter och åter blefvo dock bärarna nedskjutna, och ännu i det ögonblick, när de blödande dignade, sträckte de armarna uppåt för att stödja honom, så att han icke skulle skadas i fallet. Då lyfte major Wolffelt honom på sin häst och stupade därefter själf under de förföljande kosackernas vapen. Foten, som var lagd öfver hästens hals, blödde häftigt, och bindan släpade i askan. En kanonkula från skansarna afslog hästens ben, men drabanten Gierta lyfte konungen på sin springare, och själf blesserad, steg han upp på den trebenta

och blödande hästen. Ryttarna, som bildade ring om konungen, kunde knappast hålla förföljarna tillbaka.

Under tiden jagade Gyllenkrok öfver fältet och uppmanade de kringirrande soldaterna att samla sig, men de svarade honom: — Vi äro alla blesserade och våra officerare döda! — Han mötte då fältmarskalken, och nu på uppgörelsens dag fanns icke längre någon hänsyn. Gyllenkrok tillropade honom förolämpande:

— Hör ers excellens att salfvorna ännu gå på vår vänstra flygel? Här är en hop skvadroner, som satt sig. Befall dem gå någonstädes.

— Här är allt galet! Här lyda mig väl några med hasorna, men få med hjärtat, — svarade fältmarskalken och red allt mer och mer åt vänster. På samma gång såg Gyllenkrok Piper med sina kansliherrar rida bort åt höger. Hade de båda excellenserna talats vid? Han ropade efter dem, att de begåfvo sig rätt mot fienden, men de vände sig icke om. Då slog han med handen i sadelbommen och förstod, att tålamodets vin nu var uppdrucket, att där endast väntade fångenskap eller död.

Det låg icke längre ett fält bakom honom. Där växte ur jorden en oöfverskådlig vandrande skog, men trädstammarna voro människor och grenarna vapen. Den bredde ut sig. Den uppfyllde hela landskapet, och ständigt och ständigt vandrade den framåt öfver förblödda och döende. Det var tsarens här, som tågade fram för att taga sin mark i besittning och inviga sitt välde åt kommande tider. Allt närmare och närmare hördes en hemsk och dof andlig hymn. Långsamt och steg för steg som i ett begrafningsfölje bars mellan svängande rökelsekar och högt öfver tusens och tusens hufvud det jättestora standaret. På duken syntes tsarens stamträd, omgifvet af helgon, och öfverst under treenigheten satt hans egen bild.

De svenska flyktingarna samlades kring konungen vid trossen, där svenska adelsfanan och några andra regementen höllo vakt. Han hade förbundit foten och hjälpligt aftorkat sotet och satt i en blå vagn bredvid den sårade öfverste Hård.

— Hvar är Adlerfelt, kammarherren? — frågade han.

1974

2.

De kringstående svarade:

— Han stupade för en kanonkula tätt bakom ers majestäts bår.

Dalregementet kom i detsamma förbi, upprifvet och i stor oordning.

— Dalkarlar, — frågade konungen, — hvar är Siegerothen, er öfverste, och major Svinhufvud... och hvar är den lustiga Draken, som lär så tappert ha fäktat vid redutten, att han skall få ett regemente?

-- De äro skjutna alla.

— Hvar äro då Lilla Prinsen och Piper och fältmarskalken?

De kringstående skakade på hufvudet och betraktade hvarandra. Skulle de med ens säga honom hela sanningen? Skulle de på denna domens dag blotta hela hans ensamhet? Skulle de också säga honom, att Hedvig Sofia, hans älsklingssyster, sedan ett halft år låg i sin kista... obegraven? Där fanns ingen, som vågade det.

— Fångna! — svarade de dröjande.

-- Fångna? Fångna hos moskoviten? Hellre då hos turken! Framåt!

Han bleknade, men han talade lugnt och nästan triumferande med sitt oföränderliga småleende på läpparna.

En gråsprängd knekt bland dalkarlarna hviskade till kamraterna:

— Sannerligen! Jag har inte sett honom så ungdomlig och lycklig sedan den dagen vid Narven, då vi gingo med Stenbocken. För honom är detta en segerdag.

Vagner rullade bort, och framför sin oordnade, förvildade, flyende här af stolta trashankar, svärjande trosskäringar, högljudt kvidande krymplingar och haltande hästar tågade karolinernas konung med flygande fanor och klingande spel som från sin största seger.

•

Redan vid tvåtiden gingo de sista salfvorna, och sedan hade stillheten bredt sig öfver slagfältet, där Mazepas sista kosacker och otaliga zaporoger lefvande uppspikades vid pålar. Gårdarna och

kvarnarna stodo brända, träden sönderskjutna, och de fallna hjältarna lågo öfveryrda af aska och jord och alla med ogonen vidöppna, som hade de från en annan värld stirrat tillbaka på gångna år och på de lefvande. Några fangna fältpräster och soldater ströfvade kring och sökte efter sina landsmän, och ibland öppnade de en grund graf, öfver hvilken jordfästningsorden på det aflägsna hemlandets språk sakta framhviskades i junikvällens skymning. Därefter igen-skottades griften, för att öfverväxas af det starrgräs, och den sträfva tistel, som sedan i århundraden rasslat för steppvinden på de dysta kärrtrakter, hvilka ryssarna gáfvo namnet Svenskarnas kyrkogård.

När den ena af prästerna fann öfverstelöjtnant Wetzel, som stupat tillika med sina båda söner, upplyfte han de tomma bönbokspärmarna, som prydda med familjens vapen lago vid sidan.

— Du är den sista af din släkt, — sade han, — och hur många ätt har icke i dag utsläckts på detta fält! Galle, Siegeroth, Manner-svärd, Rosenskiöld, von Borgen... Då jag nu sönderrifver vapnet på denna pärm och strör det för vinden, krossar jag också i namn af mitt sörjande, mitt tillintetgjorda fädernefolk vapenskölden öfver er alla.

En mängd lik sammankastades i en hög utanför den fältskans, i dagens strid gått hetast, men de andra blefvo liggande kringrödda, och luften fylldes nästan genast af en unken dunst och aliga flaxande korpar. Med mörkret sänkte sig tystnaden allt högligare öfver den vida grafstaden, men de sårade ropade ännu ter vatten. De ynkligast massakrerade bådo, att någon skulle förurma sig öfver dem med ett värjsting eller också släpade de sig am till en skjuten häst, ryckte pistolen ur hölstret och togo sig älfva af daga, sedan de på sviktande knan nedkallat välsignelse ver alla därhemma och uppläst Herrans bön. Då begynte en dödsjuten dragon att tala kraftens ord och tacka Gud för sitt ärofulla mesår. Han uttalade öfver sig själf och sina kamrater jordfästelsens d och tog tre gånger med handen mull och kastade den på sitt öst. — Af jord äro vi komna, till jord skola vi åter varda! — ärefter predikade han hänryckt öfver återuppväckelsen och upptog utligen med hög stämma en begrafningspsalm, och väl tjugu eller

tre-tio röster svarade långt fjärran i mörkret under den stjärnklara himmelen.

Mårten Predikare, som smög omkring på fältet utan att känna någon fruktan för de fallna, fortsatte psalmen, när dragonen tystnade af. Då fick han se en gumma, som kom med en fyrsticka, och efter henne följde en rad af bönder med långa pinnkärror, på hvilka de lastade kläder och allehanda rof. En stupad kornett, som ännu icke var död, värjde sig med handen och ville icke lämna från sig en halskedja med ett litet silfverkors, men de stucko ned honom med en högaffel. Då sprang Mårten Predikare fram.

— Inte mörda, inte mörda! — hviskade han, och bland de plundrande kvinnorna igenkände han sin nioåriga Dunja, sin lilla prinsessa. Hela hans ansikte förvandlades, och han sträckte båda händerna mot henne, halft som en far, halft som en blyg älskare. Hon stirrade på honom och brast i ett fjolligt skratt.

— Där är den elake svenske, -- ropade hon, — som mutade mig för att få körsbär och få kyssa mig på kinderna!

Hon sprang upp på honom som en katt och slet af honom öronringarna, så att blodet rann på sidorna om halsen. Han föll baklänges, och kvinnorna höllo honom och slog honom och refvo af honom kläderna. De hittade hans afskrift efter Johannis evangelium och strödde kring bladen som fjädrar från en plockad fågel. De drogo af honom kragstöflarna och de trasiga strumporna, men när han såg sin lilla Dunja gripa efter högaffeln, vred han sig lös med det uppflammande hatets kraft och flydde i skjortan öfver sårade och döda.

— Icke ens tron på ett menlöst hjärta unnas oss längre, — mumlade han och klättrade upp på en halt häst, som slöt sig till honom i mörkret. — Gud har öfvergifvit oss. Detta är domen. Allt är förbi, och hela världen är mörk.

Han red i två nätter och två dagar, och efterblifna sårade visade vägen. Han återfann de flyktande svenskarna på en udde mellan Worskla och den blanka Dniepern, som mellan sina med lågskog

och buskar och vass bevuxna stränder bredde sig som en sjö. Ryssarna voro tätt bakom åt landsidan, men när förposterna sågo Mårten Predikare i hans blodiga skjorta, barbacka på den halta hästen, sprungo de förfärade åt sidan och sköto först efter honom, då han redan var förbi.

Solen brände glödhatt, och de blesserade och de, som hade fältsjukan, bäddades under buskarna vid vattnet. Generalerna stodo i samtal, och Lewenhaupt vände sig svårmodigt till Creutz.

— Blir kungen fången, gå svenskarna man ur huse och lämna sin sista höttapp i lösen. Ansvaret blir vårt. Det här kriget är ett parti schack, där alltihop går ut på att taga kungarna. På mina knän har jag bedt honom att låta ro sig öfver floden, men han stötte mig för bröstet och sade, att han hade allvarligare ting att begrundas.

— Kära bror, du talar till honom som till en podagrisk statsman. Du skall inte ens tala till honom som till en man utan som till en yngling, hvilken blir stolt öfver att uppfordras till manlighet.

Creutz gick fram till konungens vagn och svängde de afdragna handskarna med en häftighet som hade han tänkt slå honom för pannan, men han förbryllades genast af hans ljusa blick.

— Majestät grubblar?

— Jag fäktar illa med pennstickan, därpå tänker jag. Jag vill uppsätta mitt testamente och ordna om tronföljden. Sedan skall det smälla! Blir jag på fältet, vill jag jordas i min skjorta som en gemen på samma ställe, där jag faller.

Creutz lindade och kramade handskarna, och han kufvades och sänkte sitt hufvud, han som de andra.

— Allernådigste herre, jag är ej bland dem, som ber Gud skona lifvet, ty full väl fattar jag en hjältes högsta åstundan. Finge ers majestät sin kula... nå i Jesu namn! Men ers majestät kan i dag ej länge töfva i sadeln. Gud förlåte mig mina ord, men ers majestät kommer att bäras ikring som en stackare, och när den sista af oss låtit sitt lif, blir ers majestät ensam öfver — och fången!

— Man skall inte bara stå en mot fem, man skall också kunna stå en mot alla.

— Sant, sant! Men därtill duga, Hin Håle tage mig, inte vi gemena bussar i krigsliveré. En mot alla? Det är en mot hela världen! Därtill tarivas män af helt annat slag, ty sådana ömklingar äro vi, att vi inte ha annat att värja oss med än pliten. Sedan jag nu enfaldeligen relaterat ställningen, bönfaller jag därför ers majestät att stanna hos oss och inte sätta öfver floden, ty då kommer ers majestät att ställa sig en mot hela världen. Då skulle det heta: Sicken Alexander, som flydde och lämnade tropparna åt ryssen! Sicket hjärtans ärans fä! Titta! Titta! Och bordsilfret och penningetunnorna från Sachsen tog han med i stället att lämna alltihop åt ryssen. Joho, jahaja! — Vi redliga fattig' undersåtare kunna aldrig tillåta, att ers majestät på det sättet ställer sig en mot hela världen och blottar sin höga person för den smutskastning, som okunnigheten och dumheten icke heller skall bespara hvarken fältmarskalken eller Piper eller Lewenhaupt eller oss andra. När lärde sig dumheten att förstå olyckan? Ers majestät vill dö och därför är det intet offer och ingen bragd att dö, det veta vi gamla krigsbussar, men stoltheten, stoltsheten, ers majestät, att offra den för undersåtarna, det är ett offer, som undersåtarna icke tillstådja. Att manskapet inte kan öfverföras är gifvet. Vi ha ej pråmar, ej ankaren, ej pikar, ej stockar nog, ej timmerkarlar. Därför anfordrar jag ers majestät att stanna kvar och inte utmana världen.

— Låt göra i ordning båtarna! — befallde konungen.

Mazepa, den ridderlige godsägaren, hade hopletat sina koffertar och sina två tunnor med dukater och satt redan på sin vagn långt ute i vattnet. Zaporoger och svärmar af soldater bundo kläderna på ryggen, togo vagnslock och trädgrenar under armarna och sprungo i vågorna. Vid midnatt lyftes också konungens vagn på två sammanbundna båtar, och Gyllenkrok, som stod vid hans fötter, öfverlämnade stum till Lewenhaupt den på ett bräde klistrade fältkartan. Ingen

talade. Natten var stjärnljus och stilla, och drabanternas årslag dogo bort på den blanka floden.

— Vi två se honom aldrig åter, — mumlade Creutz till Lewenhaupt. — Hans ögon voro nyss så underliga. I den lampan finns ännu olja, men jag stirrar med nyfikenhet mot hans framtid. Hur skall han bli som besegrad, som utskrattad, som gammal?

Lewenhaupt svarade:

— Kransen, som han flätade åt sig själf, gled i stället ned på hans undersåtar. Den blir till evigt liggande på de glömda grafvarna där upp i träskmarkerna. — Så få vi tacka honom för allt det, hvar-till han gjorde oss.

Aflägset hördes genom nattmörkret Mårten Predikares klagande stämma.

— Och mig hafver man gjort till en visa för världen, — säger Job. — Och till spott är jag vorden, och mitt öga är tärnt af grämselse, och mina lemmar äro alla en skugga. At förgängelsen säger jag: du är min fader, åt maskarna: min moder och syster. Och hvar är då mitt hopp? Till dödens portar far det ned, när jag och det hvila i mullen.

Det dagades, och i sin blodiga skjorta red Mårten Predikare från flock till flock och förhörde manskapet i katekes och bibelkundskap. Tysta stodo soldaterna vid det tomma kungstället, men när ropet höjdes att de måste dagtinga och när den ryske generalen Bauer, brunbränd af solen, kom på kullen för att mottaga troféerna, då nedsteg Mårten Predikare och vred sina händer.

Rundt omkring sutto kosackerna med sina mässingshjälmars och pikars på uttröttade och flämtande hästar, och framför dem nedlades på marken de pukor och trummor och horn och musköter, hvilkas åskor rullat öfver bataljonerna, och de kända fanor, åt hvilka en gång från portar och trappor och fönster mödrar och hustrur vinkat sitt afsked. Det glittrade och gnistrade i ljungen. Buttra gamla underofficerare omfamnade hvarandra snyftande. Somliga sleto upp sina förband och läto blodet rinna, och två krigsbröder släckte hvarandras

lif med värjorna i samma stund de kastade dem för segrarna. Stumma och hotande framtågade krymplingarna. Där kommo ynglingar med frostskadade kinder och utan näsa och öron, så att de liknade dödmän. Där stapplade på kryckor den ännu icke fullvuxne fänrik Piper, som förlorat hälarne. Där gick hofmannen Günterfelt, som mist båda händerna och i stället i Frankrike fått två andra af trä, hvilka blanka och svarta fingrade upp och ned på rocken. Där slamrade träben och käppar och bårar och sjukvagnar.

Mårten Predikare stod med händerna knäppta. Det slog gnistor för hans ögon. Det brusade och kved, och den gamla predikoandan kom så häftigt öfver honom, att han själf hörde, hur stämman ena stunden stockades och vardt hes men den nästa växte sig stark, så att det tycktes honom som om han själf burits bort på vingarna af sin röst och förvandlats till en eldflamma.

Han vacklade fram till de nedkastade vapnen och pekade mot det tomma kungstältet.

— Han är förbrytaren allena! Du sorgklädda mor eller änka, vänd hans bild afvig på väggen! Förbjud de små att uttala hans namn! Du, lilla Dunja, som med dina leksystrar snart plockar blommor på grafvarna, bygg af döds-kallar och hästhufvud hans minnesmärke! Du krympling, bulta med din krycka i den dofva mullen och stäm honom till möte där nere, där de tusen, som han offrat, vänta honom! — Och ändock vet jag, att vi en gång inför rättfärdighetens domstol alla skola halta fram på våra träben och kryckor och säga: Tillgif honom, fader, såsom vi förlåtit honom, ty vår kärlek blef både hans seger och hans undergång.

När ingen svarade honom, utan alla stodo framåtböjda och stumma som hade de svarat detsamma, då vardt hans förtviflan ännu häftigare. Han betäckte sitt kantiga ansikte med händerna.

— Säg mig vid Guds nåd, att han lefver! — ropade han — Säg att han lefver!

Günterfelt lyfte med sina svarta träfingrar hatten från hufvudet och svarade:

UNIV
OF
MICH

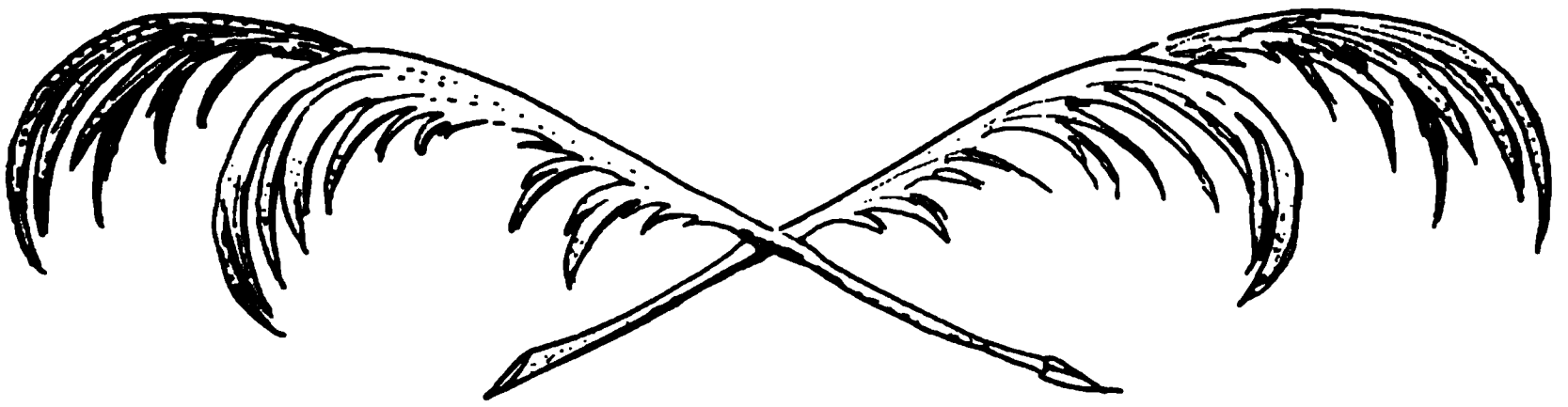
— Hans majestät är räddad!

Då böjde Mårten Predikare sitt knä och darrade och återfick sig själf.

— Lofvad vare härskarornas förste! — stammade han. — Är konungen räddad, då vill jag draga hvar börda, som ödet lägger uppå.

— Ja, ja, lofvad vare härskarornas förste! ~ eftersade svenskarna mumlande, och alla lyfte de långsamt hattarna från sina hufvud.

SI MINA BARN!

Korporalen Anders Gråberg stod med sin vattenflaska på Sarcenska heden. Rundt omkring vacklade och gick den sista skaran af flyende svenskar och zaporoger, och på vagnarna lågo sårade från Poltava. Hela natten och morgonen hade Anders Gråberg uthärdat törsten för att spara de sista vattendropparna till det yttersta, och plågorna blevo honom nu öfvermäktiga -- men i samma stund, han lyfte flaskan till läpparna, sänkte han den åter.

— Min Gud, min Gud, — stammade han, — hvarför skulle jag ensam dricka, när alla de andra törsta! Om du för oss bort i ödemarken och steppen, då är det för att du en gång skall kunna säga: Från eder arma snöbygd lät jag eder gå ut i världen med muskötten på axeln till att hälsas som hjältar och segrare, men när jag läste i edra hjärtan och såg, att de förblefvo rena, att ni voro mina barn, då ref jag edra kläder i stycken och satte kryckor i edra händer och träben under eder kropp, på det att ni icke längre skulle fika efter makt öfver människor utan samlas bland mina heliga. Så mycken storhet unnade jag eder.

Anders Gråberg stod ännu en stund med flaskan framför sig. Så gick han bort och räckte den till konungen, som låg i brinnande feber bland halmpåsarna på sin vagn. Konungens läppar voro fasttorkade vid tänderna, och de brusto och blödde, när han öppnade dem.

— Nej, nej, — hviskade han. — Gif vattnet till de sårade. Jag har nyss fått en bägare.

Anders Gråberg visste godt, att konungen intet vatten hade fått.

Själfr var han den enda, som tänkt på morgondagen och gömt, och hvarken brunnar eller kärr funnos inom många mil. Men när han nu vände sig från vagnen, kommo åter svagheten och frestelsen öfver honom. Han hängde flaskan tillbaka vid sidan och fortsatte att gå och gå utan att räcka den till de sårade. Han kramade blecklocket, han stred i sitt sinne, men hvar gång, han höjde flaskan till munnen, lät han den åter sjunka och nändes icke dricka af vattnet.

Kanske, tänkte han, skall jag med tryggare sinne kunna vederkvicka mig, om jag i stället ödmjukar mig i annat.

Vid middagstiden, när solen brände hetast, såg han en gråhårig underofficer, som gick nästan naken med oförbundna sår på skuldran. Då slet han upp sin skjorta och förband hans sår och gaf honom sin rock, men så snart han åter slöt handen om sin flask, vaknade på nytt samvetets oro. Då gaf han sina stöflar åt en sjuk trossgosse, som haltade fram med bara och blödande fötter, men när han ändå icke med lugnt sinne kunde svälja vattnet midt bland alla de andra törstande, blef han förbittrad och hård. Han pekade svärjande och gäckande mot de medförda penningtunnorna, som fulla af guld och silfver slamrade på två af vagnarna utan att ens kunna förskaffa de olyckliga ett skedblad unket träskvatten.

— Slå hästarna! — ropade han. — Slå hästarna, så att penningtunnorna inte bli efter. Slå karlarna också!

Soldaterna svarade ingenting, ty de kände nu igen honom sådan han fordom brukade vara, när han i medgångens år, kärf och otidig, gick framför ledet. De märkte icke, att han knappast hörde sin egen röst, innan han böjde hufvudet och åter begynte grubbla och hviska för sig själf.

— Måste jag då nödvändigt offra just det enda, som för mig nu har något värde? — tänkte han. — Haha! Måtte vi också en dag vältra penningtunnorna i gräset och aldrig mer vidröra dem med våra fingrar! Min Gud, min Gud! Jag hörde en gång vid Weperik den döende soldaten Bengt Geting med afund tala om de stupade, som fått en snygg, hvit skjorta. Så högt vågar inte min önskan stiga. Jag begär så litet... Ack, bara det, att inte bli liggande efter de andra på heden, bara det att bli nedlagd i jorden, att få mull och gräs öfver mig... och ett par ord i rullorna. Nu skall där stå: Anders Gråberg, hans öde okänt.

Mot skymningen gjordes halt för att begrafva dem, som dött under dagen, och ett par zaporoger stötte redan spadarna i marken. I det hvassa gräset växte några låga buskar med körsbär, hvilka officerare och soldater under tiden plockade och delade mellan sig som en sold, utbetalad ur Guds egna händer. Då smög sig Anders Gråberg bakom buskarna för att dricka vattnet osedd af de andra. Men genast började trumpetarna blåsa till tecken att de förföljande ryssarna åter blifvit synliga mot himmelen på den förbrända gräsöknens bortersta vågor.

Anders Gråberg öppnade blecklocket, men ju längre han inandades den fuktiga lukten, dess häftigare slog hans hjärta, och i den närmsta vagnen reste sig den döende silfverknekten Börje Köve och stirrade på honom.

Anders Gråberg försökte möta hans blick men förmådde det icke, och ännu en gång sköt han vederkvickelsen ifrån sig.

— Saliga äro de som hungra och törsta efter rättfärdighet, — sade han.

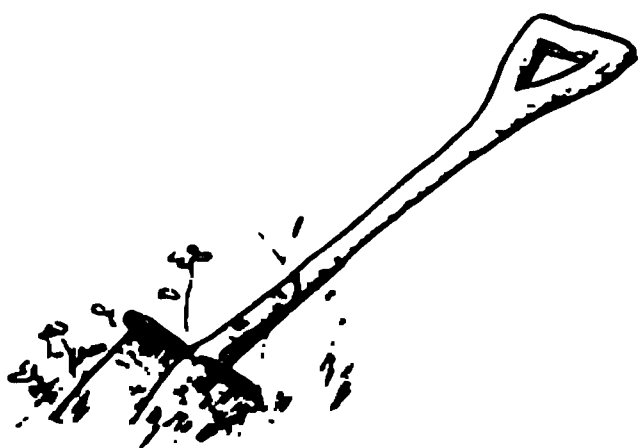
Som en kyrkans tjänare, hvilken gifver sakramentet, bar han flaskan framför sig och förde den till silfverknektens mun, och den döende utdrack vattnet ända till sista droppen.

Anders Gråberg höll sig fast vid vagnskarmen, men då hjulen åter rullade framåt, gled handen undan och han vacklade ned på knä i gräset.

— Det finns ingen plats för mig på vagnarna, — sade han och ryckte till sig ena spaden. — Fast jag bara är trettio år, är jag utmattad och orkeslös som en nittioåring. Men lämna mig en af spadarna, så att jag, om mina krafter stå bi, åtminstone själf kan öppna jorden och lägga mig neder på mitt sista rum. All min oro har nu ljufligt somnat in, och en röst ropar för mitt öra: si mina barn!

Åter begynte soldaterna sin vandring kring de skakande vagnarna, och trumpetarna vände sig i sadeln. Flockar af storkar sväfvade med utbredda vingar i skymningen öfver de mörknade vidderna, och ute på steppen knäböjde ännu Anders Gråberg med spaden i händerna.

Ingen har sedan förnummit något om hans öde.

VID RÅDSBORDET.

I rådskammarens förmak stod redan sekreteraren Schmedeman med den skrifvelse till landshöfdingarna, hvilken nu skulle under-tecknas och i hvilken nya gärder kräfdes af det utarmade Sverige.

Herrarna begynte församlas, och den gamle Frölich, som med korslagda händer stönade och snarkade i ett hörn bredvid den sjuke Falkenberg, tvärvaknade.

— Vi få lämna kungen hela banken med penningar och patenter, — sade han utan att lyfta de rödsprängda ögonlocken.

Då störtade Arvid Horn fram med sådan häftighet, att hans stol föll baklänges i golvet, och han ropade med armarna höjda mot taket:

— Håll han sig till sina himmelska uppenbarelser och sina bönestunder med syster Eva-Greta och gör oss inte till tjufvar af pur välmening för kungliga majestät!

— Satan, satan! — svarade Falkenberg och knackade med sina färglösa fingrar på stolskarmen. — Här bakdantas och anklagas från dag till dag. Ingen svensk aktar längre den andras heder, men ingen vågar ett rättskaffens ord mot den, som ensamt har hela skulden. Ja, sätt dig inte ned igen, du Horn, för allra mest gör man sig elak öfver din mälarkjakt och påstår, att du i krutröken från dina salutkanoner vill eröfra samma galanta älskogsplats hos prinsessan Ulrika Eleonora, som Creutzen hade hos högstsalig prinsessan Hedvig Sofia... Ja, ja, ja, tala inte mer om kungens person... Läs i stället hans bref! Gör det! Finns där en enda rad, som är ett olyckligt folks ledare värdig?

— Bah! Tala inte heller om brefven! — svarade Horn och ställde åter sin stol till rätta och satte sig. — Litet joller för fruntimren, undflykter och likgiltigheter! Begär inte att en person, som aldrig blottar sig i ett samtal, skall sätta sig ned i tältet och utgjuta sitt sinne på en papperslapp! Men väl må jag medgifva, att en gång skall efterräkningen följa på all denna jämmer.

— En gång, säger du! — fortfor den sjuke Falkenberg och reste sig på darrande armar. — En gång! Ha då de svenske blifvit krypare och hymlare? Hvarken Kristian Tyrann eller Erik den fjortonde har gjort oss så mycket ondt som denne, och därför hör han fanen till. Sedan våra män stupat i fält, lefva bara käringsjälarna kvar, och det är de, som nu börja fortplanta det svenska folket.

Ärevördig stod Fabian Wrede mellan de talande, och hans röst blef underligt vek och stilla.

— Sammanträdet begynner, — sade han och pekade mot de öppnade dörrarna. — Jag är ingen krypare. Jag var inte med bland dem, som knuffades kring den unge herren för att få honom myndig, och jag är i onåd. Fosterland, det är för mig allt... far och mor, hem, minnen, allt, allt! Jag vet, att mitt fosterland nu förblöder. Jag vet också, att en gång följer vedergällningen. Men nu är icke stunden att därpå öda tankar. När Gud sätter törnekronan uppå, är icke den mannen störst, som bekvämligast makar henne undan, utan den, som själf trycker henne allt hårdare fast och säger: fader, här står jag till att tjäna dig! — Och jag säger er, att aldrig, aldrig bland segerfanorna i forna år har vårt lilla folk trädt ovansklig storhet så nära som i dag.

Horn gick mot rådssalen, men han vände sig under vägen med sänkt stämma till Falkenberg:

— Min mor hade fler söner än mig. De ha fått sin kula. Skulle jag vara sämre än de? Du talar om kungen... Om en enda kan locka ett helt folk till så många offer, måste icke den mannen vara för mer än andra män!

Wrede tog Falkenberg sakta om skuldrorna och tillade lika

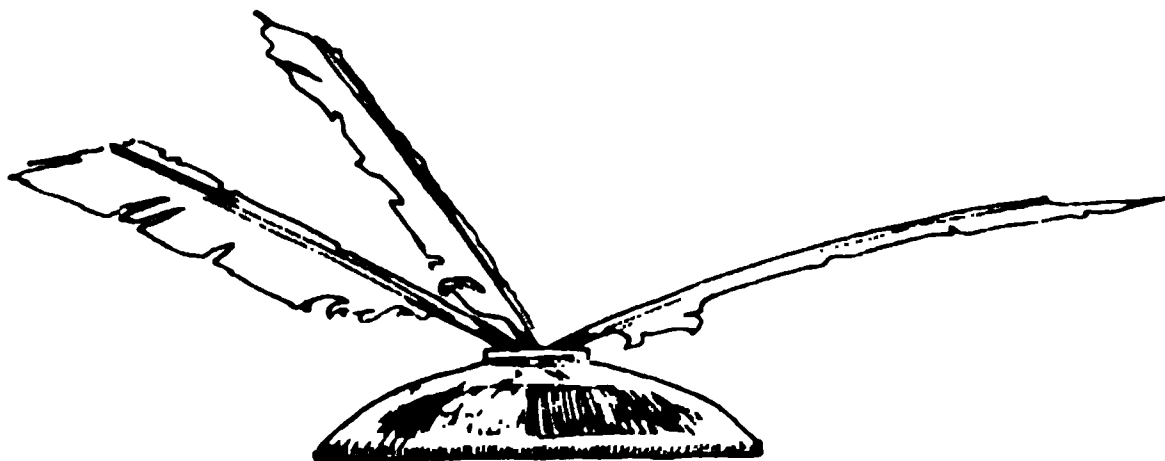
UNIV.

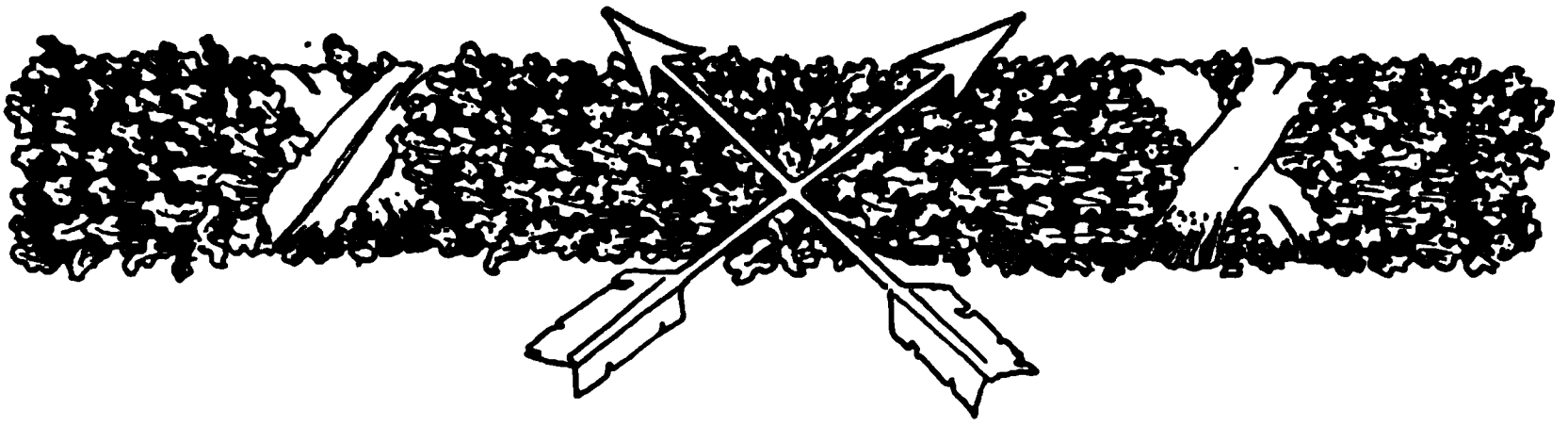
lågmäldt: — Och det folket, som tålt så mycket... vill du förmena det folket att i dag trycka fast martyriets krona?

Herrarna inträdde i salen, men stödd mot sin käpp 1ortfor Falkenberg att i förmaket vandra fram och åter. När han slutligen satte sig vid rådsbordet, hade sekreteraren redan uppläst den långa skrifvelsen och namnens undertecknande begärdes.

Ingen anhöll om ordet. Falkenberg satt hopsjunken i sin karmstol. Hans ögon voro fuktiga och skumma. Glömsk af åldersrang sträckte han famlande sin hand åt alla sidor och hviskade:

— Pennan! Pennan!

PÅ KYRKOVALLEN.

Den bredskuldrade Jöns Snare i Mora spisade gröt med sina grannbönder Måns och Mathias. Han var så snål, att han hela vintern låg och sof i lucksängen för att spara på lyse. Hans platta, stora ansikte utan skägg glödde i dagern från vindögat, fulare och rynkigare än trollets, och han talade trögt med dof och mullrande stämma.

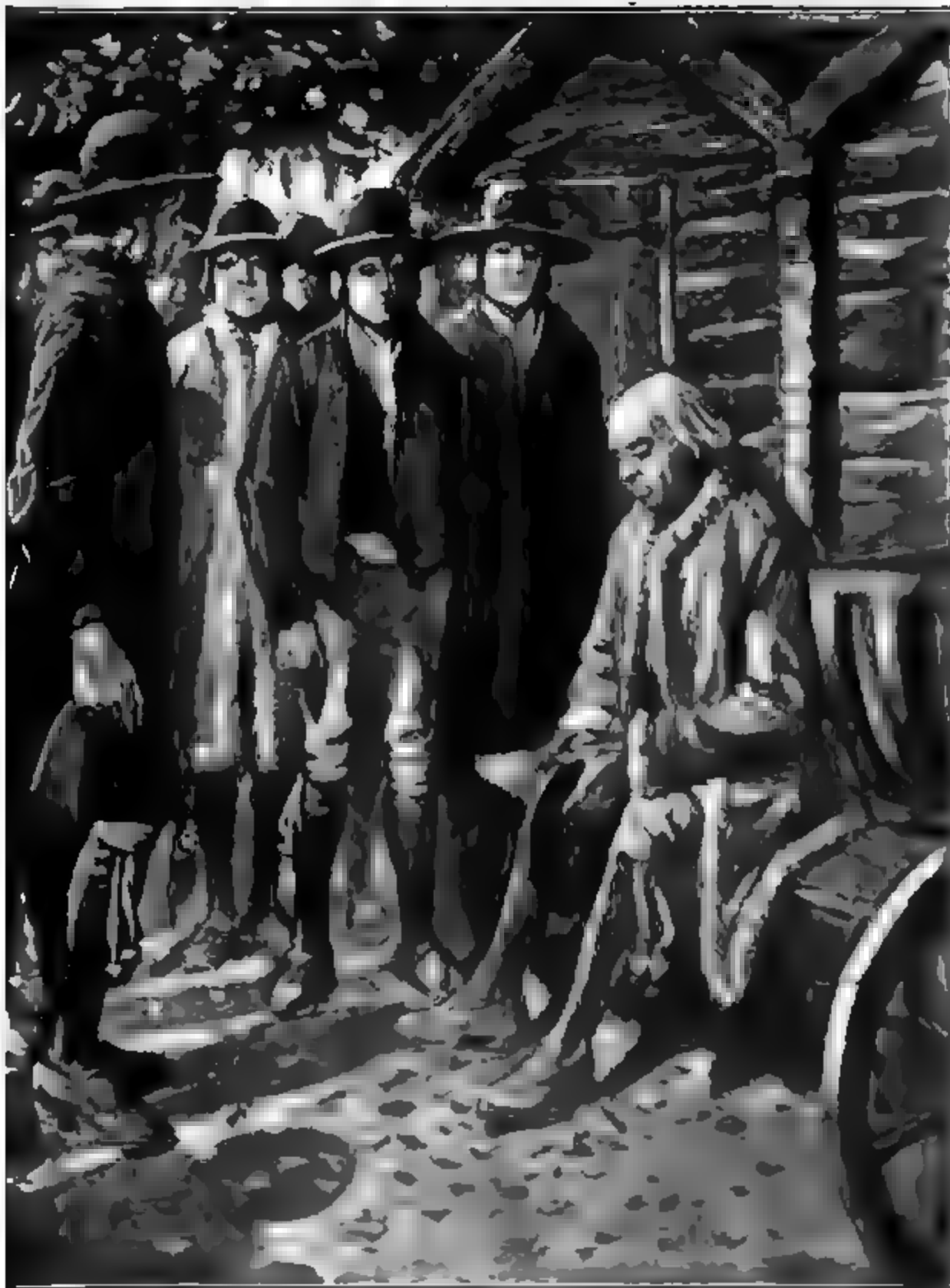
— Jag spår, — sade han och slog handen i bordsbrädet, — att här stunda barkbrödsdagar. I morgon sticker jag min sista ko. Hvert år kommer med nya gärder och utskrifningar, och nu vill man taga från oss både kyrkklockan och penningen till nattvardsvinet och spannmålen i kyrkohärbärgen.

— Det är sant taladt det, — sade Måns.

Han ref sina grå kinder och tog ännu en nypa salt i sin gröt-sked, ty det var sabbat. Annars var Måns så snål, att han gick omkring hos grannarna och räknade saltnyporna till gröten och vedpinnarna under grytan.

Mathias däremot lade sig fram öfver bordet, skrumpen och elak med svarta tänder och två små gråblanka äspingar till ögon. Han var ändå den snålaste af dem alla tre. En girigare bonde har aldrig lefvat i socknen. Han var så snål, att han gick in i sakristian till prästen och befalld honom att i söcken gå med träskor liksom menigheten.

— Enfaldeligen håller jag före, — gnällde han, — att Gud satt oss allmoge att klämma tummen om riksens pung. Inte en plåt lägger jag fogden i näfven.

UNIV.
OF
MICH.

— Jag skall nog tala, jag, — svarade Jöns Snare, — och fred skall det bli. Det fordra vi.

De gingo ut ur stugan och språkade under vägen med hustrur och pigor och gubbar och piltar. När de kommo på kyrkovallen, hade de väl tjugu eller trettio med sig i följe.

Höstsolen lyste kall och klar öfver skogsåsarna och sjön och den långa, hvita kyrkan. På vallen framför stallbodarna sorlade folket mellan vagnarna och kärrorna, men skriftbarnen, som suttit uppe vid altaret, hade ännu icke hunnit längre än till vapenhusets tröskel. De lurfvigaste gubbarna, som kommit ned från skogarna och som redan påtagit sina pälsar, begynte skria och bullra, när de igenkände Jöns Snare, ty alla aktade de honom för den mest hårdnackade och mäktige bonde i socknen. Också de andra dalkarlarna med ljusa, öppna drag och hvita skjortor, som lyste fram mellan skinnbyxorna och västen, vände sig mot honom, ty det syntes dem, att ingenting i världen vägde tyngre än hans tröga och tredskande ord.

— Ni äro fasligt kyrksamman, ni, — ropade han till dem. — Det är lell för att lära den nya kyrkobönen om undersåttligt tålamod.

Ingen gaf sig lugn att svara. Alla trängde sig omkring honom.

— Kungen är fången! — ropade de. — Kungen är fången! Kungen är fången!

— Är kungen fången?

Jöns Snare stod med händerna knutna och såg frågande från den ena till den andra.

— Det är sant taladt det, — sade Måns.

— Tig du, karl! Hvad vet du därom! — röt Jöns Snare och höjde de knutna händerna till hälften, så att alla gingo undan och lämnade rum.

Han satte sig på bänken utanför stallbodarna, men dalkarlarna ville icke lämna honom, och ringen omkring honom blef allt tätare. Ingen ville gå miste om ett enda ord.

— Är kungen fången? — sporde han ånyo.

— Så berättas det man och man emellan. En smed från Falun har sagt att kungen är fången hos hedningarna.

Mathias jämkade sig närmare och hukade sig och sträckte fram sina långa fingrar.

— Hvad menar du om det budskapet, Jöns Snare, spørjer jag enfaldeligen?

Jöns Snare satt med händerna i knät, och solen sken på hans träaktigt oröliga panna och de hårda läpparna. Han såg ned på marken.

— Hvad säger du? — sorlade dalkarlarna. — I Stockholm skänker den ena rådsherren sina egna pengar till kronan, den andra sitt bordsilfver och den tredje föreslår, att hvar bärgad undersåte skall skänka allt sitt och hädanefters inte äga mer än den fattige. Det är bara riksänkedrottningen, som begär sitt anslag oafkortadt, den småkonan, och folket på gatan slår in fönstren hos Pipers grefvinna...

— Och vi, — sade Mathias, — vi skola taga muskedundret från väggen, säger Jöns Snare.

— Det är sant taladt det! — bekräftade Måns.

Jöns Snare teg ännu, och det blef nu så stilla omkring honom, att ingenting annat hördes än klockringningen.

— Ja, — svarade han efter en stund, och hans stämma mullrade dofware och bittrare än någonsin. — Vi skola taga muskedundret från väggen och gå man ur huse. Vid Gud, I gode män af Dalom, är kungen fången, då fordra vi, att man för oss mot fienden, så att vi få hjälpa honom hem.

Mathias blef eftertänksam, men så ljusnade pannan, och hans grå ögon spelade knipslugt.

— Si, det är en fordran, som hör till våra gamla fri- och rättigheter.

— Det är sant taladt det! — sade Måns.

— Ja, ja, det är en fordran, som hör till våra gamla fri- och rättigheter, — sorlade dalkarlarna och lyfte händerna till ed. Det blef ett sådant buller och gny, att ingen längre hörde klockorna.

FÅNGEN.

Långt ute i Smålands och Finnvedens obygder syntes underliga järtecken i luften, och sedan arbetet förlorat allt värde och morgondagen allt hopp, hungrade folket eller spisade och drack i sus och dus under halfkväfda förbannelser. På hvar gård satt en sorgklädd moder eller änka. Under dagens sysslor talade hon om de stupade eller fångna, och om natten spratt hon ur sömnen och tyckte sig ännu höra dundret af de ohyggliga vagnarna, på hvilka kuskar i svarta vaxduksskappor fört bort de pestdöda.

I Riddarholmskyrkan stod sedan sju år prinsessan Hedvig Sofias lik ojordadt af brist på penningar, och nu hade en ny kista bäddats åt den åldriga änkedrottningen Hedvig Eleonora, Karlarnas moder. Några sömniga hoffruntimmer höllo likvaka, och vaxljusen brunno töcknigt kring den döda, som låg höljd med ett simpelt täckelse af lärft.

Den yngsta af hoffröknarna reste sig gäspande samt gick till fönstret och drog undan det svarta kronklädet för att se, om det icke dagades.

Haltande steg hördes från förrummet, och en kantig och vresigt byggd liten man, som på allt sätt sökte dämpa slamret af sitt träben,

steg fram till kistan och lyfte under djupa vördnadsbetygelser täckelset åt sidan. Hans ljusa, nästan hvita hår låg tätt utefter hufvudet och räckte i nacken ända ned på kragen. Ur en flaska hällde han balsamerande vätska i en tratt, som mellan kjorteln och klädningslifvet var insatt i det kungliga liket. Vätskan uppsögs dock ganska långsamt, och väntande nedsatte han flaskan på bärmattan och gick till hofdamen vid fönstret.

— Är klockan inte sju ännu, Blomberg? — hviskade hon.

— Hon är nyss sex slagen. Det är ett Herrans väder där ute, och jag känner i mitt stympade ben, att vi få snöstorm. Det är också länge sedan man i Sverige kunde spå något godt. Tro mig, inte heller denna gång skall här finnas pengar till en anständig begrafning. Det var bara begynnelsen, när salig Ekeroten profeterade elände och brand. Kanske inte våldelden också gick fram på holmen framför slottet! Öfver Uppsalaslätten kastade den sitt sken från domkyrkan och borgen. I Västerås och Linköping sopar blåsten askan kring kolnade tomter... och nu brinner det i rikets alla hörn. Tillgif min frispråkighet, nådig fröken, men tala sanning blir i längden ofarligare än att ljuga. Det är mitt gamla ordstäf och det räddade en gång mitt lif där nere vid Dnieperströmmen.

— Räddade hans lif? Han var då fältskär på regementet. Han skall sätta sig ned här bredvid mig och berätta. Tiden är så lång.

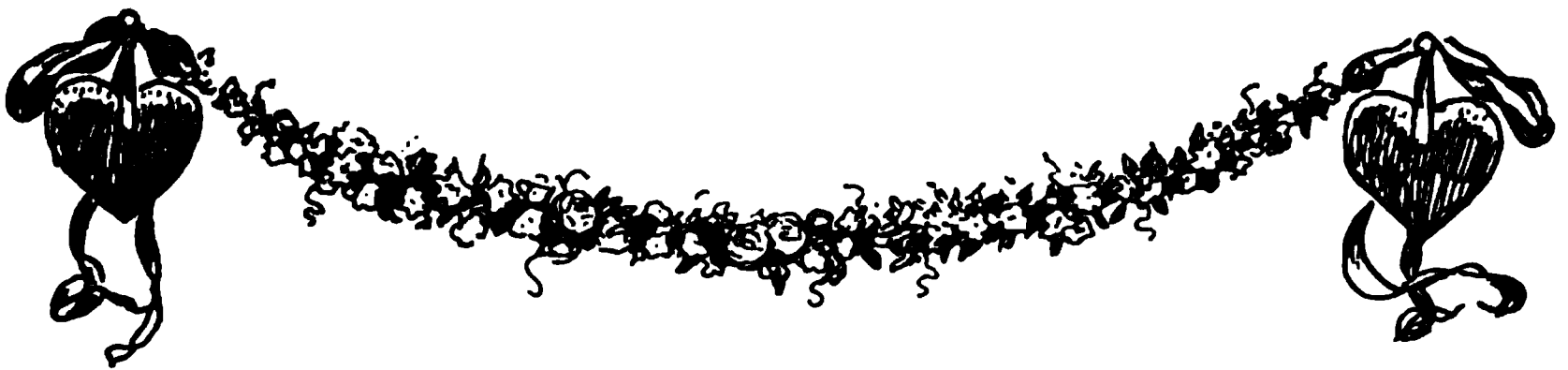
Blomberg talade undergifvet och en smula prästerligt och höjde emellanåt pekfingret och långfingret med de andra fingrarna slutna.

Båda kastade en blick mot den döda, hvilken sof i sin kista med sirligt upplagda lockar och vax och smink i de djupaste skrynk-lorna. Därefter satte de sig på bänken i fönstersmygen utanför det nedhängande kronklädet, och Blomberg begynte hviskande sin berättelse.

•

UNIV.
OF
MICH.

Jag låg sanslös i träskmarkerna vid Poltava. Jag hade snafvat på mitt träben och fått ett slag af en hästhof, och när jag vaknade var det natt. Jag kände en kall och främmande hand trefva under min rock och slita i knapparna. En styggelse för Herren äro onskans planer, tänkte jag, men milda ord äro rena. Utan att hinna förfäras grep jag likplundraren helt stilla för bröstet, och på hans af skrämsel framstammade ord, hörde jag, att han var en af de zaporoger, som slutit förbund med de svenske och följt hären. Jag hade som fältskär vårdat många af dessa människor, ibland också fångna polacker och moskoviter, och kunde hjälpligt göra mig förstådd på deras olika språk.

— Många planer äro i mannens hjärta, — sade jag saktmodigt, — men Herrans råd det skall bestå. Intet ondt kan hända den rättfärdige, men de ogudaktige varda fulle med olyckor.

— Tillgif mig, fromme herre, — hviskade zaporogen. — Den svenske tsaren har lämnat oss stackars zaporoger åt sitt öde, och den moskovitiske tsaren, som vi svikligen öfvergifvit, kommer att lemlästa och dräpa oss. Jag ville endast skaffa mig en svensk rock för att i nödens stund kunna gifva mig ut för att vara en af er. Vredgas inte, gudaktige herre!

För att se om han hade någon knif, framletade jag, medan han talade, stål och flinta och fick eld i några torra tistlar och kvistar som lågo vid min fot. Jag märkte då, att jag hade framför mig en liten förskrämd gubbe med illmarigt ansikte och två tomma händer. Han reste sig häftigt som ett hungrigt djur, hvilket funnit rof, och böjde sig i skenet öfver en svensk fänrik, som låg död i gräset. Jag tyckte, att en död man gärna kunde unna en värnlös bundsförvant

sin rock och gjorde ingenting för att hindra zaporogen, men då han drog rocken af den fallne, halkade ett bref ur fickan. Jag såg på utanskriften, att den förblödde gossen, hvilken låg så vackert och lugnt utsträckt som hade han sofvit på ängen utanför sitt födelsehus, hette Falkenberg. Brefvet var från hans syster, och jag hann endast genomstafva de ord, som från den stunden blefvo mitt valspråk: Tala sanning blir i längden ofarligare än att ljuga. I detsamma släckte zaporogen mitt lyse.

— Vid ditt förstånd, herre, — hviskade han, — locka inte hit likplundrarna.

Jag aktade föga på hans tal, utan upprepade gång på gång:

— Tala sanning blir i längden ofarligare än att ljuga. Det är ett stort ord, min gubbe, och du skall se, att jag därmed kommer längre än du med din förklädnad.

— Vi få pröfva, — svarade zaporogen. — Men det skola vi lofva, att den af oss, som öfverlefver den andra, han beder en bön för den andras själ.

— Det är lofvadt, — sade jag och räckte honom handen, och det kändes som hade i olyckan jag hos denna skäggiga barbar med ens hittat en broder och vän.

Han hjälpte mig upp, och vid dagbräcket gingo vi i det långa tåget af sårade och efterblifna, hvilka tysta stapplade in i Poltava för att gifva sig fångna. Hjälpsamt försökte de att gömma zaporogen mellan hvarandra. De stora stöflarna räckte med sina kragar ända upp kring hans höfter, och rockskörten hängde ända till sporrarna. Så snart en kosack betraktade honom, vände han sig till någon af oss och ropade med höjd röst de enda svenska ord han hunnit lära sig under fälttåget:

— Ich Schwede, fan anamma!

Min zaporog och jag och åtta af mina kamrater anvisades kvarter på öfre botten i ett stort stenhus. Som vi två kommo först dit upp, utvalde vi åt oss ett afskildt litet kyffe med fönster åt gränden. Där fanns ingenting annat än litet halm att ligga på, men jag hade i rocken

en bleckpipa, som jag vid Starodub tagit från en stupad kalmuck och på hvilken jag lärt mig att spela flera sköna psalmer. Med den förkortade jag tiden, och snart märkte vi, att så ofta jag spelade, kom en ung kvinna till fönstret på andra sidan gränden. Kanske spelade jag därför mer än jag eljest funnit angenämt, och jag vet inte rätt, om hon var fagrare och för mig mer passande än alla andra kvinnor eller om den långa vistelsen bland män hade gjort mitt öga mindre förvandt, men jag hade stor glädje af att betrakta henne. Likväl såg jag aldrig på henne, då hon vände ansiktet åt vårt fönster, ty jag har alltid varit förlägen inför kvinnfolk och aldrig riktigt förstått att ställa mig i det som angår dem. Aldrig heller har jag sökt sällskap med män, som gå med hufvudet fullt af fruntimmer och endast fika efter galanta lägenheter. Hvar och en skall hålla sitt fat i helgelse, säger Paulus, och icke i begärelsens lusta som hedningarna, hvilka icke känna Gud, så ingen i det stycket kränker och förorättar sin broder, ty Herren är en stark hämnare öfver allt detta.

Jag ansåg dock, att en man alltid skulle uppföra sig höfviskt och ordentligt, och som min ena rockärm var i trasor, vände jag alltid den sidan inåt kammaren, när jag spelade.

Hon satt vanligen med armarna korsade öfver fönsterbrädet, och händerna voro runda och hvita, fast stora. Hon hade ett skarlakansfärgadt lifstycke med silfverknäppen och många kedjor. En gammal häxa, som ibland stannade nedanför hennes fönster med sin dragkärra och sålde syltbestrukna bröd, kallade henne Feodosova.

När det skymde, tände hon en lampa, och som hvarken hon eller vi hade några luckor, kunde vi följa henne med blicken, när hon blåste i spisen, men jag fann det riktigare, att vi vände oss bort och satte mig därför med min zaporog på halmen i vrån.

Utom bönboken hade jag några utrifna blad ur Müllers postilla och uppläste och öfversatte flera stycken för min zaporog. När jag dock märkte, att han inte lyssnade, öfvergick jag till mer världsliga spörsmål och frågade honom om vår granne på andra sidan gränden. Han sade, att hon inte var ogift, ty jungfrurna där i landet buro alltid en lång bandvirad fläta med en liten röd silkeskvast. Snarare var hon änka, ty håret hängde utslaget till tecken af sorg.

När det blef alldeles skumt och vi lade oss ned på halmen, upptäckte jag, att zaporogen stulit min snussked af silfver, men sedan jag tagit den tillbaka och förebrått honom hans felsteg, somnade vi bredvid hvarandra som vänner.

Jag blygdes nästan, då det åter blef morgon, att jag kände mig gladare än på länge, men så snart jag hållit bön med zaporogen och noga putsat och tvättat mig gick jag till fönstret och spelade en af mina skönaste psalmer.

Feodosova satt redan i solljuset. För att visa henne hur olika de svenske voro mot hennes landsmän tillsade jag min zaporog att rentvätta vår kammare, och efter ett par timmar voro de hvitkalkade väggarna skinande hvita och utan spindelväfvar. Allt detta hjälpte mig att slå bort tankarna, men så snart jag åter satte mig till ro, vaknade mina samvetsqual öfver att jag midt under ett sådant elände kunnat glädjas. I salen utanför sutto på bänkar och golf mina kamrater tungt suckande och hviskande om sina hemmavarande. I tur och ordning fingo hvar dag två af oss gå ut i det fria ända till

fästningsvallen, men när jag lade mig på min halm om kvällen blygdes jag bedja till Gud, att lotten nästa morgon skulle falla på mig. Jag visste ju godt med mig själf, att om jag längtade efter en timmes frihet, så var det endast för att få uppfinna ett ärende till huset midt emot. Och ändå kände jag, att om lotten verkligen fölle på mig min bön förutan, skulle jag dock aldrig våga gå dit upp.

Då jag om morgonen kom till fönstret, låg Feodosova i kläderna och sof på sitt golf med en dyna under nacken. Det var ännu tidigt och svalt, och jag nändes inte sätta bleckpipan till munnen. Men som jag nu stod där och väntade, måtte hon i sömnen ha förnummit, att jag betraktade henne, ty hon såg upp och skrattade och sträckte armarna i höjden och detta allt så snabbt, att jag inte hann att obemärkt draga mig tillbaka. Jag blef het i pannan och lade ifrån mig bleckpipan och betedde mig på allt sätt så tafatt och obehändigt, att jag aldrig varit så missbelåten med mig själf. Jag spände och rätade på bältet och tog åter bleckpipan ur fönstret och synade den och låtsades, att jag blåste damm ur den. När äntligen den ryske underofficeren, som hade uppsikt öfver oss olyckliga, tillsade min zaporog, att han var en af de två, som den dagen skulle få gå ut i staden, drog jag zaporogen undan i vrån och förmanade honom med många ord att plocka en kvast af de gula stjärnblomster, som jag hade sett kring de förbrända husen vid fästningsvallen. Vid lägenhet skulle vi sedan gifva dem åt Feodosova, sade jag. Hon såg ut att vara en god och täckelig kvinna, som måhända i gengäld skulle skänka oss stackare några frukter och nötter, sade jag. Den arma brödbetan, som tsaren dagligen förunnade oss, stillade ej ens den värsta hungern, sade jag.

Han fruktade att visa sig ute i solskenet, men tordes inte heller väcka misstankar genom att stanna inne, och därför lydde han och gick.

Knappast var han dock utom dörren innan jag begynte ångra, att jag inte hållit honom kvar, ty nu i ensamheten blef min förlägenhet ännu mycket större. Jag satte mig på bädden i vrån, där jag var osynlig, och där förblef jag envist.

Tiden var dock inte lång, ty tankarna voro många, och efter en stund hörde jag zaporogens röst. Utan att öfverlägga, gick jag till fönstret och såg honom stå hos Feodosova med en stor, prydlig kvast af stjärnblomster, som påminde om svärds-liljor. Först ville hon inte mottaga dem utan svarade, att de voro orena, efter de gåfvos af en hedning. Han låtsades, att han ingenting förstod och att han själt endast kunde enstaka ord af hennes språk, men med blinkningar och åthäfvor och nickningar gjorde han begripligt, att jag skickat blommorna, och då mottog hon dem slutligen.

Utom mig af blygsel gick jag tillbaka i vrån, och då zaporogen kom igen, grep jag honom öfver axlarna och skakade honom och stötte honom mot väggen.

Knappt hade jag dock släppt mitt tag, innan han med sin tanklösa liflighet åter stod vid fönstret och tecknade med händerna och kastade slängkyssar på alla fem fingrarna.

Då gick jag fram och sköt honom åt sidan och bugade mig. Feodosova satt och plockade sönder stjärnblomstren och tuggade på bladen och lät dem falla ett efter ett till marken. Häftigheten hjälpte mig, så att jag tog mod till mig och begynte tala, innan jag ännu hade betänkt, hur det vore mera höfviskt att inleda samspåret.

— Frun får inte missstycka kamraternas upptåg och oskickliga gester. — stammade jag.

Hon ryckte ännu ifrigare i blommorna och svarade efter en stund

— Min man brukade, då han lejde, ofta säga, att så från Kälmar till bjässan väliskapade soldater som de svenske finnas inte till. Han hade sett svenska fångar afklädas och pisas af kvinnorna och sett att kvinnorna till sist blifvit så rörda öfver deras skönhet, att de stuckit klippen under armen och styrt i de marterades ställe. Därför har jag dessa dagar varit mycket nyfiken... Och kärleksvisorna, som ni spelar, låt ni underliga.

Hennes tal behagade mig inte alldeles, och jag fann det föga särskildt intressant i samma mått med att berömma hennes vikt och

hvita armar. I stället bugade jag mig och tog bleckpipan och spelade min älsklingspsalm: Till dig af hjärtans grunde i nöden ropar jag.

Därefter samtalade vi om många ting, och fast mitt ordförråd var ringa, förstodo vi hvarann snart så väl, att aldrig någon dag syntes mig kortare.

Vid middagstiden, när hon en stund hade slamrat med krukor och fat och svingat en bladfläkt öfver glöden i spisen, nedlyfte hon ur taket en håf, med hvilken fordom hennes man tagit småfisk ur floden. I håfven ställde hon en bunke med rykande grönkål och en träflaska med kvass, och håfvens skaft var så långt, att hon kunde räcka oss anrättningen öfver gatan. När jag drack henne till, nickade hon och log och sade, att hon inte ansåg det orätt att känna medlidande öfver fångna hedningar. Mot aftonen flyttade hon sin spinnrock till fönstret, och vi samtalade ännu, när det skymde. Jag kände det inte längre som en synd att vara lycklig midt i den sorg, som omgaf oss, ty mitt uppsåt var menlöst och rent. Liksom jag bland de förbrända och öde husen vid fästningsvallen sett stjärnblomstren lysa öfver askhögarna som en lofsång till Guds godhet, så tycktes mig äfven nu mitt hjärtas glädje.

När det blifvit natt och jag hållit bön med min zaporog och ännu en gång beslog honom med att ha stulit min snussked, begynte den språksamme mannen att lågmäldt tala med mig och säga:

— Jag ser godt, lillefar, att du fått Feodosova kär, och för visso är hon en god och ren kvinna, som du kan taga till hustru. Att du aldrig skulle inlåta dig på någon kärlekshandel af annan art, har jag från första stunden begripit.

— Sicket prat! — svarade jag. — Sicket prat!

• — Sanningen blir i längden ofarligare än lögnen, brukar du säga.

När han slog mig med mitt eget ordstäf, blef jag förvirrad, och han fortsatte.

— Tsaren har lofvat god anställning och lön åt hvar och en af er svenske, som vill bli hans undersåte och öfvergå till den rätta läran.

— Du är från förståndet! Men kunde jag rymma och taga henne med hem på hästryggen, skulle jag göra det.

Nästa morgon, när jag spelat min psalm, fick jag höra, att det den dagen var min tur att gå ut under fri himmel.

Jag blef het och orolig och kammade och ordnade mig ännu omsorgsfullare än eljest och tillbytte mig zaporogens fänriksrock för att slippa bära min söndriga. Under tiden rådslog jag med mig själf. Skulle jag gå upp till henne? Hvad skulle jag då säga? Måhända var det dock den enda gång i lifvet, som jag kunde få tala med henne, och hur skulle jag inte sedan ända upp i min grå ålderdom ångra, om jag af tafatthet försummat denna enda gång! Mitt hjärta slog häftigare än vid något parti med fienden, då jag stått med mina förband bland kulor och fallna. Jag stoppade bleckpipan i rocken och gick ut.

När jag kom ned på gatan, satt hon i fönstret utan att se mig. Jag ville inte stiga in till henne utan att först fråga om lof, och jag visste inte rätt, hur jag skulle skicka mig. Fundersam tog jag ett par steg framåt.

Då hörde hon mig och såg ut.

Jag höjde handen mot hatten, men med ett långt skallande gap-skratt sprang hon upp och ropade:

— Haha! Si, si, han har träben!

Jag stod med handen i luften och stirrade och stirrade, och jag hade hvarken tanke eller känsla. Det var som hade hjärtat svällt ut och fyllt hela bröstet och varit nära att sprängas. Jag tror, att jag stammade något. Jag minns endast, att jag inte visste åt hvilket håll jag skulle vända mig, att jag ännu hörde henne skratta, att allt i världen vardt mig likgiltigt, att friheten skulle ha skrämt mig lika mycket som min fångenskap och mitt elände, att jag med ens hade blifvit en bruten man.

Skumt erinrar jag mig en lång och brant gränd utan stenläggning och ett stort torg, där jag blef tilltalad af andra svenska fångar.

OF
MICH

Kanske till och med att jag svarade dem och frågade efter deras befinnande och drog några bloss ur tobakspipan, som de lånade mig.

Jag tror, att jag oroade mig öfver, att det var så långt till natten, att jag i klaraste solljus måste gå tillbaka samma väg och förbi hennes fönster. På allt sätt drog jag ut på tiden och talade än med en och än med en annan, men snart kommo de ryska dragonerna och befallde mig att återvända till mitt.

När jag gick uppför gränden, intalade jag mig, att jag inte skulle förråda mig, utan hälsa helt vänligt framför fönstret. Var det hennes skuld att så många af de svenska knektar, om hvilka hon drömt så stort, nu voro erbarmliga krymplingar på träben!

— Skynda på där! — dundrade dragonerna, och jag ökade stegen, och stötarna af träbenet gåfvo eko mellan husväggarna.

— Käre himmelske fader, -- stammade jag. — Redligt hafver jag tjänat min jordiske herre. Är det lönen du gifver mig, att du i min ungdom gör mig till en värnlös fånge, efter hvilken folket kastar smuts, en vanför stackare, efter hvilken kvinnorna skratta! Ja, det är din lön, och du vill böja mig i än djupare förnedring, på det att jag en gång må bli värdig salighetens krona.

När jag kom nedanför fönstret, förde jag handen mot hatten, då såg jag att Feodosova var borta. Det beredde mig inte längre någon lättnad. Jag stapplade upp till mitt fängelse, och vid hvart steg hörde jag stötarna af mitt träben.

— Jag har talat med Feodosova -- hviskade zaporogen.

Jag gaf honom intet svar. Min lycka, min blomma, som växt upp öfver askhögarna, låg förbränd, och hade hon åter lyst fram, skulle jag själf, ängslad, ha trampat henne till döds under mitt träben. Hvad betydde för mig zaporogens hviskningar!

— Ack, — fortfor han, — när du var gången, förebrådde jag Fedosova och sade henne, att du höll henne kärare än hon förstod och att du, om du inte vore en främling och hedning, skulle bedja henne att bli din hustru.

I tysthet knäppte jag mina händer och bet läpparna samman,

för att inlåsa min harm och blygsel och tackade Gud, att han med hvar stund böjde mig allt djupare i skam och löje inför människor.

Dörren till yttersalen öppnade jag och begynte tala till de andra fångarna.

— Såsom vildåsnor i öknen gå vi att mödosamt söka vår föda. På fält, som vi icke äga, måste vi gå såsom skördemän och järga in den ogudaktiges vingård, ligga nakna hela natten af brist på kläder och utan täckelse mot kölden. Af störtregn ifrån bergen öfversköljas vi, och af brist på skjul omfamna vi klippan. Men icke tiggas vi dig om lindring, allsmäktige Gud. Vi bedja blott: led oss, blif oss när! Si, till vårt folk har du vändt ditt anlete och stuckit törnet i vår sko, att vi må blifva dina tjänare och barn. I slagfältetets mull sofva våra bröder, och en skönare segerpsalm än svärdssegrarnas bjuder du dina korade.

— Ja, herre, led oss, blif oss när! — eftersade alla fångarna, mumlande, och ur den mörkaste vrån höjde sig en darrande och ensam röst och ropade:

— O, att jag vore såsom i de förra månader, såsom i de dagar då Gud beskyddade mig, då hans lampa sken uppå mitt hufvud, då

vid hans ljus jag gick i mörkret! Såsom jag var i min hösts dagar, då Guds vänskap var öfver mitt tjäll, då ännu den allsmäktige var med mig och mina barn voro omkring mig! Så ropar mitt hjärta med Job, men jag hör det icke längre, och jag stammar icke längre: tag pröfvelsen bort! Med örat har jag hört talas om dig, Gud, men nu har mitt öga sett dig.

— Stilla, stilla! — hviskade zaporogen och grep fatt i mig, och hans händer voro kalla och skälfde. — Det kan inte vara någon annan än tsaren, som kommer nere i gränden!

Gränden hade fyllts af människor, af tiggare och pojkar och gummor och knektar. Midt i trängseln gick tsaren, lång och smal och helt lugnt utan vakt. En svärm af hoppande och skrikande dvärgar voro hans enda följe. Ibland vände han sig och omfamnade och kysste faderligt den minsta dvärgen på pannan. Här och hvar stannade han framför ett hus och blef bjuden en bägare brännvin, som han skämtande tömde i en enda klunk. Det kunde icke vara någon annan än tsaren, ty man såg genast, att han ensam rådde om både människor och stad. Han kom så nära under mitt fönster, att jag kunnat vidröra hans gröna klädeslufva och de halfslitna mässingsknapparna på den bruna rocken. I skjortan hade han en stor silfverknapp med en oäkta sten och på benen grofva ullstrumpor. Hans bruna ögon glimmade och bländade, och de små svarta mustascherna stodo rätt upp från hans blanka läppar.

När han fick syn på Feodosova, blef han som stucken af galenskap. Då hon kom ned på gatan och knäföll med en bägare, nöp han henne i örat och tog henne under hakan och lyfte upp hennes hufvud, så att han kunde se henne i ögonen.

— Säg mig, barn, — sporde han, — hvar finns det en rymlig kammare, där jag kan spisa? Månne hos dig?

Tsaren hade sällan med sig på sina resor någon ceremonimästare eller annan hofjunkare. Han medförde hvarken bädd eller sängkläder eller matförråd, ja inte ens köks- och bordskärl, utan allt måste i en handvändning anskaffas, hvar helst det föll honom i sinnet att taga

härbärke. Därför blef det också nu spring och buller i alla portar och trappor. Från ena hållet kom man med grytan, från det andra med lerfatet, från det tredje med slevven och dryckesvarorna. Uppe i Feodosovas kammare ströddes golfvet med djup halm. Tsaren själf hjälpte till vid arbetet som gemen karl, och högsta befälet fördes af en puckelryggig dvärg, som kallades Patriarken och som allt emellanåt satte tummen mot näsan och snöt sig i luften rätt framför tsarens ansikte eller uppfann skälmstycken, om hvilka jag inte kan berätta inför ett fruntimmer af stånd.

En gång, då tsaren med korslagda armar vände sig åt fönstret, märkte han mig och zaporogen, och nickade som en kamrat. Zaporogen kastade sig framstupa till golfvet och stammade sitt: — Ich Schwede, fan anamma! — Men jag stötte honom med foten i sidan och bad honom att ändtligen tiga och resa sig, ty på det sättet skickade sig ingen svensk. För att skymma honom så mycket som möjligt, steg jag framför honom och gjorde ställning.

— Dat is niet übel, — sade tsaren men återföll genast till sitt modersmål och sporde, hvem jag var.

— Blomberg, fältskär vid Upplands regemente, — svarade jag.

Tsaren granskade mig med en plirning, som var så genomträngande, att jag aldrig mött en mer allseende blick.

— Ditt regemente finns ej längre, — sade han, — och här ser du Rehnskiölds värja. — Han lyfte värjan med skidan ur bältet och kastade den på bordet, så att skålarna hoppade. — Men för visso är du en skälm, ty du bär en kaptens eller fänriks liveré.

Jag svarade:

— Detta är ett hårdt tal, säger evangelisten Johannes. Rocken har jag lånat sedan min egen föll i trasor, och är det illa handladt, vill jag dock hoppas uppå nåd, ty det är mitt ordstäf: Tala sanning är i längden ofarligare än att ljuga.

— Godt. Är det ditt valspråk, då skall du taga din tjänare med dig och komma hitöfver, att vi må pröfva det.

Zaporogen darrade och vacklade, då han följde bakom mig, men

så snart vi inträdde, anvisade mig tsaren en stol bland de andra vid bordet, som hade jag varit hans vederlike och sade:

— Sitt, Träben!

Han hade Feodosova på knät, utan att det ringaste eftersinna hvad därom kunde vara att säga, och rundt omkring stampade och hvisslade dvärgarna och en mängd bojarer, som nu börjat församlas. En dvärg, hvilken kallades Judas, emedan han bar en bild af denne ärkeskälms vid sin halskedja, grep en handfull räkor från närmsta tallrik och kastade dem i taket, så att de regnade öfver anrättningar och människor. När han på det sättet hade fått de andra att vända sig mot honom, pekade han på tsaren med många grimaser och ropade helt kallblodigt till honom:

— Du förlustar dig du, Peter Alexievitj! Den vackra Feodosova i Poltava hörde jag redan talas om utanför staden, jag, men du skrapar alltid det bästa till dig, du lillefar.

— Det gör du! — instämde de andra dvärgarna i ring om tsaren. — Du är en ärketjuf, du Peter Alexievitj!

Ibland skrattade tsaren eller svarade, ibland hörde han dem inte, utan satt allvarlig och eftertänksam, och hans ögon rörde sig under tiden som två grönblänkande insekter i solsken.

Jag drog mig till minnes, hur jag en gång sett högstsalig Karl den elfte samtala med Rudbecken, och hur det då föreföll mig, att Rudbecken, trots alla sina bugningar, var vida för mer än konungen. Här var det tvärtom. Fast tsaren själf gick omkring och passade upp och lät sig handteras värre än en skälm, såg jag endast honom... och Feodosova. Jag läste hans tanke i minsta ting. Jag igenkände den i de vid stadsporten med våld afklippta kaftanerna och rakade hakorna.

Det susade i mitt hufvud, och jag knäföll ödmjukt i halmen och stammade:

— Tsariska majestät! Tala sanning blir i längden ofarligare än att ljuga, och Herren sade till Mosis: du skall icke hålla med de store i det ondt är. Därför bönfaller jag att slippa mer förtära, ty si,

jag blir snart pätt i spelet och min nådige herre, som är eders tsariska majestät både lik och olik, har sista året vant mig vid siladt träskvatten.

Det begynte rycka och darra i tsarens högra kind nära ögat.

— Ja, vid Sankt Andreas! — sade han. — Jag är min broder Karl olik, ty han hatar kvinnor som en kvinna och vin som en kvinna och offerar sitt folks rikedomar som en kvinna sin makes, och smädar mig som en kvinna, men jag vördar honom som en man. Hans skål, Träben! Drick, drick!

Tsaren sprang fram och grep mig i håret och höll remmaren till min mun, så att det astrakanska ölet frusade öfver haka och krage. Vid hvar skål, som blef föreslagen, inträdde två soldater i brungula uniformer med blå kragar och affyrade sina pistoler, så att det varma rummet, som redan var uppfyllt af tobaksskyar och löklukt, nu också inhöljdes i krutrök.

Tsaren satte sig ännu en gång vid bordet. Han ville själf under bullret sitta och tänka, men tillät aldrig att någon annan föll ur sitt dryckesämbete och blef allvarsam som han. På nytt drog han Feodosova till sig i knät. Arma, arma Feodosova! Hon satt där en smula hopsjunken med armarna hängande och munnen viljelöst halföppen, som hade hon väntat hugg och slag midt under smekningarna. Hvarför hade hon icke mod att rycka till sig värjan från bordet och trycka handlofven mot eggen och rädda sin heder, innan det vardt för sent. Åter och åter skulle hon ha fått skratta åt mitt träben och min skam, om jag med mitt lif kunnat frälsa hennes ära. Aldrig hade jag heller förr varit henne så nära och så klart sett, till hvilket underbart verk hon danats i den himmelske skaparens händer. Arma, arma Feodosova, om du åtminstone känt i ditt hjärta, med hvilket rent uppsåt en vän betraktat dig i din förnedring och bedt för ditt väl!

Timme efter timme varade gästabudet. De mest redlösa bojarerna och dvärgarna lågo redan och ojade sig i halmen och gåfvo öfver eller läto sitt vatten, men tsaren själf steg alltid upp och böjde sig ut genom fönstret. — Drick, Träben, drick! — befallde han och

jagade mig med remmaren kammaren rundt och lät bojarerna hålla mig ända till dess jag tömde hvar droppe. Ryckningarna i hans ansikte blefvo allt hemskare, och när vi slutligen åter voro vid bordet, makade han tre bräddfylla tegelskålar framför mig och sade:

— Nu, Träben, skall du föreslå runddrickningen och lära oss förstå meningen med ditt ordstäf.

Jag reste mig igen så godt jag kunde.

— Din skål, tsar, — ropade jag, — ty du är visserligen född att befalla!

— Hvarför, — frågade han, — skulle soldaterna göra sina handgrepp med musköten och hälsa mig, om någon annan vore värdigare att befalla? Hvar finns något ömkligare än en oduglig furste! Den dag jag finner min egen son ovärdig att ärfva mitt stora, älskade rike, den dagen skall han dö. Din första sanning, Träben, tarfvar ingen skål.

Pistolerna knallade, och alla drucko utom tsaren.

Då samlade jag spillrorna af mitt förstånd som en girig sina mynt, ty jag höll före, att kunde jag få tsaren nådig och mild, skulle kanske min Feodosova räddas.

— Nåväl, tsariska majestät, — fortfor jag därför och lyfte den ena skålen i höjden. — Detta är astrakanskt öl, bryggdt af mjöd och brännvin med peppar och tobak. Mycket bränner det, innan det fröjdar, och när det fröjdar, söfver det.

Därmed kastade jag skålen i golfvet, så att den sprang i tusen stycken. Sedan lyfte jag den andra skålen.

— Detta är ungerskt vin. Drick icke längre endast vatten, skriver apostelen Paulus till Timoteus, utan bruka något litet vin för din mages skull och därför att du så ofta krank är. Så talar en helig man till skröplingar och stugsittare. Men gack ut på slagfältet bland frost och kvidan och säg mig: åt hur många suckande skulle väl denna skål med sötaktigt vin där förslå att lindra svedan och mildra döden!

Därmed kastade jag också den skålen i golfvet, så att den brast. Sedan lyfte jag den tredje skålen.

— Detta är brännvin. Det ringaktas af de lyckliga och rika, ty

de törsta icke efter lindring som öket efter källan, utan de vilja endast spe på sin vällust. Men brännvinet tar makten i samma stund det flyter öfver tungan, liksom själfhärskaren i samma stund han träder öfver tröskeln, och blödande och döende hämta lisa ur några droppar. Därför kallar jag brännvinet ypperst, ty jag talar som krigsman, och tala sanning blir i längden ofarligare än att ljuga.

— Rätt så, rätt så! — jublade tsaren och mottog skålen och drack samt räckte mig två guldmynt, medan pistolerna knallade. — Du skall få ett pass och en häst för att draga din färde, och hvar du kommer skall du berätta om Poltava.

Jag knäböjde då ännu en gång i halmen och stammade:

— Tsariska majestät... i min ringhet och enfald... hos eder sitter en... en ren och god kvinna.

— Haha! — skriade dvärgarna och bojarerna och vacklade upp. — Haha! Haha!

Tsaren reste sig och förde Feodosova mot mig.

— Jag förstår. Också den, som linkar på träben, kan förälska sig. Godt. Jag skänker dig henne som hon går och står, och du skall få en god anställning hos mig. Jag har lofvat hvar svensk, som träder i min tjänst och döper sig i vår tro, att han skall bli en af de våra.

Feodosova stod som en sömngångerska och räckte händerna mot mig. Hvad gjorde det, att hon skrattat åt mig. Jag skulle snart ha glömt det och hon skulle snart inte ha sett mitt träben, ty jag skulle ha vårdat henne och arbetat för henne och bedt med henne och gjort hennes hem ljust och stilla. Jag skulle ha lyft henne upp i min famn som ett barn och frågat henne, om inte ett redligt och troget hjärta kunde få ett annat att bulta. Måhända bar hon redan svaret på sin tunga, ty långsamt strålade hon upp och blef varm, och hela ansiktet förklarades. Långt borta i ett hörnhus vid Prästgatan i Stockholm satt en gammal ensam kvinna vid sin postilla och lyddes och undrade om inte bref skulle lämnas genom dörren, om ingen invalid skulle stiga in med en hälsning från de aflägsna ödemarkerna, om jag aldrig

skulle komma, eller om jag redan låg död och nedmyllad. Jag hade bedt för henne hvar natt. Jag hade tänkt på henne i tumultet midt bland bårar och jämrande. Men i denna stund mindes jag henne icke längre, och jag såg och hörde ingenting annat än Feodosova. Och ändå vred jag mig och stred mot något tungt, som orubbligt höll öfver mitt hjärta och som jag inte förstod, utan blott långsamt och stegvis mäktade förklara.

Jag böjde mig till Feodosova för att kyssa hennes hand, men hon hviskade:

— Tsarens hand! Tsarens hand!

Då sträckte jag mig mot tsaren och kysste den.

— Min troslära, — hviskade jag lika sakta, — och min konungslige herre får jag inte svika.

Det ryckte ännu i tsarens kind, och dvärgarna släpade i sin skräm-
sel fram zaporogen ur vrån för att med hans löjligen skepnad få tsaren att le. Men då började tsarens arm att röra sig i konvulsioner. Hans ansikte grånade, och han skakades under ett af sina fruktade anfall. Han gick mot zaporogen och slog honom med knuten hand i ansiktet, så att blodet strömmade ur näsa och mun, och med så hes och förändrad stämma, att den icke längre kunde igenkännas, hväste han:

— Jag har genomskådat dig, lögnare, från den stund du kom i rummet. Du är en zaporog, en affälling, som gömt dig i svenska kläder... På stegel med honom! På stegel!

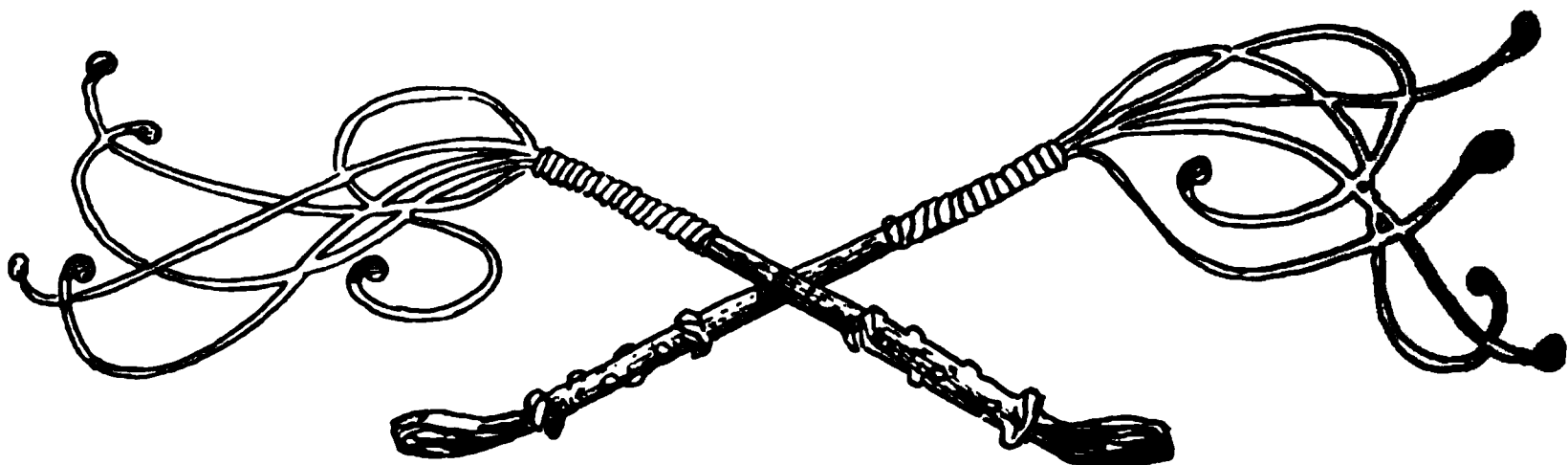
Alla, till och med de druckna, började darra och trefva mot dörrarna och i sin fasa hviskade en af bojarerna:

— För fram kvinnan! Skjut fram henne! Så snart han får se vackra ansikten och kvinnolemmar, blir han lugn.

De grepo henne, och lifestycket slets upp öfver barmen, och sakta kvidande stöttes hon steg för steg fram mot tsaren.

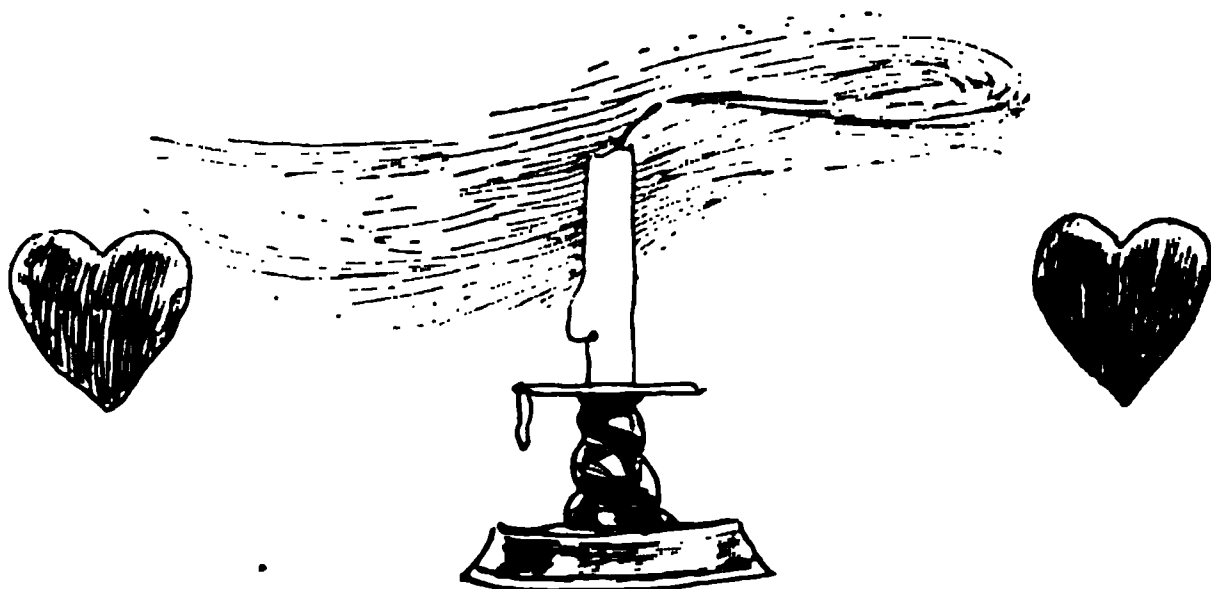
Det svartnade omkring mig, och baklänges vacklade jag ur kam-
maren. Jag blef stående på gatan under stjärnorna, och jag hörde, att bullret domnade af och att dvärgarna begynte sjunga.

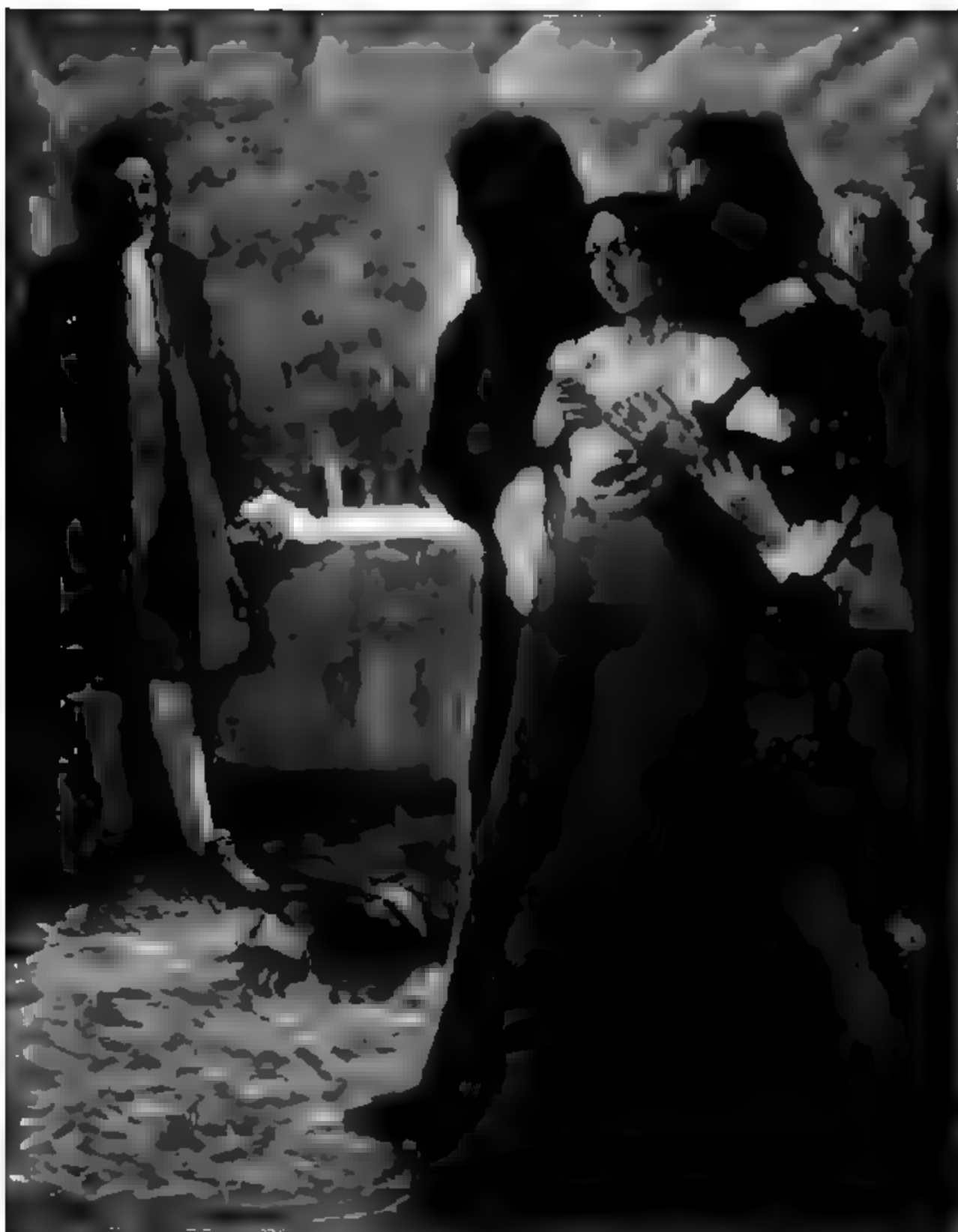
Då knäppte jag mina händer och mindes löftet på slagfältet att bedja för den stackars syndarens själ, men ju innerligare jag talade med min Gud, dess längre gingo tankarna, och min åkallan blef en bön för en ännu större syndare, för honom, som med sina sista trogna irrade kring på de tomma stepperna.

Fältskären tystnade med en ängslig blick mot kistan, och hofdamen följde honom fram till katafalken.

— Amen! — sade hon, och båda bredde de åter täckelset öfver den vaxbleka änkedrottningen, Karlarnes moder.

1.

INNEHÅLL.

Gröna gången	1
En predikan	25
Trontagaren	32
Högsommarleken	57
Gunnel Fatburshustru	73
Måns Fransöske	81
Marodörernas drottning	105
Mazepa och hans ambassadör	127
Femtio år efteråt	141
Det befästa huset	165
En snygg vit skjorta	185
Poltava	193
Si mina barn!	227
Vid rådsbordet	233
På kyrkovallen	239
Fången	245

KAROLINERNA

II

KAROLINERNA

AF

VERNER VON HEIDENSTAM

NY UPPLAGA

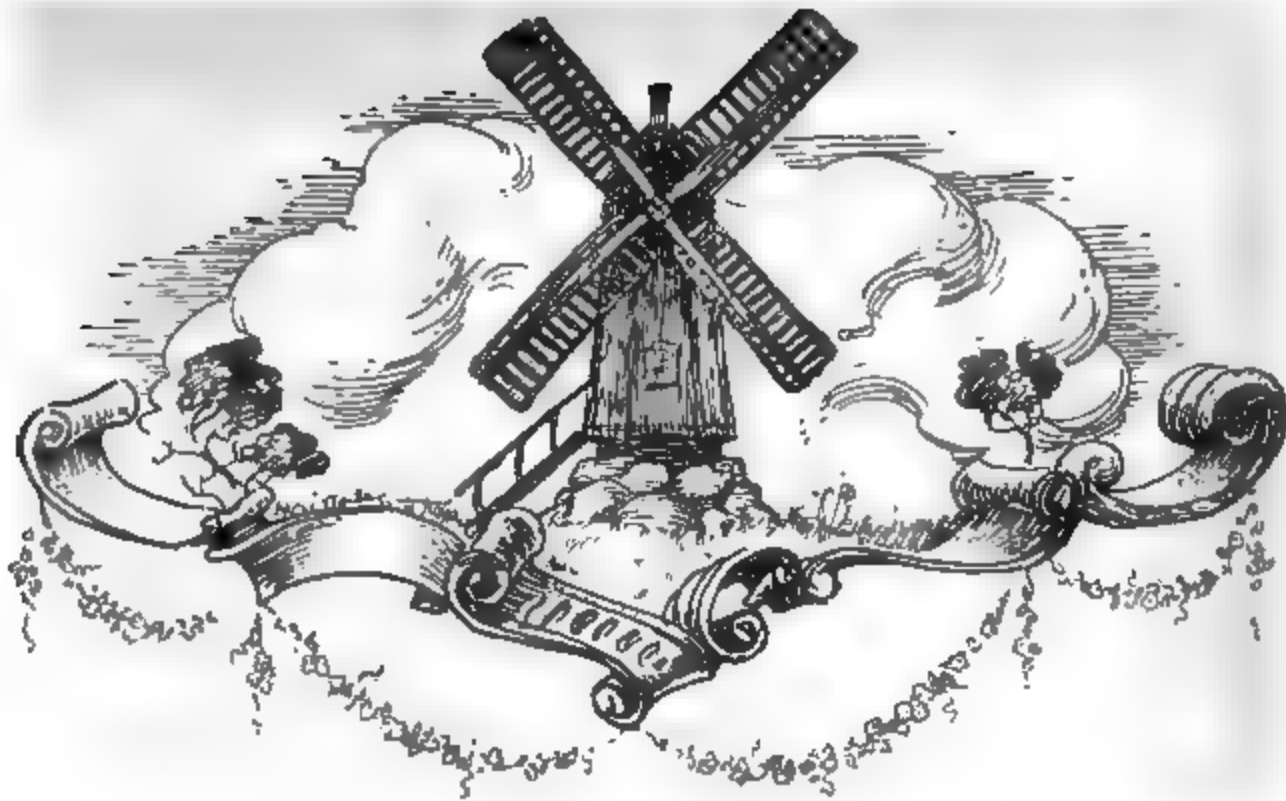
ILLUSTRERAD AF E. v. STROKIRCH

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1905

ANDRA SAMLINGEN

NÄR KLOCKORNA RINGA.

I södra Småland, just där den steniga skånevägen förgrenade sig i några torpstigar och en dammig backe vek upp till sockenkyrkan, stod en rödmålad kvarn med de största vingar, som någon sett i hela bygden. Mjölaren var längesedan död. Hans änka, som hette Kerstin Bure och som i sin barndom sett lyckligare dagar och spiset på blanka tenntallrikar, skötte kvarnen på sitt eget vis. Aldrig nämnde hon något om sin börd eller om den kärlekshandel, som lockat henne från ett välbärgadt prästhem till en mjölnares trånga tornkammare, där kvarnvingarnas axelstock jämrade midt öfver sofstället, men hon talade heller aldrig om andra ting. Mannen hade varit för fattig att rå om egen stuga och i stället byggt sig en skorsten rätt upp genom kvarntaket. Där fortsatte hon år efter år att tyst och med sin sömnad i handen åse drängarnas arbete. Blef hon någon gång spord till råds, svarade hon helst med att nicka eller skaka på hufvudet, och hon aflägsnade sig sällan på ett stenkasts längd från kvarnen. Till växten var hon lång och smal med späda händer, och hennes ansikte under den

alltid lika hvita stärkduken påminde om Maria Magdalenas på altartaflan, fast det var mer gulnadt och visset. Hon tog aldrig kvinnor i sin tjänst, och i synnerhet kvinnorna vande sig så småningom att gå henne tysta förbi. De visste icke rätt om hon var högmodig eller ödmjuk, men de flesta menade att hon godt kunde vara bådadera. När klockaren infann sig med sina bönemän och i sin bästa söndagsdräkt för att anhålla om den redan grånade gamlas hand, blef han helt brydd och försagd, ty hon rodnade ända till hårfästet och skakade endast på hufvudet.

En morgon hittade hon ett spädt gossebarn på rishögen vid källan, och då ingen kände något om föräldrarna, tog hon den lille till sig med stor ömhet.

— Ingen kan veta om det ligger onda frön eller goda i ditt hjärta, — sade hon, — men dag kan komma, då jag får pröfva det. Du skall heta Johannes, ty du skall bli from som en Guds ängel. Jag har blifvit hårdt straffad, men åt dig skall jag hopspara en vacker penning, så att ditt lifs dagar en gång kunna uppväga mina tunga.

Gossen växte upp, och när han läste till skrift, förvånade han alla genom sina fromma och gudaktiga svar. Med sitt släta linhår hängande öfver skulderna satt han sedan hos fostermodern på kvarntrappan i midsommartidens ljusa aftnar och läste flitigt i de böcker, som han fått låna af församlingens herde. De sutto alltid fåordiga och stilla, men ibland tog han med fingret märke på någon rad som syntes honom skönare än andra och uppläste den sakta.

Hösåtar och ängar doftade, och till och med de klöfverblommor eller väpplingar, hvilka här och hvar lågo mellan bokens blad som märken, gömde, fast torkade, sin lukt af skördar och hagmarker. Ännu sent inpå nätterna brann bara en enda stjärna, men stor och lysande, och allt var samtal och vaka, och stugdörrarna stodo öppna.

Många tillhvisade hvarandra ett mörkt rykte om att den svenska krigshären blifvit slagen vid Poltava och att danskarna nu skulle landstiga för att fullborda hela Sveriges undergång.

En lördagsnatt stannade en ryttare vid kvarntrappan och bad om kvarter.

Johannes såg tvehågse på fostermodern och sporde främlingen om han icke hellre ville fortsätta backen upp till prostgården.

— Nej, — svarade han, — först vill jag i natt se, hur folket har det.

Han fick då sätta in hästen i den murade gången under kvarnen och slog sig sedan ned helt förnöjdt bland de andra vid en tallrik ölsoppa och en kaka svartbröd.

Han hade låtit sitt hår och bockskägg växa, så att han såg ut som en vanlig bondson, men ibland drog han munnen till öronen och skorrade på den bredaste skånska, och ibland sköt han ihop ögonen och klagade på den mest suckande småländska. Hela natten höll han vaka och fortsatte med sitt lustiga talande. Ena gången tog han ett kol och ritade af Johannes lifs lefvande på väggen. Litet

efteråt gaf han Kerstin Bure kloka råd om hur hon skulle smörja kvarnaxeln. Eller också sjöng han psalmer och polskor, till hvilka han själf satte orden. Om morgonen framtog han ur ressäcken en klädsel med blanka soldatknappar. När Johannes och den gamla undrande gläntade på luckan för att se hvart han gick, stod han redan på kyrkvallen, och det blef ett sådant buller och gny bland menigheten, att det genljöd hela milen.

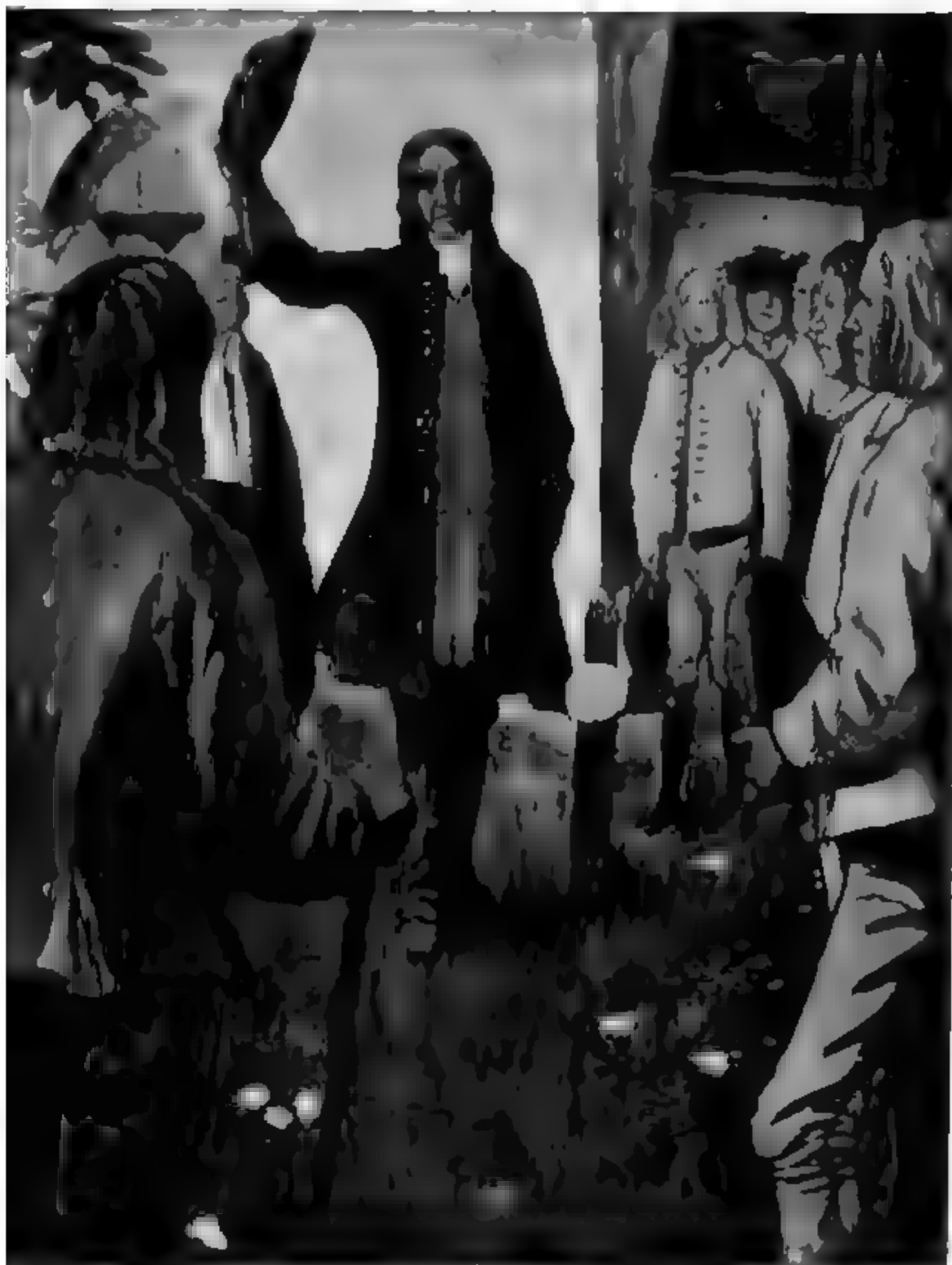
— Det är Måns Bock! — larmade allmogen. — Det är vår tappre general Stenbock. Få vi honom med oss, då skola vi gå ut och fäkta för vårt land hvar enda en, både far och son, så sant Gud hjälpe!

— Johannes, — sade då Kerstin Bure till sin sextonåriga foster-son, med en hårdhet i stämman, som han aldrig hört tillföre. — Du är skapad att fromt hålla dig till läsboken och en gång bära prästkappan liksom fordom min salig far, men inte att låta ditt blod i världsliga fejder. Stick elddonet och fällknifven i tröjan och bind skinnrocken vid bältet. Gack sedan utåt skogarna och håll dig där väl dold till dess vi få frid i landet. Förr vill jag inte se dig åter! Minns det! Du hör nu hur männen ropa på kyrkvallen, men måhända blir dem munnen snart tillstoppad med svartan mull.

Han gjorde då som hon befallde och vandrade åstad uppåt skogarna på okända stigar. Granarna blefvo småningom allt risigare och tätare, så att han långa stycken måste tränga sig fram baklänges och med skinnrocken öfver ansiktet. Om kvällen kom han till en vid myr, och längst ute vid randen af en svart sjö låg en holme, öfvervuxen med albuskar.

Där vill jag bygga min kula! tänkte han, men den sumpiga myrens gungfly, hvilken simmade öfver dubbla bottnar och mörka vatten, dit aldrig en glimt af dagsljuset banade sig ned, sjönk under hans fötter, och uttröttad och halfsofvande satte han sig på hällen.

Det brusade ännu från skogsåsarna, men sjön låg stilla, och de gula små speglade molntapparna stannade snart orörliga. På oändligt afstånd bortom myrens dimma slog ibland en getskälla några korta och

ekorna ringa.

anglösa slag. Två vallhjon lålade i sina lurar, och på den glömda och hopsjunkna ättehögen i dalsänkan tände lysmaskarna sina lyktor i gräset.

— Är du en af dem, som rymt för krigstjänsten? — sporde honom i röst, och när han såg upp stod en getpiga mellan enbuskarna och stickade. Hon tycktes vara ett eller två år äldre än han själf, och skinnpjäxorna hängde på ryggen.

— Det är nog så, men nu stänger myren vägen, och bär och ensöta blir i längden en knapp spis.

— Du måtte inte känna skogen. Där lider man ingen nöd. Sedan mitt nionde år har jag hvar sommar hållit till här uppe i bygderna med mina getter. Kvista och skär ned ett par unggranar och bind dem med vidjor vid fötterna, så kan du gå på gungfly vart du vill. Täck din hydda med granbark och gör dig fiskdon.

Hon drog försiktigt en lång träckeltråd ur sin tröja och band vid den en mässingsnål, som hon tog ur hufvudklädet och böjde till i krok.

— Här har du metrefven, — sade hon och fortsatte stickande sin ändring.

Den natten aktade han icke mycket på hennes råd, men när solen var sken honom i ögat, drog han knifven.

Så snart han hade kvistat sig ett par skidor af det slag som hon lärt honom att förfärdiga, begaf han sig ut på myren till holmen. Där han där stampade i gräset, gungade hela holmen som ett mjukt polster, men han menade, att det var godt, ty fanns det fukt i marken, behöfde han ej heller gå lång väg för att hitta metmask. Knappast väfde han också med fingrarna under gräsrötterna, innan han hittade allt upp. Nog gick det till en början klen med fisket, men sedan han hemlighetsfullt lagt två starrgräs i kors på vattnet, blef det genast ett annat spel, och efter han bar elldonet i tröjan, var det en lätt sak att glödsteka den välsmakande fångsten.

Sedan begynte han resa sin koja med en sådan brådska, att han icke gaf sig fred att sofva i de ljusa sommarnätterna. Han förstod,

att den lätt kunde ramla samman på den gungande marken, om han gjorde den för hög. Därför byggde han i stället ett lågt torftäckt ryggåstak, under hvilket han icke kunde stå rak utan måste krypa. Hvar morgon hämtade han från stranden kvistade ungträd och ris och granbarkstycken och till sist byggde han en hård af stenar, där han natten lång lät enriset pyra och glöda för att bortjaga myggen. Under sina göromål talade han emellanåt halfhögt för sig själf och låtsades att han var fogde öfver ett helt arbetslag, och holmen kallade han Villerö.

Rätt ofta mötte han getpigan. Hon hette Lena, och med sin stickning gick hon och vallade på vindfällan och ängslyckor. Hon lärde honom att sätta giller och snaror. Slutligen råkades de hvar morgon för att efterse, om jaktlyckan varit dem gunstig, och hon gjorde honom till god vän med alla de vilda djuren.

— Såg du den granna fågeln? — frågade hon, — och pekade på den blåsvarta orrhanen, som väckte hela skogen med sina dundrande vingslag. — Honom kallar jag Rika ungkarln från Växjö, för han frågar hvarken efter anhöriga eller hem utan sitter bara i sin fina flöjelsrock på värdshusen och smörjer kråset...

— Och nu kan du höra! — sade hon en natt, när ufven tjöt i klevet. — Honom kallar jag Uppbördsskrifvaren, för när han vänder hufvudet i sin hvita krage och skakar sina hårtestar och rullar de röda ögonen eller smäller med näbbet, då förfäras han både människor och djur. Men gäller det bara de menlöst hvita små äggen i hans eget bo, då skall du se! Då har han fadershjärtat på rätta stället...

Om ingenting kunde hon dock så många sägner som om tranorna.

— Aldrig. — sade hon, — har jag ännu fått se de långbenta och skalliga tranorna, när de på sina aflägsna mossar stöta i trumpeterna och hålla höstting för att flytta. Rundt lägret ha de förposter, som sitta med en sten i sin ena lyfta klo, så att den skall falla ned och väcka dem, om de somna in. Men det är det underbaraste, att om någon människa då ser de askgrå fåglarna lyfta,

UNIV.
OF
MICH.

börjar hon själf slå med armarna och längta att få flyga med så högt, att sjöarna nere på jorden bara likna små glindrande vattendroppar.

— Tranorna vill jag se, — svarade Johannes.

— Måhända att du kan få se dem till hösten, men då måste du först lära dig mycket. Först måste du kunna stå så orörlig, att du ser ut som en torr enbuske, och huka dig ned, så att du ser ut som en sten, och lägga dig framstupa på marken, så att ingen kan skilja dig från en hög murket ris.

— Allt det skall jag försöka att lära mig, men på min holme får du aldrig gå ombord. Där är inte som du tror. Jag har en hög spis och bonader på väggarna, och golvet är mellan mattorna så blankt och halt, att man inte kan gå på det utan måste krypa.

De vackra sagorna, som han läst i prostens böcker, runno honom i minnet, och han ville visa flickan att han icke var sämre än hon, utan också kunde göra henne undrande och nyfiken.

— Om du låter mig få se det huset, skall jag gå ned till bygden och hämta dig ett muskedunder med kulor och kruthorn.

— Till min holme kommer du aldrig.

— Om du låter mig få se det huset, skall jag lära dig att i fem dygn kunna föda dig på stensöta och rötter och ingenting.

— Därför är jag hitkommen. Håll det löftet, och du skall få se min holme, om du väl kan leta dig dit.

Därmed spände han skidorna vid sina fötter och försvann i dimman på myren.

— Fienden står på stranden, — sade han till sina inbillade knektar på holmen, — men har hvarken yxa eller knif till förfärdigandet af skidor. Vi kunna vara trygga, om vi bara alltjämt förbli rättskaffens och goda.

Men frampå kvällen, när han skulle lägga nytt enris på härden, såg han getpigan komma på myren med hjälp af ris och torra grenar.

— Fienden tänker storma, — fortsatte han, — men det finns en

hemlighet, som jag länge anat. Jag skall få hela Villerö att segla till sjös som ett skepp.

Han tryckte en stör mot myrens yttersta tufvor, och gungande simmade den flytande holmen allt längre ut på vattnet.

Sedan lade han sig lugnt till sömns vid den knastrande glöden, men när han efter en stund plötsligt fick upp ögonen, stod getpigan midt framför honom och tittade in under det låga taket, på hvilket afvigvända räfskinn lågo utbredda till torkning. Hon frågade honom ingenting om den höga spisen eller bonaderna eller det hala golfvet, utan sade endast:

— Det har blåst upp en frisk bris, så att holmen drifvit i land vid andra stranden. Men hvarför låter du de torra räfskinnen ligga kvar på taket i stället att breda ut dem här inne på marken. Och så skola vi sticka ned enar rundt omkring på holmen, så att man inte kan se hvarken oss eller kojan.

Han tyckte, att hon talade förståndigt och gick genast i land och samlade enar. Ännu långt efter midnatt arbetade de på befästheten och förskönandet af hans holme. De förfärdigade till och med af näfver och pinnar en dörr, som de skulle ställa för ingången, och när de slutligen åter sköto holmen från land, förankrade de den med två pålar ute på vattnet.

— Vindbron är nu hissad, — sade Johannes, — och vi få se till att skaffa de nya gästerna hederlig förplägning som rätt är.

— Kökspigorna och fatbursdejorna äro alltid så långsamma, — sade hon och vände de båda fiskarna på härden.

Moarna brummade och sjön plaskade, så att holmen och säfven och alla de slutna näckrosorna gungade. Så snart måltiden blifvit förtärd, lade sig Johannes längst inne vid härden, men Lena, som ännu icke kände sig besitta äganderätt till Villerö, kröp ihop ytterst vid ingången med sin ena hand till hufvudgård. Hon hörde ännu enriset spraka af hjärtans lust, och medan hon somnade in, räknade hon de små gnistorna, hvilka ofvanför springan i taket seglade fram genom

nattluften som stjärnor. Det var den femte... Det var den sjätte...
Det var den sjunde... Så kom hon ihåg en af sina visor:

På veckans morgon den sjunde,
när klockorna de ringde till bön,
då grät hon af hjärtans grunde,
fast brudekransen ännu låg grön...

Nästa dag tänkte hon icke längre på att lämna holmen, och tredje dagen begynte de utan att märka det att alltid säga »vår holme». Hvar morgon landade de vid hällen, och sedan gick hon uppåt vindfället med sina getter eller följde honom för att vittja giller och snaror. Slutligen började hon också lära honom sin konst att flera dagar kunna föda sig på bär och stensöta och ingenting, och hon märkte, att han däri snart vann ännu större färdighet än hon själf. Han blef mager och torr som en afblåst gren, och ändå knöto sig hans senor allt hårdare. Alltid förblef han dock stilla och fåordig, och då hon sporde honom hvad som tyngde hans sinne, gick han undan på sina egna stigar och blef länge borta.

De visste ej längre dagarnas namn, men blåsten förde om sabbaten klockringningens aflägsna ljud långt inåt ödemarken, och då påtog Johannes sin prydliga skinnrock och förde henne upp på den öfvervuxna ättehögen, från hvilken de kunde se öfver myren och sjön. Med hennes hand i sin talade han då om Guds kärlek, som öfversållade armaste skrefva med sina fagrade håfvor, och ofta knäböjde de långa stunder i gräset och bådo, att han också skulle strö några korn af sin sådd i deras sinnen.

Efter sådana samtal vardt dock Johannes alltid dubbelt tung till sinnes och uppsökte ensamheten.

Nätterna blefvo allt mörkare, och ofta, när hon återvände från sin hjord, måste hon lysa sig med ett eldbloss mellan bergväggarna och de uppfläktade trädrötterna. De skyhöga idegranarna liknade tält, där svarta händer kraflade sig fram mellan trasiga våder för att gripa henne i flätan, men hon kände ingen fruktan utan tänkte endast

på en enda sak. Hvart hon gick och hvad hon sysslade med tänkte hon endast på, att sommaren nu snart var liden och att ingen kunde veta hvad som sedan skulle hända Johannes och henne.

Då blef hon en oktobermorgon väckt af Johannes.

— Minns du tranorna, du talade om? — sporde han. — Nu kan jag både stå orörlig som en torr enbuske och huka mig, så att jag ser ut som en sten och lägga mig på marken, så att ingen kan skilja mig från en hög murket ris. Jag har lärt mig mer än så. Jag kan föda mig af bär och rötter, och tryter det kan jag svälta mig fram på ingenting...

Hon satte sig upp och lyddes till det aflägsna bullret.

— Det är inga tranor.

— Så vill jag rannsaka hvad det är.

Han tvådde sig i sjön och påtog sin skinnrock som på en söndag, och sköt henne sakta tillbaka, då hon ville hålla honom kvar.

— Gå inte, Johannes, — bad hon. — Jag släpper dig inte från mig utan följer.

Tysta landade de med holmen vid hällen och gingo genom skogen nedåt bygden till ett kalt svedjefall, från hvilket det var fri utsikt öfver ljunghed och ängar ända till Kerstin Bures kvarn och kyrkan.

— Johannes! — utstötte hon nästan med ett anskri och grep honom hårdt fast i rockskörtet. — Kom med mig tillbaka till vårt!

Han svarade henne saktmodigt:

— Länge har nog mitt samvete svidit. Ser du, där nere på heden de grå varelserna med de smala benen? Och förposterna, som du berättade om, stå där också... Det är Måns Bock, som åter är ute på värfning. I den tranedansen lyster det mig själf att leka!

Han gick häftigt ifrån henne, så att skörtet slets loss i den brakande sömmen, och mellan ormbunkar och kolade stubbar började han springa nedåt heden.

Villrådig följde hon efter honom, men då hon såg hur han

tilltalade förposterna och steg rätt in i den församlade skaran af väpnad allmoge, då gick hon sig varm för att hinna honom.

När hon kom in i ringen, stod han redan framför Måns Bock och fick sin värfpenning.

— Hvar har du undanstuckit matsäcksknytet, smälänning? — frågade generalen.

— Jag har intet knyte, men i fem dygn kan jag föda mig på ingenting.

Lena trängde sig fram mellan honom och generalens mörkbruna häst.

— Han, Johannes där, är ingen drängpojke, utan vi ha vårt för oss där uppe på skogen.

— Angående det äktenskapet skulle jag helst vilja se svart på hvitt. — svarade Måns Bock och den hetsiga färgen steg och sjönk på hans panna allt eftersom han talade.

Då framräckte Lena på sina båda händer det afrifna skörtet och lät honom se, att det passade till skinnrocken.

— Det vill jag kalla ett prästbevis på äkta pergament, — utbrast han. — Värfpennningen må därför bli din, min snälla ungmor, men pilten han har re'n försvurit sig. Och nu, I Smålands gode bondemän, framåt i Jesu namn! Trummor ha vi väl inga, men än kunna i vår fattigdom träskorna stampa den gamla svenska marsch, som gör mig varm om hjärtat att höra.

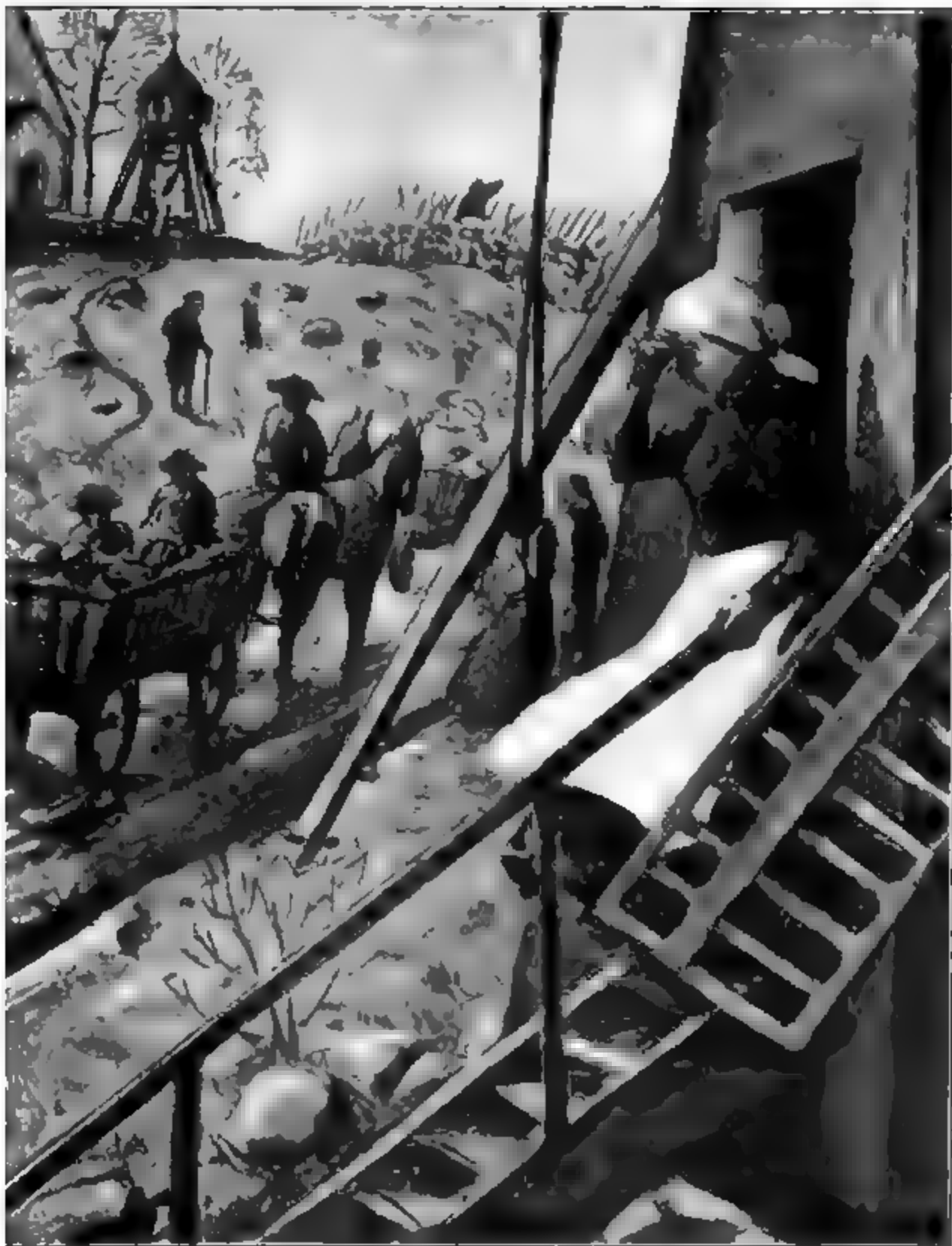
Stafvar och träskor smällde och klapprade i stenar och hållar. Till och med ryttarna hade träskor fastbundna på fötterna, så att de fåfängt pröfvade att nyttja stigbygeln.

När de sista bondemännen hade försvunnit öfver heden, gick Lena fram till kvarnen. Hon vågade icke berätta att Johannes dragit med ut i kriget utan talade endast om, hur hon råkat honom i skogen och förevisade skörtet, som noga blef synadt och vändt.

— Skörtet är nog det rätta, — sade Kerstin Bure, — och fast jag ogärna ser kvinnor i min tjänst, kan du väl få stanna hos mig tills Johannes kommer. Jag behöfver sannerligen ett par starka armar, ty jag är till åren kommen, och alla mina drängar ha blifvit stuckna af galenskap och lupit åstad med Stenbocken. Det finns snart inte en arbetsför man kvar i socknen, utom klockaren, den token.

Sedan hon hade sagt detta talade hon aldrig mer till Lena om händelserna i skogen och sporde ingenting om Johannes, utan fortsatte tigande sina sysslor som det blifvit hennes vana. Kvarnen stod med orörliga vingar, ty det fanns intet mjöl att mala, och där hördes under de långa snögande vintermånaderna hvarken steg eller röster. Bettlarna, som gingo förbi på vägen, trodde, att där var obebodt och öde.

När det åter började våras och hvita, långdragna skyar ilade öfver himlen, kom en dag en gosse, het och flämtande springande på vägen, och till hvar och en, som han mötte, ropade han ett ord ända till dess han försvann i skogen på andra sidan heden. Några

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

timmar efteråt kom en ryttare i fyrsprång och ropade på samma sätt åt alla sidor ända till dess han var borta, och kvinnorna samlades flockvis på kyrkbacken. — Sverige, Sverige var frälsadt, och Måns Bock och hans getapojkar hade vid Sundet slagit hela fiendens här!

Endast Kerstin Bure tillfrågade ingen hvad som skett utan satt hvar middag på kvarntrappan i det härliga solskenet och kardade ull med Lena. Bäst som de en gång sutto, flitiga och tysta, medan vårflödet porlade i diken och bäckar, hörde de, att klockorna ringde söderut i grannsocknarna, fast det var onsdag. Väntande uppställde folket sig utefter vägen på båda sidor, och i kyrkans vidöppna dörr framträdde församlingens stapplande herde, följd af sina kaplaner och i full mässkrud.

Ännu en gång slamrade i hällar och stenar träskornas välbekanta marsch, men nu vid säckpipor och skalmajor. Det var den återvändande bondehären. Det var djupa led af yfviga skägg och sönderhuggna fårskinnspälsar och ärliga blå ögon. Med stafven i handen och musköten vid remmen och breda hattar på det hängande håret tågade den hemförlofvade skaran från sin seger. Långt i förväg gick budkafveln från kyrka till kyrka ända upp till de nordligaste små träkapellen, där lapparna bundo sina renar vid klockstapeln, och hela Sveriges soliga vår fylldes af klockornas lofsång.

Närmast framför skrindorna med de sårade red Måns Bock i sin grå syrtut och med ridpiska i stället för värja. Nedkallande välsignelse öfver sin räddare, hälsade honom allmogen med viftande förkläden och mössor, men han vände sig till sina fänrikar och ropade, att de skulle sjunga.

När rösterna tystnade, fortsatte Måns Bock ensam och sjöng vers efter vers, som han själf satte samman.

Kerstin Bure hade rest sig på kvarntrappan och såg och såg under den lyfta handen, men Lena, som så oförfäradt ströfvat fram i ödemarkens snår, vågade den stunden icke längre bida och speja utan smög sig undan och kastade sig snyftande bland de tomma mjölsäckarna.

Steg för steg drog sig Kerstin Bure tillbaka uppför trappan ända till dess hon stod allra öfverst med ryggen mot kvarnväggen. Då slöt hon handen om ögonen. I den eftersta skrindan satt Johannes på höet bland de sårade, lika blid och stilla som alltid, endast blekare och med förband om armen och skuldran.

Allt hårdare slöt hon handen om ögonen.

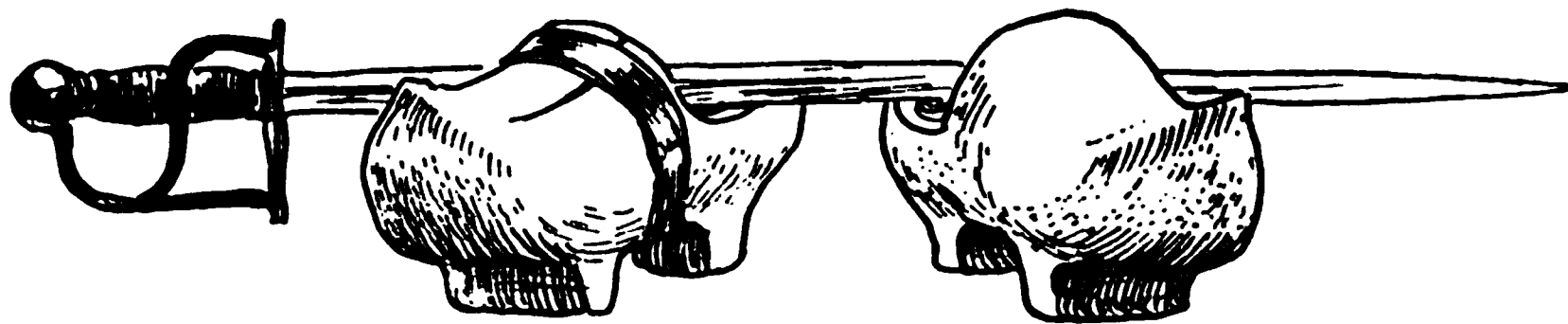
-- Så var han ändå den jag trodde, ehuru väl jag för att rätt pröfva hans sinne annorlunda befallde. Då skall han ock, fast han är Kerstin Bures fosterson, för lifvet få den behålla, som han själf valt, om hon än är den armaste getpiga!

Men i detsamma hörde hon, hur klockaren och hans ringare slamrade med luckorna på stapeln, och storklockan lät höra sina första slag.

Hon rynkade pannan och gick in i kvarnen sägande:

— Väl har jag intet mjöl att mala, men låter han sin klocka ljuda, fast han ingen son haft i kriget, då skall också min kvarn spela!

Knarrande begynte den hvitdammiga axelstocken röra sig och snurra, och medan bondehären sjungande drog förbi vände den tomma kvarnen allt snabbare sina stora vingar.

GUSTAF CELSING.

Sultanen, som förklädd och med en fikonkorg på hjässan gått omkring på gatorna och pröfvande samtalat med folket och många af janitsjarerna, mötte i seraljens trädgård sin moder.

Hon strök slöjan från sin skrynkliga panna och kastade armarna tillbaka.

— Folket är krigslystet, — sade hon. — När skall du åter församla det och hjälpa mitt nordiska lejon mot tsaren? Befall dina soldater att bära Mohammeds fana öfver den svenske konungens hufvud och följa honom till strids!

Sultanen satte fikonkorgen på ett stenbord och svarade:

— Jag kände om honom blott föga, när han som flykting kom till mitt land. Snart talade män och kvinnor om intet annat än om honom. Hur kan, frågade jag mig, en förarmad ensam flykting utan makt med sin blotta närvaro så eröfra ett helt folk? — Jag förstod det knappast, men vördnadsfullt ville jag räcka honom min hand, fast han var en hedning, och jag sände mina soldater mot hans fiender. Folket sköt glädjesalfvor och tände lampor i moskéernas torn. Vid Pruthströmmen möttes härarna... Men hör mig! Fred blef sluten. Då såg min storvezir långt ute på strömmen en man på en simmande häst. Det var den svenske konungen, som i sporrstreck kommit med sina ryttare från Bender. Min storvezir har noga berättat mig allt, och han skälfver ännu på rösten när han talar om den stunden. Utan att hälsa sprängde konungen till hans tält, och

genomvåt af flodvattnet satte han sig öfverst på divanen under Mohammeds fana. Han begärde att genast få det nyss underskrifna fredsbrevet för att rifva det i stycken. Där satt alltså, hundratals mil från sina egna stater, den slagne flyktingen med Mohammeds fana öfver sin kala hjässa, och stolt som hade hans rike sträckt sig ända ned till Arabiens öknar befallde han mina härar att fortsätta striden. Det var en blåsig dag. Tältduken fläddrade och slog. Allt emellanåt frasade det i fanan, och när han lyfte den knutna handen, stötte han sin handskrage mot de heliga gröna tofsarna... Men jag säger dig, fred var slut. Andra tider ha kommit. Hvar dag har jag i Bender låtit penningar och skänker af många slag öfverlämnas till din hjälte. Jag har bemött honom som min gäst, men i stället för att återvända till de sina, stannar han år efter år... Min storvezir råder mig att icke längre ödsla gåfvor på de objudna främlingarna, af hvilka vi ha litet gagn att hoppas. De äro för fattiga att kunna utföra några storverk. Där, moder, har du sanningen!

Det skymde medan han talade, men samma natt rådplägade i Thomas Funcks hus de svenska herrar, som blifvit skickade till sultanens stad. De samspråkade ängsligt hviskande, och när det började lida mot morgonen, sköt Funcken ljusstaken öfver bordet till bataljonspredikanten Agrell.

— Läs du något för oss ur Skriften, innan vi åtskiljas, ty med allt vårt rådpläggande komma vi nu ingenstädes. Grossveziren förde visserligen sina soldater i elden, men han satte högre värde på en fylld börs och vackra slafvinnor än på skottsår i sin hvita arm. Vid Pruthströmmen lät han brädda sin turban med ryska mutor. Sedan dess äro turkarna oss emot. Må så vara att Gustaf Celsing med sin färdighet i deras språk lätt skulle kunna uppsätta en klagoskrift. Hvem skulle dock kunna bringa den i sultanens egna händer! Väl mottar han klagobref, när han om fredagen rider till moskén, men vi veta ju alla, att den, som har den dumdristigheten att framlämna ett sådant bref genast blir fängslad, och kan han inte punkt för punkt bevisa sanningen af det skrifna, blir han utan misskund afrättad.

Och hvem har här bevis!... Därför säger jag, låt oss hellre höra några ord ur Skriften, och må sedan hvar och en gå till sitt.

Herman Tersmeden lyfte bibeln från vägghyllan och lade den framför Agrell.

— Jag aktar väl frimodighet, — sade han, — men i detta stycke måste jag gifva Funcken rätt. Ägde vår konung Frankrikes skattkammare, skulle han vunnit långt fler provinser än han nu förlorat. Han skulle vid detta laget vara den största och mäktigaste bland jordens förstar... men fattigdomen binder våra händer. Hvad äro vi väl? En stormakt med en tiggartaf i handen!

Under hela samtalet satt kommissionssekreteraren Celsing vid bordsgafveln vänd mot de tillskjutna fönsterluckorna. De andra ovetande hade han redan förut uppsatt ett klagobref till sultanen, och han kunde med handen känna det under sin rock, men han visste ännu icke till hvem han skulle våga anförtro sina planer. — Den dag, som nu gryr, tänkte han, är en fredag och sultanen skall då rida till moskén. Medan det nu dagas, vill jag noga beakta hvilken af de närvarande, som först träffas af solstrålen från springan mellan luckorna, och ber jag den gode Guden att på detta sättet utpeka den man, som är mest värdig att blifva hans redskap. Till den mannen vill jag sedan vända mig i tillit och förtröstan.

Upptagen af sina tankar mäktade han endast stundvis följa de ord, som Agrell med tungsint stämma uppläste vid det nedbrända ljuset.

— Och kvinnan var klädd i en mantel af purpur och skarlakan och skimrade af guld och ädla stenar... Och jag såg kvinnan drucken af de heligas blod och af Jesu vittnens blod, och jag föll i stor förundran då jag såg henne...

Celsing blygdes inför sig själf att icke uppmärksammare kunna lyssna på Agrell. Alltjämt satt han bortvänd och skuggade med handen sitt bleka ansikte. Han hörde hur staden vaknade, hur snabba steg gåfvo eko öfver gatorna, hur åror plaskade, hur den första brisen skakade kastanjerna kring huset, hur böneroparna stämde upp sin sång.

Springorna lågade redan kring luckorna. Han vågade icke flytta sin hand från kinden eller maka sin stol.

Från midtersta springan föll rätt i hans eget öga den första solstrimman, klar och strålande.

Han reste sig så häftigt, att han, stammande, måste söka efter en ursäkt.

— Kära herrar, jag befinner mig inte fullt väl och går upp på kammaren för att hvila.

Han förstod, att han icke längre skulle söka efter medhjälpare utan själf bli det ensamma sanningsvittnet. Morgonljuset fyllde hela hans kammare. Den var belägen öfver det rum, där de andra voro samlade, och trähusets väggar och golf voro så tunna, att han ännu kunde höra Agrells stämma.

Han öppnade dragkistan, där en mängd turkiska dräkter och dukar lågo bevarade till att begagnas af honom och hans kamrater, när de någon gång ville vara okända. Det glindrade i guldstickningar och tofsar, och långsamt uppknäppte han sin svenska rock och väst för att utbyta dem mot den främmande påklädseln. Men när han såg dem ligga på bädden, när han såg de hopsydda risporna efter ett sabelhugg på ärmen och när han på det utslitna fodret igenkände styngen, med hvilka hans mor insytt fullmakter och pass-bref, då ville han icke släppa den gamla dräkten ur händerna. Han kastade sig framstupa på sängen och drog kläderna samman i en omfamning och gömde ansiktet i rockfodret som mot en kudde.

— Gud, Gud! — hviskade han. — Det är den mission du gifvit de svenske, att de midt i en usel värld skola visa hvad fattigdomen och en öppen panna kunna mäktas. Var det inte för sin fattigdom de blefvo slagna! Var det inte för sin fattigdom de lyfte sitt hufvud, så att de blefvo ärade bland människor. Om de hade mynt att besticka Seraljen och icke blygdes att begagna dem, skulle alla sultanens knektar stå under deras fanor. Är det inte din vilja, att där tsaren gäldar med penningar, där skola de betala med sitt lif!

Genom golfvet hörde han ännu, hur Agrell läste ur bibeln.

— Och jordens konungar, som med henne lefvat i yppighet, skola gråta och sörja öfver henne, när de se röken af hennes brand, stående på afstånd af fruktan för hennes plåga, sägande: Ve, ve den stora staden Babylon, den starka staden, att på en stund din dom är kommen! Och jordens köpmän gråta och sörja öfver henne att ingen mer köper deras skeppslaster, deras skeppslaster af guld och silfver och ädelstenar och pärlor och fint linne och purpur och silke och skarlakan och allt deras lukträ och alla deras kärl af elfenben, af dyrbart trä, af koppar, järn och marmor, deras kanel och kryddor och smörjelse och rökelse och vin och olja och semlomjöl och hvete och ök och får, deras hästar och vagnar och trälar och lifegna...

Celsing såg för sig den stora staden och sultanen, som nalkades på sin häst, och han såg sig själf, som skulle lämna fram brefvet. Men så tycktes honom att turbanerna förvandlades till hundlokor och maskrosor vid en gärdesgård, där några barfotade torparebarn lekte med en barkbåt i bäcken. På bänken uppe vid huset satt hans mor och visade honom hur skickligt hon sytt in hans fullmakter och passbref under rockfodret. Han steg upp och strök sig öfver pannan och utbrast högt som hade han talat till henne:

— Hellre än att de svenske bli till en spottvisa och jagas sin färde som bettlare, må väl en af dem låta sitt lif!

— Med hvem talar du? — frågade i detsamma Agrell, som kom uppför trappan till kammaren. — Du har låst dörren inifrån och unnar inte mig sänghvila.

Ifrigt hoprullade nu Celsing kläderna i en duk och knöt noga igen byltet. Vid ena snibben fäste han en papperslapp, på hvilken han skref, att han testamenterade alltsammans till sin tjänare, på det att ingen främling skulle få bära hans hederliga gamla svenska liveré.

— Bästa bror, — ropade han till Agrell, — harmas inte öfver mina besynnerligheter, men låt mig ännu få vara ensam med mig själf några ögonblick.

Under tiden pådrog han de veckiga turkiska byxorna och stötte tofflorna på fötterna och trädde armarna i den guldstickade jackan. Så snart han hade gömt klagoskriften i gördeln och påsatt den röda lufvan, öppnade han varsamt fönstret.

Agrell satte sig ned på öfversta trappsteget men ryckte allt emellanåt i låsvredet. — Celsing är en så blyg och stillfärdig ung man, tänkte han, att ingen rätt kan veta hvad han går och bär på, men litet skulle det anstå en stugupilt som han att kasta sig in i några äfventyrligheter.

Han ryckte ännu en gång i låsvredet och sade:

— Du är inte född att begå några dårskaper, bror Celsing, utan att med åren beskedligt sätta dig i ro med heder och odla din kål... Men hvad skall detta betyda, att du går fram och åter öfver kammargolfvet utan att vilja låta dörren upp?

I stället att svara steg Celsing upp i fönstret, och på grenarna af en kastanje klättrade han sakta ned till marken, för att ej vännernas varningar eller sista handtryckning skulle beröfva honom makten öfver sig själf.

I trädgården gingo en mängd tjänare i ljusblå rockar med ofantliga galoner af guld och silfver för att till det yttre dölja beskickningens armod, men de befunno sig på andra sidan huset. Utan att se tillbaka smög sig Celsing genom grinden, och när han omsider kom fram till torget mellan Hagia Sofia och Seraljen, ställde han sig under det stora trädet bland tiggarna och de vanföra.

Här är det rum, tänkte han, som Gud nu anvisat mig. Ni stackare på kryckor, ni arma, som knappast ha en sten att sofva mot, lären af mina landsmän vägen till upphøjelse!

Han tog ej sitt öga från Höghetens Port, där vaktande kapidsjier höllo de nyfikna tillbaka med sina sablar och där, droppande efter nattens strida regn, två afhuggna hufvud sutto spetsade i nischerna på muren. Ovan vid de låga tofflorna utan klackar kände han sig mindre än annars, men när han reste sig på tåspetsarna kunde han

öfver turbanerna se in på den rymliga Janitsjargården ända fram till den andra porten, Vålgångens Port. Hvita evnuker røjde där en bred väg mellan väggar af guldstickadt silke och vaggande turbanfjädrar. Skäggiga ulemas i violetta kåpor och blå stöflar, agaer i himmelsblå mantlar och soldater i höga gula mössor sträckte sig framåt och bespejade den ännu tillslutna porten. Genom den skulle sultanen komma. Han visste det. Han uppläste för sig själf ur minnet slutraderna i det bref, som hans fingrar kramade under gördelns veck: — Detta är utan någons begäran men för sanningens och de betryckta landsmännens skull skrifvet af svenske undersåten Gustaf Celsing.

I det brefvet hade han berättat om storvezirens och ämbetsmännens falhet, men då allt guldets och silkes glittrade i solen, tycktes det honom, att han ändå sagt för litet. Han mindes kärran med halm-säckarna, på hvilka hans sjuka konung åkte öfver steppen. Han mindes, hur i Bender öfverstar och generaler svärtade sina förslitna rockar i sömmarna, för att bristerna icke skulle sticka turkarna i ögat. Och ändå hade han sett mäktiga sändebud buga sig för dessa flyktingar med en uppriktigare vördnad än den, hvarmed de bäfvande åskådarna nu sänkte sina turbaner.

En fasans tystnad breddade sig öfver människohafvet, och ofvan i höjden sjöngo böneroparna från Hagia Sofia. Han hörde dem hälsa Mohammeds kejserliga ättling från den kyrka, hvars kupiga stenhimmel blifvit byggd vid psalmsång till ett kristenhetens underverk och där benskärffvor af heliga martyrer sutto inmurade bakom hvar tolfte hvarf tegel. Han grep om en tiggares krycka för att kunna höja sig upp. I Vålgångens öppnade port urskilde han storvezirens pyramidformiga hufvudbonad och gröna kaftan, de ljusblå stallknektarna, de dunkelgröna agaerna af den kejserliga stigbygeln. De röda skarprättarna kommo med sina snören, kaffebärarna och vattenbärarna med sina handdukar, brickor och guldkannor, och slutligen närmade sig, beskuggad af sidenfanorna, sultanen, Achmed den tredje, tulpanfesternas och bröllorens herre.

Celsing trefvade med båda händerna i sin gördel och ryckte fram brefvet.

— Gud vare den olycklige nådig! — sorlade tiggarna. — Det är en sinnesrubbad, som inte vet hvad han gör.

De togo fast i hans jacka för att hålla honom tillbaka, men de voro för orkeslösa och svaga. Då började en af krymplingarna att slå honom med kryckan, men han kände det icke, och med brefvet lyft öfver sitt hufvud trängde han sig in bland janitsjarerna och ställde sig midt i sultanens väg.

Sultanen, som satt något framåtlutad i sadeln, var mycket blek, och hans ögon liknade eldsljus genom immiga rutor. Utan att hålla in hästen sänkte han sin hand och mottog brefvet samt gömde det i sin med svarträf kantade hvita damastpäls.

Skarprättarna grepo nu Celsing och ledde honom öfver Janitsjargården till en fängelsehåla, som var belägen under Vålgångens Port.

— Du har djärfts att framlämna ett klagobref, — sade de. — Måne du också har fullgiltiga bevis för det du skrivit?

Han vaknade upp och svarade:

— Bevis... Mitt ord... Tag mitt lif, tag mitt blod som bevis!

De skakade suckande på hufvudet och lämnade honom i ensamhet, men på fängelsemuren föll en lika varm och klar strimma af dagsljuset som den solstråle, hvilken om morgonen bestämde honom att offra sig. Det styrkte honom i hans beslut att med höjd panna invänta sitt straffs fullbordan.

Han tog en hvass stenflisa från marken och förkortade de långa timmarna med att inrista ord just där strålen träffade väggen. Allt som strålen långsamt flyttade sig, följde han efter och utarbetade bokstaf vid bokstaf. När kvällen bröt in, hade han på modersmålets språk redan ingräft följande rader i det aflägsna blodshäktets murbruk:

Jag frös och jag svälte
med fröjd för min hjälte.
De våra förblödde.
De ädlaste dödde...

100

När han hade fullbordat ordet »dödde», bleknade strålen och det vardt mörkt. På afstånd bortom den tredje och innersta porten, Lycksalighetens Port, ljödo flöjter och guitarrer från Seraljens trädgårdar.

Då steg oron och ångesten åter i hans sinne, och han talade halfhögt och vred sina händer:

— Kvinnor och lustbarheter aktar jag litet... och drick och spis ej heller mer... Och allt detta utpyntade siden, som människorna längta efter? Fåfänglighet, fåfänglighet! Hvad värde besitter det, när du väl äger det! Hur godt sof jag inte mången natt med min gamla klädesrock hoprullad under hufvudet... Men där ute i världen är så mycket, mycket, som jag gick kall och likgiltig förbi. Finge jag min frihet åter, jag skulle kunna sätta mig under trädet hos tiggarna och visa på en af de små glänsande ödlorna i gräset och fröjdas åt att se den... Hjärta, hjärta, du som bultar så tungt, hvarför hängde du så tomt i mitt bröst, när dagens ljus ännu sken på min väg!

Timme efter timme vakade han i mörkret, och allt innerligare blef hans längtan att få återse sin ljusstråle på muren. Genom nyckelhålet kunde han skönja, att ett svagt månsken låg öfver marken, men omkring honom förblef det mörkt.

Då kastade han sig ned och fortsatte att uttänka de verser, som han nästa morgon skulle rista i muren. Han menade, att blefve han fri, skulle han upprepa och tyda de verserna för de fattiga under trädet vid Seraljporten, men såge han aldrig den öppna himmelen åter, då skulle kanske någon af hans olyckliga landsmän en gång hämta tröst af att finna de svenska orden på muren. När han hade fått hela stycket färdigt, satte han sig upp, och på tonen af en påskvisa, som han mindes från sin barndom, sjöng han med hög röst:

Jag frös och jag svälte
med fröjd för min hjälte.
De våra förblödde.
De ädlaste dödde.
Hans skara är fången
med gamla och unga.

Hans stjärna är gången
i skyarna tunga.
På främmande slätter
hans stoltaste ätter
vid kyrkorna tigga.
På strå fick han ligga
och nämns dock den störste!
I hungrande alle
på stenarna kalle,
kom, skåder er förste!

Medan han ännu sjöng glänste helt plötsligt ett rött sken mellan fingrarna, som han höll öfver sina ögon. Han reste sig. Var det ändtligen soluppgången?

Men den röda strålen flyttade sig oroligt fram och åter på muren och allt närmare hördes steg och röster. Så blef det åter mörkt, och en nyckelknippa slamrade länge vid låset.

Två slafvar inträdde med facklor, och framför honom på marken lade de ett hopknutet bylte.

Den ena slafven höjde därefter facklan och tilltalade honom.

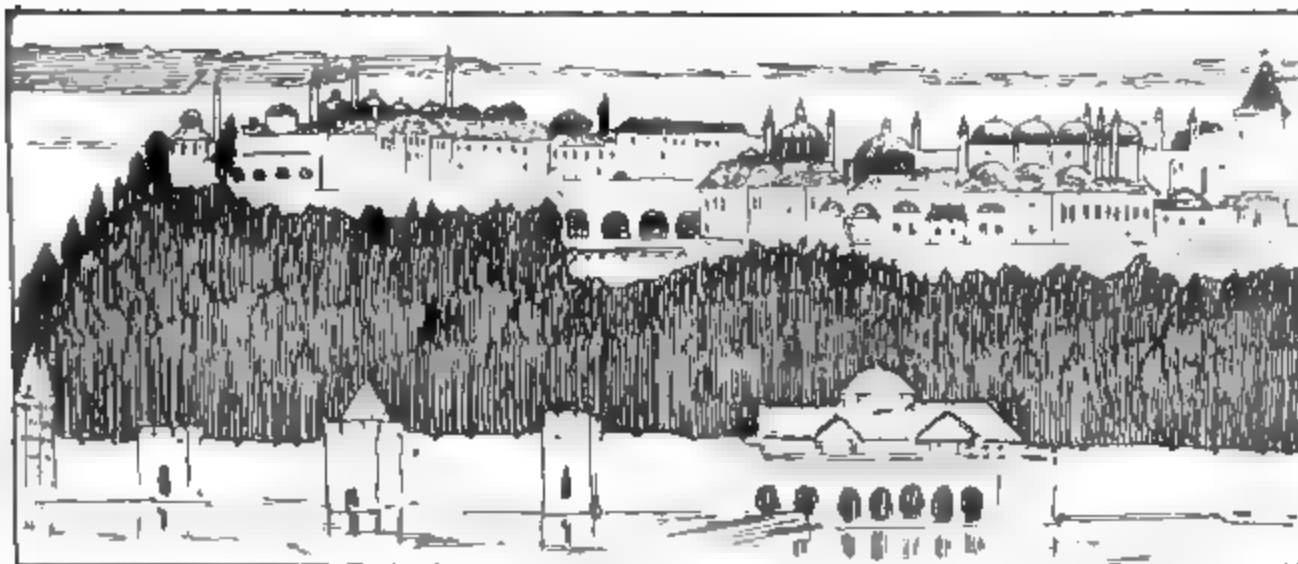
— Padisjan hälsar dig och säger: Så stor är hans vördnad för de svenske och deras konung, att han hellre önskat se dig som sin gäst än som fånge. Din skrift vill han begrunda. Påtag nu den klädsel, som tillkommer dig, och gack i fred till ditt hus!

Celsing knäböjde och öppnade byltet och där återfann han sina svenska kläder. Han lyfte rocken upp mot facklan för att se att det verkligen var den riktiga. När han igenkände sabelhugget på ärmen och moderns sömnad på det gula fodret, afdrog han i slafvarnas åsyn den turkiska sammetsklädseln och påknäppte åter sin nötta hedersdräkt.

Med hatten framför sig steg han ut i månljuset, men när han vid Höghetens Port kom till de sofvande tiggarna under trädet, fattade han den närmaste gubben om skuldrorna och kysste honom.

— Du känner mig inte, — sade han. -- Men om du rätt gjorde det, skulle du följa mig till mitt folk, och det skulle lära dig vägen till upphøjelse. Ofta såg jag min konung sofva liksom du med en sten under sitt hufvud.

DUMMA SVENSKAN.

Det var en gång en vintermorgon, då dimmorna lågo på Marmarasjön som snöiga klippöar, men alla det gula Stambuls minaret glödde redan ända ned till understa balkongen. En evnuk, som tillhörde sultanens moder, hade begifvit sig till sin förste herres graf för att bedja. Under hemvägen köpte han på torget en hvit slafvinna, som med sin höga växt ådragit sig hans uppmärksamhet. Han följde bakom henne på några stegs afstånd och visade allt emellanåt vägen med sin silfverbeslagna bambustaf, men lika ofta skakade han på hufvudet och tänkte: — Hvad man den här gången kommer att säga, det skulle inte ens en profet kunna förutspå. Hon har ju fötter som en järnbärare.

Han ledsagade henne förbi den yttre seraljårdens högdraget likgiltiga vakter och vek af nedåt vattnet. Där klappade han på en liten oansenlig och af vildvin nästan undandold trädgårdsport.

— Mitt barn, — sade han till slafvinnan, medan de väntade. — Gubben som nu kommer med sina nycklar, heter Afdankade Messias, och du må så gärna först som sist lära dig, att det är en farlig och sällsam man. I sin ungdom hette han Sabathaï och lefde då som jude i Smyrna, påstås det. Så begynte han predika, att

han var den andra Messias, men storherrn befälde sina bågskyttar att pröfva hans osårbarhet, och då afsvor han sin helighet och blef i stället portvakt i Seraljen.

Låset gnisslade och porten öppnades långsamt och försiktigt af en gubbe, hvilken hade en trasig brun schal knuten om lifvet som bälte.

Evnuken lade nedlåtande sin svarta hand på hans axel.

—(Jag skall gifva dig ett mynt af blankt silfver, du gamling, om du, innan vi gå vidare, spår denna nya tjänarinna. Aldrig har jag mer tvehågse fört en nykommen öfver din tröskel). . Se här, kvinna, tag min staf och drag med den ett streck på sandgången och låt mannen tyda det och förutsäga din framtid!

Så snart slafvinnan hade efterkommit denna befallning, böjde sig Afdankade Messias öfver sanden och mumlade:

— Det är ett rakt streck... Det går tvärs öfver vägen till rabatten, där markens giftiga kryp smyga kring under rosenståndet... Det är alldeles rakt, säger jag... inte en bukt, inte en hake... Behåll ditt mynt, herre, ett så rakt streck har ingenting att förtälja. Den kvinnan kan jag inte spå.

— Så må du också få den lön du länge förtjänat, gamle bedragare! — svarade evnuken samt ryckte till sig sin staf och lät den falla öfver ryggen på Afdankade Messias. — Minns du när du predikade och lärde, att du var en Guds profet, som en gång skulle komma ridandes på ett vilddjur, med tyglar af sjuhöfdade ormar!

Afdankade Messias stod en stund på sin ena fot som en trana och kliade sig med den andra i knävecket. Därefter tog han ett par steg tillbaka, och hans lilla rynkiga ansikte förvred sig, medan han höjde sina händer och hväste:

— Hugg och slag får jag för din skull, obekanta kvinna. Vare du förbannad, och må ormar och skorpioner vålla din död! Nu har jag spått dig!

När han hade sagt detta, låste han åter försiktigt porten bakom dem och linkade bort öfver kiselstenarna vid vattnet.

Evnuken hade emellertid redan fattat slafvinnan om armen och ledde henne uppför en brant stentrappa mellan fästningshöga murar. De kommo upp i en lustgård, där gångarna voro beströdda med krossade musselskal, hvilka sakta knastrade under deras steg, och han tecknade åt henne att gå vördnadsfullt långsamt och tyst. Mellan cypresserna hängde på snören förgyllda burar med sångfåglar, små springbrunnar plaskade och stänkte i skålar af parosmarmor, och genom en lång hvalfgång af susande myrten och buxbom förde han henne ut på en udde mot hafvet.

I en rundel af plataner stod en hvit kiosk med veckigt svängda tak och halfmånar och stjärnor på spirorna, och på mattan utanför dörren jollrade ett par ammor lågmäldt och smeksamt med några barn, hvilka de lärde att gå. Midt i dörren satt på dynor en hvithårig kvinna i fotsid sobelpäls och knöt en hvit bandrosett kring skaftet

på en barnskallra af purt guld. Det var Biet i rosenknoppen, sultanens moder, den undersköna grekinnan från Retimo, som i sin ungdoms blomning, då hennes läppar ännu liknades vid vårens dagg, hade gjort Mohammed IV vansinnig af undergifven kärlek.

Hur väl mindes icke den åldriga sultanen de förfärliga timmar, då janitsjarernas facklor lyste öfver gårdarna och hennes afsatta gemål drog sig undan till palatsets innersta kamrar för att under bön och dödsbetraktelser bereda sig till fängelset och grafven. Ännu kunde hon se sig själf i de långa år, då hon i Eski-Seraj, de åldrade haremskvinnornas dystra hem, sömnlös gick fram och åter öfver mattorna och vred sina händer, under det att en medtäflarinnas son, upptagen af teologiska samtal med softas och stjärntydare, utandades sin kyla öfver de forna sultanernas borg. Allra bäst ihågkom hon dock den morgon, då en son af hennes eget blod ändtligen hyllades vid janitsjarernas skri och då hon på nytt från sin bärstol såg Lycksalighetens Port springa upp på vid gafvel och fattade allmaktens spira med lika trygg och stadig hand som hon nu höll sina barnbarns gulds kallra. Hennes ansikte var gulaktigt och hvasst, men en oändlig ljufhet darrade öfver det sorgmodiga småleendet.

Evnuken kastade sig framstupa ned på mattan men reste sig åter på hennes vink och begynte tala.

— En gång hittade på Haivanserai ett barn en stor diamant af skönaste vatten. Ingen, höga sultana, ingen visste hur den kommit dit, men en lärd alim berättade, att just på det rummet hade fordom under ett triumftåg kejsar Justiniani krona blifvit borttappad. Du har väl också förnummit, höga sultana, att en fattig man en gång hittade en härlig diamant på en sophög invid Egrikapu-porten. Så litet anade han stenens värde, att han bytte bort den mot tre silfverskedar, men nu sammanhåller den stenen panaschen på din sons turban. Kostbarheter af alla slag ligga sedan gammalt gömda i denna stads grushögar och kanske i marken här under oss, men när skattsökaren kommer med sin spade, letar han på orätt ställe och hittar bara benknotor och möjligt murbruk. På det sättet går det

också ofta mig, din tjänare, när jag skall köpa slafvinnor. I ett helt år har jag ängsligt burit på din befallning att skaffa en gulhårig och storväxt slafvinna. Det friskaste källvatten har smakat mig kvalmigt, och den mjukaste sofmatta har tyckts mig hårdare än en af trappstenarna i Sjutornen, ty tanken på din åstundan har icke unnat mig någon fred. Först i dag — just när jag för en kort stund glömde min oro och gick att bedja på din gemåls graf — lät mig den nådige guden helt oförmodadt få syn på en sådan slafvinna som du önskade.

Han aflyfte den simpla schal, som slafvinnan bar öfver sitt hufvud, och där stod en kvinna med ljust tillstruket hår och klara öppna drag.

Sultanen lade skallran i sitt knä och svarade småleende:

— Min son drömde en natt i ramadan att han såg mig omfamna och kyssa en storväxt och gulhårig slafvinna. Som ingen sådan fanns i hela Seraljen, gjorde drömmen mig nyfiken. Jag vet dock icke rätt hvilket ämbete vi skola kunna gifva åt denna nykomna tjänarinna. Hon är för lång och ovig att bli danserska eller att betjäna min son. Han älskar framför allt små fötter och små händer...

— Visserligen, — svarade evnuken, då han märkte hur föga hans köp behagade sultanen, — men ännu har jag icke på långt när berättat dig det märkvärdigaste hos denna kvinna. Jag skulle sannernligen knappast själf våga tro mitt eget tal, så framt icke slafhandlaren bedyrat sanningen vid sin egen salighet. Jag känner honom och vet, att han är en obeskrifligt from och rättskaffens köpman, som aldrig bedragit oss hvarken i fråga om slafvinnornas ålder eller födelseort. Denna kvinna kan dessutom redan många ord på vårt språk och har själf intygat att slafhandlaren talar sanning. Hör mig därför, höga sultana, och döm om jag någonsin haft en sällsammare ädelsten att lämna dig! Med hvilken hänryckning brukar du inte tala om ditt lejon i Bender, de svenskes store konung. Nåväl, denna fattiga kvinna är en dotter af hans folk och född i hans aflägsna rike, där det hvarken finns gräs eller blommor utan ligger djup snö midt i sommaren.

Den nyss så likgiltiga sultanen kastade skallran åt sidan och reste sig, full af häpen undran. Hon glömde sin egen värdighet och gick noga besiktigande rundt omkring slafvinnan. Hon tog hennes händer och lyfte dem och synade dem och lät dem åter sjunka. Hon öppnade hennes läppar och undersökte tänderna. Hon kände på hennes hår och skinn, men fortfor under hela denna långa granskning att beständigt småle.

— Allt hos denna kvinna, — sade hon, — är så stort... munnen och till och med hakan äro stora... Flicka, visa mig ditt ben!

Slafvinnan gjorde en otympligt tafatt åtbörd af plötslig afsky och vände sig bort samt mumlade på sitt eget tungomål:

— Asch, sickna tokerier!

— Hon är ganska enfaldig, — betygade evnuken medlande. — Det märkte jag genast, och köpmannen, som icke heller i det stycket ville leda sin kund vilse, tillstod, att han ännu icke kommit sig för att gifva henne något namn utan rätt och slätt brukade kalla henne Dumma Svenskan.

— Så får hon väl behålla det namnet till dess hon förtjänar ett bättre... Mitt barn, visa mig nu ditt ben!

Dumma Svenskan blef allt mer förtretad och skamsen och höll med båda händerna om sin långa, bruna skjorta.

— Jesses, jag kan väl få stå i fred, vet jag.

— Hvad säger hon?

— Det vet jag inte, höga sultana. Men... Måhända kan hon duga att bära linnetvätten.

— Nej, hon skall bli väkterska öfver mina papegojor, ty deras burar orkar ingen af mina andra tjänarinnor att lyfta. Kvällstjärnans Ljus, som nu har hand om fåglarna, är en alltför späd och sirlig flicka och kan ha ett stort öde att emotse. Låt henne emellertid att börja med sorgfälligt undervisa den nykomna i ämbetet.

Sultanen, som mättat sin nyfikenhet och ledsnat på samtalet, gick tillbaka till dörren och ropade åt ammorna att leda fram barnen.

Så gingo nu dagarna, och Kvällstjärnans Ljus lärde den nya

slafvinnan att vårda och mata papegojorna. I timmen före solnedgången sutto de båda ofta hviskande samman i lustgården mellan de utlyftade papegojburarna, och Kvällstjärnans Ljus, som var en trettonårig liten tscherkessiska och den yngsta i sultanans tjänst, fick Dumma Svenskan af hjärtat kär. En gång befallde då sultanen, att de skulle bära den äldsta och förnämsta papegojan i sin silfverbur ända ned till stranden, så att den sjuka och tynande älsklingsfågeln finge inandas den friska och salta fläkten från hafvet. När de hade satt sig på bänken bredvid buren, lindade Kvällstjärnans Ljus sina armar om väninnans breda skuldror och begynte utfråga henne om allt möjligt i världen.

— Berätta du om dig, så berättar jag om mig?

— Litet har jag att berätta. Som barnflicka följde jag major Enebergs fru från en stad, som hette Nyköping till en stad, som hette Riga. Där blef jag gift med en gudfruktig och braf soldat, som hette Andersson, men när så belägring och pest kommo öfver oss och Andersson skulle hjälpa några af oss kvinnor att fly, då blef jag fasttagen af ryssen och bunden och lagd på kärren och såld till den turkiske slafhandlaren.

— Säg mig en sak! Kan du den härliga sagan om dansens ande? Inte. Finns det väl något mer lycksaligt på jorden än att dansa?

Kvällstjärnans Ljus reste sig sakta dansande, och med halfslutna ögon vände hon sig rundt så att den tillbakakastade slöjan liknade blåhvita ringlar af persisk rökelse.

— Afdankade Messias har spått mig, att jag en gång skall få två hundra schalar och en kiosk, tapetserad med röd damast. Jag tror säkert, att hans ord bli besannade, om jag bara väl får dansa inför padisjan. Vet du, jag kan inte sofva om nätterna utan ligger bara och tänker på allt detta. Kanske, tänker jag hvar afton, kanske får jag redan i morgon dansa för padisjan. Ännu har han knappast sett mig... Hvarpå brukar du själf tänka? Jag menar, hvad längtar du efter, hvad hoppas du på? Just på ingenting, säger du? Kan det väl då vara något nöjsamt för dig att blott och bart gå och sköta

ditt besvärliga och enformiga ämbete hos papegojorna! Det nöjet har jag ännu aldrig förr hört någon rosa. Jag tycker det är ett straff att behöfva sitta och mata de dumma kräken. Du är en besynnerlig syster, och ingen blir rätt klok på dig.

Dumma Svenskan satt trumpen och sträf. Hon lekte med den nittioåriga papegojan i buren och försökte lära henne några ord på hemlandets språk för att få höra en lefvande varelse uttala dem.

— Lär dig nu vackert att säga Andersson! — uppmanade hon.

Men den högfärdiga och grättna fågeln gurglade och skrek och ville icke.

Då stirrade hon på de venezianska handelsskeppen, som med förgyllda lyktor på sina förstammar och omgifna af fiskmåsar och grönsakslastade kaiker torkade sina slappt hängande segel i solen. Vimplarna voro så långa, att de räckte ända ned till vattnet, och roddargossarna kifvades om att fånga deras snibbar, som lyftes af solnedgångens bris.

För första gången begrundade hon sin egen saga. Hon tyckte att den var befängd och tokig som hade sultanens puckelryggige sagoförtäljare berättat den på narri och medan han talade omskakat i sin mössa armringar och torra rofskal, papegojfjädrar och ullgarnsändar. När hon såg sin egen skugga, sträckt af kvällsolen öfver stebänkens gnistrande mosaiker, måste hon le, som hade hon i en sultans grafhus stött knät mot svenska fällbänkar och dragkistor och hittat ett par undankastade småländska getskinns pjäxor i den heliga bönenischen. Men att med händerna i knät försjunka i betraktelser var icke hennes sak, och hon väcktes snart af steg på gångarna.

Där kom ögonläkaren med undergörande kollyriumsalva i en agatask, men själf var han blind, så att han måste ledas vid båda händerna. Där fladdrade bakom hyacinterna blomstermästarens ljusblå kaftan, och i bärstolar med väl sammandragna florsförhängen lyssnade afundade kadiner en stund till hafvets vågplask. Som ett fjäll reste sig med nästan dystert hot hela detta åt den jordiska lycksaligheten

helgade kloster, till hvars öfversta höjder endast lyckans djärfvaste bergbestigare vågade klättra upp för att rycka till sig frukterna eller tumla tillbaka som blodiga lik. Lummiga plataner och ekar skuggade ängsmattorna utefter stranden. Ofvan den första muren sträckte sig bakom myrtenhäckar och lagerbuskar harems byggnadslängor, inbäddade i vildvin och rosor och med trägaller för de små fönstren, men allra öfverst, där allsvåldiga väsen sågo ned på sitt rike och blandade sin iskylda sorbet i skålar af urslipade turkoser, där brusade pinjer och cypresser med en fjällskogs svartaktiga grönska, och marmorkioskerna lyste fram som snö.

— Solen sjunker, — sade Kvällstjärnans Ljus. — Låt oss gå ut på gräsvallen och leka. Älskade syster, hvarpå grubblar du?

— Det är nu snart ett helt år, under hvilket jag inte hört ett enda Guds ord... Men luften börjar bli isande, det är tid att bära in den sjuka fågeln, så att inte stackar'n tar skada.

— Hvad bryr oss det elaka djuret. Ingen ser oss. Kom, älskade syster! Här har du min hand.

Dumma Svenskan lyfte surmulen den tunga buren i stället att svara. Steg för steg bar hon den ensam uppför de oändliga trapporna mot höjden, och medan böneroparnas sång från Hagia Sophia manade de rättrogna att knäböja, mumlade hon för sig själf på sitt eget mål:

— Man skall väl betänka sina skyldigheter, vet jag, om det också inte alltid står någon bak buskarna och gluttar.

Efter den kvällen vardt hon än mer butter och tvär, och de andra slafvinnorna sågo skrattande efter henne, när hon letade sig fram genom harems oräkneliga gångar och långa verandor, på hvilka vaktande evnuker tanklöst stodo och betraktade den bityniska Olympens aflägsna toppar. Icke heller den lilla Kvällstjärnans Ljus slog längre armarna om henne med samma barnsliga innerlighet, utan dansade och hoppade i hennes fjät eller ropade ur vrår och gömslen:

— Akta, akta den sjuka fågeln!

Dumma Svenskan sörjde icke öfver sitt öde. Hon längtade icke och hoppades icke. Hon begärde icke mer af morgondagen än den

förflutna hade skänkt, men hon gick i en ständigt växande förargelse mot allt det främmande och fåfängliga omkring henne. Papegojorna voro snart de enda som med sitt pladder kunde locka henne att svara, och isynnerhet vårdade hon med stor ömhet den elakaste och äldsta fågeln, som sett nio sultaner. Detta gjorde hon icke därför, att han var den äldsta och förnämsta utan därför att han var den skröpligaste. Aldrig kunde alabasterskålarna och skedarna, ur hvilka han matades vara nog putsade, och ibland satt hon hos sina fåglar hela natten. Till sist märkte dock slafvinnorna, att det också fanns andra än papegojorna som hon fann på att betjäna. En natt fram på sommaren hade evnuken nämligen glömt att fylla vatten på den drickskruka, som alltid stod bredvid hennes sofatta, och när hon en stund hade slumrat helt roligt, vaknade hon och begynte törsta. Då kom hon att besinna hur det icke hade fallit en enda regndroppe under flera veckor och att tulpanerna utanför kiosken måste vara lika törstiga som hon. Ju mer brännande och torr hon blef i strupen, dess klarare inbillade hon sig att hon själf kände blommornas kval. Slutligen steg hon upp och tog efter hand alla de andra sofvande slafvinnornas väl fyllda drickskrukor och gick ut och vattnade tulpansängen midt i nattens mörker. Där blef hon fasttagen af evnukerna, som i början menade, att hon smugit sig ut för att stjäla. Om allt detta talades länge i harem, men sultanan förblef henne nådig. Hon anförtrodde henne stundom till och med att förvara den handbörs, hvilken hon annars ständigt själf bar under sina kläder.

Sent och bittida sågo väktarna Dumma Svenskan med papegojornas matskålar, och på alla frågor svarade hon lika sträft. Men igenkände hon från muren Afdankade Messias, som i vågskvalpet utanför den solhvita kiselstranden stod på ett ben som en trana, flög en frosskakning genom hennes kropp.

Då hände det att öfverhofmästarinnan en dag befallde henne att bära papegojburarna till Perikiosken ytterst vid hafvet och att, klädd i sin tarfligaste arbetsdräkt af brunt kameltyg, själf möta där vid solnedgången.

Hon svarade som vanligt med att mumla några vresiga och obegripliga ord. Därmed fortsatte hon under det att hon hämtade burarna. När sedan i skymningen tulpansängarna upplystes af otaliga små glaslampor, så att hela lustgården tycktes stå i ett sken från lågor ur jorden, påtog hon den usla skjorta, som hon icke hade burit sedan den morgon då hon stod på slaftorget.

När hon steg in i Perikioskens försal, voro alla sultanens danserskor redan församlade med små kronor af papegojfjädrar på nacken och papegojfjädrar strödda öfver sina skjortor af silfverflor. Midt i kretsen stod den fetlagda öfverhofmästarinnan med guldskalmdade fyrkantiga glasögon. I handen höll hon en stor pergamentrulle, ty hon besatt mycken lärdom och var hemma i skrifkunskap och författade skönare verser och sagor än någon man i hela sultanens stad.

— Se här, mitt barn, — sade hon och fäste en liten fjäderkrona på Dumma Svenskans sammansnoddade nackfläta. — Vi skola nu förnöja vår höga sultana, padisjans moder, med en gammal lustig årsfest, som heter Papegojornas bekransning. Alla dessa slafvinnor äro skickliga i dansens konst. Du ensamt känner den icke. Just därför skall du stå midt i ringen och försöka härma de andra med dina långa armar och stora fötter... Det är det som skall bli det toklustiga.

— Jaha, — eftersade Kvällstjärnans Ljus och härmade öfverhofmästarinnan bakom hennes rygg, — det är just det, som skall bli det toklustiga.

— Nej, si det kommer då aldrig på fråga! — svarade Dumma Svenskan. — Men man kan allt dansa hos oss också, fast då taga vi hvarann i hand så här... och så dansa vi på så här... och så stampa vi takten så mycket vi orka så här... och så sjunga vi så här: Si gossarna komma och...

Hon hade fattat några af danserskorna vid handen och drog dem med sig, men öfverhofmästarinnan blef så förskräckt att de fyrkantiga glasögonen halkade långt ut på näsan. Hon ryckte ur fickan sin lilla korta staf, som helt och hållet var beklädd med silfverfjäll

och hade ett sigill inristadt i knappen, och med den knackade hon ifrigt i dörrposten.

— I rummet på andra sidan om detta förhänge kan hvilken stund som helst sultanen taga plats, med sina förnämsta väninnor och evnuker. Öfverhistorieskrifvaren sitter redan där inne på sin plats för att anteckna allt och beskrifva festen i Bröllopens Bok. Åro ni tokiga, som ställa till ett sådant oväsen! Ett sådant klampande kan möjligen passa mulåsnor, som råkat att springa ikull en bikupa, men icke är det dans, ty dansen är framför allt skön.

Danserskorna skrattade med munnen full af insockrade kastanjer och krikon. De kvidde och jämrade och måste sätta sig ned på divanerna, och evnukerna gömde sina hvita tandrader bakom dörrförhänget.

Då visste Dumma Svenskan icke längre hvad hon gjorde. Aldrig förtrytelse, som hon gått och burit på i veckor och månader, rann plötsligt samman i en enda flamma af vrede, och ordens flöde strömmade på hemlandets kärfva tungomål ohejdadt från hennes tunga.

— Jästingen i mej om jag frågar efter er och alla era svarta fulingar... Inte mer än så frågar jag efter er... Ni där, som bara lefva i svalg och flättja och synd! Aldrig sagga ni om annat än om de tolf lyckliga, som få betjäna padisjan... herre je, de lyckliga, ja!... och om de sju kadinerna, som få två hundra schalar hvar... Är det rättskaffens och anständigt att ha en hustru på hvar kammare hela huset rundt! Asch, asch, asch! Jag är en hederlig kvinna, och en hederlig kvinna, ni där, det har ni aldrig förr sett i detta Satans hemvist... Jo, nu anacka mej, fick ni för Dumma Svenskan, ni!

— Mycket bra! — sade öfverhofmästarinnan, som utan att förstå ett ord noga hade iakttagit hennes minsta åtbörder. — Riktigt bra! Just så där skall du gå på, när du kommer in och dansen begynner... Bara läsa upp versen litet mer lågmäldt. Litet lenare stämma... Och kanske inte fullt så många knyckar med nacken... Man kan visa sig en smula behagfull också i det toklustiga... Tag nu i dina händer den här korgen. I den står, som du kan se, ett friskt rosen-

stånd. Jag har själf låtit Afdankade Messias gräfva det ur jorden med sina fingrar och plantera det i korgen, ty ingen är i sådant mer behändig än han. Så snart dansen blir slut, skall du stiga fram och med knäfall hyllande nedsätta korgen på det pärlemorbord, hvilket står framför den förnämsta papegojan.

Stel som en af cypresserna utanför kioskens tröskel mottog Dumma Svenskan korgen, men det svartnade omkring henne och hon kramade den med mossas virade grepen. Till spott och löje hade hon blifvit ifrån den stund hon första gången fördes inför sultanen, men hon hade därpå föga aktat och icke förr än nu i den stjärnklara aftonen, då hon kallats till kiosken för att genom sin blotta åsyn förlusta de andra, kände hon djupet af hela sin hjälplöshet och ensamhet.

Pipor och trummor började ljuda på andra sidan förhänget, och efter någon väntan knackade öfverhofmästarinnan åter med sin staf på dörrposten. Då drogs förhänget åt sidan och danserskorna tågade in i kioskens kupolsal, där de blomsterkransade papegojburarna stodo under ett tempel af stjärnformiga lampor. Sedan skaran ödmjukt hälsat sultanen, som låg på en bädd af dynor, utvecklade öfverhofmästarinnan pergamentet och uppläste med mycken sirlighet sitt tal.

— Ädla papegojor, I som undfått blommans skönhet och människans stämma! Detta är sagan om dansens ande. För icke länge sedan lefde en tiggardervisch, som hette Turk. Han sof på bara marken och gick naken midt på gatan utan annan klädsel än en stor turban. En dag när han drack ur källan under en ek såg han en gosse, som lekte och dansade med en papegoja och sökte kränga fast en ring af juveler och rubiner om fågelns ena klo. — Är du sultanens son, sade Turk, så borde du icke tänka på dans och fåfänglighet. Lär dig att för mer än den döda juvelen är vattendroppen, ty han kan läska din tunga, och för mer än rubinen är blodsdroppen, ty han bär kring lifselden till dina lemmar. — Gossen svarade: — Otacksamme och trötte man! Annorlunda lär mig min fader, ty han säger, att juvelen och rubinen och allt skönt på jorden är lika lefvande

som blodet i vårt hjärta och hänger som dagg i det stora träd, hvilket öfverskuggar hela världen och heter Guds kärlek. När jag ser upp i det trädet, kan jag hvarken sitta eller ligga, utan dansens ande kommer öfver mig, så att jag måste resa mig från marken. — När gossen hade sagt detta, begynte han åter dansa så ljufligt och sakta, att tiggardervischen icke kunde taga sitt öga från honom utan kände att också han själf måste dansa. Först ville han dock läska sig med ännu en hand vatten, men när han böjde sig mot den speglade källan, blygdes han öfver sin egen fulhet och sitt okammade skägg och vardt sittande liksom förlamad. Då flög papegojan barmhärtigt fram till honom och satte sig med den tindrande ringen om foten och med vidt utbredda vingar på hans turban likt en underbart fager panasch. Tiggardervischen betraktade åter sin bild i källan. Bäfvande steg han upp och dansade med gossen och uttalade det löftet, att hans klosterbröder efter den dagen skulle tacka och prisa Gud med lek och dans. Ädla papegojor, till åminnelse af den dansen bekransa vi och hylla er i natt.

Så snart öfverhofmästarinnan slutat detta tal, begynte slafvinnorna att sakta vaggande vända sig rundt och dansa. De rörde sig så tyst, att deras steg på mattan icke kunde förnimmas. Deras florsdräkter stodo omkring dem i vida ringar utan att framkalla ens det svagaste sus, och musiken ljöd dämpad och aflägsen liksom sång från ett roddarskepp fjärran på hafvet.

Med ögonen slutna höjde Kvällstjärnans Ljus armarna öfver nacken, lycksalig att i dansen få förevisa och själf förnimma sin blida skönhet. Hennes fot var icke större än en hand, och håret hängde till knävecket. Hon visste ingenting annat om jorden än att den var ljuf och att padisjan kanske en dag skulle skänka henne en kiosk med röda damasttapeter och springbrunnar af luktvatten.

Midt i den sakta snurrande kretsen af mänskliga fjärilar hade Dumma Svenskan stannat som det blifvit henne befalldt, och lampornas nedhängande strutsägg och tofsar snuddade vid hennes hår. Hon visste icke, hur hög och vacker hon stod där i sin fattiga

arbetsdräkt. Hon tänkte icke ens därpå. Hon kände ingen glad tacksamhet mot Gud öfver att hennes drag voro klara och öppna och hennes hår lika mjukt som det silke, af hvilket kvinnorna i Brussa knutit sultanans penningpåse. Det föll henne icke in, att jorden var ljuf, att själfva sinnlighetens jubel kunde vara oskuldens. Hon hade icke undfått dansens ande i födseln. Hon kunde icke omedvetet och dansande höja armarna liksom en hänryckt prästinna. Hon kunde knappast lofsjunga med läpparna och än mindre med lemmarna. Gud hade icke benådat henne med ett sådant klenodium i faddergåfva. Hon förstod att alla dessa Tjerkessiens och Lesbos döttrar voro födda i kojan som hon och enfaldiga som hon, men att de dock besutto en kunskap, som icke var hennes, kunskapen om dansens hemligheter. Envist såg hon ned på mattan, men hon kände att öfverhofmästarinnan hela tiden otåligt och missnöjdt betraktade henne öfver sina fyrkantiga glasögon.

En lång stund pröfvade hon att låtsas ingenting märka. Så spratt hon till och kom ihåg befallningen att härma, att vara narren i leken. Gungande en smula med höfterna tog hon ett par steg.

Genast hörde hon rundt omkring sig i salen ett prasslande och tisslande som när en vindpust från dörren kastar torra vinterlöf öfver ett stengolf.

När hon såg upp, märkte hon att det var åskådarna som hviskande och med handen för munnen dämpadt skrattade åt hennes oskicklighet. Hon hade lyckats och gjort öfverhofmästarinnan till lags, men skammen och förtrytelsen slog henne åter med stelhet. Lamposet och blomsterlukten steg henne åt hufvudet. När dansen ändtligen stannade af och hon bar korgen till den förnämsta papegojan, som skröplig och hopkrupen satt och blinkade på sin pinne, såg hon knappast längre mattan framför sig. Hennes händer begynte fubbla, och just när hon knäfallande räckte sitt offer, halkade korgen på det glatta pärlemorbordet och rosenståndet föll i golfvet.

Då kröp en hel svärm af skorpioner öfver korgens kant, och ur myllan på botten reste sig en orm med platt och bredt hufvud.

En stund vaggade ormen slängigt af och an som hade äfven han blifvit besatt af dansens ande. Sedan drog han sig tillhopa med en snabb, våglik rörelse och lyfte mot papegojan sitt uppspärrade och hväsande gap. Den skrämde fågeln slog bullrande och flaxande mot burens silfvernät för att komma till sin väkterska och få skydd. Genom hela den graflikt tysta kiosken, där skrattarna bleknat af och där tappade fjäderkronor lågo strödda öfver mattorna, utstötte han skriande det ensamma ord, som hon varit enträgnast att lära honom:

— Andersson! Andersson! Andersson!

— Där sade du något! — mumlade Dumma Svenskan. Hon hade stigit upp från golfvet, och i en dröm såg hon det ögonblick i den kalla skymningen, då Afdankade Messias gömde ormen och skorpionerna under rosenståndets rötter i korgen. Men hon mindes icke längre att förskräckta åskådare stodo rundt omkring henne, uppkrupna på dynor och divaner utefter salens väggar.

Försiktigt fattade hon om korgen och bar den till det öppna fönstret. Ormen vände sitt hufvud mot henne och slickade luften med tungan. Högre och högre lyfte hon korgen för att få kraft. Sedan kastade hon den bland lagerbuskarna. Men när hon drog handen tillbaka, hade ormen knutit sig om hennes arm. Han högg henne vid handlofven, så att blod droppade, och han släppte först sitt bett, när hon tryckte honom mot golfvet och trampade sönder hans hufvud med sin stora fot. Hon tog ett par tre steg åt sidan och blef stående med ryggen mot väggen.

Nu först började det åter hviska och tala omkring henne, men den stolta, hvithåriga sultanan, som sett janitsjarer stycka vezirers lik utanför Seraljporten och som mången natt hört »de stummes» smygande steg på trädgårdsgångarnas musselskal, hon steg fram och undersökte länge och mångkunnigt den blödande armen.

— Mitt dyra barn, — sade hon stilla och omfamnade och kysste den döende svenska slafvinnan. — Du har med ditt lif räddat min älsklingsfågel... Men du har också gifvit oss alla en djup gåta att begrunda. Hur ha väl dina plikter och dina tråkiga dagliga värf

med sitt ständiga enahanda kunnat bli dig så kara, att allt det, som vi sträcka oss efter, tyckts dig tomt narri och lekverk? Man har pekat finger åt dig, därför att du inte förstått dansens hemligheter... Ack, mitt barn! De äro lättare att lära an din gåta att tyda! Prisa ville jag våra fäders gud om han någon gång läte sådana mödrar fostra våra söner!

När sedan lamporna släcktes och natten brusade, satt den lilla Kvällstjärnans Ljus vaken på sin sofmatta — Fanns det då verkligen något i världen som var ännu för mer än schalar och smycken? Hvarför hade ingen förr sagt det?

— Du skulle icke sakna den döda slafvinnan så bittert, — hviskade några af väninnorna, — om du icke hållit af henne och dock vållat henne sorg. För sådant finns ingen bot.

— Du skulle icke sörja henne så, — hviskade de nästa natt,

— om du förut hade älskat en man. Nu blef hela ditt hjärta hennes... Ni äro så brinnande, ni tjerkesiskor...

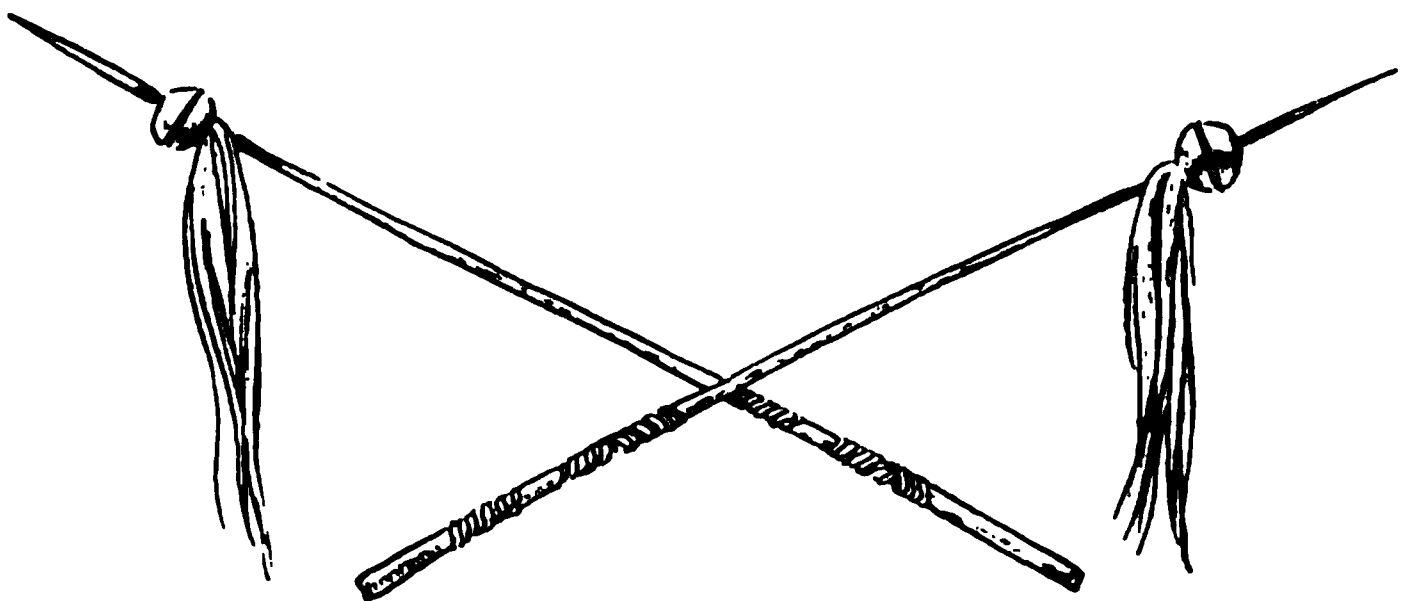
Men sultanen sade:

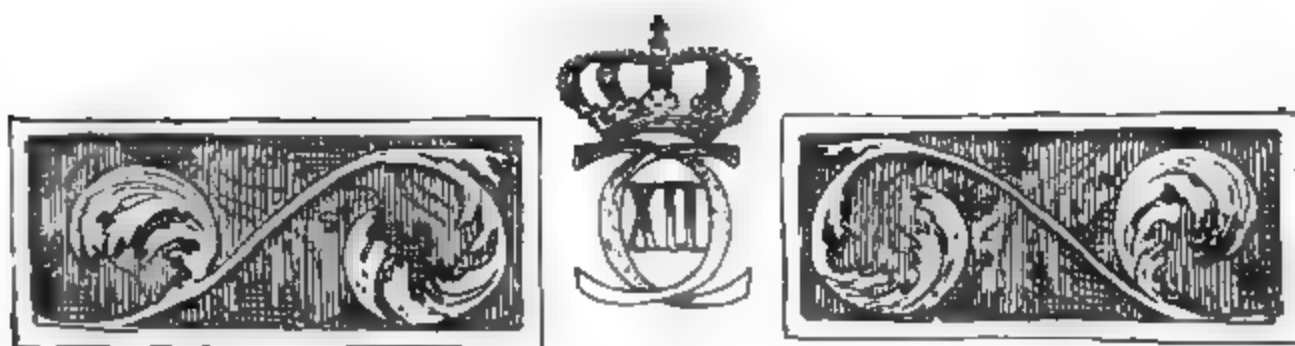
— Du har mörka ringar under ögonen, och jag råder dig att börja färga dina läppar, ty får padisjan se dig sådan du nu ser ut, lär du länge få vänta på din kiosk med röda damasttapeter.

Kvällstjärnans Ljus dog, och i backslutningen ofvanför de dansande dervischernas kloster vid Skutari blef hon begrafven under samma akasia som den svenska kvinnan. Dervischerna planterade hyacinter omkring trädet och vårdade det länge och de kallade stället Dé två systrarnas graf.

— Där ligga två prinsessor, — berättade de, — som lefde för mycket, mycket länge sedan. Den äldre menade, att Gud bodde i fromma gärningar och den yngre att han bodde i dansen, men därför blefvo de kallade systrar att de båda täflade om att tjäna honom.

När de små handtrummorna och träflöjterna i stilla aftnar spelade i klostret, lät det som hade en skara barn förlustat sig med sina leksaksgigor från basaren, men ur den öppna porten utågade stundom de fromma dervischerna i sina hvita kläder, barfota eller i strumporna, och rörde sig så ljudlöst sakta, att de kunde höra akasians sus medan de dansade.

BENDER.

Den glesnande skara, som följde konungen öfver steppen till sultanens rike hade vid Bender slagit läger i en ljuflig floddal. Mången officer bodde fortfarande på sin kärra som en bekymmerslös zigenare, men till vintern lät konungen uppföra hyddor och jordkulor, och af sultanen erhöll han dagligen i gåfva fullt upp af penningar och lifsförnödenheter. Det gick lustigt till i lägret, där trumpeter och trummor kallade till måltider och gudstjänst. Pasjan och hans janitsjarer täflade om att hylla den besegrade kämpen, som aldrig smakade vin och föraktade att bo i staden och hvars drabanter aldrig fingo äkta en kvinna. När jordarbetarna och deras hustrur sågo de blå ryttarna spränga fram mellan vingårdarna, skyndade de att möta dem, och slantar af guld och silfver regnade i förkläden och korgar. Till sist ledsnade dock sultanen att fylla de storslösande gästernas händer med guld och deras krubbor med hö. Dukater blefvo åter ett sällsynt skådebröd, och till och med den turkiska hedersvakt, som stått uppställd vid lägret, tågade bort.

Först då steg konungen ur tältet, där det öfversvämmande flodvattnet redan nådde honom på halfva stöfvelskaftet.

Han fattade öfverste Grothusen vid armen. -- Vi ha sagt dem att vi inte draga åter till kristenheten så framt vi inte få ett följe af femtio tusen turkar. Därvid skall det förbli. Just efter man nekar

oss penningar, skola vi trolle. Hofhållningen skall inrättas tredubbelt präktigare än tillföre, och utom kungstaffeln och hofmarskalkstaffeln skall här hvar dag dukas ett rikligt bord för främlingar.

Därefter steg han ut och befallde soldaterna att på den höga stranden framför byn Varnitsas halmtäckta hyddor uppbygga ett kungshus och en hel krigarestad med gator och stenlagda gångbanor.

Den nya staden på sultanens mark erhöll namnet Carlopolis. Med hurtigt mod knöto de ärriga krigarna förskinnets om lifvet midt för de gapande turkarna och begynte smida de konstigaste lås eller snickra de prydligaste dörrar och fönsterkarmar. Segervana generaler och öfverstar kommenderade i solhettan öfver timmermän, murmästare, gipsmakare, stenhuggare och glasmästare, och midt ibland dem gick den haltande konungen med så rosiga kinder och molnfri panna, som hade alla Ukrainas olyckor länge sedan slätats ur hans minne.

Likt en rhenborg höjde sig snart kungshuset med sitt branta tak och sin röda altan och med utsikt öfver den strida Djestern. Sammetsadlar med rosenstenar och turkoser på pistolhölster och remtyg upphängdes rundt den tegellagda vinden. Rikt beskurna dörrar med blankgnidna mässingslås öppnades från förstugan till de två salarna och åtta kamrarna, hvilka sirades med franska tapeter och brokadklädda divaner. Mattorna voro så tjocka och mjuka, att icke ens de tyngsta soldatstöflar väckte ringaste buller, och i taket fladdrade om aftnarna rödaktiga lampor liksom för att belysa dansande slafvinnor. Utanför sträckte sig gator mellan officerarnas och kanslisternas små puts-lustiga äfventyrarslott. En skön träbro i regnbågens färger ledde öfver en djup graf till Varnitsa, och rundt hela det trotsiga lägret uppkastades vallar och förskansningar. Hela denna befästade stad uppbyggde alltså de flitiga svenskarna, så snart de blefvo utan penningar. Den ovetande tiggaren, som gick förbi utefter floden, trodde att det vänliga landtfolket valt en af sina herdar till konung och där rest hans hufvudstad midt i ett rike af vingårdar och vallrop och fågelkvitter.

Utanför kungshusets port lågo tama hjortar och rådjur med blicken

mot tröskeln för att följa efter konungen, så ofta han gick ut, och storvingade fjärilar satte sig lugnt till ro på den gula högkvartersfanan, hvilken med de främmande tre kronorna i sin vapensköld stod nedstött i marken framför skiltvakternas trummor och musköter. I mullbärsträdens skugga på de med gräs och blommor öfvervuxna sluttningarna sutto vid vattnet nakna och badande krigare utan tanke på de forna vedermödorna, ty de glömde svedan af sina sår samma dag de läktes och ärrades. Andra profvade skrattande sina musköter på snäppor och harar eller ströfvade kring på fältet mellan bomullsplantor och betande buffelhjordar ända bort mot de långsträckta och kulliga bergen, hvilka omfamnade hela den vackra bygden i sin svartblå krans. Ännu med känningar af sina svåra blessyrer lågo på gräsvallen mellan kojorna Hård och Gierta i skjortärmarna vid en flaska vin och spelade labet med den larmande Axel Sparre. Kasten Feif uppsatte på väggarna under sitt låga tak de kopparstick öfver det nya slottet, hvilka skickades från Stockholm. Utan att någonsin få rätt tvistade han där alla förmiddagar med konungen, som ännu strängare än Tessin, icke ville veta af några statyer eller onödiga prydnader inom byggnadskonsten utan endast ädla linjer och stora ytor. Måns Fransöske, som nu blifvit så turkisk att endast den kostbaraste tobak var god nog, satt vid sin pipa, men han måste hålla den och stoppa den med samma hand, ty vänstra armen var bortskjuten. Lifmedikus Skraggenstjerna stötte pulver i en kittel, och öfver honom hängde i dörren krukor och pisangflaskor. Kapten Konrad Sparre, som med sina kamrater Loos och Gyllenskepp nyss hemkommit från en vallfärd till Nilen och Jerusalem, hade hela sin hydda full med gudabeläten, mumier och uppstoppade krokodiler. Där hade på en vink vuxit upp en dvärgstad med sina samlingar och ämbetsverk, men många palats voro ej högre än att ägaren kunde stå och hvila sig med armbågen på taket. Invånarna vaknade och gingo till sömns vid trumpetstötar, och tidigt hvar morgon, när dimman lyfte, syntes en välvillig man som i styfva galonerade kläder och med skuldrorna höjda och läpparna viktigt hopdragna rodde sig mot strömmen ut på floden.

Det var Hultman som i en hög tennkanna hämtade det klaraste dricksvattnet åt sin konungslige herre.

Just där flyttfåglarnas långa streck om hösten brukade draga bort, stod det dystert gulgrå fästet i Bender med sin fyrkant af spetsiga tornhufvar, och därifrån strömmade dagligen i ständig marknad ett tåg af janitsjarer, tartarer, armenier och zigenare. De knuffades bland zaporogernas jordkolor nere vid floden, där Mazepa hade dött med hufvudet i sina kvinnors knä, och när de väl fingo sina kameler och åsnor bundna vid träden, koxade de nyfiket på stekpannorna i kökshuset och på Brandklipparens isgrå länd i stallets främsta spilta. At alla sidor utbjödo de sina drufklasar, sina får och höns och hejdades ibland af bajonetten när ett främmande sändebud anlände för att uppvakta den svenske konungen midt i hans landsflykt och olycka. Stundom mötte de kuriren med postväskan eller en fattig pommersk bondson utan skor, som frivilligt gått den långa vägen tvärs igenom Europa för att lämna sin konung hundra dukater till respengar.

Tätast vimlade dock tarbuscher och turbaner nedanför kungshuset, på hvars altan trettio musikanter spelade på violiner, lutor och oboer. Så snart de tystnade, uppstämde turkarna nedanför med mässingstallrikar, skallmejsor och trummor. Dessemellan omfamnade janitsjarerna sina svenska vänner eller satte sig belåtna och eftersinnande på marken och stirrade mot kanslihusets öppna fönster, där två besynnerliga, ifrigt skrifvande gestalter lutade sig öfver bordet. Så snart de båda herrarna ville se hvarandra i ansiktet, måste de vända på hela kroppen, ty ingendera hade mer än ett öga. Den ene, som jämt stack fjäderpennan på tvären mellan läpparna, var den luddslitne hofkansleren von Müllern. Den andre däremot, som hade fickan full af konfonium och alltemellanåt lade en konfektsbit på tungan, var öfverste Grothusen. Han satt omsvept i en karmosinfärgad nattrock af siden. Halsduken af franska blonder och den korpsvarta lockperuken gungade och pöste, men på fötterna hade han ett par tunga soldatstöflar, ty konungen hade en natt smugit sig in till honom genom fönstret och stoppat hans sammetstofflor i glödhögen. Ansiktet var gulare än en torkad citron, men det kvicka ögat glindrade och klippte, och så snart han öppnade munnen, begynte Müllern hoppa på stolen och skratta.

Snart skockades dock skyar öfver bergen, och på den frusna Dnjestern åkte soldaterna slängkälke med turkarna, så att turbanerna rullade utefter isen. Fönstren stängdes, och en gråmulen morgon kastade Grothusen ifrån sig gåspennan med sådan fart, att hon i korsdraget från springorna blåstes öfver bordskifvan och blef liggande på golvet

— Müllern! — sade han. — Af brist på hö ha vi nu måst skjuta nitton vackra handhästar. Kan jag inte hastigt få låna ihop ännu tusen pungar, då äro vi bet! I hela Carlopolis finns snart inte så mycket som en hästkosöm, som längre kan kallas vårt — hur än jag schackrar med både kristna och hedningar. Krediten är slut. Bien! Va la banque! Vi gingo inte heller åstad för att samla penningar utan snarare för att afskaffa deras värde.

Han aflyfte peruken och strök öfver sin heta hjässa, men Müllern bara skref och skref och frågade med klagande stämma:

— Och hans majestät?

— För ögonblicket sitter han i matsalen och läser Corneille, men han har en skalk bakom hvardera örat och kniper i sidan på det sättet som han alltid brukar, när han nyss fattat något vågsamt beslut. Han är så glad däråt, att han värmer en annans syndarehjärta, innan man ens riktigt vet hvad det gäller. Det finns en ting, min bror, som alltid har mat mig. Världen är full af beundrare som skråla hans majestäts lof, därför att han kan sofva på snödrifvan och dricka vatten ur träskålar. Och visst är han en sådan man och väcker därmed alla dagar vår häpnad. Jag vill bara säga, att han till på köpet är något ännu mer. Det är inte bara soldatgriller under den hatten. Hör honom disputerar med Feifen om de sköna konsterna eller med mig i filosofi! Och så vid sidan däraf dessa — salvo honore — rena små tölpaktigheter, som när han knappast kan plita

samman ett läsligt bref! Känner du inte i allt detta igen de svenska själsgåfvorna, just när dessa äro som mest lysande? En glittrande väf af praktfullaste guldbrokad... och så här och hvar stora mörka reffvor, genom hvilka man kan sticka händerna! Undra på om de svenske för en sådan man gå i döden som för sig själfva. Begär inte att han helt ångerfullt skall traska hem som den förlorade sonen och förevisa sina tomma böxsäckar. Säg mig hellre, hvar fanen skola vi få pengar?

Nu stack Müllern pennan bakom örat.

— Både Vår Herres och våra förstars gunstlingar bli hårdt ansatta af medmänniskors afundsjuke, och du och din vigilans kalfatras här i lägret med större hetta än du anar. Sanna mina ord! Slå du hurtigt ihop kassaboken och häng nattrocken på spiken och pådrag ditt gamla obristliveré, ty inom ett par dagar ha vi kravall. Redan i förgår, när pasjan från Bender kom ridandes och klöf luften med sabeln och i storherrns namn befallde oss att packa oss åstad hemåt, begrep jag, att hans majestät skulle fatta ett förfärligt beslut. Och har du märkt, att värjan hans alldeles som fordom beständigt sitter tre tum ur skidan?

— Nåja, så få vi klappa och slå — bara det blir slut. Hård längtar så det blixtrar om ögat... Herein, herein!

Grothusen vände sig om och hälsade de tre män, som stego öfver tröskeln. Den ene hette Axel Roos. Han var en smärt och brunlockig lifdrabant, och för honom fanns ingenting annat i världen än fosterlandets och konungens ära. Den andra kamraten var löjtnant Olof Aberg. Hela hans mannavulet fula ansikte var ärrigt af värjhugg, och en granatskärfva hade krossat båda framtänderna. Den eftersta däremot var endast en simpel lifgardist, som hette Seved Tolfslag, men han gällde för den starkaste och längsta soldaten i Carlopolis, och han kunde böja upp en hästsko eller krama samman en tenntallrik som ett armkläde. Aldrig hade någon hört honom skratta. Med sitt väderbrända och nästan svarta ansikte stod han lika skrämmande bister antingen det var fråga om en psalm eller en lek, och att ensam

och tigande gå på post i kalla nätter med händerna instuckna i rock-ärmarna tycktes vara hans lifs största förnöjelse.

— Jag har låtit kalla er, — sade Grothusen kastande hufvudet tillbaka. — Vi nämna er utan åtskillnad till rang våra tre tappraste karlar. Gån flitigt omkring bland officerare och manskap allt efter ert olika stånd och intalen de vacklande mod. Snart lära vi här få bevittna en händelse, som kommer att öfverträffa allt hvad vi hitintills upplefvat. Vi ha hunnit gränsen för det möjliga.

Medan han talade ömsade han klädsel. När han som bäst häktade värjbältet, förmörkades fönstret af en ryttare, som knackade på rutan.

Det var konungen.

Han satt så strålande som hade han nyss tömt en evig ungdoms trolldryck. Hans dräkt var lika enkel som alltid men utan fläckar, och i nacken hade han till och med det glesa håret hopbundet i en knut. Pojken sprang honom i ögat, och han knackade ännu en gång med ridpiskan på rutan.

— Grothusingen, nu skola vi in till Bender!

Den villrådige öfversten sprang ut på trappstenen.

— Men ers majestät har ju aldrig förr kunnat förmås att rida dit in, och just nu ringer det i stormklockorna. Man har ledsnat på så förnäma gäster, och det är slut med den gamla vänskapen. Si själf, här finns knappt en enda turk längre i lägret. Man hoppas att hvad det lider få hugga ned oss allesamman och plundra oss inpå bara kroppen...

Konungen log och nickade.

Då bredde sig en munter flamma öfver Grothusens panna, och nästa ögonblick stegrade sig hans klippare bredvid konungens.

Mot vanan red konungen i gående bort öfver fältet. Under kojornas framskjutande halmtak stodo mellan de grant bemålade träpelarna redan hotfulla flockar, väpnade med liar och musköter, men konungen viftade åt dem med handsken som åt undersåtar. Vid Benders dammiga gator utan stenläggning hade försäljarna hakat luckorna för sina bodar, och soldater och köpmän tågade beväpnade

fram och åter. Ur minnet uppläste de sultanens bref, som gifvit dem rättighet att med våld tvinga svenskarna till hemresa. De öfverröstade hvarandra med vilda krigsrop, men när de oförmodadt igenkände konungen midt ibland sig, när hans häst trampade på deras mantlar och kaftaner, då sänkte de sina spjut och kastade sig med pannan mot marken.

— Haha! — jublade de yngre flickorna bakom haremsgallren. — Hans hufvud är för litet till kroppen, och kroppen för liten till de förskräckliga stöflarna. Haha!

Men hustrurna och de äldre kvinnorna makade dem förtrytsamt åt sidan.

— Allah, om vi hade en sådan herre!

Därvid räckte de sig till de förtorkade löfslingor hvilka sedan sommaren sutto uppfästa utefter fönsterkarmarna. De kastade blad och blommor öfver honom, så att en vissnen ros blef liggande på hans hatt — och under tiden ringde tornklockorna för att kalla befolkningen i vapen mot svenskarna och deras förste.

Lugnt hälsande som under en lustridt fortsatte han gata upp och gata ned ända till dess det fria fältet i solbärgningens ljus åter låg framför de båda ryttarna.

Grothusen pekade öfver en låg stenmur.

— Betrakta den gräskullen där bredvid salig biskop Malmbergs sista hvilorum! Det är Mazepas graf. Två underliga ord! Mazepas graf... Så kan jordisk storhet lykta.

Konungen böjde sig åt sidan och lade förtroligt sin hand på gunstlingens knä.

— Grothusingen! Faller ett visset löf till marken hundra år i dag, så är den händelsen en följd af otaliga andra små obemärkta händelser. Detta ögonblick är en länk i en kedja af händelser, som går tillbaka ända upp i evigheten och Guds skaparehand. Faller också nu ett löf till marken, så är det därför, att just den händelsen och intet annat kan ske i denna stund. Mäktade vi att se allt, som skett, lika klart som en rad siffror, skulle vi också kunna räkna ut

9. II.

allt som skall ske intill världens ände. Vi skulle då kunna förutsäga den dag, det timplag, som blir vår bane. Låt oss därför inte heller vankelmodigt ängslas!

Halft med en undersåtes bäfvan och halft med en hängifven väns ömhet fattade Grothusen konungens hand. Han hade sett att konungen bland Varnitsas vinkullar hos sin sista tappra skara, långt från de efterhängsna små regeringsbestyren, kanske firat sina lyckligaste år, sina dagars söndagshvila, att han kommit sina följeslagare allt närmre som god kamrat. Den kalla februarikvällen blef stjärnklar och hög, och nu vid Mazepas grafkulle ville Grothusen tala, men han hade icke längre välde öfver sin egen stämman.

— Res hem! — hviskade han. — Så sant jag lefver, en Karl den tolfte skulle bli stor som fredskonung och fullborda hvad Kristina aldrig förmådde, därför att hon var en fåfänglig kvinna. Res hem! Där är uppror i antågande. Säg inte, att jag inte känner de svenske. De ha hustrur och barn också de. Finge vi en stor segrande turkisk här till följe, ja, då kunde vi grunda ett protestantiskt statsförbund under en svensk kejsare. Men det är med turkar som med pärlor: de kosta pengar. Snart har jag inte längre en enda dukat till mutor. Vi måste böja oss, böja oss för vår egen fattigdom, vår gamla, tunga, erbarmliga fattigdom. Det är den och inte människor, som besegrat oss... Att se dörren vidöppen och visas bort bara för sin tomma tiggarsäck!

När konungen förblef tyst, böjde sig Grothusen närmre honom i halfmörkret, men for samman. Hans egna ord hade förjagat det lyckliga ögonblicket, då han satt ensam med sin konung i ett förtroligt samspråk. Vännen hade försvunnit bakom en kall fast ännu småleende mask.

Då pröfvade Grothusen att skämta.

— Ja, hade vi pengar, då skulle vi bestycka vårt läger med grofva kanoner och göra det till ett Jomsborg midt i fiendelandet, och likt drabanterna skulle vi alla förplikta oss att aldrig äkta en kvinna. Där skulle vi sedan aflysa alla pengar och spisa vid ett gemensamt bord,

men inbjuda Leibnitz och andra stormän att sitta på hedersbänken. Med dem skulle vi samla de olika lärorna i ~~en~~ förklaring, så att vår kungsborg, fast utan både land och vasaller, skulle bli ett evärdligt tempel af sanning och försoning. Allt det skulle vi... Men nu återstår oss endast att vika eller fäkta!

— Det återstår oss endast att fäkta! — svarade konungen och gaf sin klippare sporren med sådan häftighet, att Grothusen blef sittande med den tomma handsken i handen.

Han vände och betraktade den stora handsken. Slutligen kysste han den och gömde den under rocken vid hjärtat samt hviskade:

— Där skall den sitta ända till dess min kula susar!

•

I väntan på belägring öppnade svenskarna några steg från kungshuset en brunn, som ett svalt källsprång fyllde med det mest kristallklara vatten. Varnitsas kvinnor menade, att den, som drack af det vattnet, blef hård både mot kärlek och skott. Det kunde de bäst se på gubben Grothusen, tyckte de. Han drack bara vin och smakade aldrig en enda bägare från brunnen, och därför var han också så kärlekskrank, att hvar han mötte en vacker flicka, lyfte han på den galonerade hatten och klappade henne med pekfingret och långfingret under hakan. Så var det icke beställt med den andra skaran.

Abergs rynkigt griniga ansikte speglades ofta i brunnen. Med torfhackan under armen drack han sig otörstig och skyndade därefter till soldaterna vid skansverket. Kring hela lägret uppkastade de ett bröstvärn af tunnor, sängar och kärror och de spadar jord, som kunde brytas ur den frusna marken. Konungen stod själf och inflätade vidjor och rep mellan stolsben och vagnshjul. Landtfolket flydde, så att Varnitsas kojor blefvo öde, men en stor öfverskådlig här af turkar och tartarer uppställde sig i en vid ring med sina mörsare och fältstycken, och sent i frostiga nätter böjde sig en lång skepnad öfver brunnskanten och slamrade med bleckmåttets kedja. Det var

den posterande Seved Tolfslag, som nyss hjälpt några janitsjarer att hemligt insmuggla sina hönskorgar och hösäcker. Strax bredvid stod Grothusen framför en lykta, och med sina från engländare, fransoser och judar hoplånade fyrkar betalade han allt till tredubbla värdet som hade han hvar morgon vaknat med stöfvelkragarna fulla af dukater.

Ibland sprängde de svenska dragonerna på ljusan dag ut på fältet och hemförde bufflar och får midt inför de belägrandes ögon. Eller också red konungen till de fientliga vakterna och mönstrade dem och eftersåg att de fullgjorde sin plikt samt lärde dem att skyldra på det svenska viset.

I kungshuset fylldes fönstren till manshöjd med jordsäcker eller stängdes med påverk. Hultman och lakejerna inburo i matsalen den långa ekkistan med bordsilfret, och bland soldaterna på vinden instufvades de franska tapeterna och sidendynorna och de viktigaste böckerna och handlingarna. Regementsrullor, Tessinska kopparstick och franska tragedier bäddades sida vid sida under schabrak, öfversållade med guld och ädelstenar, och framför högvakten utdelades patronkök och musköter. Hela den lilla kungsstaden, hundratals mil från det egna landet, hade knappt så många mans besättning, som skulle tarfvats för att uppsätta ett enda fulltaligt regemente. Själfva den högtidliga hofmarskalken Düben måste med svetten i pannan öfva och exercera sina lakejer, kökspojkar, bagardrängar och silfverknektar. Mästerkocken Boberg fick kasta slevven på hyllan och mellan Hultman och den pustande köksskrifvaren stampa i stenarna med huggvärjan vid armen. Barhufvad, rådvill, bekyttad, med blankslitna rocksömmar och bläck på fingrarna marscherade Müllern framför sina kanslister.

— Si på hans majestät! — hviskade han till Düben. — Djärpheten är en själens munterhet! Äran har blifvit honom så dyrbar, att får han bara behålla henne ofläckad, kan snart ingen olycka längre bekymra honom. Men det säger jag, att för min del sträcker jag pliten, så snart de bruna vildarna därute storma an. Är det förnuft att fem hundra man skola slåss mot tjugu eller trettio tusen?

När han fick syn på holsteinska sändebudet Fabrice, hvilken en sista gång ridit ut från Bender till lägret för att beveka konungen till aftåg, lät han liksom af en händelse sin tropp marschera fram till holsteinaren. Genast skyndade då de svenska herrarna att lämna denne till förvar sina plånböcker, snuskedar, fingerringar och penningpungar! När Fabrice slutligen red bort, hade han så fullt af dyrbarheter under rocken, att han icke kunde knäppa den. Då begynte också manskapet att gömma sina tillhörigheter. Den sista i årtalburna dukaten uppsprättades ur västfodret, och samman med ringen af silfver eller tagel, hvilken skänkts af deras första käresta, blef den gömd i ett fikon, en trädstam eller jorden. Kammarherre Klysendorff stod själf med spaden i handen mellan soldaterna på stranslutningen och nedmyllade bredvid en vinstock sin gamla farmors porträtt på elfenben.

— Jag är till åren kommen, — sade han, — och bruten af gikt och krämpor. Jag anar att jag nu skall stupa. Hellre vill jag dock anförtro mina tillhörigheter åt mörka jorden, där jag själf snart skall ned, än åt snikna plundrare. Det kommer att växa gräs och grönska öfver de små minnesgåfvor och besparingar, som vi fattiga landsflyktingar här gömma i den främmande marken.

När han lämnade från sig spaden till nästa man, hörde han konungens röst och vände sig.

Brännande i kinden som en femtonårig, men i dag befallande som en kejsare öfver förstar, satt konungen på sin häst vid den yttersta förskansningen, och kring honom samlades de förnämsta svenskarna. Gierta, som vid Poltava för honom vågat sitt lif, och Hård, drabanternas stridslystne höfding, stödde sig mot sina värjor. Inställsamt och tisslande lutade hofpredikanten Brenner sitt svällande kerubansikte än till den ene än till den andre, och hans ämbetsbroder Aurivillius ryckte honom i kappan, men general Daldorff slet upp skjortan öfver sitt sönderhuggna bröst och talade till konungen frimodighetens ord.

— Här, — ropade han och pekade på sitt bröst, — se här bevisen att vi alltid varit färdiga att för vårt fädernesland offra sista

blodsdroppen! Vi äro det också nu, men nedlägga vi ock alla härvarande turkar, vi få sedan snart hela storherrns makt öfver oss. Alla veta vi, att icke blott Turkiet utan också sjömakterna erbjudit sig att med största ärebetygelser föra vår konung till hans stater, och genom Tyskland står ännu vägen öppen. Turkarna ha öfverhopat oss med gåfvor och vänskap, men till lön ha de fått öppet förakt...

Konungen svarade:

— Turkarna sälja sig åt den mestbjudande och därför äro de förakt värda. Fordom hafven I kämpat som tappra krigare, men nu talen I som pultroner. Lyden, hvilket är er plikt, och visen er hädanefter sådana som I hitintills varit.

Därvid klappade han Daldorff på skuldran som en god kamrat utan all harm och red till kungshuset, medan fiendens fältstycken började dåna.

Klysendorff, som var en försagd och stillfärdig man, stod ännu bland soldaterna, och han tilltalade dem sakta.

— Väl vet jag att världen hårdt skall döma vår nådige konung för det, som nu lär ske, och hålla honom för en galning. Men större galningar äro de turkar som tilltro sig kunna skrämma bort honom med våld. Om än alla öfvergifva honom, visen I ringa män af ledet, hvar troheten djupast sitter i bröstet!

Genomträngande skrin fyllde nu hela den vackra ängden, och fienden stormade an, men Grothusen stod i sin galonerade paradhatt vid skansverket och hejdade janitsjarna med de vänligaste hälsningar och trotsigaste infall. På måfå grep han ur rocksäcken dukater, Albrektsdaler och konfektbitar. Han strödde dem om hvartannat åt alla sidor, och när han pekade inåt lägret, sken öfver kungshuset en tredubbel regnbåge, och framför dörren satt konungen lugn och stolt på sin rykande häst.

— Nej, nej! — sorlade janitsjarerna och svingade sablarna mot sitt eget befäl samt tågade tillbaka inåt staden. — Vi anfalla inte det järnhufvudet. Vi äro hans vänner. Låt honom få betänketid till morgondagen.

Det blef söndag, och i kungshuset uppstämde svenskarna högmässans första psalm som hade ingenting varit på färde. Jordsäckarna och de frusna vattentunnorna stängde fönstren, så att salen liknade en skum fästningsgång. Två vaxljus brunno på det med en hvit duk betäckta bordet, och predikanten böjde sig djupt ned öfver bibeln för att kunna läsa dagens text.

— Och då han steg i skeppet följde hans lärjungar honom. Och si, en stor storm uppkom på hafvet, så att skeppet öfversköljdes af vågorna; men han sof.

Konungen stod närmast framför bordet med pälsmössan i handen. Hans beslut var fattadt, lugnt och gladt utan strider, endast med längtan. Vid Poltava hade olyckan fallit öfver honom midt under feberyrseln som ett skrede, och innan han förmådde resa sig från sjukbåren låg allt förhärjadt. Nu var han åter sin egen öfverman. Ar för år, dag för dag hade han sett maskorna brista i det nät, som han försökt att knyta, men som endast kunde bindas med guldtråd. Han brann af ifver att äntligen bli detta lumpna ränkspel kvitt och i dagens fulla ljus få vädja till huggvärjan. Riga, Pernau, Reval, Wiborg, Keksholm... Hvert namn, som drog genom hans minne, pekade på förlorade städer och provinser. Hvad mer om han föll! Jordelifvet var kort, men kämpabragdens ära evinnerlig!

Predikanten lutade sig åter öfver bibeln.

— Och hans lärjungar gingo fram och väckte honom sägande: Herre hjälp oss, vi förgås!

En första kanonkula träffade nu kungshusets djupa mur, men blef sittande i det mjuka teglet, och predikanten fortsatte.

— Och han sade till dem: I klentrogne, hvi rädens I?

En officer skyndade fram till konungen och hviskade:

— Ingen lærer för bullret längre kunna höra textens ord, och nu storma turkarna.

Konungen svarade:

— För kulornas skull få vi inte afbryta vår gudstjänst, men hvar och en bland oss tör behöfvas på sin post.

På kungshusets altan uppspelade musikanterna med dundrande pukor dalpolskan och fackeldansen. — Allah! Allah! svarade turkar och tartarer, och de hvita rockarna fladdrade, medan de i tusental stormade in öfver förskansningarna och svängde kroksablar och spjut. Somliga janitsjarer stucko dock klingan under armen och räckte broderligt öfvertalande sin tobakspung åt svenska vänner och bekanta. När konungen med dragen värja red in i handgemänget, såg han man efter man af de sina sträcka vapen, och han rodnade. Han ropade på Grothusen och Daldorff, men ingen svarade honom. Då märkte han att striden gällde honom själf allena, och de som icke ville fäkta voro därtill icke heller värdiga.

— De som ännu ha mod och trohet i bröstet må följa mig!
— ropade han.

Då samlade omkring honom Seved Tolfslag de simpla soldaterna och kökspojkarna och lakejerna, som nyss med möda öfvats i de första handgreppen. Troget fäktande på lif och död omgåfvo de konungen, medan han sprang af hästen och rände huggvärjan genom de närmaste turkarna. Framför honom gick Seved Tolfslag som en svart bärsärk och skyldrade med musköten, men så snart fienden trängde sig i vägen, gjorde han en sväng med bajonetten och skar en skörd åt döden. En pistol riktades mot konungens tinning, men liksom rörd af en osynlig hand böjde han hufvudet en fingersbredd åt sidan — och kulan snuddade endast öfver hans ansikte, men kastade Hård sårad till marken. Han såg general Axel Sparre bindas och afklädas. Slamrande värjor och sablar höggo djupa hak i hvarandras egg. I brottning med sin egen lifdrabant Roos och två svenskar blef han järnhårdt fastgripen om midjan och mot sin vilja införd i kungshuset, hvarefter porten bomrades.

Det var icke så han önskade den svärdsleken. Vredens och stridslustens otålighet tände feber i hans blod. Med afsvedda ögonbryn och blödande på näsan och örat mönstrade han i hofmarskalkens

kammare sitt fyrtiotal af kämpar och nickade förnöjdt åt gamle Hultman som med ett stort förband om hjässan och musköten på axeln stod i ledet bredvid Wolberg och Groll och Friberg och alla de tappraste bland de trogna. Med rynkad panna och ljungande ögon och den långa värjan halflyft stormade han framför sina män genom salar och rum, där plundrarna redan hade inträngt. Roos sköt och fäktade vid hans hjärtsida. Den sotiga och tandlösa Aberg hukade sig under hans arm som en grinande evnuk och riktade värjstötarna uppåt mot turkarnas magar och bröst, men Seved Tolfslag gick sin raka väg framåt och grep man efter man vid skägget och vältrade dem ut genom fönstret. Han ryckte till sig vapnen och bröt sönder dem under foten och kastade sedan bitarna ut på gården. Det flämtade och frustade eld från fängkrut och pipor. Ho! Det sjöng i korsade klingor och susade som harpslag.

I storsalen, där de två halfbrända vaxljusen ännu skeno på den uppslagna bibeltexten om mästaren, som vaknade och näpste vädren, kunde svenskarna endast igenkänna hvarandra på sporrstöflarna under den täta stigande röken. Med ett så vildt skrån att många af de yngre ryste samman, begynte plötsligt janitsjarernas tofflor och tartarernas gula halfstöflar och hvita rockar att klättrande stiga upp i själfva röken som på trappsteg och försvinna. Fåfängt höggo och stungo värjorna åt alla sidor, utan att längre träffa annat än tomma luften.

— Det är trollfolk! — mumlade Hultman och stannade bredvid bibeln, men konungen stötte en vattentunna ur fönstret, så att röken strömmade ut. Då hittades plundrarna hängande på dörrar och lister, och på nytt dånade den yra lejonjakten genom kamrarna.

När ändtligen alla fiender voro utdrifna, ställde konungen sina återstående trettiotvå stridskamrater i små flockar vid hvart fönster och gick själf omkring bland de döda och tömde kulorna och krutet ur väskorna på deras banteler. Ännu blödande, lät han sin ena sårade hand förbindas af Roos, som nyss med ett pistolskott räddat honom i ett handgemäng mot två turkar.

— Jag ser, — sade han, — att Roos inte öfvergifvit mig, men hvar äro männ' alla de andra, som svikit?

— Största delen lærer vara död eller tillfångatagen.

Konungens blick ljusnade därvid än mer, och han tog Roos vid handen och ledde honom tillbaka till storsalen, från hvars fönster musköterna slungade sin eld mot den allt närmare anryckande fienden. Djup skymning rådde därinne, ty det led redan mot mörkningen, men mellan tunnorna och jordsäckarna syntes den vida ringen af rustvagnar, dörrar och vinkar, bakom hvilka turkarna närmade sig steg för steg, och hela gårdsplanen täcktes redan af stupade.

En kagge brännvin nedlyftes från vinden för att stilla den svåra törsten, och han, konungen, som ingen sett smaka annat än vatten, gick från knekt till knekt med glaset och uppmanade dem att icke taga mer än en klunk hvar. Men när slutligen icke heller den styrkedrycken längre ville läska, hämtades vin och därmed fyllde han samma glas, som nyss gått från mun till mun bland manskapet, och tömde det själf som en gelike.

— Det är bättre, — sade han efter ännu en stunds rasande strid, — att vi som tappert folk försvara oss till sista andedräkten och så bli odödliga genom vårt mod och vår tapperhet, än att gifva oss åt fienden för att få litet längre lifstid.

Vid gevärseldens ojämna smattrande regnade styckekulor och bomber öfver det ensamma huset, och pilar med långa svansar af brinnande blå beto sig fast i takets spånor. Under tiden spreds ett ögonblick genom röken en oväntad doft af hö och friskt trä som hade det fredliga herderiket skickat en hälsning från sina fält och skogslunder. Snart framtågade dock genom trängseln en janitsjarhöfding med sina knektar likt en skarprättare med sina rödklädda drängar. På ryggen buro de höbuntar och ved, men själf höll han en beckfackla. När allt detta bränsle blifvit upplagdt på vindsidan om huset, kastade han däri blosset, och snart slog lågan öfver takstolarna, och alla dyrbarheterna på vinden omhöljdes i brand och rök.

Ensam och kvarglömd bland de döende låg Klysendorff på golfvet i en brinnande kammare, men för hvar gång han hörde ett nytt sorl af häpnad, klarnade hans bleka drag. Ännu kunde han från gården urskilja aflägsna svenska tillrop. Där stodo på ismarken utplundrade generaler och öfverstar i blotta skjortan och med bakbundna händer. Tartarer med galonerade drabanthattar på nacken och gula och svarta peruker fästa kring gördeln, hopkopplade vid långa kedjor sönerna af Sveriges äldsta släkter och gjorde dem till sina slafvar. De bundo dem vid sina vagnar eller drefvo dem framåt med piskslag, och Gierta och Konrad Sparre bortleddes för att fjättras vid en brunn och vattna boskap. En janitsjar gränslade på Brandklipparen och knöt sin ludna hand om stukatfästet på elfte Karls medförda värja, och pasjan satte sig redan med korsade ben på dynorna i sitt tält för att invänta slutet på striden.

Från kullarna, från de aflägsnaste moskétornen och från fästet i Bender stirrade tusentals häpnande åskådare på det flammande Herkulesbålet. De sågo hur konungen och drabanterna med rockarna öfver hufvudet trängde sig upp mellan sadlarna på vinden för att stöta bort spåntaket men åter måste vika för kulorna och röken. Från kammare till kammare drog sig skaran tillbaka under ramlande takbjälkar och stenar, beskjuten från alla fönster, med eld i kläderna och blödande från ansikten och skuldror. I de upphettade musköterna gingo skotten löst af sig själfva. Janitsjarerna ropade till hvarandra, att antingen var den svenske Karl en salamander eller också ville han nu bränna sig inne med sina män. Hela bygden sorlade af glädje, men det var icke hämndens utan förundringens.

Mörkret hade fallit på, men skenet från lågorna upplyste gårdsplanen, och genom larmet ljöd konungens klara stämma.

— Kära Rooser, låt oss nu försvara oss med det lilla manskap vi ha kvar, ända tills det blir slut!

Han stred nu själf med karbin vid fönstret. Liksom i följd af ett tyst beslut steg han ända fram till de sönderskjutna jordsäckarna och stannade där ensam.

Roos kastade sig emellan, och bedöfvad af en kula, som slog stoppningen ur hans skinnmössa, segnade han i sin herres armar. Utan att träda tillbaka stod konungen lika orubblig med sin ädlaste lifdrabant i famnen.

Ursinniga störtade turkarna ännu en gång framåt mot fönstret men sträcktes till marken, och den glödande trossbotten upplyste alla rummen som vid ett gästabud.

— Den svenske Karl håller fest! — sade pasjan. — Poltava var folkets dag, denna blir hans!

Då uppstöttes porten. Höljd af gnistor framträdde Seved Tolfslag på trappan och skyldrade.

— Plats! — ropade han. — Konungen, konungen!

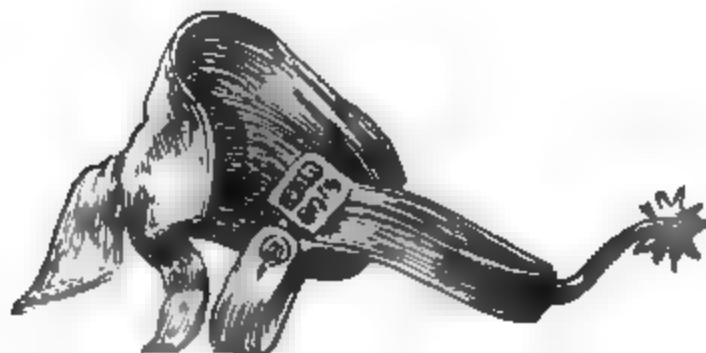
I spetsen för sina män skyndade konungen rätt ut i handgemänet, och de, som icke kunde följa honom, försvarade sig med ryggen mot muren. Döende och döda föllo vid hans fötter, och öfver hans hufvud möttes de fäktande huggvärjorna i en spets likt ett tält af blankt järn. Snafvande på sporren trycktes han till marken och öfvermannades, så att vapnet ändtligen kunde vridas ur hans hand.

— Annorlunda hade den dansen lyktat, — sade han, — om alla stannat på sin post. Nu var det ingenting att tala om.

Så snart han hade rest sig, slocknade den ljungande glansen i hans ögon, och han utdelade som belöning alla sina dukater åt de janitsjarer, som mäktat att afväpna honom. Oigenkänneligt svärtad af röken, med ena skörtet bortslitet från den sönderhuggna rocken, steg han upp på en pupursadlad turkisk skimmel, och omsusad af jubel som hade alla Islams fanor nyss blifvit lagda till matta under hans gångares hofvar, red han mot Bender och fångenskapen.

Han vände sig icke ens för att se tillbaka mot det flammande bålet. Hela natten bredde lågorna sitt ljus. På askhögarna i det rykande Carlopolis stodo turkarna med sina spadar, men redan i dagningen begynte Varnitsas kvinnor att vid svenskbrunnen fylla sina krukor med det kristallrena vatten, som de i kommande tider skulle bjuda främlingen och som gjorde den drickande hård mot både

kärlek och kulor. Rundt om under mulbärsträd och växande vinstockar sofvo de hemlösa krigarnas sista nedmyllade speciedukater med hjältekonungens bild i prägeln, och ännu långt efteråt, när herdarna och deras hustrur i stormiga höstdagar skördade af frukten, trodde de sig förnimma ur jorden ett muller af svärdsklang och kämpalek.

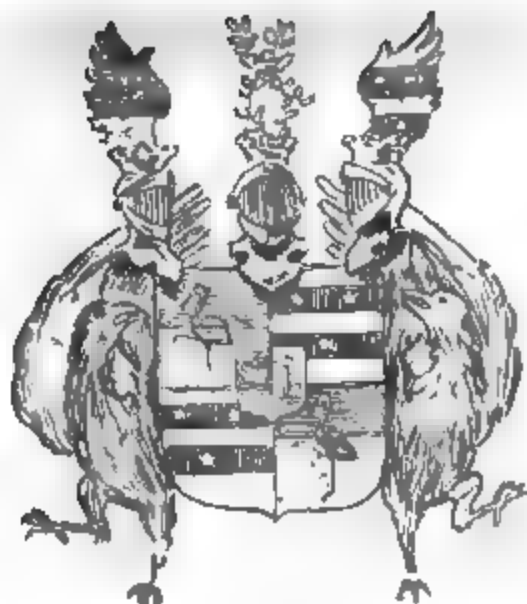

.

.

.

EXCELLENSEN.

Trumpeternas skräll hälsade mellan Moskvas festsmyckade hus den från Poltava hemvändande tsaren. Framför honom tågade i led vid led, med urblekta och dammiga munderingar, de afväpnade svenska krigsfångarna. På äreportarna af tegel sågo de målningar, där Österns vreda örn sönderref det drunknande eller af pilar genomskjutna svenska lejonet. Hvert steg förde dem allt längre in i den främmande barbarstaden, som omslöt dem med sina fjälliga ringmurar. Tornen liknade skyhöga flugsvampar eller sällsamt byggda himmelsglober, öfverströdda med uddiga guldstjärnor. Bord med obekanta rätter och förfriskningar voro utanför hvarje större hus uppdukade för tsaren och hans herrar. Ljus och lampor fladdrade framför breda svartskäggiga kristushufvud och okända helgon, men på båda sidor om gatan rusade folkhopen som vatten i rännilar och begabbade och förhånade de slagna. Förgråtna änkor och tidigt grånade hustrur eller systrar, hvilka från de svenska provinserna vid Östersjön länge sedan bortsläpats i trældom, igenkände från fönstren sina anförvanter bland fångarna. De ropade tröstande bibelord, men ingen hörde dem bland de styckeskott, klämtslag och segersånger, som rullade öfver staden med en vådelds och en karnevals lössläppta tumult.

Främst gingo soldaterna. Där trampade de grå bataljonerna af magra finnar, hvilka så ofta, när en kamrat vinkat dem till vakteldarna, grinat i sina röda skägg och skakat sina musköter öfver drifvan och envetet upprepat sitt obegripliga »Seisomme tässä!»*

— I såte finske bröder, — sade de fångna kvinnorna i fönstret, — medan era egna hem stått i lågor ha ni på lif och död följt de våra och stått på er post som mariga små granbuskar. Få vi ännu en gång åka till en svensk julotta, då skola vi peka på granbuskarna, som stå utefter vägen i snön, och säga: finnarna, finnarna!

Så framtågade officerarna från de lägsta ända till öfverstarna och efter dem de tagna kanonerna med sina hästspann. På en lång släde stodo de pukor, hvilkas då så mången afton i skymningen på ett slagfält samlat blödande skvadroner. På en annan släde stodo trummorna. Hur ofta hade de ej i eröfrade städer med en snabb hvirfvel tvungit plundrarna att ögonblickligt sticka svärdet i skidan och ställa sig i ledet bakom en ung och segrande konung, som ljus satt på sin springare med den mottagna nyckelknippan ännu i handen. Därefter kommo standaren och fanorna med sina landskapsvapen, men de buros omvända under vänstra armen och släpade i gatans modd. Skinnvantar och blåfrusna händer knötos öfver de sönderskjutna dukarna, som ännu buro fläckar af sina sista försvarares blod. Snöbollar, stenar och sand regnade öfver Södermanlands och Östergötlands gripar, Upplands riksäpple, Dalarnas och Nerkes korslagda pilar, öfver Västmanlands eldsflammande berg, Helsinglands bock, Blekinges löfviga träd och Västerbottens i midvinternatten framströvande ren. Allt ursinnigare stötte folket undan vakternas musköter och ropade:

— Smuts och skam öfver de hundarnas fanor!

Då drogo de ryska soldaterna blankt, och nu syntes den svenske konungens handhästar och hans bäddade bår och tomma, blåklädda fältstol. Tätt bakom följde generalerna kring den nedböjde Lewenhaupt, och därefter kom fältmarskalken, men närmast framför tsarens

* Vi skola stå här.

häst gick excellensen Piper, statsministern, han som på storhetstidens middagshöjd stått vid två svenska konungars sida.

Han tycktes ingenting höra och ingenting se. Han som hetat Sveriges kvickaste hufvud, hade i dag intet svar till de gapskratt och stickord, som hälsade honom från alla munnar. Det såg ut som hade han gått i tankar på helt andra händelser och andra öden.

När han om aftonen blifvit förd till sitt kvarter och raketera smattrade öfver den igenfrusna floden, satt han sofvande i länstolen och vaknade icke ens, när betjanten påsatte nattmössan och omsvepte honom täcket.

Ater blef det morgon och åter spelade klockorna. Dag följde dag och år följde år, men alla blefvo de lika tunga.

Franckes och Arndts fromma skrifter lågo på hans bord. Han förmådde fältmarskalken och Lewenhaupt att försonade skaka hand, och han blef en faderlig styresman för det olyckliga folk, som med honom dvaldes i träldom. Förarmade svenska soldater mötte honom ofta i tidiga timmar, då han med hastiga steg gick gatorna framåt, endast följd af en liten skällande hund.

Så hände det oförmodadt, att han blef bortförd ur sitt hus, och när efter lång och ängslig väntan några landsmän åter fingo se honom under fri himmel, var det långt från Moskva och själf hade han blifvit en nedbruten gubbe.

Det var en solig vårdag. Floderna begynte redan spränga sina isar och alla hjärtan att bulta af hemsjuka. Petersburg hade nu vuxit upp ur de från svenskarna eröfrade kärrmarkerna, och på Peter-Paulsfästningens gård stod en usel trähydda. Utanför den kojan gick excellensen Piper fram och åter. Efter att i sjutton dygn ha hungrat på vatten och bröd, fick han där hämta en timmes frisk luft. Rocken var försliten och hängde i djupa veck. Käppen darrade och vacklade i den hand, som fordom kysstes af Polens konung och drottning och som så många gånger innan namnet tecknades under en fullmakt eller förordning, mottagit silfveraskar eller snusdosor, fyllda med dukater och glimmande af diamanter.

På några stegs afstånd stodo vaktknektarna, och excellensen fick ej byta ett enda ord med någon annan än bataljonspredikanten Bredenberg. Med särskild tillåtelse hade denne just nyss närmat sig kojan. Han framtog ett bref från kamraterna i Moskva och läste det högt för Piper.

— Den lilla hunden, som excellensen vid sitt hastiga bortförande såg sig nödd att här kvarlämna, har ömt vårdats, men han har under ömkligt kvidande krupit undan i allehanda mörka skrymmen utan att vilja smaka hvarken föda eller drick och är han nu blifven död. Gifve Gud att vi fångar kunde såsom detta oskälige djur lägga oss neder i en vrå och förlösas från jordelifvet, men är det vår innerliga åstundan att hans excellens nu snart måtte bli friköpt och utväxlad och få hemvända till maka och barn. För allt hvad han oss här varit som faderlig omhuldare och kristlig hjälpare skall han beständigt följas af våra tacksamma välsignelser...

Piper stod med ryggen åt Bredenberg och stirrade envist ned i sanden. Han grubblade icke på sina fångvaktares hårdhet, men örat förnam ur fjärran konungens förbittrade tadel. Hade icke han, statsministern, frivilligt ridit in till Poltava och sträckt värjan? Hörde han icke sitt eget folks förbannelser? Hemma i Stockholm krossade stenar fönsterrutorna i hans hus. Han såg sin hustru, fru Kerstin, packa samman alla de briljanterade ringarna och askarna och de många små silfverprydnaderna i förmaket, där audienssökande svenskar och främlingar fordom stått och väntat i hvar fönstersmyg. Han kunde se henne i nattens mörker åka från staden på vägen till Ångsö. Långa stunder kunde han inbilla sig att han själf satt i en svensk kyrkbänk och hörde prästen nedkalla Guds straff öfver den af utlänningar mutade kungaförledaren Piper, som tillrådt de sista krigen och som af människoben byggt sig en väg öfver Ukrainas snödrifvor. De olycklige medfångarna hade blifvit hans enda vänner. Icke ens ett fädernesland ägde han längre, till hvilket han kunde längta. Han ensam kände beskyllningarnas orimlighet, men han kunde icke blottställa sin herre, icke yppa statshemligheter. Bruten stapplade han vid

sin koja — en fånge som under landsmäns och främlingars smädelser måste dö tigande liksom han sett så många namnlös knekt stupa i ledet.

— Eders excellens, — sade Bredenberg, — många bref likt detta, som jag nu uppläst, hinna till Sverige, ja, till konungen, och det förmåles, att han redan lär vara halft blickad. Tsaren har nu under hungersdagarna förmått eders excellens att skriftligen från grefvinnan begära en utbetalning af trettio tusen riksdaler till ändtligt friköpande ur fångenskapen... Angra inte det beslutet! Då skola onda tungor säga, att det sker af girighet. Med friheten kan allt på nytt bli godt som i de forna år.

Piper svarade sakta:

— Jag önskar ej de åren åter,
på Christum all min sorg jag låter.

Men i detsamma vände han sig, blodröd i pannan, och ropade med tunn stämma:

— Hva' tusan djäflar och böflar vill herrn egentligen? Hemligt har jag bedt grefvinnan utverka konungens förbud mot penningarnas skickande... Därmed jämt! Med mina landsmän är jag hit kommen och hos dem vill jag ock stanna, efter det icke blef oss civile förunnadt att få en kula.

Bredenberg log åt den gamle excellensens hetta men böjde sitt hufvud och blef stående bredvid bänken.

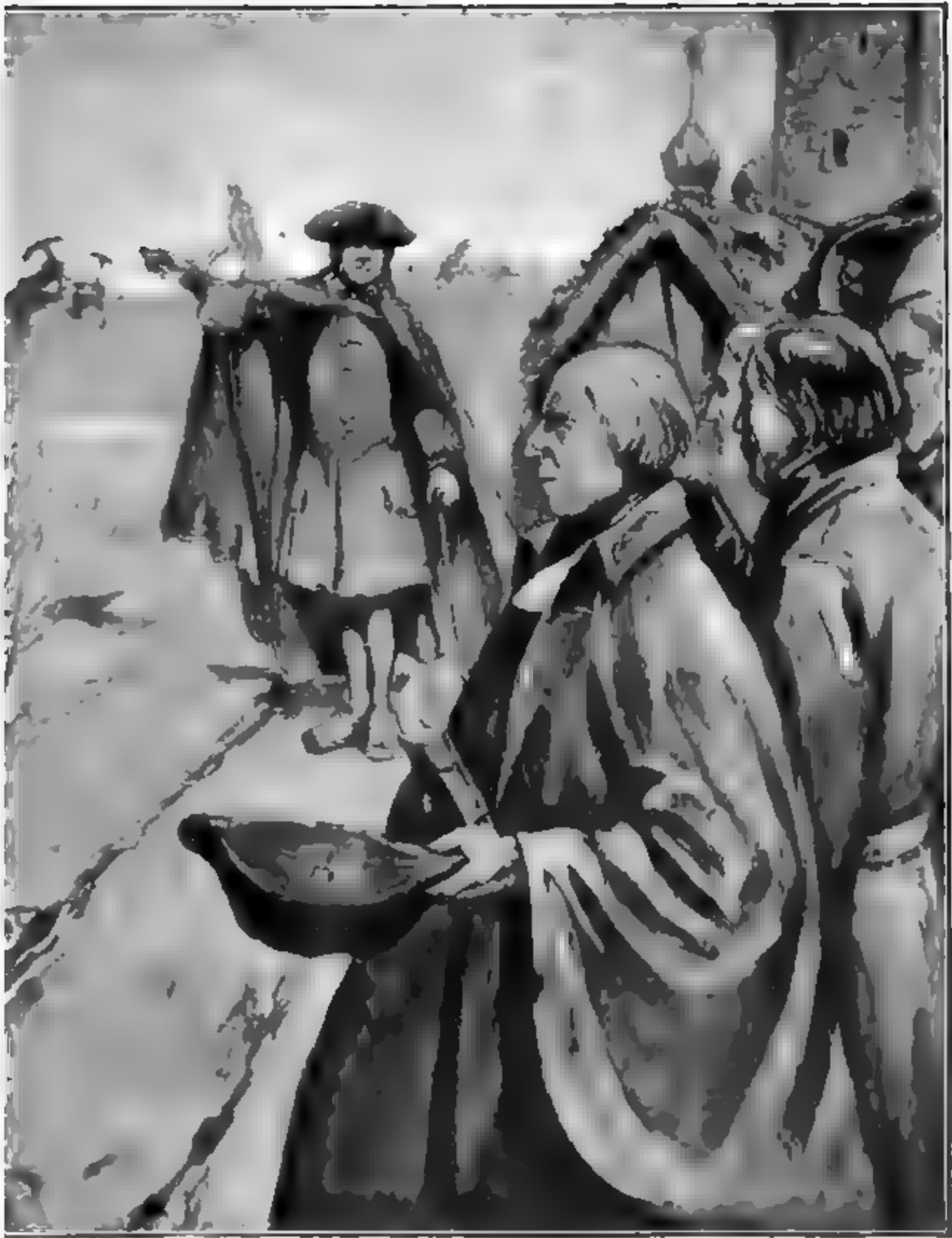
— Det sägs att tsaren ämnar föra ers excellens till hårdt fängelse i Schlüsselburg, och vid nära sjuttio år är kroppen ett skört käril... Innerligen ber jag i min enfald, vänd om till det hem, dit allt vårt hjärta trängtar, om än smädelser böja oss till jorden. Lägg inte den outplånliga skammen öfver oss, att den man som stått två af våra största konungar närmast, omkommer i hunger och trasor, landsflyktig och oförsonad med sitt folk!

Piper famlade utefter kojans vägg.

— Böj han sin panna inför altaret och inte inför människors af-dankade storheter! Men blir han mig när, då förlossningen stundar, så se till att stoftet blir bäddadt på kryddor eller på salt och kan föras till hemmet. Mina dagar äro snart räknade. Har jag hos två herrar tjänat de svenske, må jag då ock till det sista i ödmjukhet tjäna, där de nu ha sina olyckligaste söner.

När Bredenberg med bekymradt sinne drog sig tillbaka, kom från det närbelägna senatshuset en flock svenska officerare i fårskinns-pälsar och kappor. Framför dem gick i brun mantel drabantpredikanten Nordberg, lätt igenkännelig på sin resliga växt. De skulle utväxlas och hemsändas, och deras tiggarekram låg redan hoplastadt bland mjölsäckarna på en pråm vid flodstranden.

Uppe på fästningsvallen tystnade slamret af kedjorna, och de svenska arbetsfångarna sträckte sig öfver skottkärrorna och sågo efter sina hemvändande landsmän. Snart begynte dock hjulen åter att gnissla och hackorna att klinga. Det var de ringa och namnlösa,

L

UNIV
OF
MICH

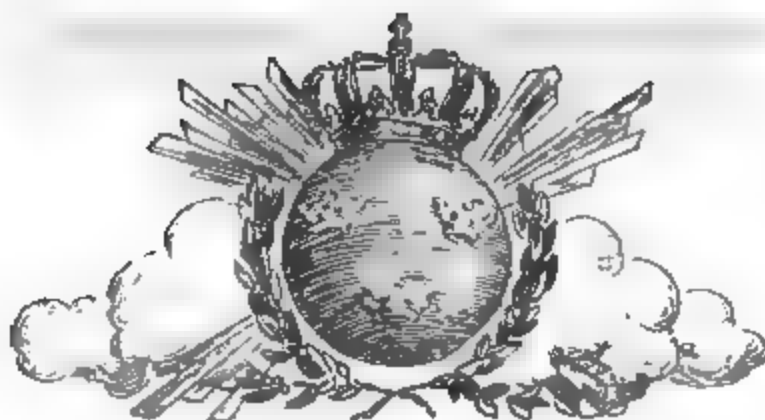
de lefvande döda, som ingenting visste om de sina och som aldrig skulle bulta på stugdörren men stanna och försmäkta och dag efter dag bygga på den främmande staden.

Piper höjde långsamt den skakande handen och pekade mot vallen:
— Där stå mina bröder! — sade han.

Bredenberg, som gick de frigifna officerarna till mötes, ryckte sakta Nordberg i manteln, och alla vände de sig mot Piper och blottade sina hufvud. De fingo icke tilltala honom, icke medtaga en hälsning, men Nordberg stannade, så underlig tycktes honom synen. Han trefvade öfver sitt bröst, och då han hittade bönboken, instucken mellan rocken och västen, lyfte han den och pekade på pärmens kors.

— Så, Gud, leda då dina stigar, — hviskade han, — att den mannen korats till en af de många bland vårt folks martyrer. Fredadt, äradt vare hans kränkta namn!

PAPPERSGENERALEN.

Klockan var ännu knappt fyra på morgonen, men det gula skenet på björkdungarna utanför Moskva bebådade gryningen. General Lewenhaupt satt redan på sin vanliga plats i fönstret som en gammal uf på sin gren i skogen. Två gråsprängda hårtestar reste sig öfver pannan, och grubblande öppnade och slöt han de stora svårmodiga ögonen.

Väckt af några skrapande steg reste han sig och vände sig inåt kammaren. Framför honom stod en puckelryggig rysk jude med hängande hår.

Juden flätade oroligt sin ena röda lock om fingret. Hvilka sägner hade han icke hört förtäljas om den gamle general Marschmarsch, som med en pris snuftobak på tummen i Lithauens obygder skickat sina psalmsjungande soldater mot skansar och förhuggningar. Aldrig förr hade han stått inför en hjälte, som befallt öfver arméer. Han menade att en sådan måste vara en förfärlig man, som med en ed på läpparna och händerna korslagda på svärdsfästet inkommenderade pokaler och kantiner och famnslånga tobakspipor ända till dess röken stod så tät, att den kunde klyfvas med värjhugg.

— Jag är bara en ringa köpman från Tula, — stammade han, — och jag har kommit hit med en oxdrift, men de svenska fångarna där i staden ha anmodat mig att frambära deras bön om en allmosa. Trots att de tråget förfärdiga tråur och snushorn, är det en sådan nöd ibland dem, att det skär i hjärtat. Men så spilla de stackarna

också mycken tid på dårskap. Hela timmar sitta de hvar dag och och skriva och plita. Tröste den, som tappar minsta tobaksfnassel i deras papper! Men det är just det, som ingen människa kan begripa att de möda sig på det sättet, när de platt ingenting ha att skriva om... och knappt ett par rubel på kistbotten. Krigare skola väl inte svettas med pennan...

Lewenhaupt tände ett talgljus, ty det var ännu ganska mörkt i rummet.

— Se här! — sade han godmodigt tungsint och lyste på de långa omålade vägghyllorna, där digra pappersluntor stodo instuckna i numrerade pärmar.

Juden snodde ännu häftigare på hårlocken, och i stället för pokaler och kantiner såg han fullskrifna papper, hvart han vände sig. På stolar och bord och på själfva ugnskransen låg det papper. — En underlig general den där, — tänkte han. — Är det så den ser ut, som vinner bataljer?

— Ett folk, — Lewenhaupt stannade vid hyllan, — en stat, min vän det är ordning. Här äro alla fångarna upptecknade och deras räkenskaper noga införda. Här är vårt finanskollegium, vårt drätselverk! Hos den svenska magistern på andra sidan gatan står en lika lång hylla. Det är vår kyrka! Ännu i fångenskapen ha vi förblifvit ett folk! Du, som är jude, du måste förstå det stora ordet!

Han nedtog ett band och bläddrade i bladen och läste och räknade halfhögt. Sedan gick han in i det angränsande sofrummet, och när han hade satt ljuset på en pall, öppnade han en kista och begynte omsorgsfullt hopräkna silfvermynt i olika små skinnpungar. Hela tiden fortsatte han att halfhögt tala — ibland för sig själf och ibland till köpmannen.

— Jag har nu räknadt efter, hur mycket jag har rättighet att sända till Tula. Men lär dig, min snälla man, att otack och afund är alla bemödandens vedergällning. Afund, afund, det var den mörksens hand, som söndrade oss så, att fienderna ryckte fanorna från våra bataljoner. Narr den som i denna snöda värld ropar efter vänner

STATE
OF
MICHIGAN

och hjärtan! Krigskamraten omfamnar dig, när du frälsar honom undan bajonetterna, men han suckar att du inte med detsamma själf föll genomborrad så att han kunde få din tomma plats. Narr den som trängtar mot andra höjder än det eviga fadershemmets. Fienderna ha icke slagit mig djupare sår än mina 'egna landsmän. Gifve dock Gud att jag så troligen tjänat min himmelske konung som min jordiske.

Bakom honom låg bibeln på täcket, och värjan, som han återfatt, hängde på sängstolpen. För hvar fylld pung skref han en rad i en bok och förseglade därefter pungen. Också sofkammaren fylldes så småningom af papper, men alltid lag hvart ark bredvid det andra i god ordning. Så satt där vid luset segraren från Gemauerthof med den rykande lackstången framför sina sorgmodigt klara ögon, och under det att han alltjämt halfhögt knotade om bittra öden dagades det sakta.

Den judiske köpmannen förstod ej längre hans tal utan tvinnade och snodde sin röda lock och mumlade:

— Ett folk, en stat... ännu midt i fångenskapen .. Det är en vacker syn!

LÖJTNANT PINELLO PÅ APOTEKSSTUGAN.

Löjtnant Pinello, italienaren, satt en vinternatt på fångarnas apoteksstuga i Tobolsk och drack starka droppar. Bakom disken ledde en öppen dörr till en halvmörk lada, där fänrik Kræmer arbetade som garfvare och vände hudarna i ett stort kar.

Pinello var en god kamrat, och mellan de två hvita fläckarna i håret hade han ett långt sabelärr från Poltava, där han i två dygn legat bland de döda på valplatsen. Men när han nu satt med det malörtsblandade brännvinet, harmades han öfver Kræmers envisa flit.

— Jo jo! -- sade han. -- Vara en stursk fan. Hela natten stå vid garfkaret. Inte komma och dricka ett glas starka droppar med en gammal vän. Kanske jag inte som frivillig ärligt tjänat på de svenskes armé, ja, här i fångenskapen till och med antagit deras af påfven förbannade troslära. Hvad säger du till det, giovane mio?

— Jag tiger och garfvar oxläder, -- svarade Kræmer.

-- Ja, du tiger och garfvar oxläder, du, men jag veta ett oxläder, som vi utländare fått att garfva, och det vara det svenska sinne. Jag nyss ha tagit vackra löjtnant Rothlieb med mig ut på berget och sagt med handen på hans bröst: Rothlieb, böj här på detta rum sina knän och tacka den gode himmel att Rothlieb blifvit så fagert skapad och så behaglig inför alla kvinnor! Skäms han inte att gå och stura midt i leken... Santa Maria! Hvad tror du karlen gjorde? Stora karlen begynte sucka, och jag kände hur tomt det hjärta skramlade i bröstet hans. Jag gick då till löjtnant Becks fru. Fast

hon är ett helgon och en gammal granrisviska, där barret sticker ju torrare det sitter, hon i alla fall vara en kvinna. Jag uppvaktat henne i timmar. Näsan vara litet prickig och ögonen två klarblå vattendroppar, en riktigt sval dag i månad septembris. När jag berätta, hur jag i västanvädrens sus på blomsterplanen hör den gode gudens alla änglar sjunga, hon svara med att kalla löjtnant Rothlieb en dålig människa. Hon sedan blir snurrig och obstinat och lillförlägenhet, men lär det platt intet annat betyda än förlägenhet. När jag först svor den svenska fanan tro, då smattrade domsbasunen som bäst mot den bordsgaffel och den fontang, och det, som urskuldade den peruk, var att den skylde. Nu eldas ugnen het för de stackars fångar med kvickt hufvud, som spela commedia. Ack, kamrat, jag hafva sett i mitt land heliga systrar, doftande af ljuflig ödmjukhet och himmelsk kärlek. De tala om Guds godhet, men icke om människors ondska. Ack, kamrat, kom och se kvinnorna i mitt land, när de omfamna sina barn eller sitta med sina vaxljus och gråta på grafvarna! Det är att se hjärtan brinna. Hvad säger du därtill?

— Jag tiger och garfvar oxläder.

— Ja, du tiga och garfva oxläder, du, men vet du hvarför de svenska förblifva ett litet folk, hvarför de midt i segrarnas tid aldrig fingo tio millioner barn? Vet du hvarför Sverige och svenskt språk aldrig likt kokande vin svämmade öfver den europeiska karta och bildade ett odelbart storrike? Jag säga hvarför. De ha inga eldklor på fingrarna. Det svenska sinnet var från begynnelsen ett så hårdt oxläder, att det endast kunna tuktas med pliktens kalla hammare. De svenske kunde från begynnelsen hvarken segra eller stupa af kärlek, bara af plikt. De älska inte ens hvarandra. De svenske låta hellre hänga sig än de skänka en landsman full rättvisa. Deras sinne från begynnelsen vara en stenbunden mark, men vi polska och tyska och franska och italienska renegater ha vattnat med vårt äfventyrareblod, där nu fåglarna börja i löfvet sjunga. Droppar af sådant äfventyrareblod hänga på grenarna i era stoltaste stamträd likt pomeranser i en ek, ja, den pomerans ofta sitta i själfva roten,

du! Saft af den pomerans flyta i er egen hjältekonungs adror. I käre svenske, hörer hvad jag säger. När ni i rullorna hitta våra äfventyrarnamn, inte glömma att vi blandat blod samman i otaliga faror, att vi främlingar varit de muntraste soldaterna... varit flöjterna där ni varit trummorna! Af kärlek jag hafva svurit den svenska fana tro och af kärlek jag trofast hålla den eden till sista andepusten, för så plikt och kärlek måste till sist bli ett och samma. Räcka handen, kamrat, åt den lille italiensken och alla hans gelikar. Hvad säger du därtill?

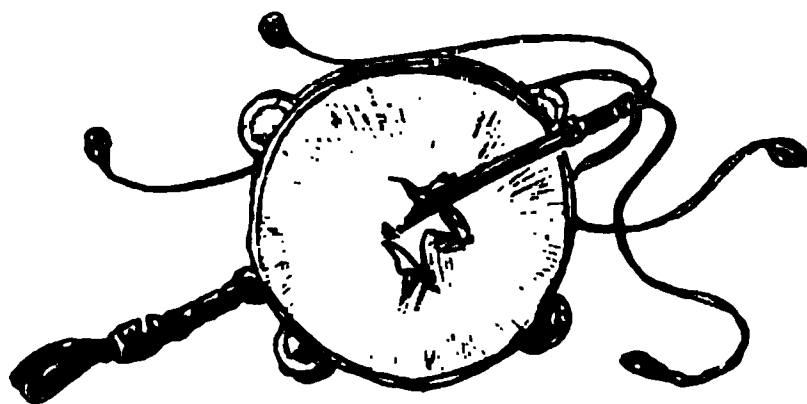
Krämer torkade armarna på förklädet och steg ut i apoteksstugan.

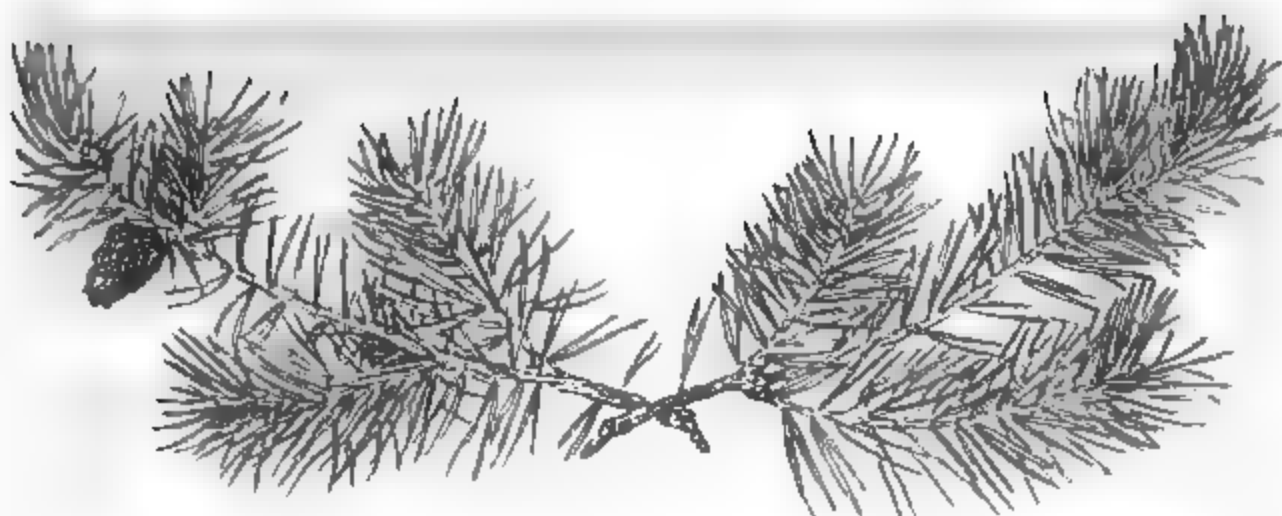
Jag är inte berest och mångerfaren som du, Pinello. Litet vet jag hvad vi varit, knappast hvad vi äro. Men blif hos oss. Kom med mig hem och ställ dig vid vårdtornet på Brunkeberg och ropa, att

alla de skola samlas omkring dig, som vilja våga lifvet för ett dåd... sak samma hvilket, sak samma om det är utan mening... sak samma om du bara har att föreslå en folkvandring på nattgammal is öfver Alands haf. Då skall du blekna och märka, att du kastat ett eldbloss. Torrt granris kan brinna, du, och då luktar det som österlandets specier och rökelse.

Hans händer fattade broderligt den svartmuskige främlingens.
— Hvarför da arbeta så träget in på natten? frågade italienaren.
Kræmer svarade:

Därför garfvar jag mitt oxläder, att jag, så snart det blir mjukt och färdigt, skall få lämna det till fru Beck och hennes skolbarn. De skola däraf sömma lifstycken, som vi hemligt kunna påtaga under rockarna. Här är en sammansvärjning å bane mellan fångarna ända långt bort till Archangel och Kasan. Med vapen i hand vilja män, kvinnor och barn gå tillbaka genom hela Ryssland ända ned till konungen i Bender. Sådana ha nu de svenske blifvit! Vill du följa oss, guitarrknäppare?

FÅNGARNA I TOBOLSK.

Vid en af de tomma gatorna i Tobolsk låg ett omåladt trähus och uppe i gafvelkammaren samlades några af de svenska krigsfångarna. Bordet stod dukadt med blötta gäddor, ugnspankaka och hafresoppa, och den gudaktiga fru Beck, som nyss hjälpt fru Morton att undervisa skolbarnen i sömnad, hade för kvällen blifvit utsedd till värdinna.

Tunga steg ruskade vindstrappan, och oupphörligt öppnades dörren. Där kom kapten Wreech med sina andaktsböcker och den inbundne fänrik Stjernflycht, som aldrig kunde lockas till ett leende, och den liflige löjtnant Köhler, hvilka alla som skollärare tjänade sitt knappa bröd. Löjtnant Sprengtporten, som ännu kring handlofven bar ärr efter kedjorna i Kasans torn, samtalade så pass högt med den vackre löjtnant Rothlieb, flicktjusaren, att fru Beck gaf dem ett frågande ögonkast. Den haltande kapten Rubzoff, som vid Memelströmmen följt närmast efter konungen, och den i fångenskapen ännu alltic lika putsade kapten Vult tummade och undersökte de snushorn, hårpungar, tagelperuker och nattmössor, hvilka kornett Ennes och hans vänner tillverkat och nu förevisade i en korg. Där kom kapten Stralenberg, som nyss rest sig från sina kartor sedan han dragit den första meridianen öfver Tobolsk. Kornetterna Fries, Westfelt och Toll, som gatt kring och sjungit på gårdarna, skramlade med sina tomma sparbössor. Ryttnästare Hall, som blifvit färgare,

svängde med sina mörkblå fingrar sockerstruten öfver pannkakan. Ryttmästare Ridderborg, som försörjde sig med brodering, upplockade ur rocksäcken nystan af silfvertråd och ställde dem rundt fatet som granna påskägg, men löjtnant Beeth, som blifvit guldsmed, framlade på bordshörnet till beskådande en blank dukat - den första, som någon af dem sett på två hela månader.

De yngre männen ställde sig försagda och stela utefter väggarna med händerna på ryggen. Haberman, den hederlige gymnasisten från Viborg, hvilken tjänade som dräng och hade lappade skinnbyxor, höll sig förläget så hårdt fast vid dörrposten, att ryttmästare Balck, som själf endast hade ett fuktigt bryggghus till hemvist, måste draga honom fram till bordet. Också Bergman, som haft kornetts rang men blifvit degraderad, därför att han under den långa vandringen från Poltava hotat och förbannat sina egna förmän, höll sig med sådan blyghet fast vid ugnskanten, att fru Beck måste lägga för honom af anrättningarna och räcka honom tallriken.

Nu klappade Wreech i händerna och begynte tala.

— Vi tacka dig, himmelske fader, för din godhet mot oss stackars eländiga fångar, som nu hvar söndag kunna församlas kring en gemensam måltid likt i de gamla dagar. Näst dig tacka vi de redliga kamrater, som genom sina händers arbete bragt det därhän att vi också ibland kunna bespisa våra fattigaste och mest utarmade bröder och skolbarn. Äfven har Belau, vår trofaste läkare från fordom som nu dött i Moskva, testamenterat oss sin sidennattrock, och den har blifvit såld för hela sju rubel och tjugu kopek. Ehuru väl fångenskapen gifvit oss en hälsosam pröfning, skönja vi hvarje timme, att din hand ännu är öfver oss. Vi hafva i dagarna förnummit, att Erik Armfelt, som i halsjärn och kedjor så länge suttit fastsmidd vid fängelsemuren, nu hulpits till frihet, och vi tacka dig, att Piper, vår gamle excellens, omvänd till en lefvande tro och genom hungersdöden luttrad från mänskliga svagheter, nu inträdt i din himmels rättfärdighet.

När Wreech tystnade, framsteg Stjernflycht och fortsatte att tala.

-- Innan vi sätta oss ned, anropa vi dig, fader, för alla våra landsmän, som försmäktat i svafvelgrufvorna och stenbrotten och långt fjärran i Tartariet och i dalgången vid kinesiska muren, änskönt de intet annat förbrutit än att redligen ha tjänat sin herre. Räck din nåds kalk åt vår krigskamrat Rühl, som sedan årtal ligger i lumpor och smuts i ett underjordiskt hvalf, där han redan sett sin vän Taube omkomma i elände. Skänk dödens förlossning åt Hermelin, så framt det talet är sant, att han, undangömd och ensam, ännu försmäktar i ett kloster i Astrakan. Styrk med din tröst Seulenberg och Hay, som sitta i hvar sin jordkula långt ute i ödemarken, och Anders Oxehufvud, som en tysk köpman sett gå med sele framför plogen. Gud, vår Gud! Talar icke Jeremias och säger: Zions barn, de ädla, de aktade såsom renaste guld, huru hafva de icke nu blifvit räknade lika med kärl af ler, verk af krukomakarens händer. De som åto läckerheter, de försmäktat nu på gatorna, de som buros i skarlakan, de famna gödselhögarna. Snabbare voro våra förföljare än himmelens örnar. Själen i vårt lif, Herrans smorde, vardt fångad i deras gropar, han, under hvilkens skugga vi hade tänkt att lefva bland folken...

Blåsten skakade rutorna och rasslade i starrgräset utanför fönstret.

— Goda fru Beck, -- hviskade Stjernflycht, medan han framflyttade stolar åt de äldre herrarna, -- det är bara en, som jag ännu saknar. Det är vår älsklige vän, Ferdinand von Kræmer, den unga kornetten. Ett renare och mera plikttroget hjärta har aldrig klappat i ett svenskt bröst. När jag ser honom måste jag tänka på en sval och klar sommarnatt.

Innan fru Beck ännu hunnit att svara, kom redan Kræmer i vindstrappan med kappkragen uppslagen och han fäste på henne sina blå ögon.

— Jag har någon med mig där nere, som ni alla kanske helst vilja slippa att se ibland er, -- sade han med sänkt stämma. — Det är Leijon. Jag försöker att locka honom från sitt dagdrifvarelif på krogarna. Om vi bara taga oss an honom med en smula tålmod... Det är intet ondt med honom i grunden...

— Hans lätta sinne är vårt så olikt, --- svarade fru Beck med hårdt tonfall och mildt ansikte.

— Ni skall inte vara så sträng, fru Beck!

Hon sysslade vid bordet och satte kring tallrikarna. Sedan gick hon till dörren och ropade nedåt trappan:

— Kræmer är en rättskaffens man, och den, som han har fördrag med, den läser heller ingen af oss ute. Kom upp, löjtnant Leijon!

Tidigt grånad, med svårmodiga ögon och kinderna blodröda af frost och dryckjom, steg Leijon öfver tröskeln och bjöds genast en stol, som hade han varit en af de förnämsta. Till en början satt han helt stilla, men när måltiden väl kom i gång och ölet blef upphållt och ingen längre ens kom ihåg, att han var med, då grep han helt plötsligt fru Becks motsträfviga händer och kysste dem och berättade med hvilken oskrymtad vördnad han älskade henne. Från stol till stol vallade han med sin mugg och omfamnade och kramade bekanta och obekanta. Slutligen gick han till ungdomarna, som ännu stodo utmed väggen och bad dem att dua honom, och när han kom tillbaka till sin plats bredvid Kræmer, var muggen tömd. Då slingrade han armen om Kræmers lif och kastade sin grå lejonman från pannan. Sedan slog han med den lediga handen i bordet, så det sjöng.

— Hvar har det svenska kuraget blifvit af, bussar! Platt intet frågar jag efter er Jesus... Skall Leijon förlusta er, så ro hit med en anständig färdsup! Hva sa'?... Kræmers hederlighet... Tror ja', det! Tror ja', det! Men ha ni hört någon tala om Kræmers kvickhet? Man har sin plikt, säger han. Inte skratta i olyckan... inte heller gå och taga sig af daga... Bara sitta och slita ut böxorna för fem styfver i veckan... Nej, vet ni hvad! Jag tänker göra som Stjernkors. Jag tänker bli ryss och svära på rysk religion och huldeligen äkta ett ryskt fruntimmer. Leta bara fram 'na, snälla rara fru Beck! Leta bara fram 'na! Hvarför skulle det vara sämre här än där hemma? Är gräset där grönare, är halmen där mjukare?

— Kära vän och kamrat, -- svarade Kræmer saktmodigt. -- I

botten har du ett godt barnahjärta, och jag vill dig så väl. Men hemlängtan är den tyngsta sjukan af alla, och jag menar bara, att veta vi oss göra vår plikt, så ha vi stackars landsflyktingar dock något här i världen att glädja oss åt.

Det gula håret låg slätt uppstruket från hans klara panna, och Leijon nickade åt honom.

-- Glädja oss... Det vill jag mena att vi kunna. Vet du hvarför till och med rysken håller af oss svenskar, ja du, det är inte bara för våra höfviska manerer och för att vi lära hans barn att skrifva och läsa... Kan du tänka dig, i dag på examen gick jag in i skolan och beskref för barnen Mesopotamiens hufvudstad Krokedrummelum, där det inte finns en enda sofstuga utan bara krogar och värdshussalar och där vagnarna inte rulla på hjul utan på öltunnor och kuttingar... Och dragonerna och de ryska pälshandlarna, som sutto bland barnen på bänken för att helt demödigt passa på att få lära

sig något nyttigt, de skrattade så att fru Beck körde ut mig... Anacka! Därför, ser du, tycker rysken och hela världen om oss, att vi midt här i eländet kunna taga både honom och hela Sibirien i famn och vara så hurtiga, att det blänker om oss.

Kræmer såg honom djupt in i ögonen.

— Ack, du gamle bror och hjälte af ölmuggen! Jag känner längångarna under de svenskes munterhet.

Men fram mot kvällen begynte Leijon att svärja och döna, som hade han varit själfva fältmarskalken, och fru Becks iskalla händer tog sakta ölmuggen ur hans.

— Jag håller inte dryckeshus! — sade hon barskt. — Och vi ha inte kommit samman för att lefva i svalg och synd!

Kræmer föll henne snabbt i talet, för att icke Leijon skulle höra de stränga orden, och ställde så att han fick honom med sig ned från kammaren.

— Jag vill gå till kyrkogården! — ropade Leijon. — Därbredvid ligger den bästa krogen. Medgång och munterhet skänka hälsa och långt lif.

— Du kan härifrån själf se kyrkogården nere vid den igenfrusna floden. Där i närheten finns inte ett enda hus.

— Jag vill gå ned och se om gräset har tagit sig, som vi sådde öfver Rääfs lilla son.

Kræmer skakade på hufvudet och tog honom under armen. En bitande nordan hven från den öde tundran, och ingen vandrare syntes. Snön hade yrt undan från vägen, och tysta gingo de båda vännerna framåt. Redan på afstånd läste de i skymningen den hvita svenska skriften på träkorsen.

— Stanna och läs högt, bror Kræmer! En min frände lærer ligga i Ukraina och en i Bender. Vi ha på femton år strött svenska benknotor ända från ishafvet till Arkipelagen...

Kræmer ryckte honom i kappan.

— Kom, säger jag! Det här är dårskap.

— Gräset har frusit bort... Säg mig, säg mig! Äro de inte

heller hemma, de döda? Äro de inte hemma, de som redan ligga i mullen? Tala med mig, Kræmer! Du kan näpsa hafvet. Du för en sådan ro med dig.

-- Tig, tig, och låt mig vara! Jag vill inte höra på dig. Grubbla inte på sådant, utan låt oss i stället betänka våra plikter!

-- Men jag frågar dig, skola vi inte ens vara hemma, när vi döda sofva på Guds sköte? Hemma, hemma... förstår du det ordet... hemma! Skola vi aldrig, aldrig komma hem?

-- Du vet inte med hvem du talar, Leijon! Jag är svagare än du.

-- Hemma... Inte sant, du har också grubblat på det ordet... Du har gått och upprepat det stilla för dig själf... hemma, hemma! Det börjar med att barnet räknar spikarna och kvislorna i golfvet... Hemmet, ser du, det är något, som begynner med ett litet frö och slutar som ett stort träd. Det begynner med barnkammaren, så växer det och blir flera rum och ett helt hus, en hel bygd, ett helt land... och utanför det landet förlorar till och med luften och vattnet sin vederkvickande smak... Kan du inte försäkra mig, att våra kamrater, som ligga här under oss i den främmande och steniga mullen, äro hemma?

Kræmer drog honom allt häftigare i kläderna.

— Gack härifrån, säger jag dig! Det är vår plikt att inte orda om dylikt fåfängligt utan föregå manskapet med kristligt tålamod.

-- Haha! Nu fick jag dig just vackert i fällan! Men jag själf... Tror du en munter knekt på allvar går och sörjer? Då känner du inte min tiggervisa, som jag satt ihop för att sjunga på gårdarna, när jag ibland behöfver ett runstycke.

Han gick allt längre och längre bort på körvägen utefter floden, och Kræmer, som stod kvar vid kyrkogårdsstängslet, hörde honom uppstämman sitt bettlarekväde:

På Uppsala slätter
står stugan den ljusa,

och dagar och nätter
i lönnarna susa.
De dröja så korta,
men åren bli många,
och jag, som är fånge.
jag gick — och blef borta!

Allt aflägsnare ljud sången i stormen.

Min röst är försupen
och bläddrig min tunga.
Häll brännvin i strupen,
så börjar den sjunga!
Sju glas må ni bjuda,
rödt vin i det ena!
Sju år fick jag tjäna
det lejon af Juda.
Tolf sår såg jag lysa
och log när jag nöddes
på drifvan att frysa,
men svalt sen jag föddes.
Tolf kämpar fått färga
med hjärtat min värja.
Nu sitter den stungen
till fästet i sanden
vid Dnjepern på stranden.
Tolf slantar ur pungen
lägg krigarn i handen,
de största och bästa,
om hvilka ni kifvat
hvar dag med er nästa.
Rex Carolus vivat!

Rösten dog bort, och ensam återvände Kræmer till sin torftiga men vårdade kammare, där det knappast fanns ett dammkorn på bordet. Han afklädde sig och gick till sängs men kunde icke sofva. Gång på gång spratt han upp och lyddes. - Det är bara blåsten, tänkte han och drog täcket ända upp till pannan, men efter en stund satt

UNIT
20
MAY

han åter lika vaken i sängen. Det lät som hade någon kastat sand på rutorna.

Han släckte det ännu brinnande talgljuset och gick i blotta linnet till fönstret.

När han öppnade det, såg han nere på gatan en liten man, som oupphörligt vinkade åt honom. Han igenkände på fårskinnspälsen och halfstöflarna, att det var en rysk bonde.

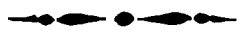
--- Lilla far, — sade bonden. --- Jag har ofta mött dig i sällskap med den muntra svensken löjtnant Leijon... Aldrig har den mannen gjort mig annat än glädje. Det var nu så, att han länge har bott hos min hustru och mig. Fast han rätt aldrig betalat för sig, höllo vi så hjärtligt af honom, och om kvällarna berättade han, hur han och den svenske kungen i Polens skogar brutit upp käftarna på leoparder och heliofanter och andra från helvetet uppsträckta djuriska plågoris... Nog kunde han ibland sätta sig i källarsvalen och tuga, men fick han då bara ett glas eller par blef han snart igen samma snälla rolighetsmakare...

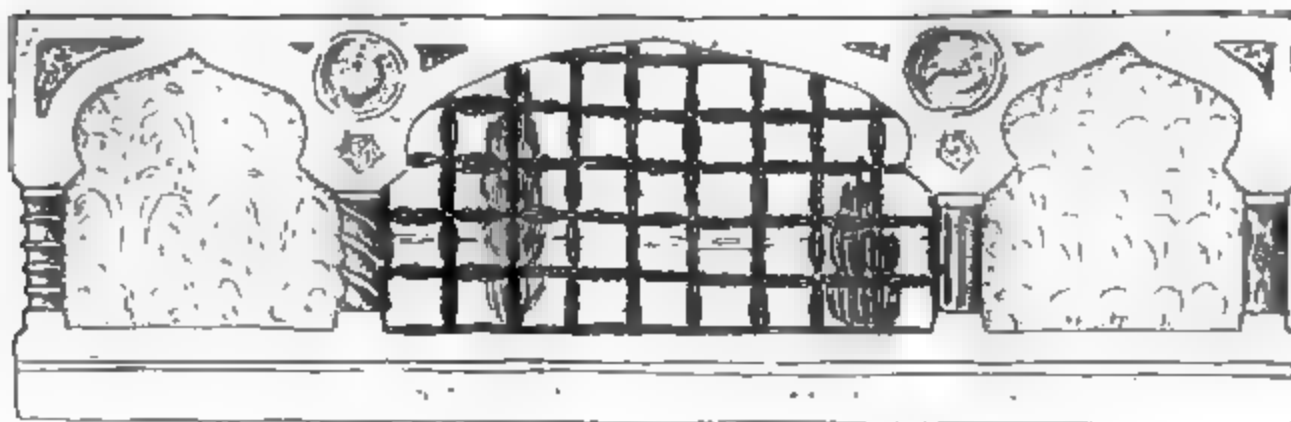
--- Ack de svenske! — mumlade Kræmer. --- Har jag inte alltid sagt: jag känner längångarna under deras munterhet!

-- Lilla far, när nu löjtnanten inte kom in till oss i afton, gick jag till ladan, där han hade sitt sofställe... Och där låg han också. Han hade tagit sig själf af daga. Den myckna munterheten blef honom väl till sist för stor att bära...

Natten vardt blåsig och mörk. Nästa morgon skrefvo fångarna i sina dagböcker om Leijons död. Därefter antecknade de, att Kræmer under mörkret bortkommit från sitt kvarter. Ingen hörde sedan något om honom och ingen återfann hans lämningar, men till manskapet sade officerarna:

-- Han har räddat sig hem till de sina.

LEJONBUREN.

Num Eddaula var höfding för sanningssägarnas brödraskap. De bodde hvar och en för sig i sina hem som köpmän eller lärda tolkare at de äldsta skrifter, men hvart ar vid första nytändningen efter beiramfesten samlades de om natten med bloss och hvita kläder i en aflägsen klyfta.

En natt när Num Eddaula på den steniga bergsstigen atervände från ett sådant möte, sade han till tjänaren, som bar facklan:

-- Vi ha nyss besvurit vart brödralöfte att alltid tala sanning utom i en ting, nämligen när det gäller egna goda gärningar. Dem skola vi förtiga eller bortljuga, och vi skola eftersträfvat att dö förgätna. Hvad speglar skönare evighetens stilla storhet än glömskan? På hela jorden finns icke ett rum så vackert som en glömd graf. Gräset susar där annorlunda. Fåglarna kvittra där annorlunda. Hör mig, min vän! Sanningssägarnas fitalighet har så förtörnat sultanen, att han lofvat utrota dem med svärd, så framt han ej i bot får mitt hufvud. Det är lätt igenkänneligt på födelsemärket vid ögat. Jag vill vara man att själf hära det hufvudet till honom. Men det är en god gärning, som icke längre förblir god om den eftertraktar berömmelse, och jag äger hvarken åstundan eller rätt att yppa den. Anade de våra min afsikt, skulle de binda mig och gömma mig och försvara mig till det yttersta. Därför skall du lön-

ligt följa mig, och när jag lidit mitt straff, skall du i stillhet jorda mig på ett okänt ställe och sedan utsprida, att jag blifvit gripen mot min vilja som en feg och flyende stackare.

När det dagades, kastade tjänaren facklan, och de nedstego till det blommande fältet vid slottet Iimurtasch, där sultanen höll lustläger.

Num Eddaula förvirrades när han såg de präktiga rustningarna och tälten. Begärligt lyssnade han till en slaf som förtalde, att den svenske konungen bodde på slottet med sitt torftiga krigarhof, halft som fånge och halft som hedersgäst.

— Låt oss gå dit upp, — sade han till sin tjänare, — ty själf är jag en svag man, och åsynen af en hjälte, skall förläna mig styrka. Mina ögon, trötta af alder, skola sedan sluta sig med glädje.

De gingo genom trädgården, där sommarsolen sken mellan fikon och mullbär. På gången leddes Brandklipparen till vattning. När de kommo i slottets trappa, mötte de bland de turkar, som nyss fått kasta en blick på konungen, själfva sultanen, förklädd till janitsjar. Num Eddaula tryckte sig intill muren och drog det utslagna håret öfver födelsemärket vid ögat, men han kände på handlofven andedräkten af den mun, hvilken samma afton skulle befalla hans död.

En hjälte, en hjälte ville han se framför sig, eller också skulle han själf begynna vackla!

En dörr öppnades. Han tog ett par häftiga steg framåt och böjde sig, och genom hålet i en skärm betraktade han konungen.

Det vida gemaket, där sultanens danserskor ofta vid flöjtspel trampat mattorna, var från golf till tak och utefter väggar och fönster så öfverspunnet af mångfärgade arabesker, att Num Eddaula trodde sig se en löfsal, där mellan blommor och rankor förtrollade spindlar fäst sina guldnät. Vi bortersta väggen låg konungen på en smal fäلت-säng och med skjortan väl knäppt ända upp till halsen. Öfvermannad, utan soldater, utan makt och dock enväldsherre öfver ett aflägsset rike, hade han icke ens nog med penningar för de handtryckningar och gåfvor, som voro nödiga vid ett möte med sultanen. Han kunde icke ödmjuka sig inför de främmande sändebuden och stiga fram till sultanen som en slagen och utblottad flykting. Han rodnade vid tanken att behöfva visa sig inför sina lakejer och stallknektar som en afväpnad arrestant, hvilken måste foga sig efter en annans vilja, hur ifrigt de än dagligen upprepade, att det skedde på hans egen nådiga befallning. Därför hade han i stället lagt sig till sängs; det som fattades honom var icke hälsa utan penningar. Allt sedan kalabaliken hade han förblifvit liggande månad efter månad. Han ville icke ens sätta foten på golfvet utan lät bära sig i lakanet till en divan, då sängen skulle ombäddas. Hans båda lifläkare Skraggenstjerna och Neuman märkte med ängslan att hans lemmar begynte stelna och förllamas som på en fakir, hvilken till Guds ära länge uthärdat i samma ställning på en sophög. Fåfängt bådo de honom att åtminstone en gång hvart dygn resa sig och taga några steg öfver mattan.

Också Num Eddaula tyckte sig betrakta en af de heliga män, som vördnadsfullt brukade hälsas under någon lummig ek eller på solsidan om någon aflägsen turba.

Hostande hade nyss den bröstsjuke magister Eneman berättat om sina långa resor. Han skakade ett par krokodilungar ur två medförda flaskor och förevisade, hur de sprutade grönt och svart etter,

medan de lefvande förbrändes i en glödhög på den runda mässingsbrickan framför sängen. Konungen stödde armen öfver kuddarna och såg ned på de i glöden slingrande djuren.

--- Månn' att man med bara värjan kunde fälla en vuxen krokodil? --- sade han. -- Man kan det man vill.

Den luddslitne hofkansleren von Müllern, hvilken nu begynt att tjänstgöra som öfverkock sedan ingen annan fanns, strök småmysande sina blekta rockskört.

--- Kan man, om man vill, också grädda ostkaka utan ägg och grädde?

--- Man kan anskaffa det som tarivas... i nödfall med klingan.

Grothusen satte sina pepparbruna näsborrar i vädret och trummade på den galonerade paradhatten samt vände sig lågmäldt till Müllern.

--- I allra värsta fall skaffar man sig det behöfliga mot vierzig procent.

--- De ädla pasjorna se så glädtiga ut. Hvarom samtala de? -- frågade Num Eddaula den närmaste lakejen, men denne blef helt brydd och svarade medlande och på måfå:

-- De tala om ett af de vackraste ställena i evangelierna.

Därvid råkade han på det hala golvet att stöta till skärmen. När konungen då fick syn på den ärevördige åldringen, vinkade han honom närmare och befalde Grothusen att vara dolmetscher.

Konungen sade:

-- Säkert är du en vis man. Skulle du också ha mod att stå där kulorna pipa?

Num Eddaula sänkte turbanen och strök eftersinnande det hvita skägget, som räckte ända till midjan.

--- Jag hör till sanningssägarnas brödraskap och får icke tillräkna mig några dygder, men svära mig du, som är en hjälte! Om dina första lärare sagt dig: Döda icke, döda icke ens på en glödhög det styggaste och grymmaste bland djur... Om de höga pasjorna omkring dig och alla människor hvar morgon sade dig: Döda icke, ty

det är synd. Blif hemma i ditt rike och vakta skördarna, fast du därmed ingen berömmelse vinner... Skulle du ha mod därtill. Har du i olyckan mod att ödmjuka dig och erkänna dig besegrad och förlåta dina fiender och bödlar?

Konungen rynkade pannan.

-- Bör inte en god soldat hellre visa sig ståndaktig?

-- Du som hatar lögnen och aldrig ville att andra skulle ljuga dig fullkomligare än du var! Hög är din panna och ädel, stora äro dina ögon, men du har ett ondt veck om din sammanbitna mun. Man tror att den ler, men den ler icke. Det är något helt annat som de läpparna förmåla. De fresta Gud. De säga att din vilja är hans. Du samlade ditt folk och det blef slaget. När Gud har slagit ett folk, vältrar han ett tungt klippstycke öfver griften och påbjuder stillhet. Han vill åter se gula åkrar och lekande barn. Men du fortsätter striden ensam -- och mot honom. Sanningsvittnena, alla de ståndaktiga, de i medgången ödmjuka, i olyckan stolta, de ha rest sig ur sina tankar för att se dig -- och nu vända de sig bort. Kanske har ditt folk födt många stora män och konungar, men kunde väl någon bland dem från begynnelsen stå mer danad till en ljusens stridsman än du? Du fruktade glömskan. En stjärna skulle ha tändts på din graf och brunnit i tusen år. Men lyckan blef dig mot, ty Gud ville slå dig och ditt folk. Så fullborda din hjältegärning! Skjut undan den fåfängliga berömmelsen liksom du försmått vinkannen och kvinnorna. Gör det ödmjukt eller gör det stolt, hvilket du kan. Gå bort och sätt dig i de besegrades och de förarmades vrå. Gå bort och sätt dig som Job på askhögen. Du kan befalla öfver ditt ansikte, befall också öfver dig själf. Du förmår mer än du verkställer. Det är det som Gud aldrig förlåter en hjälte. Aldrig lyfte han på sin högra hand en genomskinligt renare ädelsten än du, och aldrig slungade han i vrede sitt eget verk så djupt ned i mörkret... och därför älskar jag dig, ty jag är en människa. Af alla män jag mött, ingen har jag älskat såsom dig, ingen. Vakta

dig, vakta dig, det finns också andra som älska dig och som äro långt farligare än dina värsta fiender och belackare.

— Och hvilka äro de?

— Narrarna! De ha lagt märke till det vecket omkring din mun och tyda det på sitt eget språk. Narrarna vända sig icke bort. De hänga sig fast i kläderna. Narrarna behöfva en narrhjärte, en lagerhöljd ärkenarr för alla tider och därtill vilja de kora dig under jubel. Narrarna fråga icke stort efter hurudan du är. De älska icke människor. De likna de små aporna, som i palmlunden vid Hidjas sitta hopkrupna på stengudarna och äta dadlar i solskenet men som skrikande och förföljande begynna hoppa från gren till gren, när de höra en människas steg. Konung, döden fruktar du icke. Gud skall en gång räcka dig den af barmhärtighet i en stund, då han minns hur din gossehand förde kerubernas svärd. Djupare skall hans hämnd drabba. Han skänker dig åt narrarna.

— Du går vidt i frispråkighet.

— Jag vill endast ransaka, hur långt ditt mod räcker, efter du är en hjälte. Har du mod att dö glömd?

Konungen mulnade än mer och letade efter ett svar. Han satt på tvären i sängen med täcket hårdt åtlindadt om knäna och fötterna.

Num Eddaula korsade händerna öfver bröstet och böjde sig.

— Så finns det dock mycket, hvartill ditt mod är alltför ringa. Grothusen slog hatten i mässingsbrickan.

— Du, som är en sanningssägare... Hvem säger, att inte du står här och yfves öfver din ödmjukhet? Hvem säger att det inte tarvas mod till att vilja dö ihågkommen?

Num Eddaula slöt ögonen och grep med sina magra fingrar ångestfullt omkring sig i luften.

— Där talade du sanning, pasja. Ryktbarhet, det är orent förtal, oren ära. Det är irring och sken. Den högmodige blir kallad ödmjuk, den ödmjuke högmodig. I världens beryktade män och kvinnor alltsedan Adam, hur mycket skulle väl återstå af sanningens klara guld, om den villande askan kunde bortsållas? Och du, konung.

Hvem läste din sista tanke om aftonen, när du somnade? Hvem såg dig i ensamheten, i mörkret när du låg vaken? Hvem skall en gång vid din bår kunna lägga handen på hjärtat och säga: Sådan var han! — Endast narrarna skola våga det och säga: Spörj oss, han var som vi! — När de tröttna att lofprisa, begynna de stena och begyckla dig och peka finger åt din tunga huggvärja. Din fredlösa graf skall bli deras käraste tillhåll. De skola där stå så tätt packade, att de kloka icke kunna komma dina multna ben nära. Men det säger jag dig. Kora dig narrarna till sin, och kan du dock ännu en gång resa dig och samla omkring dig de kloka och sanningsvittnena och de ståndaktiga, de i medgången ödmjuka, i olyckan stolta — då har du bestått profvet. Då förblir du en kämpe af Gudi ännu som minne och skugga. Då ha människorna vägt dig med falska vikter. Då är du den jag vill att du vara skall!

Num Eddaula kastade sig på knä med pannan mot mattan.

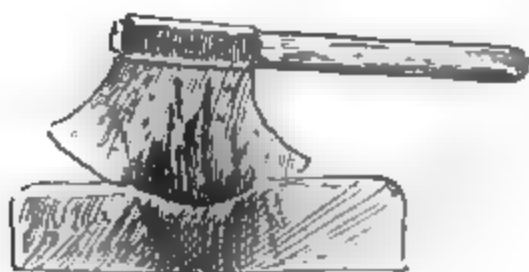
--- Jag är en svag man, som hämtat styrka genom din åsyn. Mycket har jag i mitt lif förbrutit, mycket smått. Har jag inga ärr på min hud, jag har dem i min själ. Jag vill glömmas, glömmas. Jag vill sofva, sofva. Den ryktbare blir en slaf hos andra. Allt eftersom han är sin sista herre till lags får han en krans flätad i håret eller hugg och slag. Ingen kärlek mäktar att lysa frid öfver hans mull. Där växer allt högre ett träd med allt underligare knutna grenar och med aldrig tystnande oro och suckan i löfvet.

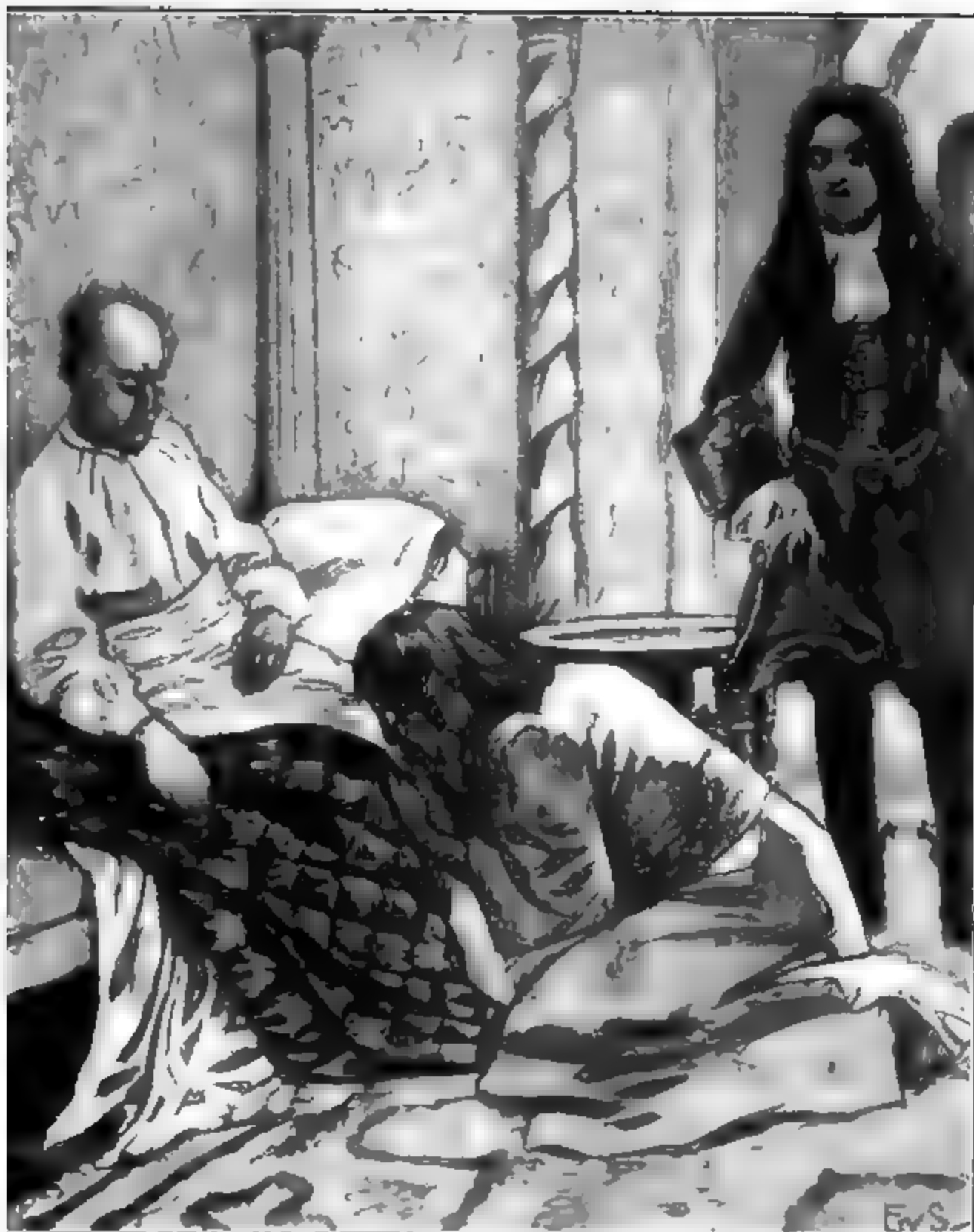
Ingen svarade honom. Det blef stilla i det vida gemaket. Slutligen klingade det och slamrade på mässingsbrickan, och konungen räckte en blank dublon åt den hvitskäggige spåmannen. Han kröp på knä fram till bädden och tryckte sitt ansikte mot det nedhängande lakanet men sköt myntet ifrån sig.

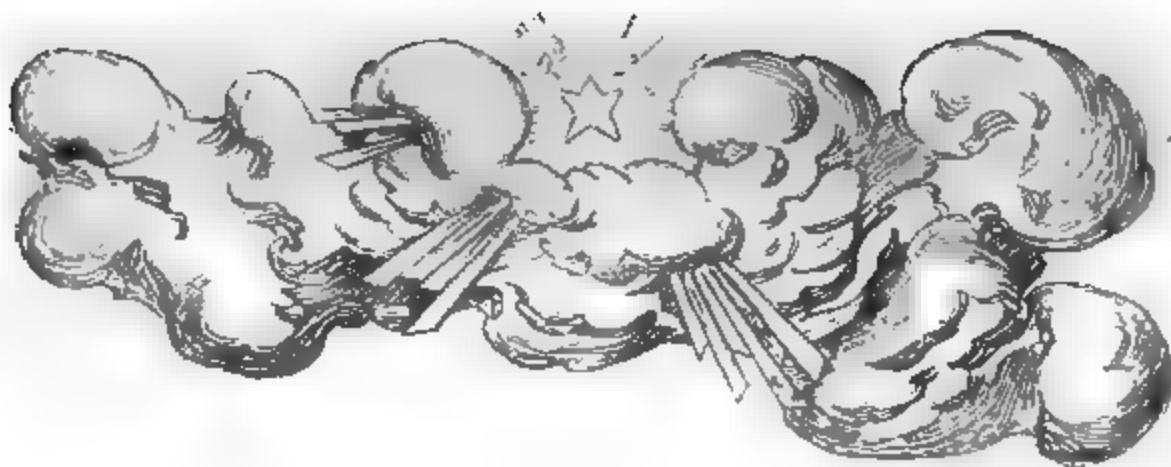
--- Du må lefva, du må dö, sade han, -- beständigt skall det stå en strid omkring dig. Jag går till hvila.

Tidigt nästa morgon blef Num Eddaula afrättad utanför sultanens tält. Den trygga vissheten om glömska bredde sin stillhet öfver hans yttersta timme.

Tjänaren begrof afsides hans kropp mellan två cypresser. När grafven var igenskottad, öfverströdde han den med majs-korn åt dufvorna, som i hundratal församlades från dungar och träd. Snart spirade buskar med hvita blommor ur marken. Trötta soldater och herdar funno där ett skuggigt ställe och lade sig ofta till en stunds hvila i gräset. Det var ett fridlyst rum. Där sof en glömd människa.

KUNGSRIDTEN.

Hofkanslern von Müllern satt på en träpall framför sin kammar-spis i svenska kungens hus i Demotica och gräddade pannkakor. Han lyfte sitt ena luddslitna rockskört mot eldsljuset och synade det.

— Nog hänga galonerna ännu fast på syrtuten, -- sade han till öfverste Grothusen, som stod bredvid och värmdes sig, — men skamligt svartnade äro de. Och det andra svenska följet börjar, fan tage, se ut som ett riktigt zigenarepack. Jag säger som Fabrice: jag kommer snart inte ihåg hur penningar se ut, om de äro runda eller fyrkantiga.

-- De äro så runda att de trilla som hjul! svarade Grothusen och gnuggade upprymd sina händer. — En kung, ett hof, en hel liten armé utan annat än litet vigileradt småmynt på fickan... och det i en turkisk skråköping, hundratals mil från det egna fosterlandet! När i tiden såg du maken? Gud förlåte mig, men är det inte en sa kostlig syn, att det ingenting gör, om det ibland är tunt med sockret på pannkakan. Från Porten fa vi inte en enda pung längre. Fast jag knappast har tid att sofva om natten utan bara får syssla med att uppnegociera respengar från all världens schackrare, så förstår jag knappast, hur vi hederligen skola komma härifrån. Jag har sagt hans majestät, att vi få ta hela raden af fordringsägare med oss som eftertropp ända hem till Sverige och inkvartera dem i Karlshamn,

till dess de bli gäldade. Tänk dig, lilla Karlshamn propp fullt af turkar, som knäfalla i gathörnen och anropa Allah! Joo, du! Bara vi nu komma i väg! Vi måste draga ästad med pukslag och trompetande som det anstar svenskar, begriper du! Lyckligtvis ha vi kvar grannlåten sedan i somras, da jag var på afskedsambassad hos storherrn. Det finns visserligen hvarken stoppning eller foder i schabraken, men utanpå sitter det sa mycket mer mässingstråd och tofsar... och det är hufvudsaken... Och själf ser jag ju ut som en hel excellens? Hva ha? Spetskras, snussked af rent dukatguld... I skåpet en hederspäls, skänkt af sultanen, ett par nedkippade tofflor, en nattnössa och en sidennattrock, som Düben skulle vara säll att få bära i själfva högmässan. Men det är också det sista, och få se hvad som blir kvar af hela saligheten, innan vi komma hem!

Ju längre Grothusen talade, dess muntrare blef han. Slutligen gick han till fönstret och slog upp det på vid gafvel.

--- Hvad är det? frågade Müllern och drog frusen igen rocken.

— Det är en hop turkar, som stå och vänta på att få se hans majestät rida ut. Det är nämligen störtregn, och då kunna de ju begripa, att han inte vill stanna inne.

Grothusen gräfdde och letade i rockskörten, och då han hittade ett par tre stora silfvermynt, kastade han dem genom fönstret och ropade:

— Så här se pengar ut! Lefve de svenske och deras frikostiga, stora, mäktiga konung!

— Är det dina egna pengar eller kungspengar?

-- Om jag det vet!

-- Du brukar ju ha dina egna pengar i vänstra rockskörtet och kungspengarna i det högra?

— Men vänstra rockskörtet har nådigt medgifvande att till nödtorft upptaga tvångslån ur det högra. Kära du, jag redovisar ärligen. Hvar kväll räknar jag nämligen öfver hur mycket som finns kvar in toto.

Folket sorlade, men surmulet knorrande lyfte Müllern pannkaks-laggen från elden.

— Du har ditt lätta sinne, du bror! Aldrig tilltrodde jag er ändå att bli så förnäma, att ni skulle få en friherre och hofkansler till lifkock, men jag är glad att mina pannkakor smaka herrarna. Ofta har jag frågat mig, hur vi här nere kunnat så villigt och fröjdefullt härda ut alla dessa år.

— Det skall jag förklara dig. Det har en sådan särskild tjusning för människor att dageligen och stundeligen vara tillsammans med den, som befaller öfver deras väl och ve, att man kan spörja, om också en gång den himmelska saligheten just kommer att bestå i detsamma.

--- Det vore väl, om ett sådant tidsfördrif äfven gjorde människor ädlare och bättre.

— Tack, bror! Det ordet var åt mig. Nogsamt känner jag, att jag här bland er alla blir föga skonad på min rygg. Kalla mig ni en lättfärdig krabat, en... Ja, lika godt! En scepticus och filosof som jag, hvilken betänkligt försofver sig till ottesången, har inte stor kärlek att vänta bland er svenskar. Jag får väl trösta mig med att konungen själf är mindre granntyckt i sådant än ni! Där hemma lär det gälla att stupa, och då skall du se, bror, att gamle Grothusens svarta peruk inte står bakom ledet.

— Där hemma, säger du. Svara mig ärligt! Hoppas hans majestät verkligen att där kunna samla friska troppar?

— Det gör han... och han kommer också att kunna det. Det blir en rikskalabalik, hvartill världen aldrig såg make... Inte mig emot! Att i nödens stund kalla procentarna söta du, det är en sak... och det kunde hitta på att bli ondt om riddare, ifall det inga procentare finnes... Men hedern och värjan, det är något annat!

— Och därför bryter han nu ändtligen upp? Jag har dock tyckt mig märka, att han ännu icke är fullt på det klara med den närmaste framtiden.

-- Ju längre han hinner mot norr, dess klarare kommer han att skönja den.

— Du tänker på fienderna, de gamla och de väntade... Sachsen, Ryssland, Polen, Preussen, Hannover, Danmark... Sex fiendefolk att bekriga!

— Sju! Du glömmer den nyaste och farligaste fienden!

— Hvilken?

-- De svenske!

Müllern reste sig från pallen, och de båda enögda herrarna stodo framför hvarandra.

-- Gud i himmelen, tala inte så! Du brukar ju annars höra till dem, som inte förtvifla. Detta är ett främmande språk i din mun.

— Sedan hans majestät fått full visshet om att undersåtarna börjat utmana honom och trotsa, kommer han att rida hemåt med samma hetta som till en batalj... Hvad skall man också tro efter de sista

nyheterna? Landet är utan regering... Ämbetsverken stå stilla som kvarnhjul vid en utsinad bäck. Riksdagens och rådets herrar tala om afsättning... Vi skulle få se brinnande uppror, vore inte de svenske ett så lagtroget folk... och så är det ju det, att försten är han! Kvid nu inte och jämra, kära Müllern, för allt detta är ju bara din egen gamla visa... och snålas inte så förbannadt med sockret utan stjälp mans hela struten öfver pannkakan... och sätt näsan i vädret! Adjö!

Müllern stod bekyttad och svarslös midt på golfvet. På hans drag målade sig den största förvåning, ty genom dörren hörde han Grothusen ropa till en trumslagargosse:

-- August! Skaffa rätt på en försvarlig trumma! Spänn den framför dig och kom så med mig i basaren.

Müllern ruskade på hufvudet och satte sig åter vid sina pannkakor.

-- Hvad i Herrans Jesu Kristi namn, skall Grothusen nu göra för galenskaper med trumman?

*

Nästa morgon uttågade svenskarna högtidligt från Demotica, för att äntligen begynna hemfärden mot Östersjöns kust. Hundratals mil hade de att ströfva framåt genom bergpass och skogar. Efter dem redo i en lång rad turkar, judar och armenier med sina säckar och knyten. Det var deras sjuttio enträgnaste fordringsägare. Konungen var gläddig och strålande, och stadsborna och deras beslöjade kvinnor nedkallade Guds välsignelse öfver den bortdragande hjälten. Endast Grothusen blef efter, ty hans turkiska vänner höllo honom kvar i dörren. Den ene stack honom ett bläckhorn i handen, den andra satte honom en tobakspipa i munnen, och de svarta tjänarna drogo i hans rock. Hans stora näsborrar stodo rätt i vädret, och med magnificence tömde han sina rocksäckar öfver tjänarnas händer. Därefter slog han upp locket till sin klädkista.

— Käraste, käraste vän, -- sade han. — Denna utsökta nattmössa har jag enkom låtit förfärdiga för dig och själf nyttjat för att den

17. II.

skulle bli dig ett verkligt minne... Och du, min far! Dessa splitter nya tofflor... Du undrar på att de äro så nedkipade... I egen person har jag flitigt gått med dem för att känna efter att de inte skulle vara för hårda åt din fot... Och du, tag denna sidennattrock...

Han sprang som en förföljd upp på sin vagn och befallde kusken att köra på.

När svenskarna om kvällen kommo till Timurtasch, öfverräckte emellertid en pasja till konungen, som gåfva från sultanen, ett silkestält och en sabel med juvelbesatt handkafle.

— Nu går min sobelpäls! — sade Grothusen halfhögt till konungen. — Någon annan gengåfva står inte att uppdrifva, och ers majestät själf har ju ingenting annat än en neddammad rock och ett halft dussin grofva soldatskjortor.

— Låna mig också bläckhornet och pipan, som du nyss fick, — svarade konungen med skälmen i ögat. — Jag måste förära något äfven åt höfdingen för janitsjareskorten.

— Skänk hela gubben Grothusen som evnuk till storherrns seralj! — jublade Grothusen och gnuggade händerna och blef allt yrare, ju tokigare det gick. I detsamma fick han syn på sin trumslagar-gosse, som med trumpinnarna under armen modstulen marscherade på vägen.

— Din trumma har intet mål i mun! Det är något tjufgods i henne! — ropade gossens kamrater lånande.

Då de undersökte trumman, funno de att hon var förseglad med fyra sigill, och gossen fick stora tårar i ögonen.

— Slå du tappert din förstämnda trumma! — befallde Grothusen. — Det är jag som förseglat henne likt Pilatus Kristi graf... och litet sorgemusik kan väl tarfvas för alla de turkiska procentarna här bakefter, som nu få rida i landsflykt i vårt ställe.

Men om aftnarna, då svenskarna några korta timmar hvilade vid lägerelden, knackade och skakade musikanterna på trumman och menade, att den var full med undansnillade kungspengar och värdepapper.

En sådan filur! Hviskade de. Det är ingen konst att frikostigt tömma det vänstra skörtet, när man sticker så långa fingrar i det högra!

Redan vid tultiden på nätterna lät konungen blasa till uppbrott. Han sprängde vid eldsbloss fram mellan klippväggarna. När han i Pitest åter befann sig framtör kristenhetens gränser, mötte honom de i Bender kvarlämnade skarorna, och de sista zaporogerna, som i så många faror förblifvit trogna, mottogo knaböjande hans afskedsord. Därefter gick han till Grothusen.

Denne höll just på att rakna in de gyllen, som en af drabanterna varit ute och uppnegocierat i Siebenbürgen. Konungen sade till honom.

-- Mitt passbref är nu färdigt. Jag skall heta kapten Frisk, och med Rosen och Düring rider jag i sporrsträck till Stralsund.

Då aflyfte Grothusen sin galonerade hatt och sin peruk och lämnade dem till konungen.

— Tofflorna, nattmössan, hederspälsen, sidennattrocken... Sök dem! Sök dem! Alles ist weg! Nu gå peruken och hatten! Med den utklädseln och en snusbrun lifrock, blir ers majestät så oigenkännelig och tillstyrd, att hade inte alla Rosar tur hos fruntimret, skulle — salvo honore — ingen värdshuspiga ens vilja bjuda herrarna ett glas vatten. Men för min anpart är jag tacksam att inte behöfva offra hullet på den kungsridten tvärs igenom Europa...

Själ f satte sig dock Grothusen genast på resvagnen för att hinna först och kunna vara sin herre till mötes vid det svenska hafvet, utefter hvars kuster fienden nu byggde sina fästningar och städer.

Dag och natt öfvade konungen under vilda ridter sina två utvalda ledsagare och de drabanter, som på ett dygns afstånd skulle följa efter honom. När äntligen den timme slog, då han fick påtaga förklädnaden och springa i sadeln, gaf han med sådan häftighet sin valack sporren, att Düring och Rosen nästan genast blefvo ett par hästlängder efter. Det var ej endast den tunga peruken som kom hans kinder att glöda. Han såg ut som på en morgon före drabbning. Han, som frisk och sund uthärdat månader i sjuksängen för att slippa en förödmjukande audiens hos sultanen och som i årtal lekt bort dagarna i en turkisk småstad under förhoppningar att kunna samla en stor här till följe, red nu otåligt åstad med sina två kamrater och utan en enda tjänare.

Hofvarna klingade mot stenarna som en skenande hästs, och den yrvakna vinodlaren sprang till dörren i sin koja.

-- Hvem rider där så ängsligt? -- sporde han. — Är det en stackars eftersatt desertör, må han då stiga in under mitt tak, och min kvinna och jag skola förborga honom och bädda honom på halmen...

-- Vakta dig du, far, för den ryttarens värja! -- svarade Düring.

Kungeridten.

- Den sitter i dag löst i skidan. Det är en officer som blivit utmanad af en otrogen vän och anförvant och som är ifrig att möta honom...

Men för sig själf hviskade han:

- Den anförvanten heter svenska folket . Sa skulle då det bli vår sista strid!

Med den förseglade trumman bland korgarna och kantinerna på kuskbocken skakade Grothusen under tiden mot Stralsund. Hans hjarta bultade som en ynglings, när han första gangen läste stadens namn på en lutande vägvisaretafla. Snart hörde han timplagen från Nikolaikyrkan. Han urskilde de enstaka ljusen hos vakande och sjuka, och på vindbron sprang han ur vagnen och ropade till vakten:

- Kungen, kungen! Hvar är han? Hvilka nyheter?

Vakten visste ingenting, och hvar morgon spejade Grothusen från vallen efter sin hemvändande herre. Med de klaraste månljus öfver sina drag anlände så konungen en natt till Dükers hus, och redan nästa morgon, när stöflarna bortskurits från hans uppsvullna fötter, steg Grothusen in i hans kammare med den glada hälsningen:

--- Majestät! Bin verliebt!

Konungen tog honom hjärtligt vid handen.

— Käraste Grothusingen, vi lära här få annat att bestyra än uppvakta demoiseller.

— Det är heller ingen demoiselle! Hon är säkert både mor och farmor... Känner henne för öfrigt inte... Men nu liksom till förene ber jag ödmjukast att i alla mina tokenskaper få behålla ers majestät till hemlig förtrogen.

Grothusen framlade sina papper för konungen och pekade ibland på en sifferkolumn, men för att göra arbetet lätt och lustigt berättade han under tiden om sitt äfventyr.

— Det var en middag, just när jag skulle begifva mig hit till Düker. Vid Kniperthor låg i solbaddet ett hus, som var så hvitt att det stack mig i ögat och tvang mig att se upp. Där satt hon i fönstret... Nej, nu är ers majestät på orätt sifferkolumn... De två tusen gyllen som här manker, har jag rumlat upp för egen räkning... Jo, där satt hon i fönstret under en gardin med hvita fransar. Också hennes hår var alldeles hvitt men vackert uppkammat, och ansiktet var smalt och öfverglänst af en oändlig blidhet... Hon är säkert öfver sjuttio år — men hon är ju ändå kvinna! Det finns ingenting så förnämt och ädelt, nådigste herre, som att tillbedja en gammal dam. Man längtar inte att närma sig henne. Hon står uppe i fönstret som ett minne, som en helig legend. Man hälsar henne endast vördnadsfullt med värjan, när man går förbi med sin tropp...

-- Det är roligt att höra Grothusingen igen. Min gamla adoration för kvicka och stolliga människor tror jag tar till med åren. Den här holsteinaren Görtz, som snart hitkommer, lärer också vara en mäktig behaglig och vältalig herre med stora själsgåfvor.

— Jag har själf alltid anbefallt hans tjänster åt ers majestät, fast jag vet, att jag och Feifen därmed själfva också vackert få krypa ned i skuggan. Ade! Ade! En sådan liten fusker i finanserna som jag duger inte längre i dessa svåra dagar, då hela riket står på spel. Här behöfs en stor afgrundsminister i den utländska genren...

Gjörtzen är djärf och snillrik, en krigare i statskonst, och han har skaffat administratörn af Holstein pengar som gräs. Han är slugare än tio Grothusingar och femtio Müllrar eller Feifar. Men det som bryr mitt sinne är spørgsmålet hur man skall uppsätta en biljett d'amour till en så ålderstigen dam, som min sköna vid Kniperthor.

Konungen fick åter skälmen i ögat och räckte Grothusen pennan.

— Stå där vid bordsändan och skrif, så skall jag diktera!

Konungen funderade en stund, därefter begynte han:

— Ädelesta dam. En smutsig krigsbuss som jag törs visst inte tiggas om en audiens hos en så ädel dam som madame, men den ädela damen kunde väl gunstigt skicka sitt konterfej, men snart, för min kung säger att snart här alla skall utgå att stupa, så att det brådskar svåra med konterfejet...

Grothusen skrattade och skref och skrattade och allt emellanåt talade han om räkenskaperna och statens affärer och Gjörtzen. När biljetten var färdig, vek han den samman och kysste den konungsliga vännens hand, och icke långt efteråt gick han på gatan ned mot Kniperthor.

Då hände det slutligen en dag att Müllern, som sent omsider också anländt till Stralsund, satt med Grothusen och arbetade i konungens förmak. En lakej öppnade dörren och anmälde:

— Herr baron Georg Heinrich von Görtz!

Enögd, chevaleresk, med pärlemorfäste på kammarvärjan och ordnar på den dyrbara sammetsdräkten steg Gjörtzen öfver tröskeln. Han fattade Grothusens och den konfysa Müllerns händer och lade dem på sitt bröst. På det sättet blefvo de tre enögda herrarna stående framför hvarandra.

— Säg mig uppriktigt, -- sade Gjörtzen och pekade med hufvudet mot konungens slutna dörr. -- Hur länge är det egentligen sedan vår hjälte sist badade?

Grothusen svarade:

-- Låt mig si! Han badade sista gången förliden sommar i Demotica... Men han låter ibland öfverhälla sig med isvatten...

Om sådant kan excellensen godt skämta med honom. Men en sak vill jag råda. Tala inte onödigtvis om de svenske!

Gjörtzen slöt ögat och nickade och gick in till konungen.

En lätt skugga drog öfver Grothusens barkade panna och han mumlade till Müllern:

— Medan hans majestät förskrifver sig till Djäfvulen, tror jag att jag går ned på marknadstorget och slår bort tankarna.

•

När Gjörtzen hälsat konungen, gick han fram till honom med belevnad vårdslöshet utan ett enda smickrande ord.

— Förunderligt! — sade han. — Tappa i en stor sal en slant, och den rullar öfver hela golfvet ända till dess den gömmer sig under skåpet.

Konungen, som ännu var halft misstrogen mot den främmande lyckofriaren, tog då en dukat ur börsen, som händelsevis låg uppslagen öfver papperen på bordet, och kastade myntet på golfvet. Det rullade i en ring och blef liggande midt framför honom.

— Sapristi! — sade Gjörtzen. — Sapristi! Vill man att slanten skall in under skåpet, då lägger den sig midt på golfvet.

I samma ögonblick råkade konungen af misstag att med värj-fästet stöta mot börsen, så att alla dukaterna klingande tumlade i golfvet. Likt en hjord af skrämda får jagade de med sina kullriga ryggar åt alla sidor och gömde sig under skåpet och bordet och slutligen till och med bakom ugnen.

Nu först började Gjörtzen att buga allt djupare och djupare.

— Si där! Jag är klen i trossaker, det bekänner jag ärligt, men vidskeplig är jag ändock i ett stycke. En bomb kan falla midt i en tätt packad bataljon utan att såra en enda man, men ännu har det aldrig händt i världen att en smörgås fallit till golfvet utan att bli liggande med smörsidan nedåt i dammet. Det finns i luften ett slags af Den Lede själf exercerade småskälmar. Om de inte vore osynliga skulle de likna små brunaktiga kringflygande bin. De vålla

för sin del aldrig ondt i stort utan bara små förargelser, men där förargelserna bli för många, kan det till sist sluta med en stor olycka. Det är de osynliga småskälmarna, som retats och lockats af de blanka svenska vapnen. Skall nu en flagga hissas, så brister tåten. Skall en soldat gå öfver en frusen graf, så rämnar isen. Enklare taladt, ers majestät förföljs nu lika träget af otur som fordom af lyckan.

Konungen gnolade sakta:

— Hur trampar man då
med klacken uppå
de skälmarna små?

— Quilibet fortunæ suæ faber! Man skrämmer dem. Att börja med bortvisar man ur sin närhet alla småaktiga människor, ty sådant folk har lika många osynliga småskälmar i böxlinningen som en trosskusk loppor. Sedan drar man pliten mot hela världen och följer sin viljas stjärna...

— De svenska herrarna försäkra, att där hemma snart inte ett runstycke står att uppdrifva.

— Så får man slå nya runstycken! Hvad är pengar? Skuldsedlar på befintliga värden. Måne det stycke kungarike, som ligger där uppe, icke är ett värde, på hvilket man skulle kunna utskrifva snart sagdt hur många skuldförbindelser som helst?

— Jag har själf länge tänkt på nödmynt. Men vore det rätt-skaffens? En suverän skall vara rätträdig. Det får inte finnas fläck på hans heder. Minns det!

— Visst, visst! Nödmynt, det är att låna! I nödens år växlar man med det myntet till sig det äkta. I segerns år lämnar man tillbaka det äkta och kastar nödmyntet i ugnen. Den högt vill sikta får heller inte frukta att låta själfva Lucifer smida pilen!

Konungens djärfva tanke bröt sig genast in i frågan som i ett handgemäng mot enfaldiga fördomar. Själf hade han icke ens i öde-marken någonsin stuckit sin hand i fickan utan att kunna fylla den

med dukater. Mer likgiltig för sin rock och sitt härbärke än en tiggare hade han dock aldrig sett ett föremål, hvilket han verkligen längtat att köpa. Sina dukater hade han aldrig använt till annat än att uppmuntra och belöna andra. Penningen var för honom ett statsmedel. Däremot såg han dagligen, att så snart han befallde de andra att lämna sin fyrk till hären, började de knota och söka undflykter, och hans förakt för dessa tjänare, sammanslingrade sig likt ormar med hans okufliga längtan efter upprättelse, efter hämnd på de fiender, hvilka inför världen störtat honom i ett sådant djup. Var han icke en konung, en herre öfver millioner människor! Hvarför bands och hindrades han då ständigt af de i sig själft värdelösa små metallplåtar, som på ena stället kallades riksdaler och på det andra gyllen? Det var en uppfinning, med hvilken lågsinnet afvigvände människo- värdet och bedrog ärligheten för att själf lefva kräsligen. Var det väl en förbrytelse att på en sådan uppfinning flytta om några af skrufvarna. Rätteligen borde penningen helt och hållet ha afskaffats.

Efter en stunds begrundan sade konungen:

— Och betingelserna?

— Att jag förblir holsteinsk undersåte men fritt får välja mina medhjälpare och endast svara inför eders majestät. Ämbetsverken skola omdanas till mer gagn för kungaväldet. Hären...

Konungen föll honom genast i talet.

— Men inte en fotsbredd mark af det fäderneärfda riket får afträdas åt fienderna genom fredsslut och köpslående. Hellre må vi alla dö och hela Sverige brinna. Jag begynte aldrig krigen. Grannarna lade sig i bakhåll, när jag ännu var ett oerfaret barn.

Nu först knäböjde Gjörtzen.

— Världen kan aldrig förstå hjälten, som hellre förblir vid besvurna aftal än spelar slug politicus, men feg den som undandrar sig att betjäna en sådan ståndaktighet. Det stod klena teckentydare vid ers majestäts vagga. Lejonets stjärnbild sågo de väl, men de läste icke i stjärnorna att det svenska storväldets brand redan då stod där bebådad... oåterkalleligt utan misskund. Den kämpe som steg

ur kumlet för att samla de svenske i den stora striden, han behöfver män. Jag är en främling, men så visst jag lefver, jag talar af hjärta och sanning. Så långt mina krafter räcka, vill jag från östan och västan hopdraga virke till ett halverk af det slag, som dess värre endast kan upptimras med spikar af godt dukatguld.

— Den leken kan bli vågsam.

— Det vågsamma är det nöjsamma. En braf diplomat skall hvar dag stå lika beredd för stupstocken som en krigare för sin kula. Misslyckas allt, ja, då skall också halverket bli ett bål, som gör natten omkring till ljus dag och fienderna till blotta skuggor och komparser. Mig återstår då bara den äresjukan att själf på det bålet få förbrinna bredvid min Hercules. Vår gode Luthers Wein, Weib und Gesang ha beständigt smakat mig allt för mycket af värdshus, och jag ville hellre sätta orden: Wer nicht liebt Weib, Ruhm und Macht, er bleibt ein Narr bis Todes Nacht!

Eldad af stundens uppriktighet och sin egen värme hade Gjörtzen glömt att stryka ordet Weib, men konungen aktade icke därpå utan gick honom till mötes med ljungande ögon.

— Min bild får inte sättas på nödmyntet!

— Vi kunna ju plundra hela Olympen på afdankade gudar.

Konungen stod länge tyst. Därefter tillade han sakta och med sväfvande röst:

— Där får heller inte sättas Sveriges rikes vapen!

Öfver hans rynkade ögonbryn lägrade sig ett tungt, mörkt svärmod.

Häpen, villrådig, brådslande, steg Gjörtzen från golfvet samt gick till fönstret och pekade nedåt torget.

— Om bittra tankar någon gång öfverfalla ers majestät, gå då endast till fönstret och se på människorna. Då blir det inte svårt att få ett hjärtligt skratt.

— Det var länge sedan jag skrattade af hjärtat...

Nere på torget bland flickorna vid kringelståndet gick Grothusen af och an, och bakom honom stod en trumslagargosse med den förseglade trumman.

— Hamra nu en tapper hvirfvel och trumma samman stintorna!
— befallde Grothusen.

Gossen rörde pinnarna, och när alla flickorna nyfiket sprungo till och stannade rundt omkring, bröt Grothusen förseglingen och spände af trumskinnet. Därefter upplyfte han ur trumman allt möjligt kvinnligt leksakskram, som han under den sista kvällen i Demotica upphandlat i basaren. Det var små dukar och slöjor och speglar och rosenoljeflaskor och halsband med halfmånar och mynt. Han viftade med dukarna högt i luften. Med näsborrarna i vädret och svettdroppar på sitt pepparbruna ansikte ropade han ut varorna och höll auktion. För den ena småsaken begärde han en kyss, för den andra en lifkramning, för den tredje en dans på öppna torget.

— Titta, titta, — fortfor Gjörtzen, — hur vår öfverste stoppar sina hedniska dukar till det kristna kvinnfolket! Han är en bon garçon, vår vän där nere, men inte äro män af den sorten vuxna att tjäna en Karl den tolfte...

Konungen begynte nu buga sig till tecken att Gjörtzen borde afträda.

— Bakdantare ha också påstått att ni, baron, är en svår skalk. En sak vill jag säga. När vi framdeles arbeta samman, skall baronen aldrig tala illa om någon frånvarande, ty då tar jag alltid den frånvarandes parti. Hur mycket ondt har man icke försökt att hviska mig i örat om den trumman där nere... Och hvad innehåller den? Jo, harmlösa leksaker och lappri! Om Grothusen också varit en verschwenderisk tjänare, så har han åtminstone aldrig heller stuckit undan något i sin egen påse... Nu vill jag genomgå ett par handlingar.

Gjörtzen bet sig i läppen, men när han kom ned vinkade han med en högdragen åtbörd sin vän Grothusen till vagnsfönstret.

— Det kranka och blödande lejonet från Ukraina och Poltava har så länge hvilat sina ramar, att klorna blifvit längre och hvassare än någonsin. Tryck fast hatten på hufvudet och knäpp rocken, go' herrar, och håll er redo! Höststormarna begynna!

•

Den fåtaliga besättningen i Stralsund hörde snart fiendens kanoner spela utanför murarna. Klämtslag kallade manskapet till vallarna eller till brinnande hus. Mot morgnarna lade sig konungen med hatten öfver ansiktet till en stunds hvila på stenläggningen i Franken-thor. Vaken stirrade han i den mörka hattkullen, men knektarna, som lyste på honom med handlyktan, skönjde endast hakan och läpparna, öfver hvilka småleendet ännu satt kvar, fast sammanbitet och kallt som hade det endast hört till hans ansiktsbildning. Då hviskade de, att de aldrig sett en frimodigare hjälte, men afsides i stjärnljuset stodo många höga officerare och talade om att endast hans död kunde rädda Sveriges rike.

Han visste hvarom de talade, fast han ingenting låtsades förmärka. Det folk, om hvilket han drömt sina största drömmar, väntade redan sin frälsning i hans död. När drabbade ödet förfärligare en konung? Hade han då endast blifvit född till att anförä de svenske i deras sista stora strid och sedan bortkastas likt ett förslitet verktyg? Hans systers gemål blickade redan mot hans krona, och hans bortgångna älsklingssysters son höjde mot den sin barnhand.

Vid nattvardsgång ödmjukade han sig och badade i uppriktiga tårar, men aldrig grät han öfver sina egna olyckor. Voro de icke rätt och slätt fiender som han hade att möta med en hämnares vrede? Han blef hårdare och kallare mot officerarna och talade ofta med handen knuten, men han befallde också än strängare öfver sig själf och sina egna tankar. Väl vårdslösade han än mer sin klädsel, så att han i fjorton dagar kunde bära samma nedsmutsade skjorta, men han betvang sin haltande gång. Hans hår skiftade redan i silfver, fast han bara var tre och trettio år, men när han vaken såg upp i hattkullen, upprepade han för sig själf: Det måste vara Guds vilja jag följer. — Sedan reste han sig som en uthvilad yngling och räckte sin kappa åt någon frusen gråhårsman — men nämndes om hemlandet och de svenske, då plockade han på rockknapparna och teg.

En dag exercerade Grothusen med större ifver än vanligt sina soldater nedanför den skönas fönster vid Kniperthor. Orörlig som

en bild satt den gamla damen bakom blomkrukorna, och när Grothusen lyfte sin hatt, blänkte de nya galonerna.

Han vinkade sin trumslagare.

— Ännu har din trumma inte fullt mål i munnen. Låt oss öppna den. Här ligger ett par de täckeligaste små guldstickade skor. Gå upp till damen och säg att det är en afskedsgåfva från Grothusen. Nu är trumman tömd.

— Herr general! Det ligger ett turkiskt guldmynt på botten.

— Minsann! Det har kommit dit i brådskan. Det är kungspengar! Nu skola vi ut till Rügen, där preussare och danskar ärna landstiga för att också instänga oss från sjösidan. Gå med slanten till konungen och bed honom att mottaga den som en erinran om de år, då Grothusen hade den lyckan att få tjäna honom i aflägsna land. Måtte det guld det en gång i fredliga år omstöpas i degeln till en hederlig penning, på hvilken de svenske åter kunna betrakta både sitt vapen och sin konung! Säg allt detta i ödmjukhet från Grothusen!

När allt blef ordnad till uppbrott, saluterade Grothusen med huggvärjan för sin sjuttioåriga dam. Medan han red gatorna framåt, vinkade han åt nyfikna flickor i fönster och sönderskjutna salustånd, och för första gången sedan i Demotica dundrade hans trumma med full stämma. Den slog sådant eko i kyrkväggarna, att det liknade mullret af fiendens fältstycken. Orädd, uppblossande, rådgjorde Düker nedanför sin trappa med konungen. Lyssnande till Bassewitz' förbittrade hviskningar om Gjörtzen, red Daldorff bland generalerna, och den lille Cronstedt klappade sina styckjunkare på skuldran. Än skyndade han till ena sidan, än till den andra. Han granskade sina snabbskjutande kanoner som en god stallmästare sina hästar, och ibland polerade han med snibben af sin kappa de nyuppfunna Polhemska riktskrufvarna.

— Det blir en hård strid, sade han, — och först när hans majestät väl står på svensk botten, vill jag kalla kungsridten lyktad.

*

Höststormarna brusade med sin skymning öfver Rügen, och det kvidde och stönade i klyftor och kust. Ingen stjärna talade om Guds godhet, och när tropparna blifvit uppställda till korum, ljödo från predikantens mun det gamla testamentets hämnarord. Svenskarna hade nu så ondt om folk, att de som förposter läto utställa bundna hundar, hvilkas klagande tjut hördes genom suset från bränningen.

— Det bådär död när hundarna kvida, — sade soldaterna.

Landtfolket beväpnades med yxor och liar, men skyddade af regntjockan närmade sig fienderna stranden och landsatte slutligen utanför den nästan obehakade byn Stresow mer än tio tusen man. Blåsten ref undan dimmorna, och månen rann klar upp öfver den ödsliga trakten. Redan vid tretiden på natten kröpo dock fiendernas utställda fältvakter försiktigt tillbaka öfver sanden och mälde att svenskarna närmade sig.

Konungen stannade ett ögonblick för att afhäktä kappan, och han vände sig till Daldorff och lifdrabanterna:

— Aren ha lidit. Vi ha haft det godt samman! Ho vet när det bly sjuder i stöpslefven, hvilket blir vår bane.

Grothusen framdrog vid bröstet en gul handskkrage mellan rockknapparna och svarade:

— Jag tog den handsken vid Bender af min nådige herre, och ingen frostnatt har varit så kall, att inte den handsken har värmt om hjärtat.

Då blottade Daldorff sitt hufvud:

— När jag får min kula... kunde då mitt sargade och arma stoft ännu småle och tala, det skulle i mulen vända sig efter de af-tågande trupperna och nedkalla en tacksam mans välsignelse öfver redliga vapenbröder... Ack, att endast segern ännu en gång lyste vår väg. Liksom en landtman finner nyttigt att lägga igen en gammal åker och beså en ny, så styckar Gud och förändrar riken och världen. När han väl satt de nya gränsmärkena, medgifver han ingen att bära skiljestenarna tillbaka till deras förra rum. Vi förstå inte hans vilja, vi skönja blott att han är oss emot.

Konungen svarade:

— Gud är med oss. Det kan inte vara hans vilja, att det svenska väldet skall styckas. Är det så, då må han gifva oss tecknet genom att slå oss med döden man efter man.

— Det är enkla och sanna ord! — svarade Daldorff. De officerare, som utanför Stralsunds stadsport afsides hviskat i stjärnljuset, mindes icke längre sina skumma tankar. I stället trängde de sig fram mellan lifdrabanterna för att få gå konungen närmast. Det syntes dem, att de i hans väsen igenkände något af Guds egen hårda och obarmhärtiga kärlek till det rättrådiga och till sin egen viljas uppfyllelse.

Samtalet tystnade af. Trumpeterna spelade icke, trummorna rördes icke, fanorna buros hoprullade och sänkta. Med värjan dragen gick konungen framför sin skara. Han hade knappast tre tusen man. De skulle nu kämpa tre mot tio och öfverrumpla fienderna och jaga dem ned i hafvet.

Han tvärstannade:

— Hvad är väl detta? Här stå spanska ryttare, och borta i mån-

ljuset ser jag en redutt! Fienderna ha tagit väl vara på tiden... Framåt!

Utefter skanskrönet sprutade i detsamma en rad af eldstrålar, och den första salvan brakade genom natten, men svenskarna stötte undan de spanska ryttarna och stormade uppför vallen.

Cronstedts kanonkulor susade öfver deras hufvud och uppkastade stenar och sand, där de träffade förskansningen. Marken skalf, och från alla sidor ljungade musköternas eld. Det liven och skrek som hade en här af hungriga glador seglat fram öfver stranden, krutskyarna skockade sig så högt, att månens ljus blott på enstaka ställen förmådde tränga igenom och målade där på marken hvita fläckar liksom af snö. Ännu länge kunde de kämpande, när bullret stundvis saktade af, höra ur fjärran de bundna hundarnas tjut, men snart blef dånet så häftigt, att soldaterna icke ens förmådde uppfånga officerarnas kommandorop. Med händerna knutna om värjfastet störtade svenskarna framåt likt bärsärkar vid holmgång. Där blef ej längre en ordnad drabbning med anförare och lydande bataljoner. Det var de sista kämparna af den här, hvilken tågat genom Europa, som nu i sina bragders höst för sista gången söder om det svenska hafvet offrade sitt blod. Det gällde att stå bröst mot bröst i ett handgemäng på lit och död om evärdlig hjälteära eller skam.

Öfverste Jakob Torstenson låg redan fallen, men hans bror Karl Ulrik bröt sig in öfver vallen med sina lifgardister och fäktade midt inne i fiendens förskansning. Långsamt trängd tillbaka ropade han, med ryggen tryckt mot jordväggen och den döende kapten Adlerfeldt mellan sina fötter:

Håll tappert stånd, kära kamrater! Min farfar förde an hela de svenskes här, och jag sträcker inte värjan annat än inför Dessauern* själf!

Barhufvad, med vredens och hänryckningens flamma på pannan, högg konungen sig en väg mellan klingor och kolfvar. Han gick de mördande värjspetsarna till mötes med höststormar i sitt sinne, för-

* Preussiska fältherren furst Leopold af Anhalt-Dessau.

ödmjukad, likgiltig för smärta och död. Än en gång grinade fänrik Aberg's tandlösa och mannavulet fula ansikte vid hans sida, och Seved Tolfslag bräckte hjässor och vapen. Muskötelden sprutade från alla sidor och svedde konungens sönderslitna soldatrock. Han genomborrade och sköt. Han greps om lifvet af grofva händer och brottades famn i famn med simpla, svärjande knektar. En dansk officer, som igenkände honom, fattade honom med ena handen i det glesa håret och sökte att vrida från honom värjan, men konungen ryckte pistolen ur bältet och sköt dansken genom lifvet så att han föll död. Då framsprungo nya fiender, och Dessauerns ryttare och fältstycken anföllo svenskarna från sidorna, så att de i den stormiga november-natten omslötos med en ring af stingande värjor och flämtande åskor.

Generalmajor Strömfelt gaf konungen sin häst, men djuret fastnade i dunklet på en spansk ryttare och stupade för en styckekula och blef på marken liggande öfver konungen. När han pröfvade att göra sig fri, träffades han för bröstet af en förlupen styckekula, så att blod sprang fram på läpparna. Det svartnade för ögat, och han sjönk tillbaka, sanslös och halft begravd i sanden men med handen ännu knuten om värjan.

Öfverstelöjtnant Tranfelt stred midt i en svärm af danskar. I hvardera handen svingade han ett vapen, och under hans upprifna rock och skjorta lyste tre sår på bara bröstet. När han icke längre förmådde stå, kämpade han på knä till dess han föll och uppgaf andan.

Cronstedt hade, sårad och blödande, blifvit upplyft på ett af sina fältstycken.

- - Det är Nordens romare, - sade han, — som i natt stupa för sina sista provinser!

Framför honom låg en fallen styckjunkare med den ännu brinnande luntan, och midt genom slaktningens och stormens dån ljud helt nära en bedjande stämma. Det var en fältpredikant som bakom de fäktande böjde sig öfver sårade och döende.

— Du härars och konungars konung! Ropa icke till oss som till barnen af Jerobeams hus: den som dör i staden, honom skola hundarna uppäta, och den som dör på landsbygden, honom skola himmelens fåglar uppäta, ty så har Herren sagt! Hvarför nekar du oss tecknet att du ännu är med oss? Hvarför unnar du mig icke att lysa segerns frid öfver de våra, som blöda, att den hårda bädden må bli dem mjuk...

Bassewitz fördes redan på två musköter döende ur handgemänget, och Daldorff, veteranen, som i så många strider midt bland stupade drabanter blödande frälsat konungens lif och som under hans ögon fört sina småländska ryttare mot Holofzins dödar, låg på sin utbredda kappa med likblek panna. Skotten kastade sitt plötsliga ljus öfver de huggande och korsade värjorna och öfver de skugglika, kämpande soldaterna. Vid skenet från ett fältstycke igenkände drabantkorporalen Baumgarten slutligen konungen och lyfte honom på sin häst och omgaf honom med de tillbakaslagna svenskarna.

Då trängde ett ihållande och häftigt trummande till konungens öra, och när han forskande vände sig åt sidan urskilde han på afstånd i gryningens dager en trumslagaregosse, som med pinnarna i handen ännu stod kvar, vänd mot fienden. Bredvid honom låg en officer på ryggen med båda armarna rakt utsträckta. Den stora galonerade hatten satt ännu ståtligt och förnämt på hufvudet. Halsduken af fransyska blonder पोस्ते i blåsten rödfläckad, och rundt det uppslitna rockskörtet blänkte om hvartannat i den daggiga ljungen konfektsbitar och silfverslantar.

— Hvem är den stupade? — frågade konungen.

Ryttmästare Ridderstadt svarade:

— Det är en tapper krigsman inför Gud men som många människor smädat... Det är en af ert majestät omhuldad vän... Det är Grothusen!

När Ridderstadt hade svarat detta, gick han själf tillbaka in i handgemänget och ljöt döden.

Det var mörkaste vinternatt, när konungen äntligen i sin sex-
roddareslup lämnade det under styckekulor och bomber rykande
Stralsund. Düring, som så outtröttligt delat kungsridtens mödor, hade
utanför stadsmuren fallit i sitt blod, men hans bror satt vid styret
på aktersätet. En mängd arbetare gingo med sina klubbor och hackor
på båda sidor om den uppbrutna isrännan, och Rosen, som stod i fören,
var konungen så lefvande lik, att det blef till honom de vinkade
sitt afsked.

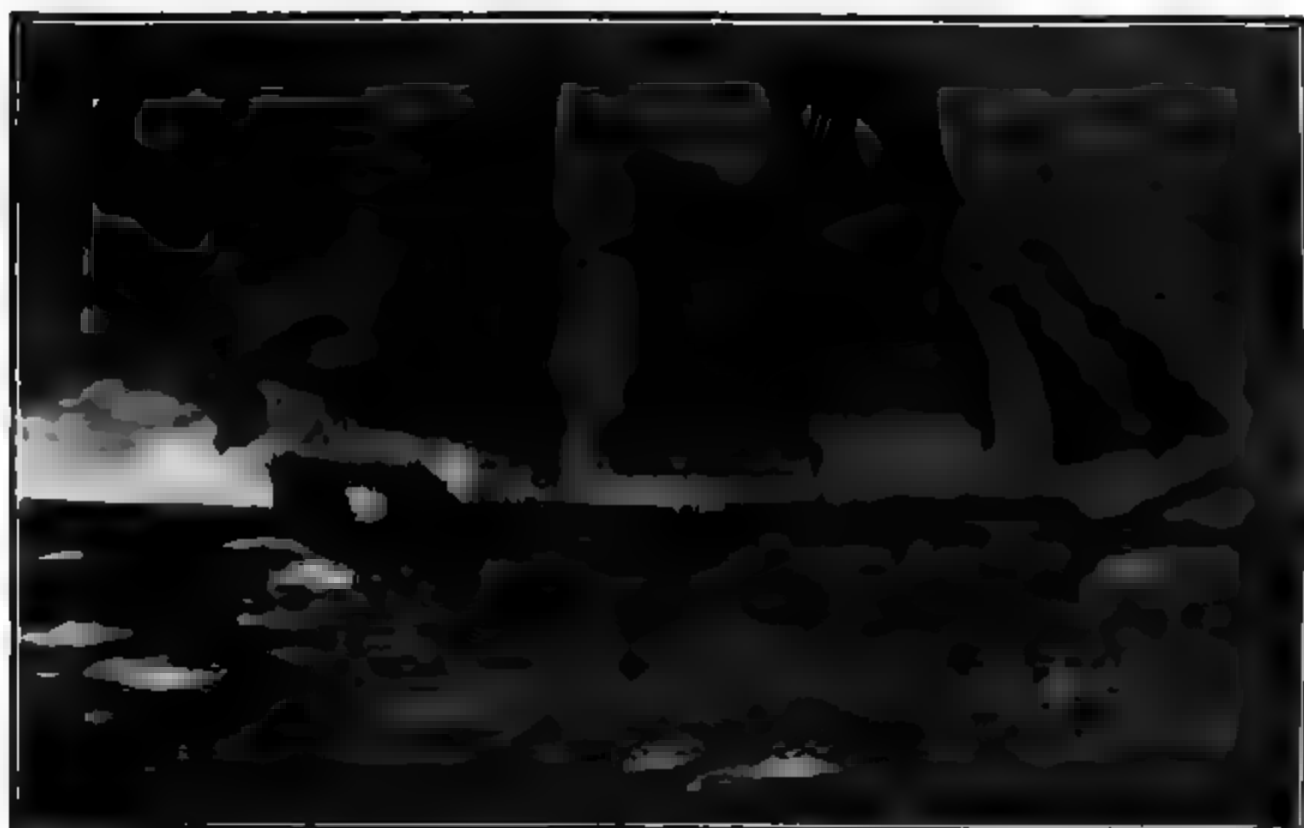
Förföljd af fiendens kulor nådde slupen öppna hafvet. Fåfängt
spejade dock Rosen efter de två svenska skeppen Snapp-opp och
Snare-Sven, som blifvit befallda att där möta men som kastats till-
baka af stormarna. Då steg konungen med sina två följeslagare och
en lakej ombord på en tung lastgalliot, som med röda klutar på sitt
eländiga, mörknade segel, hissade ankaret. Hvar simmade väl nu
den stolta flotta, på hvars däck han för femton år sedan, ung och
segerviss, hört gamle Pipers glada handklappningar! Den hotande
rad af master, som Rosen utpekade vid synranden, var Tordenskjolds.
Först långt ute på hafvet mötte brigantinen Snapp-opp, och med
vreda befallningar och dystra ögon beträdde konungen det försenade
skeppet. Var detta den nådige herre, om hvilken sjömännen hört
förtäljas, att han med sirliga bugningar brukade sticka hatten i arm-
vecket? Han lyfte handen för att hälsa besättningen, men den sänkte
sig långsamt och knuten, och straffande föllo hans första ord under
svensk örlogsflagga:

— Skepparen på Snapp-opp skall slita spö! Men skepparen på
Snare-Sven, som alldeles uteblifvit, han skall arkebuseras!

Stormen reste isflaken i höjden. De sträckte sina hvita halsar
öfver relingen som vålnader af drunknade, men ännu när mörkret åter
bredde sig stod konungen tigande kvar vid masten... Hade han icke
varit en förste, skulle han ännu kunnat vända och söka sig ett fredadt
gömsle, men nu skulle människorna snart lupit efter honom och dragit
honom med sig. Han skulle kunna ha bevärat en kapareflotta
och på den framlefvat sina ar mellan värjor och skott, men nu be-

UNIV.
OF

fallde honom hans undersåtar att vända hem för att vakta deras gödselstackar och fäbodur. Ju närmare han nalkades den skånska vollen, dess klarare tycktes det honom, att det gällde en landstigning bland fiender. Han mindes den tidiga morgon vid Karlbergs kungsgård, då han, innan farmodern och systrarna ännu vaknat, smög sig utför trappan med Hultman och red bort till kriget. Han ville icke återse de kända ansiktena. Han ville icke rida genom Stockholms gator och se folket med becksfacklor hälsa en väderdrifven och skeppsbruten konung. Vål såg han, att dessa svenskar alltjämt lato sitt lif för honom och för det stycke land, som ännu var deras, men han visste också att många bland dem i sina stilla böner anropade Gud att gifva honom en bråd död. Han såg det allt lika klart som han förr gått skumögd. Han tänkte icke på fred och försoning. Han kunde icke glömma, att de tusen, som följt honom, fått sin kula, att hans folks gråt och välsignelser mjukt bäddat deras öfvervuxna grafvar, att de blifvit heliga män, hvilkas synder glömdes men dygder

20. 11. 153

prisades. För en krigare fanns det blott två vägar till försoning med Gud och människor, och det var segern eller banesåret.

När han i strömmande nattregn steg i land på den skånska vallen, knäböjde han icke och drog ingen suck af vemod eller lättnad. Brådskande och utan ett enda ord gick han till en stor sten, som kallades Stafsten. Han, ryttaren från Demotica, soldaten, hvilken obekymradt lagt sig till sömn på snödrifvan, glömde sig i denna stund så helt, att han i lä bakom en sten sökte skydd mot några menlösa vattendroppar. Där blef han stående.

Det ringde icke i kyrkorna. Det fejadades och eldades icke på kungsgårdarna. Medan nattregnet plaskade i takrännorna, sofvo svenskarna i sina hem och anade icke att deras konung efter femton år af sagolika segrar och namnlöst elände och med misslyckandets vrede i sin själ, nu trampade sitt rikes jord, mottagen och hälsad af ingen. Han såg icke längre tillbaka, endast framåt. Hämnad! Det ordet svingade hans tanke som en hammare, hämnad på löftesbrytarna, hämnad på den värld, som gjort honom till en flyktig ömkling utan mynt, utan makt... men en stor konungslig hämnad! Han visste att nästa dag många af hans undersåtar skulle jubla men också att många darrande skulle spå om galgar och stupstockar. Han log däråt. Hans förbittring var blygselns och den sårade kärlekens. Det var därför han i de sista år så undvikande hade talat om Sverige. Han ville straffa och besegra dessa sista fiender, men icke på afrättsplatsen. Lugnt och befallande ärnade han trampa den mark, som de varit nära att rycka från honom. Han ville ställa sig bland de dystra ansiktena. Lika sorglöst som en herde bland skogens buskar ville han sofva midt bland de sammansvurna, om där funnos några, och ännu en gång tvinga dem att sänka fanorna och följa honom dit han gick. Han ville besegra de svenska fienderna genom att visa dem, att de ännu voro honom trogna.

Dagen begynte gry, och några jordarbetare kommo på fältet, men alla färger lyste så hårda och starka. Allt tycktes så kallt och främmande.

— Är då detta Sverige, — mumlade Rosen bakom sin uppslagna krage. — Jag känner det knappt längre igen!

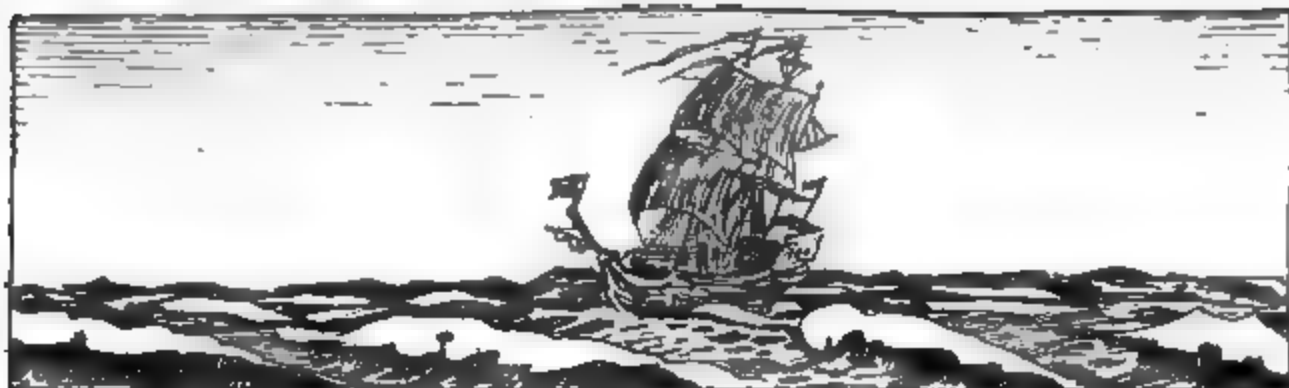
— Era ögon äro röda af blåsten, - - svarade konungen. Därefter tillade han: — Om vi inte känna igen allt här hemma, så skola andra känna igen oss!

Han lät en af jordarbetarna visa vägen fram till Trelleborg. Med lugnaste ansikte talade han om sin trängtan att få träffa de lärda professorerna i Lund och den store Polhem, som skulle hjälpa honom att bygga en kanal tvärs igenom Sverige. I rikets nedersta hörn gingo de tre herrarna mellan småstadens plank och sofvande kojor likt skeppsbrutna äfventyrare som blifvit främmande i eget land, och under den djupt neddragna hatten grät Rosen som ett barn.

När då konungen skulle gifva vägvisaren hans lön, märkte han att alla dukaterna blifvit bortskänkta under färden. Han hittade endast det turkiska mynt, som Grothusen fört med sig i trumman och skickat honom med en önskan, att det guldets en gång i fredliga år måtte smältas till en hederlig svensk penning. Det var konungens sista mynt, och det var icke hans, ty det hade lanats af en turkisk jude.

Utan ett ord lade han det främmande myntet i den svenske bondesonens hand.

BLAND SVENSKA SKÄREN.

Från värdshus till värdshus tågade de hemvandrande svenska krigarna i dammiga kläder och söndertrampade skodon. På kärran framför dem skakade de svenska kvinnor, som konungen friköpt från turkarna och bortgift med sina soldater, och bredvid i halmen under vagnssätet stod buren med kameleonerna, som magister Eneman hämtat från Asien. Kärran med kvinnorna blef snart efter och djuren blefvo döda, men mellan de solbruna soldaterna och stallknektarna leddes ännu Brandklipparen, fast trött af år och med stel gång och utan att längre bära någon segrande hjälte i sadeln.

Ett stycke före alla de andra gick beständigt en lång mager man med fredlösa ögon och rynkig panna. Hans kind var mörk som bark, men tänderna blänkte i det gråsprängda skägget, som han icke gaf sig tid att låta bortskära, och själf hade han hvarken knif eller sax. Den uslaste vägstrykare skulle ha ratat hans nedstänkta rock, men allt hvad han ägde förde han med sig och det var en säck och en påk. Vål hade just han vid färdens begynnelse blifvit kringskickad att uppnegociera penningar, men de voro länge sedan strödda för vinden. För att icke främlingar skulle peka finger åt hans fattigdom och åt hans land kallade han sig simpel soldat, men han var lifdrabant och hette Ehrensköld. I sin ungdom hade han en oktober-natt nedstuckit en fänrik Gyllenstjerna, och ännu fladdrade hans sinne så skiftande, att fast han var den muntraste vid ölkannan, låg

han om natten vaken i oroliga tankar. Knappast lyste dagningen, innan han med sin träpåk bultade i härbärgets golf för att väcka kamraterna.

När den uttröttade skaran om kvällen samlades kring bordet i värdshussalen, förblef han stående och höjde lusteligen kannan för alla de nyfikna, som utifrån klättrade upp i fönstren.

— Si, si! — hviskade åskådarna. -- Hvert ärr på dessa mäns ansikten och händer är en saga om en bragd. Det är de återvändande hjältarna från Ilion!

Därefter tillade de, när de på gården sågo Brandklipparens stela skridt:

— Och trähästen ha de tagit med sig!

Men då berättade Ehrensköld att det var Brandklipparen, och medan högborna grefvinnor stego ur vagnen med bröd och socker för att kunna få berätta för sina efterkommande, att Brandklipparen en gång ätit ur deras hand, tömde han kannan i botten och bultade i bordet till tecken att kamraterna åter skulle bryta upp.

-- För din hemsjukas skull unnar du oss hvarken att sitta eller sofva, --- knotade kamraterna. - Anrättas en måltid, ropar du strax åt oss att stiga upp och gå vidare, innan köttet ens blifvit förskuret...

Då blef han mistrogen och hatfull mot sina forna vänner, och en morgon smög han sig bort före de andra.

Han behöfde knappast läsa på vägvisartaflorna eller spörja. Han visste att han gick mot norr, att han alltid vek af den genaste vägen. År efter år hade hemsjukan blifvit honom allt mer öfvermäktig, och då nu hvart steg ändtligen förde honom närmare mot de bygder, om hvilka han aldrig talade men på hvilka han beständigt grubblade, växte endast hans längtan i styrka. Ibland kunde han stanna med händerna korsade öfver påken och stirra på vägen, men utan att han själf visste därom begynte han så åter att gå och gå. Händet det en regnig natt att han med hårda ord blef bortvisad från en dörr, där han ödmjukat sig och kallat sig en fattig svensk trosskusk,

som bad att få ett stycke bröd vid den värmande brasan, då glömde han, att han icke längre var på krigsstråt. Såg han då genom fönstret brödkakorna och mjölkskålen på bordet i skenet från spiselglöden, böjde han upp blyremorna och plockade upp ett par tre små rutor och tog för sig så mycket af anrättningarna, som han kunde räcka. Men bäst som han stillade sin törst och stoppade säcken full med brödbitar, kom han ihåg att han var god krigsman och stack, innan han gick, in påken och dref den så dundrande hårdt i bordet, att skålar och kakor hoppade. Då förstod husfolket, som sprang till från alla sidor, att det inte var någon vanlig tjuf.

Före de andra kom han till Stralsund, men staden gaf sig åt fienderna, och deras flottor spärrade Östersjön. Efter många äfventyr hittade han ändtligen i Amsterdam en holländsk smack, som låg färdig att afsegla till Bohuslän, och var han då så medtagen att han bäddades under skepparens lapptäcke på halmen nere i kajutan. Men så snart han hörde ankarspelet knarra, stötte han med påken i kajutstaket och kallade på skepparen.

— Kära far, när I får känning på de svenska skären, skall I låta mig därom veta, så att jag får ansa skägg och klädsel och gå upp på däck.

Skepparen lofvade att göra honom till viljes, men knappast stod han på däck innan det åter bultade i kajutstaket.

— Hemåt, hemåt... — stammade Ehrensköld och tog skepparen vid handen. — I har berest hafven och pröfvat många ting, far. Säg mig, hvaraf kommer dock denna sinnenas villa, som vållar att man måste veta sig hemma för att kunna hålla fred med sig själf? Där nere hos turken, när salig Funcken blef död i febern, anförde jag vakten vid begrafningen, men tro mig, jag kunde knappast hålla pliten eller minnas kommandoorden. Stenarna lågo så hvita... cypresserna stodo så likgiltiga... Om jag själf blifvit lagd på det rummet, jag skulle inte kunna sofva roligt. Jag skulle rifva upp mullen öfver mitt hufvud och anropa Herren Gud om barmhärtighet...

Skepparen svarade:

— Har inte samma fadershand skapat hvart stycke af jorden och till och med de svaga bräder, som nu bära oss i stormen? Vänd er mot väggen och hvila ut! I krigsfolk till lands ären släta sjömän, och vi få hårdt väder.

Redan tidigt den nästa dagen, då skepparen stod hos rodermannen, hörde han nya knackningar i kajutstaket.

— Jag har en kula här under refbenen, — sade Ehrensköld, — och jag har aldrig rätt förstått om det är den eller hemsjukan, som så medtagit min sundhet att jag nu inte utan vedermöda kan hålla mig upprätt. Just vid denna tid på morgonen, då det är halfljust men solen ännu icke upprunnen, är hemsjukans timme.

Det blef en orolig färd, och sjöarna dånade. En natt kom skepparen i kajutstrappan med en hornlykta och lyste på Ehren-

sköld. Han satt vaken i halmen med påken bredvid sig och säcken som kudde, och hans hår var nu så långt att det hängde öfver öronen.

— Nådig herre, — begynte skepparen och fäste lyktan på takkroken. — Vi äro nu vid de svenska skären utanför Uddevalla, men stormen ligger svårt på och natten är disig och svart... Vi få vända och hålla till hafs och invänta klarare luft.

— Ja, vänd smacken, du! — ropade Ehrensköld så att det klang genom kajutan. — Jag vill inte hem! Nej, nej... hvad har jag väl hemma att beställa! I Kalmare kyrka ligger min far, och hans vapen sitter på muren... bror min är i fångenskapen... småsysstrarna ha blifvit stora och gifta och gamla... De äro inte mer de samma... Småsysstrarna finnas inte längre till... Hemmet finns inte längre till...

Med sådana ord svarade han skepparen, men då denne ville gå, höll han honom fast i rockärmen.

— Hör inte på mig! — sade han. — Håll I tappert samma kurs som förut. En braf soldat får inte efter lång och redlig tjänst hos sin konung komma hem som en poltron!

— Och smacken då, nådig herre? Den är min enda ägodel, och öfver den har jag att befalla. Nog tycker jag mig se båksken i nordost, men skärgården är här farlig och full af kapare, som sätta ut villeldar.

Ehrensköld var icke längre någon skröpling. Han satt upprätt med ena benet ur bädden och höll skepparen järnhårdt fast.

— Aktar I något en officers vilja, så segla på! Väl äger jag här intet annat att gifva er än de arma paltor, som jag ändock med heder skall bära, när jag väl går i land, men vid Kalmare stad har jag en liten gård, så framt den ej blifvit mig fråntagen. Den skall I få som gäld, om skutan går i kvaf.

Skepparen trodde, att hemsjukan släckt hans förstånd och han visste godt, att blef rodret icke omkastadt i tid, så voro klipporna nära. Han brottades för att göra sig lös. Rockärmen brast vid axelsömmen, och med naken arm sprang han till trappan.

En stöt skakade skeppet så häftigt, att ljuset föll omkull i lyktan och slocknade.

— Jesus! Där, herre, har I de svenska skären!

— Då må denna stund vara välsignad. Sedan jag var barn har jag ingen morgon med lättare sinne sprungit ur bädden.

Ehrensköld hörde skott och handgemäng. Han tog säcken och påken och klättrade upp till det islupna däck. Sjöarna slog öfver honom, men dagningen bröt fram genom snödiset, och han såg, att fartyget strandat på ett stenigt skär och att en svärm af män afväpnade besättningen.

— Gif hit hvad du har! — befalldes honom ett rödskägg och höjde musköt. — Strandadt vrak hör strandfolk till.

Ehrensköld knöt handen om påskaftet och slängde tiggarsäcken framför honom.

— Tag den, tag den! Den hjärtats ro, som jag nu hunnit kunna era kulor inte från mig taga, men hade du inte röret, skulle en lek af detta slag stå dig dyrt... Jag är en kronans officer!...

Eftertänksamt sänkte rödskägget musköt.

Öfverst på skäret glödde en nedbrunnen villeld, och längre bort bakom klipporna låg en galliot utan flagga. Där satt bredvid den släckta akterlyktan en sjuklig gulblek ung man insvept i en präktig räfskinnspäls och med två kryckor i knät.

— Hvad är det, Norcross? — ropade han med en stämman, som var tunn men gällt genomträngande som en hvisselpipa. — Skynda på nu, skynda på nu!

Rödskägget svarade:

— Mannen här säger att han är kronkarl, och då lär det väl vara bättre att ge honom en kula än att låta honom slippa i land och föra talan... Nå, karl, säg ut hvem du är! Nog ser jag dina trasor men intet kronans liveré. Har du varit så länge borta att du inte hört talas om Lasse i Gatan? Där på gallioten sitter han. Det är kommandör Gatenhjälm, du!

— Mitt namn, — sade Ehrensköld, — det skall du få veta, om

du först skaffar mig en klädsel efter mitt stånd, men litet frågar jag efter det onda du kan göra mig, om jag bara ännu en gång i detta jordelif får trampa den svenska botten. Väl skönjer jag, att ni äro gudlösa kapare, och väl återser jag ett annat land än det ljusa och lyckliga som jag lämnade... men likafullt är jag nu hemma... Jag är hemma! Mitt lif kan jag nu gladt låta, men neka mig inte att först stiga neder på det svenska skäret.

— Det är billigt taladt, — svarade Gatenhjelm. — Men skynda på nu, skynda på nu!

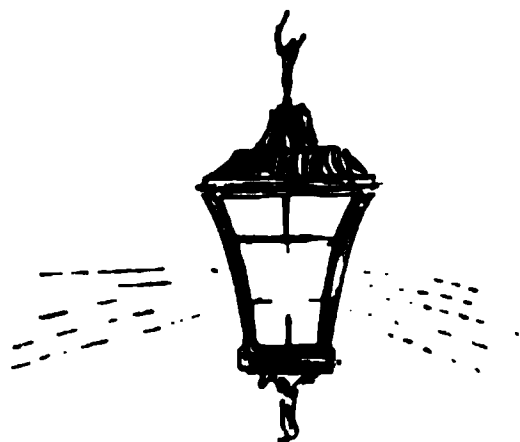
Han knackade allt otåligare med kryckan i relingen.

Ehrensköld kastade sin påk i däckets som en sträckt värja och trädde ned på skäret. Några steg gick han långsamt framåt, som hade marken gripit fast om hans fötter. Så knäföll han och strök och smekte med händerna öfver klippan och böjde sig ned med kinden intill den.

— Pris ske dig, himmelske fader, — hviskade han, — som från så långa och främmande vägar återfört den husville sonen. Din, din vare äran!

Då gaf Gatenhjelm ett tecken, och Norcross lade musköten till ögat och sköt från relingen Ehrensköld genom hufvudet.

När dagen rann upp, styrde redan kaparna med sitt byte in mot bohuslänska stranden, men ute på skäret låg den omkomne krigaren med armarna om klippan.

I MARSTRANDS KYRKA.

Oroliga borgare rådplägade på Marstrands torg, och en fiskare berättade, att Tordenskjold snart ärnade styra med sina skepp mot ön och intaga fästningen.

Martin Rosengård, klockaren, kom öfver torget med nyckelknippan och gick midt genom trängseln sin raka väg till kyrkan utan att tala med någon.

— Han är klenhörd och gammal, -- sade folket.

Martin Rosengård svarade sakta för sig själf:

— Men han är minnesgod den gamle Martin. Han är mycket minnesgod. Han glömmer aldrig den dag som gaf honom glädje och mod för ett helt lif. Han glömmer inte Baggen, fast den mannen nu fem år legat i sin graf med en fullmakt från Bender under hufvudkudden. Han var vår lärare, och ännu ur mullen skall han lära oss. Det är därför vi i dag skola minnas honom. Han hör till oss, om ock hans gärning prydde gångna dagar. I våra hjärtan finns en fästning, som inga fiender kunna ifrån oss taga. Vrid ni händerna! Det är söndagsmorgon och gamle Martin har sina sysslor.

Hans förtorkade gestalt blef hufvudet högre och han smånickade så innerligt förnöjdt, när han hade låst kyrkdörren bakom sig. Han satte svärdslior i stakarna och vecklade upp altartäckets knypplade Vadstenaspetsar. En hågkomst från hans ungdom fyllde så helt hans

tankar, att han nästan tyckte sig höra röster och slammer af sporrar i den tomma kyrkan.

Det var också en söndag, och Gyldenlöw, som med sina danskar nyss eröfrat ön, hade befallt kyrkoherden Fredrik Bagge att hålla Te Deum och uppläsa den i Danmark brukliga bönen för konung Kristian och hans segrande här. Gyldenlöw satt själf i kommendantstolen med sina officerare, och på gången stodo främmande soldater ända ned till dörren, så att Bagges mässkrud föreföll urblekt och torftig bland alla de glittrande dräkterna. De svenska männen och kvinnorna i de nedersta stolarna stirrade stelt framför sig, och många bland dem hviskade bittert, när de vid altaret sågo hans trygga ansikte i solljuset från det öppna fönstret, där sparfvarna flögo in.

Han sjöng med klarare stämma än någonsin förr, och då mässan var förrättad och han stod i predikstolen, föll honom Gyldenlöw sakta i talet.

— Bagge, Bagge, du blir oss en god predikomästare!

Han förkunnade om segerns storhet med sådan ljungande eld, att de stränga knektarnas ögon fuktades, men när han kom till kungsbönen, knäppte han händerna högt framför sin panna och bad sin gamla bön för svenskarnas konung.

Då sprang Gyldenlöw ur stolen, och i den lilla kyrkan blef ett larm och svärjande och ett klirrande af sporrar och vapen som under ett handgemäng, men öfverröstande bullret hördes hela tiden Bagges lugna bön.

Soldaterna trängde sig upp på predikstolstrappan och ledde ned honom, men han fortsatte ända till bönens sista ord.

-- Har du inte annat att säga, — ropade Gyldenlöw, — så väntar dig dödsstraff eller lifstids fängelse.

-- Jag har ännu något att tillägga.

Snyftningarna tystnade af i de nedersta bänkarna, och danskarna hejdade sig väntande.

Då begynte Bagge att bedja för den svenska hären, för de

UNIV.
OF
MICH

oansenligaste männen i ledet och för segern, segern åt de svenske, så att de skulle återvända och befria hans ö.

Gyldenlöw gick några häftiga steg framför altarskranket och smällde i luften med handskarna.

-- Tag hit handjärnen, som hänga utanför kyrkporten vid skampallen! --- befälde han.

Två soldater gingo ut och återkommo med de släpande kedjorna, som skrällde i stengolfvet. Gyldenlöw stannade framför Bagge.

— Jag vill tro, att du är en rättskaffens herde och att du handlat af enfaldigt nit. Därför vill jag än en gång låta pardon gälla, så framt du ångrar dig... Men vid Gud! Tredskas du på nytt, har du intet annat att vänta än ståndrätt och dom. Du har hus och hem... Besinna dig väl! Jag skall gifva mig till tåls, medan du rannsakar dig själf. Släpp honom, soldater, och låt honom än en gång stiga upp i predikstolen! Och ni, godt folk, där nere i bänkarna, ni ha hört mina ord!

Bagge makade sin kappa till rätta som för att lyda och begifva sig upp i predikstolen. Så vände han sig åter mot församlingen.

-- Jag har något att ångra. Det är riktigt taladt. Men jag kan yppa det här, där jag står, och behöfver därför inte ånyo beträda predikstolen.

Gyldenlöw sköt de närmsta officerarna tillbaka och ställde sig vid sin plats, men hans fingrar spelade otåligt på värjfastet, och alla åhörarna stodo redan ute på gången eller i bänkdörrarna.

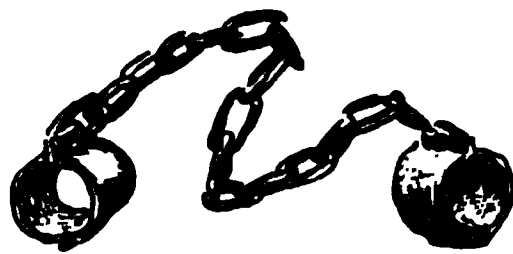
I stället att knäppa händerna räckte Bagge dem framför sig, och ingen visste rätt hvad han härmed menade.

— Jag ångrar, — sade han, — att jag allt för länge töfvat med den bön, som kanske närmast låg mig på hjärtat.

Därmed begynte han bedja för årsväxten och väderleken, för timmerflotten på älfven och hölasset vid stugan och för hela det svenska land, hvilket han lofvade trohet, om han än därför till

kommande dagar skulle försmäkta i den djupaste och skummaste fängelsehåla.

Då förstodo knektarna, hvarför han framräckt sina händer. Medan han ännu talade fastskrufvade de klofvarna och ledde honom sedan mellan sina dragna värjor ur kyrkan och upp mot fästningen.

KATERINUSCHKA, MOR LILLA . . .

Det var en vinternatt med det kalla stjärnljus, som kommer den ensamme att gråta utan att han själf vet hvarför. Den bekransade sup-påfven, som nyss förts genom Moskvas gator, hade af folket hälsats tystare än annars, och midt under smörveckans lössläppta upptåg hviskades om hat och sammansvärjningar och fängelser. Hvar två människor möttes ohörda, förbannade de tsaren. Poperna mumlade vid sina rökelsefat, att han åt kött i fastan och dyrkade romarnas gudar i stället för helgonen. Bojarerna klagade, att de icke fingo sofva i fred om nätterna utan blifvit arbetsslafvar, som måste ombygga hela Ryssland från källaren ända upp till tornhufven. De berättade, att han blifvit vansinnig. Satt han icke i resvagnen eller vid sitt mikroskop så botade han sjukdomar som en läkare, gjorde stöflar som en skomakare, båtar som en skeppsbyggare, elfenbenspjäser som en svarfvare, eller också afhögg han hufvud som en bödel. Efter ett sådant dagsverke hade de ibland vid taffeln sett honom gå bort och sätta sig bland musikanterna och slå trumma med en sådan skicklighet, att icke heller i den konsten någon annan fick bli hans öfverman. Köpmännen knotade vid sin disk öfver de långa krigen, och bönderna slet förbittrade i sina tjocka rockar och gömde i fickan sina heliga afrakade skägg.

Ju senare det led på natten, dess hvassare glindrade stjärnorna, och Alexei, tsarens son, satt ensam i sin kammare, som var hvälfad i taket och helt och hållet skarlakansröd och bemålad med gröna löfslingor. Rundt omkring honom på golvet lågo teologiska verk och små tunna böcker med fromma helgonsägnar. Han höll ännu pennan öfver ett halfskrifvet bref till sin Affrosinja, den rödhåriga finska trälinnan, men arbetet tröttade honom och pennan sjönk. Han glömde att man fråntagit honom hans värja och hans arfsrätt till riket. I de forntida tsarernas styfva sidenpäls och små turkosbesatta stöflar tyckte han sig i sitt afstängda slott granska hofguldsmedens arbeten och samtala med lärda munkar. Sedan drömde han sig gå ned i kapellet och i vinterskymningen förrätta sin andakt under hvalfvets stjärnande kristushufvud, men vida omkring bredde sig ett gammaldags rike, där byklockorna sjöngo och där man sent steg ur bädden och bittida släckte ljusen. Så sprang tsar Peters blod honom åt pannan, och han inbillade sig sluta kvällen i ett dryckeslag och slunga tömda tennkrus i hjässan på tacksamt jublande bojarer.

Dörren öppnades bakom honom, men han trodde att det var tjänarna och förblef sittande i sitt grubbel. Först när han hörde steg och skratt i gångarna, vände han sitt magra och gråbleka ansikte med de infallna kinderna och sluga ögonen. Det var fadern. Det var tsaren, som kom med sina nattgäster, och mellan sig buro de ett långt bord, på hvilket tio brinnande vaxljus stodo faststuckna i lika många brödbullar. Hur ofta hade ej Alexei tagit medicin för att bli sjuk och slippa infinna sig vid hans taffel! Hur ångestfullt hade han icke med sin Affrosinja, förklädd, rymt ända ned till Neapels vinberg för att gömma sig undan denne fader, som nu höjde käppen öfver hans hufvud! Han gick baklänges mot vrån.

— Alexei, — befallde tsaren, — du skall vara värd i natt. Sätt dig midt emot mig!

I samma stund alla satte sig, gaf tsaren sin närmaste man en smällande örfil och ropade:

— Låt den gå vidare bordet rundt! Ingen tror, hur väl sådana här stora herrar, som sitta samman med en förste, förtjäna en örfil.

Örfilen flög af hjärtans grund med slag på slag kring bordet ända till adjutanten Wjasemskij, som var tsarens närmaste granne på andra sidan. Det var en helt ung och ännu oerfaren officer, och med handen halflyft bleknade han och såg stelt på tsaren. Det fanns ingen i laget, för hvilken tsaren fattat en sådan tillgifvenhet som för denne gullockige yngling, men ett rykte hade i natt hviskat, att han anslutit sig till sonen och upprorsmännen. Därför ville tsaren pröfva honom, och med Ivan den förskräckliges raseri i blicken och en moskovitisk handtverkares godmodighet i skrattet sade han till honom:

— Wjasemskij, min gosse. I mitt eget rike törs snart ingen nämna mitt namn utan att förbanna mig. Här är min kind. Vid Gud och hans enfödde son ålägger jag dig uppriktighet. Skänker du belackarna rätt, slå då till! Jag förtjänar då inte heller bättre än de andra. Hvad jag begär, det är sannfärdighet... och jag skall tacka dig.

Wjasemskij reste sig och makade stolen åt sidan för att knäböja, men så fäste han sin blick i ljuslågan och hviskade:

— Mina händer äro orena. Låt mig först få tvätta dem.

Tsaren jakade med en tungsint nick och såg efter honom.

— Också han! Annorlunda hade jag väntat.

Han höll den tomma bägaren framför sig i luften, och tsarinnan, som hela dagen förstulet iakttagit honom, inkom i en enkel blå dräkt och satte sig på den lämnade stolen. Han lade sin hand på hennes arm och vände sig mot Alexei.

— Nå, hvarför skänker du inte i och dricker oss till? Så där, ja. En gång till! Och ännu en! Ställ dig upp! Fortare! Nej, ni andra skola sitta, men du skall stå. Du skall stå till svars. Är det sant att munkarna intalat dig, att du är hela folkets kärlek och hopp?

Alexei stod på andra sidan bordet, skakad af frossa, och hans veckiga ansikte blef askgrått och gammalt. Tsaren såg ut som hans son, och för hvar ny fråga snodde Alexei den långa spetshalsduken allt hårdare om fingret, men svarade icke ett ord.

— Är det sant, att du hatar mig, ditt lifs upphof, att du längtansfullt väntar min dödsstund för att få omkasta mina dagars och nätters verk? Är det sant, att din biktfader uppmanat dig att bli en martyr för folket. Ack, det finns andra martyrer i världen än de, som för folkets sak låta sitt blod på torget! Jag ville för er alla vara en fader och välgörare... Men hvem kan säga, att han nedhämtat ur himlarna en guldtafla, på hvilken det står ristadt att hans värf var det rätta? Kanske skola ni en gång ropa, att denne dåre, i hvilkens ådror mitt blod förskämts, är den man, som ni behöfde för er sällhet. Men ni skola ropa förgäfves. Det lif jag tändt kan jag ock släcka. Katerinuschka, mor lilla, hvad har jag gjort för att bli så ensam?

Han lutade sig framstupa med de slutna ögonen mot tsarinnans arm och skrattade gråtande, så att bordsgästerna en efter en begynte stiga upp och smyga sig åt sidan bakom tsarinnan. Det var så godmodigt och varmt hans skratt, att de aldrig hade hört ett sådant, om ej i någon hederlig stuga på landet, men de kände sedan gammalt det löjet, som steg för steg bräddades med förtviflan och förakt, och de fruktade för sina lif.

— Katerinuschka, barnet mitt... Hvar öfver hela Europa man slår en minnespenning eller trycker en flygskrift, där kläder man mig till narren! Hvad har jag gjort för att bli så ensam? Det är en lika ensam man, som i Sverige nu samlar sina troppar och för dem mot norska bergen... Därhän skulle vi då båda komma på så skilda vägar... Hvarför dröjer adjutanten? Jag längtar se om bland er alla inte finns en, som är nog hederlig att öppet visa mig, huruvida han älskar mig eller icke. Må han slå till.

Han höjde det förgråtna och skrattande ansiktet, men tsarinnan strök smeksamt blidt öfver hans krusiga hår och halfsjöng på en folkvisa med tunn och länge sedan bruten stämma:

~*~

— De store ha knektar och följen, som vakta,
men ensamt likt tiggarn på heden de gå,
när änglarna alla i skymningen sakta
få spela till sömns de ringa och små.

UNIV.
OF
MICH.

— Jag frågar efter Wjasemskij, adjutanten. Är han en stackare, som rymt, därför att han inte tørs slå tsaren? Eller står han utanför dörren och tvekar? Eller kanske... Älskar han mig?

Mensjikov, som förblifvit sittande, reste sig med sin stora pudrade peruk och sina ordensband.

— I gamla dagar, när jag bara var en sockerbagarpojke, som bar omkring mina pastejer på Moskvas gator, då kunde jag få dig glad, far lilla, när jag talade. Jag kunde styra ut mina historier så, att du tyckte dig se ohyggliga ugglor och ufvar flaxa framför dig eller tokiga dvärgar gå på händerna, men vi ha blifvit gamla, både du, min välgörare, och jag... Jag har att lyda din kejserliga befallning.

Han gick ut i gången utanför kammaren, och tsaren ropade efter honom:

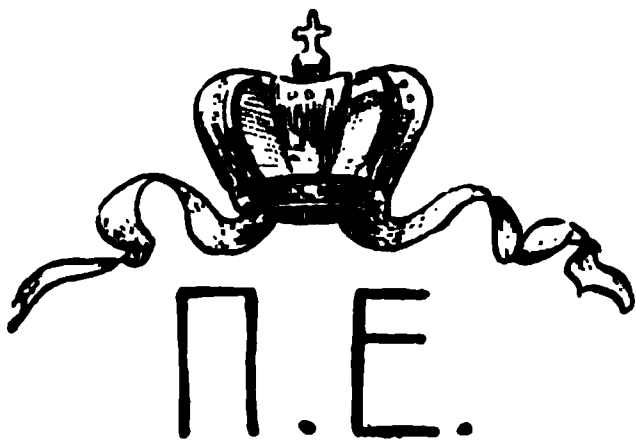
— Hvarför töfvar adjutanten, säger jag? Voro hans händer så orena, att han så länge behöfver två sig? Det tvättvattnet skulle lysta mig att se.

När Mensjikov kom tillbaka bar han ett stort kupigt tennfat, fyllt till halfs med en röd vätska, som liknade fradgande vin.

— Din adjutant Wjasemskij är död, - sade Mensjikov. -- Han tvättade sina händer i sitt eget hjärteblod.

Tsaren slöt åter ögonen och lutade sig öfver tsarinnans arm, och medan hon strök hans hår och kammade det mellan sina fingrar, hörde hon honom hviska:

— Han älskade mig icke... han endast fruktade... Katerinuschka, mor lilla!

DEN MÖRKA JULOTTAN.

Det var julkväll. I Undenäs' prästgård satt kaplanens änka med den aflidnes räkenskaper på knät. Klädningslifvet var sydt af hans nötta och många gånger vända kappa, hans stärkta handnäsduk hade hon bundit kring hufvudet med knuten i nacken, och hennes blåfrusna smala fingrar lågo utsträckta på papperet. Till växten var hon längre och magrare än andra kvinnor, och alla hatade och baktalade henne för hennes girighet och elakhet. Redan i de goda tiderna hade aldrig ett talgljus tändts i prästgården. Tjänarna dref hon ur sängen klockan tre om vinternätterna, fast de icke sågo vid det knappa skenet från fyrstickan eller spisen utan satte sig att gäspa och prata på loftet. Midt i gatan mellan ladugården och stallet kunde hon säga åt drängen, att han skulle hänga träskorna på ryggen och spara dem till sabbaten, och dömdes någon till kyrkoplikt, alltid hölls hon för den lönliga angifverskan.

Det skymde redan, och hon stirrade oafvändt genom de halft igensnöade rutorna mot den spånklädda träkyrkan och klockstapeln. Bredvid henne stod en man med yfvig lockperuk och ett rödsprängdt, men ständigt småleende ansikte. Det var förvaltare Trulsson nere från bruken.

— Tron I att han kommer? — frågade hon ångestfullt. — Han var min enda dräng och sedan han gick in till staden, har han blifvit borta. Det är nu tre dagar sedan. Agas skulle han! Säkert blef han

om måndagen funnen på krogen och därför enligt det nya plakatet tagen till knekt.

— Jag fruktade att det stod illa till här i sorgehuset — svarade Trulsson vänligt. — Därför red jag hit upp. Klaga inte, mor Ingebritt, ty i grunden är det inte så stor skillnad mellan lyckan och olyckan som vi tänka. Bådadera bli det, som vi göra dem till. I skulle blott se den vackre gamle Soopen, min nådige herre, när han rak och utan ett ord står vid matbordet i salen och räknar hop de stora högarna af mynt till sin årsskatt. Sex hundra daler silfvermynt i öfverflödsafgift för fruntimrets utländska sidentyg, sextio daler för spetsarna, fyrtio för sobelpälsen, tjugu för finare hattar och kläden, fyra för te och kaffe, fyrtio för de gyllene beslagen på karossen, fyrtio för all tobaksrökningen och så sjättepenningsafgift, durchtågsgärd och kontributionsgärd för gods och underlydande. Besinna därtill, att järnet måste hembjudas

till staten, som ingenting har att betala med, och att det på hela bruket knappt finns tre arbetsföra karlar att skicka ned i smedjorna. Och ändå står den gamle Soopen så grann och vacker och skakar Gjörtzens koppargudar ur påsarna. I är för girig efter världens goda, mor Ingebritt. Det mena alla.

— Fattigdomen föder omtanke, - mumlade hon sträft. — Aldrig har en sådan nöd gått öfver ett folk. Sedan november ha vi ätit barkbröd, och för att kunna hålla dragon gick salig Vibelius själf på åkern som en gårdskar! ända till dess han dignade och uppgaf andan. För fem daler kan jag knappast få ett skålpund socker, en tunna strömming knappast för femtio, och saltet kostar öfver hundra. I morgon ha vi julotta, men inte talg till ett enda ljus. Vi ha ingen prästman, som kan föreläsa Herrans ord, och ingen klockare. Hästarna äro tagna till trossen, och kommer inte drängen tillbaka, är jag förlorad, ty då står gården utan man. Vid Guds nåd, säg mig att han kommer!

Hon tryckte pannan mot rutorna, stammande och rådvill.

— Han kommer! -- svarade Trulsson. -- Jag hör steg ute i snön.

I detsamma stöttes dörren upp med slammer och larm. Några högröstade knektar i trasiga uniformer stapplade öfver tröskeln, och bakom dem följde en flock af utmärglade vägstrykare, mest ynglingar och gossar. De voro liemskt svartnade och hoptorkade i ansiktet af barkbrödsföda och hade klutar af fårskinn bundna om benen och fötterna. I den bortersta ynglingen igenkände hon drängen, och hon förstod att han var tagen till krigsman och bortfördes med de andra.

— Duka nu upp hvad huset har att bjuda, -- befallde den ene knekten och blåste i de stelnade händerna.

— Här finns intet, platt intet! -- svarade hon orörlig.

— Hvad som inte bjudes får tagas! I sju timmar ha vi irrat ikring på Tiveden från ödehemman till ödehemman.

Huggvärjorna och sporrarna klingade, rösterna sorlade, och mor Ingebritt vaggade fram och tillbaka och plockade med händerna på

förklädet. Hon gaf drängen en frågande blick. En lång stund hörde han på trätan och strök sig tafatt om nacken. Slutligen såg han ned i golvet och yttrade helt sakta:

— I var alltid hård och girig, mor. Därför stal jag i somras fyra kakor svartbröd och gömde dem i dragkistan på svalgången. Dem vill jag midt för era ögon dela med de andra, ty i en sådan nöd finnas inga ovänner.

Knektarna ryckte stojande nyckelknipporna från mor Ingebritts bälte. Skåp och kistor öppnades. Tegelskålarna fylldes med undan-gömda läckerbitar, och svärjande tinade knektarna framför brasan ett stycke skinka, där maskarna sutto dödfrusna utefter benet.

— Varen blott stilla, mina goda män! — förmanade Trulsson faderligt och vänligt. — Liksom vinterfrosten dräpt maskarna i köttet, så skall det elände, som nu går öfver oss och vårt land, döda många onda maskar, hvilka ätit på vårt hjärta.

Medan han talade såg han på mor Ingebritt, liksom hade han riktat orden enkom till henne, men hon pröfvade att tysta honom och såg bort. Han talade nästan prästerligt och predikande, och med ryggen mot elden stannade han framför henne midt på golvet samt knäppte händerna och fortfor:

— Varen blott stilla, mina goda män, och låten oss icke spisa utan att först bedja! En sådan olyckans natt som denna, gifver Gud den allsvåldige människorna för att göra dem goda och stora och för att ett litet folk skall komma att synas skönare och härligare i sin fattigdom än alla de andra i sin gyllene ståt.

Hon gick bort till det öppnade skåpet och flyttade skålarna slam-rande fram och tillbaka för att slippa höra honom, men åter vände hon sig.

— Trulsson, jag trodde er ha ett välmenande sinnelag...

— I för hårdt regemente i stugan, mor, men vår bordsbön kan ingen oss förtycka.

De vilda sällarna makade sig utefter väggarna och knäppte

händerna. Alltjämt betraktande mor Ingebritt med sitt lugna öga, och, dröjande på hvart ord, begynte han med stark stämma Fader vår.

Hon plockade ångestfullt på förklädet och darrade och ville se åt sidan, men åter och åter tvang han henne med sin mildhet att möta hans blick, och för hvar gång andades hon allt häftigare. När han slutligen kom till orden: »Vårt dagliga bröd gif oss i dag», föll hon honom besinningslöst i talet.

— Inte mer! — mumlade hon.

— Hvad? Skall jag ej läsa Herrans bön?

— Inte i natt! I morgon skola vi läsa den.

Hon grep honom i armen och drog honom med sig ut i förstugan.

— I kallade mig girig och hård, — sporde hon med en röst så underlig som hade icke hennes tunga utan själfva hjärtat talat.

— Det gjorde jag.

— Och I sade, att en nöd sådan som denna kommit öfver oss för att göra oss goda och stora.

Han nickade.

— Följ mig då! — hviskade hon, och de stego ut i vinternatten.

Skaren låg så hård, att den bar, och stjärnorna fladdrade ofvan de mörka längorna, där ingen boskap råmade och ingen kärfve var utsatt åt sparfvarna. En dundrande nordan hvirflade kring knutarna. De tryckte sig tätt utefter ladväggarna för blästens skull, och inkomna i skogen höllo de sig fast vid granarnas kvistar.

Förskräckelsen har beröfvat henne vettet, tänkte han och ropade efter henne i handen, men hon uppfattade icke hans ord i stormen. Hon pekade endast framåt och gick och gick. Han tilltrrodde henne intet godt uppsåt, och han begynte att frukta, men han blygdes att lämna kvinnan allena i natten, och han visste, att ulfvarna blifvit allt fler sedan människorna blifvit allt färre.

Genomisad af köld och ängslan ökade han sina steg för att gripa henne om lifvet och hålla henne tillbaka. Då såg han, att de hunnit

till ett förfallet ödehemman, där husfolket dött i pesten och sonen i fält. Logen stod sammanstörtad i drifvorna, och i stugans svalgång yrde snön mellan spjälorna. I den vidöppna dörren lyste den motsatta väggens fönster tvärs genom den tomma kammaren. Han öfverfölls af fasa och stannade.

Lutat mot stuguväggen stod en skrämmande skepnad, en hög gestalt, liknande en man svept i grå päls och med en stor, uddig krona full af snö. Var det den pestdöde bonden, som rest sig ur sin hastigt igenskottade grift för att jula i den gård, där han så ofta i salig Carolus' den elftes dagar låtit välkommorna fyllas och nyckelharporna surra?

Mor Ingebritt darrade af ångest, och med händerna tryckta mot ögonen för att icke se, sprang hon in i stugan.

Hans hjärta stod stilla, och han böjde sig långsamt fram mot skepnaden. Han såg, att det var en dödfrusen älg, som ledd af minnen från andra vinternätter, då han vid samma vägg funnit skydd och utströmmande värme, lutat sig mot den öfvergifna boningen, där inga sofvande längre andades i den djupa lucksängen och intet glöd glimmade genom rutan.

— Gud förbarma dig! — stammade Trulsson och steg in i kammaren. — Icke blott människorna, utan också djuren i skogarna förgås.

Men mor Ingebritt hörde honom ej. Hon hade redan lyft några plankor ur golfvet och i det bleka snöljuset blottat en kista, som höll vid pass en half armlängd på tvären och två armlängder mellan gaflarna. Kistan var blåmålad med hvita slingor och blad och med handtag af järn.

Mor Ingebritt tordes icke vända ryggen mot kammarvrån och den tomma lucksängen, utan ställde sig alltid så, att hon hade Trulsson tätt bakom sig. Han förstod ännu ingenting, men då hon fattade det ena handtaget, grep han det andra, och oupphörligen seende sig om åt alla skrymslen och hörn buro de kistan ur stugan och hem mot kyrkan.

Den mörka julottan.

De nedsatte den på gången i kyrkan några steg innanför vapenhuset.

— Gå till manbyggnaden, — sade mor Ingebritt, — och sätt dig vid bordet, som värd för mina objudna gäster! Själf måste jag stanna bredvid kistan och begrunda mångt och mycket, ty när vi församlas här tidigt i morgon, är det mig som Gud lärer kora att hålla julottan.

Han lydde henne och gick öfver kyrkogården upp till prästhuset, men han tänkte, att olyckan hade släckt hennes förstånd och nästa morgon skulle nödga honom att föra henne till ett helgeandshus.

När det nu blef morgon och stormen saktade af, klingade inga bjällror som eljest, och inga välbärgade sockenbor nalkades i klöfjesadel på de oskottade stigarna. Från de milsvida sträckorna af hemskt förfallna ödehemman hördes hvarken piska eller rop. Ett par ensamma fyrstickor lyste mellan träden, och några kvinnor och orkeslösa gubbar med krycka och käpp samlades i vapenhuset. Män funnos där icke, och de kyrkbesökande voro sammanlagdt blott tolf själar. Grafvarna voro fler än de sörjande, och ingen julmorgon hade dagats under djupare tystnad.

De släckte fyrstickorna under sina snöiga träskor, och, när de sågo mor Ingebritt sittande på kistan, men ej ett enda tändt ljus, hälsade de dröjande och undrande. Då hon förblef sittande med hakan i händerna utan att nicka eller gifva dem ett ord, kände de, att de hatade henne bittrare än någonsin.

Så småningom mötte nu också de yrvakna gästerna från prästhuset, men ingen ringning hördes öfver moarna, ty stapelns klockor hade längesedan omgjutits till en fältkanon, hvilken låg förnitad och förstummad på botten af ett träsk i Ditmaren. Ingen präst steg i predikstolen. Ingen klockare knackade med stämgaflin, men den tjänstepiga, som sedan länge skött hans syssla, väntade redan i dörren.

Då reste sig mor Ingebritt och strök hårtestarna ur pannan, men det var så mörkt i kyrkan, att hon sökte med handen för att

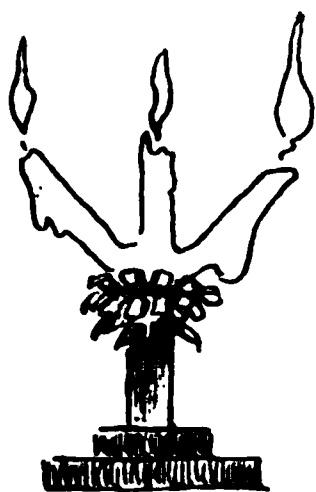
finna stöd mot bänkdörren. Hvarken takkrona eller dopfunt kunde urskiljas, hvarken målningar eller väggträn. Endast kopparstaken på det aflägsna altaret blänkte i snöljuset.

— I går, — sade hon, — slutade vi bönen med orden: Vårt dagliga bröd gif oss i dag. — Därefter tillade hon sakta och stilla, nästan hviskande: — Förlåt oss våra skulder!

I detsamma kom ett spökaktigt, gulblekt litet barn på kyrktröskeln med en brinnande fyrsticka. Vid skenet öppnade hon kistan och knäböjde framför den på grafhällen.

— Olyckan gör under, — sade hon och det tycktes alla i den mörka julottan, att där tändes ett klarare sken öfver kyrkogången än från hundra bågar af det skönaste vaxljus.

Sex bägare af silfver och sex skedar af silfver lyfte hon fram och fördelade dem lika mellan knektarna och deras utblottade följeslagare. Fyra digra pungar med nödmynt tömde hon och räknade noga lika många mynt i hvar framsträckt hand, så att ingen af de närvarande skeddes orätt, och i hvart förkläde lade hon bröd och salt och många fingerringar och andra ting ända till dess kistan stod tom och fyrstickan slocknade.

FREDRIKSHALL.

Landshöfdingarna hopkallade nu befolkningen och uppräknade på bordet femtio daler åt hvar och en, som godvilligt blef ryttare, och hundra daler åt hvar och en, som blef soldat till fots. Många tredskande afhöggo sina fingrar eller skuro sig med knifven för att bli odugliga till krigstjänst, men de dömdes till femton par spö eller sattes till lifstids straffarbete på Marstrand. Vilda knekthopar drogo våldgästande genom bygderna. När bonden hörde deras röster vid haggrinden, lämnade han nycklarna i låsen och gömde sig under hönstaben eller flydde med folk och boskap uppåt vildmarken. I Stockholm stängde rådsherrarna sig inne på sina rum för att slippa ses och tillspörjas. Följda af gardister ströfvade rannsakningsmännen från port till port och uppbröto källrar och visthus, och vargarna gingo ända in på gatorna. Det fanns inga varor i handelsboden, ingen säd i kvarnen, inga händer, som lyfte hammaren, inga glada stämmor, inga trygga vinteraftnar kring hemmets brasa.

Då genombäfvades hela folket af en profetisk aning. Vid kyrkdörrarna eller på den stängda kammaren talades om att Gud, som satt martyriets krona uppå, snart skulle låta törntaggarna bortfalla och löfven slå ut i skön och nyvårad grönska och att konungen nu skulle dö. Dag från dag väntades bådskapet att han stupat, och man undrade endast, att det dröjde. Alla visste att han kämpade

i envig vid grindar och gärdesgårdar som den simplaste knekt. De flesta inställde sina dagliga göromål och gingo i förfäran och dyster väntan. En rådman i Stockholm klagade redan, att han icke visste hvar man skulle få sorgtyg och penningar till begrafningen. Till och med Gjörtzen låg hvar morgon sömnlös, när hans tjänare kom in med veden till ugnen. Sverige liknade det sammanstörtande kungshuset vid Bender, men öfver denna brinnande ruinstad, där jämmern dog bort i väntande tystnad, stego likt stjärnskott snillrikt lysande framtidsplaner och förenklingar, om hvilka fjärrsynta spåmän förutsade, att de först efter århundraden skulle förverkligas och fattas.

På den tiden lefde i Uppsala en tiggande studiosus, som ville bli prästman men som aldrig kom sig för med annat än att dubbla och slåss och vid bröllop eller begrafningar författa verser på både svenska och latin. Han hette Tolle Arasson. Händerna och fötterna voro alldeles för spensliga och fina till hans stora kroppsväxt, men hur han svalt, blommade hans skägglösa barnaansikte alltid lika rundt och skärt. Han ville ingen människa för när, bara han fick lefva fri som fågeln och gå sina egna vägar och sofva i ro om morgnarna, men kamraterna menade, att han icke kunde skilja mellan godt och ondt. När värfvarna en vacker söndag begynte sitt rumor i staden, blef han med ens ganska gudaktig och stack sig undan i kyrkbänken med de tomma pärmarna till sin grammatica latina. Det var i Trefaldighetskyrkan. Midt under gudstjänsten inträngde värfvarna hotande och dönande med en knippa handklofvar på axeln, men Tolle Arasson lutade sig öfver sina tomma bokpärmar. Han vaggade fram och tillbaka och sjöng med sådan andakt och innerlighet, att ingen tänkte på att gripa honom, fast han just hörde till det odugliga läsfolk som enligt kungligt plakat skulle uttagas för hären. Efter den betan fann han dock rådligast att hänga väskan på ryggen och gå på äfventyr. Förfärad såg han sig kring i det kära fädernesland, som pesten och kriget så förödt och förvandlat. Var detta Sverige, det rike hans fäder byggt och vårdat som sin ögonsten, Nordens storvälde, det älskade, det fruktade? På vägarna mötte han klagande

bönder, som i långa tvångsforor måste forsla sin spannmål till högkvarteret i Norge eller ända upp till Hjerpe skans i Jämtland. Stjälpta lass och döda hästar lågo i hvar backe. Uppe på skogarnas ödehemman tittade trasiga kringstrykare ur stugfönstren, och han bar ständigt sina penningar gömda i stöfvelskaftet. Vid bondgårdarna stodo fällbänkar, skrindor och husdjur uppradade på gräsplanen, och under gråt och rop ljöd auktionsklubbans dunk mot dörrträt. I herrskapsköken berättade tjänarna, hur husbondfolket nedgrävt sitt silfver, ty Gjörtzen hade nu befallt, att icke blott alla äkta penningar, utan också bohagsting af ädel metall skulle utlämnas mot nödmynt, så att konungen fick undersåtarnas hela egendom. Tolle Arasson försporde att icke ens prinsessan i Stockholm hade nog med silfver för sin taffel och att konungen själf åt på järnbleck. I de öfvergifna smedjorna, utanför hvilka ån fritt forsade mot hafvet förbi stannade hjul och öppnade dammluckor, språkade han med den enda kvarlämnade smeden, som var för gammal och skröplig till fältlif. Där fick han veta, att smiddes något järn, så skulle det genast mot några påsar nödmynt uppläggas i rikets förrådshus. Helst satt han dock och värmde sig i prästgårdarna, där hans bibelkunskap och latin gjorde honom väl sedd, och ibland kunde prästen samspråka med honom ända till dagningen. Där hviskades det, att det var fråga om att taga skolkassan och fattigkassan, ja, själfva banken, och att det icke fanns skrifpennor och papper, utan ämbetsverken måste stängas, så framt ej herrarna ville doppa fingret i bläckhornet och skrifva på bara bordet. En grånad kaplan sade honom, att landshöfdingarna blefvo afsatta eller ställda under uppsyningsmän, så ingen längre visste hvilka som skulle lyda eller befalla, och den gamle beskref, hur han själf fått pantsätta bibel och kappa och hälla svagdricka på nattvardskannan.

På det sättet vandrade Tolle Arasson från bygd till bygd och förtjänade ibland en slant genom att medtaga bref och ämbetsrapporter. Postkarlarna hade nämligen befallts till hären, och de oregerliga gästgifvarna blefvo postmästare men förstodo ej sin syssla, utan fåfängt

trängdes dagligen omkring dem mödrar och faderlösa och ropade efter bref från sina anhöriga i Sibiriens urmarker och grufvor. Midt bland knotande bondemän fick han i Slätthögs kyrka stryka med fingrarna på en af sultanens guldstickade hederspälsar, hvilken hängde som altartäcke. I Kalmare stad blef han dubror med artilleristen Edstedt, som nyss äktat en piga, men som själf icke var någon man utan en förklädd fröken Stålhammar. På Visingsö slog han tärning med de trasiga ryska krigsfångarna, och i Karlshamn tumlade han om med polacker, armenier och judar och ryckte de högtidliga turkiska fordringsägarna i turbantofsen. Han narrade dem till och med att smaka vin men slog sedan sönder det förorenade glaset, så att det klang mot stenläggningen. I Lund åhörde han bland de väpnade studenterna professor Ihres upproriska tal och sköt efter professor Rydelius, som ville besvärja stormen. Efter att ha ströfvat halfva landet rundt, stod han slutligen en afton i Göteborg, där konungen vid sin genomresa tagit in som gäst hos sjöröfvaren Gatenhjelm i hans hus vid Stigbergstorget. Dammig och törstig satte sig Tolle Arasson i Dorotea Eks kaffestuga, där borgarna gråtande och storskrattande som bäst omfamnade hvarann och berättade, att de förfärliga sjöröfvarna på Madagaskar nu skulle få tillåtelse att komma med sextio rikt lastade kapareskepp och bosätta sig i staden för att bättra upp näringarna.

Då kunde han icke längre hålla tand för tunga utan lät sitt ljus lysa och omtalade på både svenska och latin sina rön och äfventyr under färden. Snart märkte han, att två män, som med uppslagna kappkragar sutto honom näst intill, själfva tystnade för att åhöra hans tal, och det gjorde honom än mer meddelsam.

— Nu få de svenske smaka järnhandsken såsom aldrig tillföre sedan hedenhös, - - sade han och beskådade sina skinande naglar. — Konungen har fört sitt svärd mot folk efter folk och nu vänder han det mot sina egna. Kunde det väl annorlunda sluta? Men det hviskas hemska aningar rundt om i landet. Han lämnar ingen son. Hvad skulle också en sådan man med en son? I rådsherrarnas pulpet

ligger redan utkastet till en engelsk författning. Aldrig skola vi tåla af en annan hvad vi nu villigt fördragit. Kanske i morgon... kanske i afton, medan vi här samspraka, att en munter knekt sitter framför en glödhög vid en bergvägg och smälter bly i stöpsleffen... Kanske håller han just nu i kulsaxen den tunga droppe, som till evigt skall söfva den störste bland hjältar.

En redan tungt bedagad köpman med det hvitaste hår och de sorgmodigaste ögon klappade honom på handen.

— Vi människor döma allt efter svedan i våra egna sår, men låt nu en gammal man tala. Om än var harde järnkonung aldrig blifvit född, de ständigt allt mäktigare grannarna skulle ända begynt att stycka det svenska valdet... Långsamt, år för år, dag för dag skulle våra barn och barnbarn ha måklats och förödmjukats och afträdts provins efter provins. Det skulle aldrig ha fått lugn och dock aldrig någon heder. Ett lumpet skådespel att se ett bundet lejon,

från hvilket blodet sakta tappas af i små fingerborgar! Så vill jag då hellre med ens se lågan i skyn och en man framför oss! När befallde han oss att offra mer än han själf offrat? Har han inte hungrat, har han inte frusit, och nu breder sig öfver oss den aningen att han också skall med oss falla.

Tolle Arasson skiftade röst. Han ville ingalunda förstå sig, men beständigt syntes det honom, att den som sist talade hade rätt.

— Skattade jag inte friheten och en bäddad säng, jag skulle kunna smyga mig efter konungen för att trycka min mun mot hans fotspår i den norska snön. Snart kan det vara för sent och kulan gjuten...

I detsamma han uttalade dessa ord, reste sig på ett hemligt inbördes tecken de båda männen, som sutto honom närmast, och hans rädsla för soldatrocken var så stor, att han bleknade af, då han märkte blanka mässingsknappar under deras kappor.

— Min gunstig junker! — ropade de honom i örat och ledde ut honom vid båda armarna som en fånge. — När han kan tala så prydligt, är det icke heller för mycket, att han får stå i närheten, där den kulan hvisslar... Nu fingo vi en stinn fågel på spöet! Vi äro värfvare, vi, munsjör... Förstår han? Och nu, marsch till Norget!

— Jag har i alla mina dar aldrig längtat efter annat än att få bli krigsman! — svarade han genast med så mjuk och vänlig bestämdhet, att han till och med själf trodde sina ord. — Lägg mans vackert värfningspengarna i min hatt!

Så måste han då ändtligen pådraga den blå rock, för hvilken han hyste en sådan skrämsel, och för hvar dag upplefde han nya och oväntade händelser midt i det land, där plogen fordom lugnt skurit sin fåra i jorden. Knappt kom han ett stycke ofvanför Strömstad, innan han fick se stora galorer uppe på torra marken. Själf spändes han framför stäfven samman med bönder och hästar och oxar för att släpa fartygen vidare öfver näsen två och en half mil till Idefjorden. Tum för tum drogos skeppen öfver kafvelbroar och rishögar, om natten vid becfacklor, om dagen vid julisolens hetta.

En liten man i gredelin sammetsrock och yfvig peruk och med breda guldspännen på skorna gick uppmuntrande fram och åter bland folket. Det var Emanuel Svedenborg, och åt honom hade Polhem uppdragit att utföra den sällsamma daten. Då han fick syn på Tolle Arasson, skuggade han med handen öfver sina svaga ögon och sade:

— Det var den mest feta och blommande hälsa jag sett på många år. Mina snälla korporaler, farer ändå inte för hårdt med mannen, ty jag skönjer godt att han ingen rätt kraft besitter i lemmarna!

Det var det första ord af medlidande, som Tolle Arasson hört allt sedan han klingade med sina kamrater i Uppsala, och strax måste han med tårade ögon sticka fram den runda handen och tigga.

— Jag är en förolyckad stackare, — hviskade han på en blandning af svenska och den lärdaste latin, — och jag skulle välsigna och tacka för en enda nypa snus.

— Snusa är ett och tjäna kronan ett annat! — svarade Svedenborg allvarligt och gick bort, men redan samma afton, när det blåste till aflösning, kom han med sitt snushorn.

— Tag hela snushornet och behåll det och tala inte vidare därom! hviskade han och var åter borta likt en vandrare, plötsligt mött på vägen.

Människorna äro goda, tänkte genast Tolle Arasson och pröfvade att finna sig i sitt öde. Snart hade han dock gjort öfver med sina sista hopsparade koppargudar och allt innehållet i snushornet för att ibland muta sig till en stunds längre sömn om morgnarna. Strax menade han åter, att människorna voro onda.

När äntligen det sista skeppet med sin gyllene segergud i förstammen gled ut öfver Idefjordens mörka vatten, blef han på nytt befalld att marschera. Flera främmande och inländska officerare slöto sig efter hand till skaran, och från gård till gård gick det långa tåget af landets sista utskrifna söner.

Då hände det en middag vid ett gästgifvareställe att Tolle Arasson satt och sof bakom vagnslidret med hatten i knät. När trumman gick

och han vaknade, låg i hatten en blank specieriksdaler på ett hopviket papper.

Det var en oväntad syn, och han gnuggade ögonen och undrade om han drömde. Han slog med knogen på myntet och vägde det i handen. Till sist uppvecklade han papperet och läste:

— I Tistedahl vid Möllerstugan står en Hängbjörk, Ljusastaken kallad, ty hafva den Tre Armar uppa en Stam. Om Hans Kongelige Majestät för Fiende Kuhlör stupar, Du skolen samma Natt thet Under bevittna att en Pung med 50 Ducater tätt invid Ljusastaken i Mullen ligga.

— Den svenskan har nagon utländsk djäfvul skrivit! — framstötte Tolle Arasson nästan jämrande och kvidande och ref sönder

papperet i små bitar, som han strödde omkring sig. Han makade jord öfver dem med foten och trampade på dem. Sedan stack han specieriksdalern i byxsäcken för att gå till de andra, men knappt hade han tagit ett par steg, innan han åter ryckte fram penningen som hade den bränt hans kropp och kläder. Han kastade den långt ifrån sig utåt kärret.

När han hade spänt sin packning på ryggen, begynte han åter att marschera med sitt vanliga gosseleende som om mycket i världen nog vore ganska underbart och dock alldeles likgiltigt, men nästa natt drömde han om den hvita björken med de tre höga armarna.

De skogiga fjällåsarna blefvo allt mer molnhöljda, vägarna allt brantare, marketentarens grytor allt tommare, men inga vedermödor kunde borttaga hullet från Tolle Årassons runda kinder och lemmar. Stöflarna föllo söndergångna från hans fötter, och kronans byxor, som blifvit tillskurna åt en svältande här, voro åt honom så otillräckliga, att han på magen måste knyta hop dem med ett snöre. Hans välmåga och blanka panna retade de afmagrade kamraterna, så att de lofvade att prygla honom, men därför att han också gick hufvudet högre än hvarje annan, vågade till sist ingen stiga honom för när.

Fast han ingenting förrådde, grubblade han från morgonen till sena kvällen på den besynnerliga skrifvelsen. Hvarför önskade onda människor att just välja honom till sitt verktyg? Han kunde icke tänka på annat. När den dammiga skaran omsider tågade in bland tälten och riskojorna i Tistedalens högkvarter, tvärstannade han, och utan att längre veta hvad han gjorde pekade han på en aflöfvad hängbjörk.

— Björken, björken där! Det är Ljusastaken! Jag vet det... Den måste heta så!

— Här har du att tiga och lyda, — svarade korporalen och ställde honom genast i ledet som flygelman för att mönstras.

När korporalen då grep honom i armen, kände han att senorna voro mjuka och att den storväxta rekryten utan kraft vacklade för hans tag.

— Den hade vi hellre varit förutan! — betygade korporalen. — Det är mörkt och mjukt alltihop på karlen!

•

En novemberdag gjorde några troppafdelningar halt i ett bergspass, och fast klockan endast visade på tre, rådde skymning. Brunsvedd af steppens sol och ännu med en turkisk tobakspung vid bröstet betraktade undrande mången åldrad officer det vinterrike, i hvars skogiga obygder hären nu tågade in mot nya äfventyr. Fångade buskskyttar förtäljde vilda sägner om troll och huldreskrik, och manligt högväxta kvinnor med lingult hår kommo om nätterna till lägerbålet och nedhöggo uttröttade och sofvande svenskar med sin yxa.

Det snöade, och lågt nere från klyftan kastade solen ett gult sken öfver fjällväggens marskog och hängande klippstycken.

Det var en här af bleka femtonåringar, af halfvuxna barn, som vid sina vapen stod i drifvan.

De små västgötarna med hvassa näsor och snurrande ögon hviskade till hvarann:

— Konungen lærer säga, att vilja vi inte svälta, så få vi grafva födan ur de norska bergen...

— Så få vi väl grafva då, --- svarade smålänningarna långdraget och klagande.

Dalkarlar och bohuslänningar stödde sig mulna öfver musköt-piporna, men Södermanlands bataljoner begynte knota. Då höll öfverste Rutger Fuchs in sin häst och stannade framför fronten. Hans ena fot satt snedt i stigbygeln, ty vid Gadebusch, där han bars från slagfältet, hade han fått benet krossadt af en kula.

— Hut, sörmlänningar! -- ropade han på sitt skånska mål. — Få ni inte sofvel till kronans kaka, ni smörpiltar, genast börja ni knorra. Jag hör att ni alla äro modstulna, men nu gäller det att tappert härda ut, ty det säger jag er, att aldrig mer i tiden få svenska män tjäna en sådan hjälte som vår konungslige herre, och ljufligt låter

jag för honom mitt blod. Se på mig! Hur kallas jag? Nåå, fram med det!

— Rika Fuchsen! — svarade alla soldaterna med en mun, och deras drag ljusnade.

— Det är riktigt. I all min dar har jag hetat rika Fuchsen... Nå ja, hvare ligger Fuchsens rikedom? Den, som kan stiga fram och svara, får två runstycken.

Ingen vågade sig fram.

Då tog rika Fuchsen sin plånbok ur bröstet och slog och bläddrade i bladen samt höll följande tal:

-- Hva' djäflar vill det säga att vara rik. Det är en bokförings-sak, gossar. Tror ni kanske, att all egendom är räntegifvande? Jo, försök't! Hör nu på hvad jag läser! Skulder: noll, noll. Det är första hälften af Fuchsens rikedom. Så ha vi salig Schlippenbachs nattrock... Ha ni platt glömt salig Schlippenbach, er förra öfverste, som testamenterade mig både sin nattrock och sitt regemente, de två käraste ägodelar han hade i denna världen? Den nattrocken är mig så dyrbar, att inte skulle jag vilja sälja den för mindre än fem tusen riksdaler. Då är den också för mig värd just den summan. Alltså, hör nu på! Tillgångar:

Salig Schlippenbachs nattrock, fem tusen riksdaler,
Sörmlands regemente, tio tusen riksdaler,
min älskade hustru Greta, där hemma, sjuttio tusen riksdaler,
hundrackan från Holsten, tusen riksdaler,
min konungslige herres nåd, åttio tusen riksdaler,
vårdshuset Gullåsnan, två tusen riksdaler...

Tag mig fanen är det inte allt lågt beräknadt, men så är det också det enda jag har i lifvet. Na, hvad är vårdshuset Gullåsnan för något?

— Det är nådig öfverstens buldanstält! — sorlade alla soldaterna om hvarandra.

-- Just det, ja! På det vårdshuset får hvem som helst frukosten gratis, för där finns inte ett grand att få... Låt oss nu räkna! Summa

tillgångar: riksdaler ett hundra sextioåtta tusen. Men var nu noll noll skulder hälften af min rikedom, då måste ju hälften också vara värd ett hundra sextioåtta tusen. Följaktligen och bevisligen har jag alltså sammanlagdt tre hundra trettiosex tusen riksdaler. Ser ni, pojkar, detta är hvad Gjörtzen kallar finanser, och sådant är nyttigt att kunna, begriper ni. Lär er ni bara att föra bok och sätta rätta värden på allting, så få ni nog se, att ni äro vackert rika och inte behöfva hänga hufvudet, om magen än skriker.

Vivat! Vivat, rika Fuchsen! — skallade det utefter leden, men i detsamma flögo alla värjorna ur skidorna. Musköterna skyldrade och trummorna dundrade. I skenet på fjällväggen framskred den höga, förstörade skuggan af en haltande man med rund pälsmössa på hufvudet och en knotig pak i handen.

Det var konungen.

Han kom mellan tallarna, följd af drabanter, som med dragna huggvärjor i lång rad ledde sina hästar. Själf gick han främst och trampade upp vägen i snön. Hans ärriga och sammanbitna ansikte hade af sol och frost med åren blifvit mörkt till färgen, och mellan ögonbrynen låg ett djupt veck. När han stack pälsmössan under armen och åt alla sidor besvarade tropparnas hälsning, föll snön öfver den kala hjässan. Generalerna samlades efter hand omkring honom, och drabanterna afhöggo med värjan några grankvistar och bredde dem på marken. Under hela tiden stod han barhufvad i snöytan, och de grånade och vid tinningen uppstrukna hårtestarna liknade till sist en krans af rimfrusna blad. Han befälde soldaterna att koppla musköterna och upptända risbål, men musikanterna blefvo ställda vid fjällväggen med order att spela intill solbärgningen.

- Norrbaggarna äro ett lustigt följe att stängas med. — sade konungen. -- Sådana män som deras Kruse och Kolbjörnsen borde, när de falla, begravas i guldkistor.

Fältmarskalken Mörner svarade:

-- Vi ha just nyss infangat några norska snapphanar, som här

legat gömda i buskarna för att skjuta ers majestät. Skola vi hänga upp dem?

— Nej. Gif dem hvar sin dukat för bortspild tid och bed dem ej vidare fuska i knektars yrke.

Mörner sänkte stämman.

— Det finns också andra mer högtbetrodda buskekrypare. Jag har nyss från prosten Brenner fått ett nytt angifvelsebref om hemliga konspirationer mot krona och lif. Finge man tro honom, skulle farliga fiender i detta nu stå här omkring på knappt fem armlängders afstånd.

— Så må de stå, ifall de inte behaga sitta. I krigsdagar är inte tid att rannsaka.

Mörners dvärg, Luxemburg, framkom nu med vattenflaskan. När konungen hade druckit, räckte han dvärgen sin blankslitna enpåk liksom för att rusta den lilla mannen och sade till honom:

— En turk har spått mig, att jag skall vakta mig för narrarna. Du kan nu pröfva, om jag är rädd.

Luxemburg tog enpåken och knäppte och spelade på den som på en guitarr samt uppstämde en fransysk kärleksvisa.

Mörner steg då konungen närmre och hviskade bakom hatten:

— Manskapet svälter.

— Mätt soldat gör trögt sin tjänst.

— Men ihjälhungrad soldat tappar musköten.

— Om man smälter snö, blir det vatten. Om man tuggar på en grankvist, kan hungern mycket väl bedöfvas i långa timmar.

— Folket här ha vi åtminstone under våra ögon... men sinnena där hemma... Prästerna lära nu i predikstolen öppet nedkalla hämnd från ofvan. De mena, att sedan Gud slagit de svenske och gifvit tecknet att deras välde måste styckas, fäktar ers majestät för egen ära allena.

— Blef då deras ära och min två skilda ting? De trotsade, och jag svarade. Jag vill tvinga dem att hålla ut till det yttersta. Är det inte likaväl för deras egen skull, som för min? De säga, att

jag frestar Gud. Jag svarar, att jag följer honom. Det är mitt kungsord! I rättfärdighetens namn, det är min ed! Ho är skiljedomaren?

Med dessa ord påsatte konungen pälsmössan och slog upp kappkragen och lade sig så roligt till sömns på grankvistarna, som hade ingen ovän funnits i världen.

Düker ropade med hetta sina befallningar till officerarna. Mörner somnade stående, lutad mot en fur, utan att längre orka lyssna till lille Cronstedts infall, och den förslagne Stjernroos, som varit ute och spionerat, kom förklädd i farskinnsjacka och träskor och med en kutting på ryggen. Själf sof konungen redan orörlig, utan en tanke på bref och hotelser. Han hade anförtrott sig åt sina soldater.

Men det fanns två ögon, som följde honom. Tolle Arasson, hvilken den föregående dagen blifvit instucken i Södermanlands regemente som korporal och förman för vedhuggarna, kunde icke be- tvinga sig att se bort från den sofvande. Rika Fuchsens ord lågo ännu i hans hjärta.

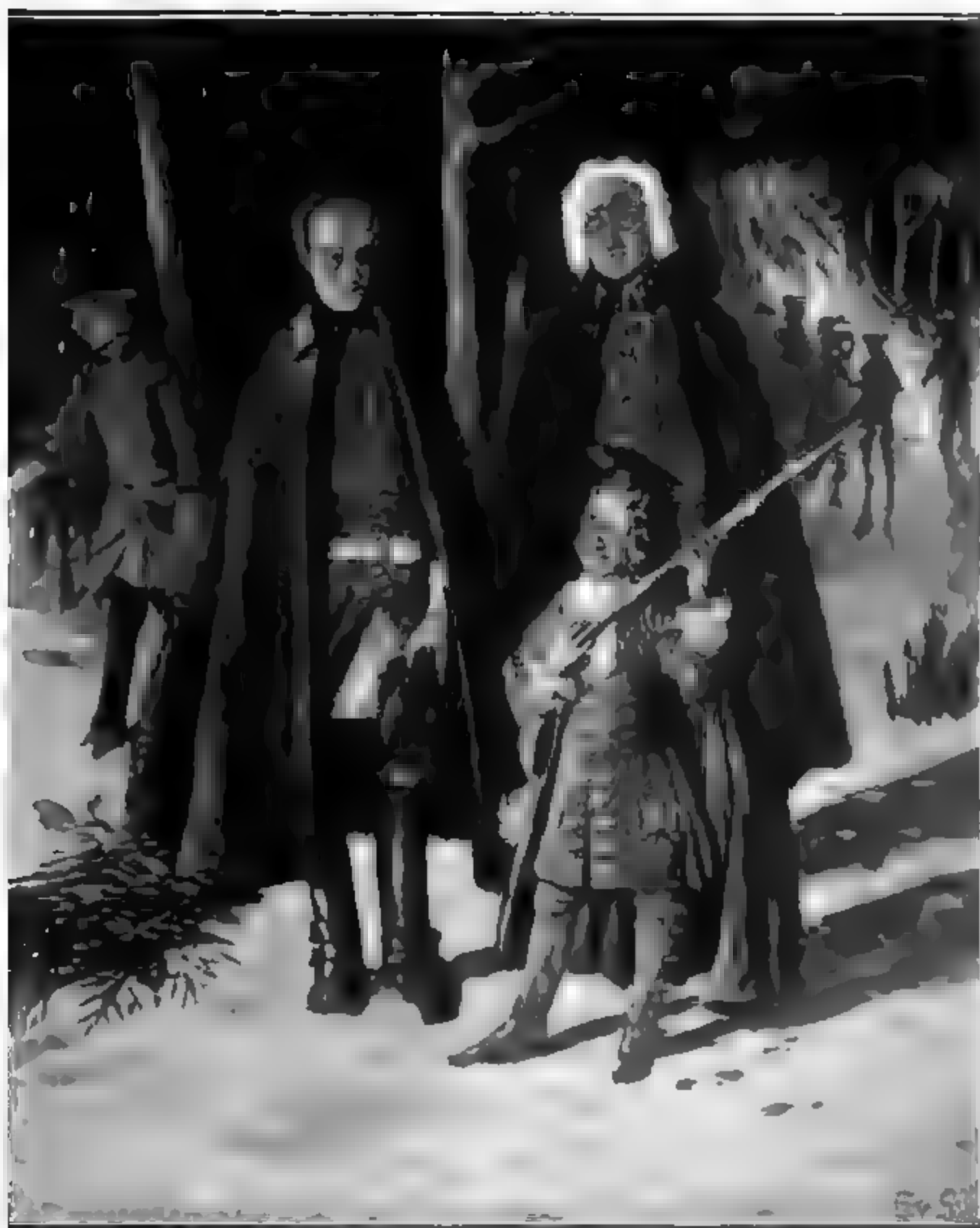
--- Jag skulle kanske också kunna föra hushållsbok, — tänkte han. — Femtio dukater i mullen vid Ljusastaksbjörken!

Han stirrade med sina klara och vänliga ögon så stelt bort mot konungen, att han icke märkte, hur rika Fuchsen kom honom ända in på lifvet.

— Hvad går åt honom? — sade Fuchsen och klappade honom hjärtegodt på skuldran. — Här är en rapport till Tistedalen, för nu skola vi upp mot Fredrikstens fästning och fyra på. Tag med två man och en bunt tyrstickor att lysa med... och löp raskt! Den, som har ett så präktigt matsäcksförråd under skinnet, behöfver hvarken bivuakera eller spisa mer än hvar tredje natt, om han bara rätt förstår att hushålla med guds gåfvor.

Tolle Arasson begaf sig nu ästad inåt skogen med två soldater, men ännu långt på afstånd mellan granarna vände han sig och såg på konungen.

Då han mot dagbräcket kom till Tistedalens by, stannade han

under Ljusastaksbjörken och stack där den sista tyrstickan i marken med den brinnande änden nedåt.

— Jag har ströfvat vida kring för att studera och lära, — sade han till knektarna. — Jag har mött både goda människor och onda. Männ' också att djuren och träden kunna vara goda och onda. Hvar middagsrast, när jag har varit ute med vedhuggarna, har jag lagt mig här att sofva men aldrig fått en blund i ögat. Det är förbannelse med det trädet! Ser ni, där uppe i den ena grenen har jag huggit fast en yxa. Det skall komma en morgon, då jag sätter den yxan till roten...

Han stod kvar och betraktade den slocknande tyrstickan.

— Goda människor och onda, sade jag... Aldrig såg jag en härligare man än vår store konung, men åren göra honom allt strängare och hårdare. Han har hvarken ömkan för djurs eller människors kvidan. Ett jämmerskrik kan icke ens locka honom att vända på hufvudet. Hans vinter är kommen med den långsamma döden. Hur skulle vi inte begråtit honom, om han fått falla i sin ungdoms år! Ingen tid skulle ha hälsat ett större och renare namn än hans. Si denna tyrsticka, hur långsamt hon slocknar, hur hon ryker och förpestar med sin sura brandlukt! Hvarför inte hellre med en enda liten rörelse af handen trycka henne djupt ned, hastigt, utan väntan... så att hon kommer ännu klart glödande i mullen...

Soldaterna förstodo honom icke utan svarade endast:

— Måtte aldrig något ondt hända vår älskade herre och konung!

Han tog ett par steg för att följa dem, men Ljusastaksbjörken sträckte besvärjande sina grenar öfver honom, och han förblef stående och talade vid sig själf.

— Hvem tänker på ondt? Tolle Årasson fattar musköten, han den föraktade, den utstötte, som fått gå från gård till gård och tigga nådebröd. Han fattar musköten och lägger fingret på trycket. Det skottet skall ropa hela folk till försoning. Om än alla Fredrikstens kanoner den natten dundra, ingen skall höra dem. Soldaterna skola

tycka, att det är så tyst som på en aflägsen och frusen fjällsjö. De skola bara höra det enda skottet. Det skall genljuda från natt till natt, från dag till dag så länge människor lefva på jorden. När jag uppgräft de femtio dukaterna, skall jag gå fram till generalerna och kasta alla guldslantarna öfver deras hattar och peruker och säga: Fram med handklofvarna, go' herrar! Där ha ni drickspengar för omaket. Töm min skål i äkta vin! Det är jag, som har skjutit Hans kongliga majestät! Om er skall ingen tala, men så länge hans namn lefver, så länge lefver mitt. — Och så bli handklofvarna hop-skrufvade. Jag blir satt på bödelskärran och åker Götgatan uppför i Stockholm, men det skall inte finnas ett fönster, en trappsten, ett tak, där det inte skall vara svart af nyfikna, som vilja se Tolle Arasson. Och på herrgårdarna, där jag fick spisa vid köksbordet, och i prästgårdarna, där jag fick buga för en tallrik ölsupa, där skall det heta: I den stolen satt Tolle Arasson, ur den pipan rökte Tolle Arasson, på det låsvredet höll han det finger, som tryckte af skottet. Studenterna i Uppsala, de högmodiga, de falska vännerna, som till sist höllo sig för goda att vilja hysa mig öfver en regnig natt... de skola åldras, de skola hvitna öfver hjässan, men aldrig skola de tröttna att säga: Vi kände Tolle Arasson, vi kallade honom du. — Så skall det komma att gå. Och så ofta en resvagn åker in mot Stockholms stad, skall den ene herren peka genom fönstret och säga: Där är galgbacken! - - Det kan ligga hundra aflifvade i den åkern, men han skall endast säga: Där ligger Tolle Arasson, den eländige uslingen!

- Och då svarar den andra herren: Den folkbefriaren!

Tolle Arasson höjde armen för att stödja sig, men i samma stund han lade handen mot björkstammens släta kalla näfver, ryckte han den tillbaka med ett kväfdt rop af fasa.

Soldaterna stannade och vände sig. Han vinkade åt dem att gå och följde efter dem, men han hade bleknat af som en död man.

•

Konungen hade låtit bygga sig en brädhydda vid löpgrafven framför fästningen på bergåsen, och en säng, ett bord och en stol blefvo ditflyttade. Inga soldater posterade vid dörren med laddade musköter, och den vakthafvande adjutanten blef ofta bortskickad i olika ärenden. Konungen öfvervann till och med sin forna skygghet för nattens ensamhet och tillät icke längre någon page att sofva bredvid bädden. Trött af dagens mödor, somnade han ibland ute på vallen midt för fiendens kanoner och de i löpgrafven arbetande soldaterna. Hvem som helst skulle i mörkret kunnat smyga sig fram och med en värjstöt släcka hans lif. De sömnlösa och ångestfulla nätterna i Ukraina efter motgångens första krossande slag kvarstodo endast som ärr i vecken mellan hans ögonbryn. Hade han ej härdat sin själ i olyckor, liksom sin kropp i strapatser! Han grubblade aldrig en minut på faran, men han visste, att hon närmre än någonsin hängde sitt tunga moln öfver hans hufvud, och detta fyllde honom med en försvunnen ungdoms trygga ro. Hans röst hade hårdnat, men det befallande lugnet tände sin föryngrande glans i hans ögon. Allt, allt, hvad elände och undergång gömde af mörker, reste sig omkring honom, och stödd mot sin enpåk och ofta otåligt bannande, ledde han soldaternas arbete.

Stundvis betraktade han himmelen och uppletade de stjärnbilder, som han kände, men när dimman bredde sig och mörkret föll djupare, slöt han ibland ögonen och räknade på fingrarna: — Trehundra... trehundraåttiofem... nittio... nittiofyra... fyra hundra tusen riksdaler! — Månn' Gjörtzen verkligen skulle kunna drifva upp så mycket till december. Hur skulle väl hären annars hållas i stånd? Och månn' Gjörtzen redan inom två dagar skulle anlända? Var det icke hans väntade ankomst som spred sådan oro i lägret? Hvad var dock nu att göra däråt? Konungen kände inga skrupler, ty han hade blifvit en stigman, som föraktade penningar och egendom. Hade icke de svenske kallat honom en galning och sträckt handen efter hans krona? Nå väl, det förlät han dem, sedan han hade gifvit dem svar, men till det yttersta ville han hålla dem samman, om än

gård och grund skulle brinna. Var det icke värfvet, var det icke gudsbudet, som han i sin själ besvurit? Det var icke nu en tid för maklingar, som helst låge hemma i lucksängen. Och Gjörtzens plakat, som på hvar sockenstuga lät hans konungsliga namn pråla under meneder om fred och undersåtars bästa? Hvar under sina fälttåg hade han väl sett förstarna i nödens timme handla annorlunda? Och ändå, hade de icke kallats visa och goda, så framt de lyckats? När stormen var öfver, ville han hålla räfst och ställa till rätta. Stränghet hade han befallt, aldrig medveten orättrådighet. Nu gällde det att eröfra fästningen Fredrikssten, som framför honom på fjällåsen med sina grå murar och de hvassa hörnen stängde vägen uppåt Norge. Var icke utanverket Gyldenlöw redan taget med värjan i hand?

— Med värjan i hand? -- Han slöt ögonen som han ofta brukade, då han var osedd, och upprepade sakta orden. -- De mena att jag frestar dig, evige, underlige Gud, heliga anda, min fägnad, min glädje, min vederkvickelse. Alltid säga de: stanna på halfva vägen, där vi stanna, annars frestar du; sätt dig ned, där vi tröttna, annars kalla vi dig icke längre vår Gideon. — Du, som är skiljedomaren, inför dig ödmjucar jag mig i min nöd, jag förkrossade syndare. Har jag nu gått vill på jorden, slå mig då död ned!

--- Konungen har somnat på sin post, -- sade soldaterna, när de sågo honom med hufvudet sänkt och hatten neddragen.

Han hörde dem och såg upp och svarade:

— Icke ännu!

Första söndagen i adventet steg konungen till häst och red genom dimman ned till möllerstugan i Tistedalen. Han var tung till sinnes och för att öfvermanna sitt svärmod satte han sig på bänken vid spiseelden och genomögnade sina papper. Det var suppliker och gamla bref och öfverkorsade räakenskaper, ända från vistelsen i Lund. Hans ögon stannade slutligen på två halfark, som voro hopfästa med

7-1
+ 1
18-1

en mässingsnål och fullskrifna med hans egen svårtydda handstil. Han läste:

— Anthropologia Physica. Alla lefvandes naturliga drift är det, som kallas Passion, eller Vällusts åtnjutande. Vällust är af tvenne-handa slag, nämligen Själens och Kroppens vällust. Själens vällust kallas den, hvaruti kroppen ingen del hafva kan. Men Kroppens vällust kallas den, hvilken Kroppen tillika med Själen känner... De Tre Delarna utaf Kroppen äro: Den materialiske skapnaden, hvarigenom Kroppens Figur med sina yttre och inre delar formeras; Den flytande Materien, som består af Blodet med hvad därtill hörer; Den materialiske Spiritus eller Anden, såsom de aldrafinaste delar af det materialiska väsendet, är kraften och lefnaden uti själfva blodet och undfår lefnaden och känslan af den lefvande anden eller Själen samt verkar densamma uti hela Kroppen. Denna förgås ock af sig själf, så snart någon kropp eller lem bortdör... Ordsaken, hvarföre Själen utaf alla bägge hufvudvällusterne är delaktig och at kroppen endast och allenast känner de kötsliga vällusterne, är denna, at lefnaden är egenteligen en egenskap utaf Själen, hvilken kroppen, som i sig själf är ett dödt väsende, genom Själens verkan undfår... Det, som gemenligen under namn af fem Sinnen blifver räknat, består allenast uti et, som kallas Känsl och är en verkan utaf Själen, hvilken, efter hvars och ens Kropps och des skapnads beskaffenhet, sig på femhanda sätt framter...

Han steg upp från bänken och fattade den inträdande fältmarskalken Mörner vid bältet.

— Vore Mörner inte en lika slät filosof som han är god hushållare, skulle han här få en hård nöt att knäcka. Nej, läs inte det skrifna... det är bara något lappri, som jag satte ihop en afton där nere i Lund. Alltid märker jag, att när jag efter någon tid återser en tankebyggnad, som jag pröfvat att uppresa, får jag lust att förkläda mig till fiende och själf storma min egen redutt. Männ' tankens nöje ligger i själfva fäktningen?

Mörner svarade:

— Ers majestät är en svår envigsman i de lärda disputationer, och aldrig hör jag min nådig herre så värtalig som i sådana fejder, men jag kan inte som salig Grothusen bjuda spetsen.

Han slet upp sin rock med hetta och räckte konungen några förseglade bref.

— Betänk, majestät, också den lumpnaste angifvelse kan vara sann och för åratal slå dödmannen lien ur handen.

Konungen kände på förhand dessa skrivelser, som med prän-tade tryckbokstäfver och utan underskrift svärtade hans närmaste och förutspådde en bråd död. Hotelsen om död ängslade honom icke mer än hvinet af en kula. Hade han icke ända sedan gosseåren snart sagdt hvarje morgon vaknat beredd att innan mörkningen ligga bland de stupade på fältet. Han kastade de tre brefven obrutna i elden, ett efter ett, och stod i den låga möllerstugan så lugn, som hade hans sista här af trötta och utsvultna ynglingar medfört alla Europas kronor på en trossvagn.

— Svara mig uppriktigt! — sade han efter någon tystnad. — På hur många kan jag ännu lita... jag menar inte i en träffning... men om allt går oss emot?

— Måste jag svara? Är det befallning?

— Ja, på hur många kan jag ännu lita?

— På inga!

Trummorna mullrade utanför stugan, där tropparna uppmarscherade till gudstjänst, och Hultman inträdde sägande:

— Jag får ödmjukt anmäla att högmässan nu skall begynna. Dagens text handlar om vår Herres Jesu Kristi inridande i Jerusalem.

Konungen aftvättade nu allt sot från ansikte och händer samt påtog alldeles nya kläder af blått tyg och nya gula älgskinnshandskar. Under det att hans hår pudrades af Hultman, så att det blef hvitt som en gubbes, stödde han ena foten på veden i spiseln och sade helt sakta liksom mest för sig själf:

1.

UNIV.
OF
MICH

..

•

•

•

— Den texten är mig ganska kär... Men folket utbredde sina kläder på vägen och andra skuro kvistar af träden och strödde på vägen. Och folket, både de som gingo före honom och de som följde efter, ropade och sade: Hosianna Davids son! Välsignad vare han som kommer i Herrans namn! Hosianna i höjden!

— Ja, ja, nådigaste herre, — svarade Hultman nästan hviskande, — så lära ock de heliga ropa, hvar gång en rättskaffens hjälte af gudi rider in i det himmelska Salem.

Då vände sig konungen från elden och steg ut till tropparna. Med hufvudet blottadt ställde han sig under Ljusastaksbjörken. Soldaterna, som vant sig att älska hans enpåk och fläckade dräkt, kände knappast igen honom.

Hela dagen stannade han i lägret, och törst efter aftonsången, när dimman började sjunka, red han på sin häst Engländaren uppåt skogsåsen till brädhyddan vid löpgrafvarna.

Tolle Arasson arbetade med sina knektar i den yttersta grafven. Anförda af fransmannen Maigret kröpo svenskarna framåt med sina spadar, och steg efter steg rullade de risknippen och skanskorgar framför sig till värn mot kulorna från fästningen. Genljudet af fiendens eld dundrade i fjället som slammer af riglar och bommar, som klubbslag på järnportar till underjordiska häkten och hvalf.

För att kunna rikta sina skott och skydda sig mot öfverrumpling utsatte besättningen långa stänger med brinnande beckkransar, och de kringslungade ljuskulorna kastade sitt plötsliga sken öfver hållarna. Eld och rök sprutade från Fredriksstens fästningsmurar, och ofvan svenskarnas torfbelagda vall igenkände Tolle Arasson konungens stora hatt och lilla hufvud.

Dold i skuggan nere i grafven ryckte han till sig en stupad kamrats musköt och gick hukad ett stycke tillbaka mot jordvallen. Först när han kommit så nära, att han kunde höra konungens ord till de officerare, som stodo i grafven på andra sidan vallen, stannade han.

— Förunderligt! — tänkte han. — Här i approacherna stupa nästan hvar natt en mängd soldater... Hvaraf kommer då den makten att kunna tvinga hundratals människor att här stanna och falla utan att de våga tillropa hvarandra de enkla tre orden: Vi lyda icke!...

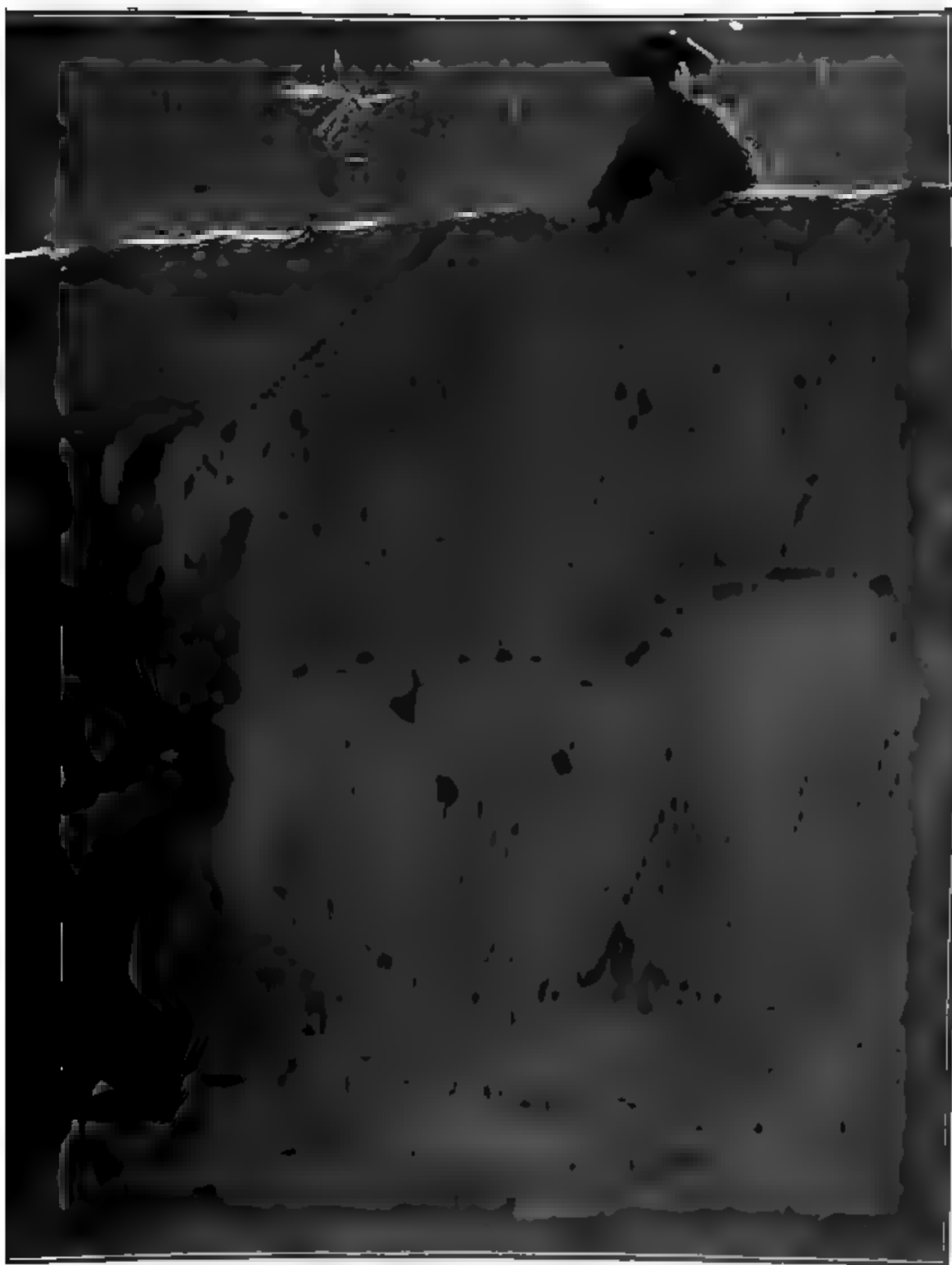
Han ville knäfalla och bedja himmelen om tillgift och intala sig själf, att hans gärning vore rättfärdig, men han förmådde det icke. Han visste aldrig hvad han själf ville, och om ett barn hade ropat till honom att kasta musköten, skulle han ha lydt och berömt rådet. Men ingen tilltalade honom och ingen såg honom, och han fruktade endast att töfva, att förlänga sin egen ångestfulla ovisshet. Han spände hanen. Han lade musköten till ögat. Han siktade mot den, för hvilken han sett sina landsmän undergifvet falla och förblöda — men fingret låg darrande och lamt på trycket.

Steg närmade sig. Det var den gråhårige Hultman, som i knäppskor och hvita strumpor och med hatten vördnadsfullt stucken i armvecket kom öfver hällarna midt bland de susande styckekulorna. Framför sig bar han den med en servett täckta bleckskål, som innehöll konungens kvällsvard. Så snart han kommit upp på vallen, bredde han servetten öfver hatten och ställde sedan skålen ofvanpå samt bjöd konungen, som spisade stående och allt emellanåt grep tro-tjänaren i rockknappen. Tolle Arasson sänkte musköten och hörde honom säga:

— Hultman begynner bli lika stel i gången som Brandklipparen var på sina sista dagar... Men ingen har trofastare följt mig hvart det burit, och därför utnämner jag honom på stället till köksmästare. Det blir med åren allt färre kvar af de gamla från fordom...

— Gud, barmhärtige Gud! — mumlade Tolle Arasson och vaggade fram och tillbaka med musköten i famnen.

Han såg hur Hultman äter gick sin färde i kulregnet, och konungen lutade sig öfver vallen med kinden stödd mot vänstra handen. Månen, som stod i sitt fylle, höjde sig nu klar och stor ofvan tallskogen.

UNIV.
OF

Svenska, tyska, italienska och franska officerare samtalade i närheten på sina olika tungomål och rådslogo om hur de skulle kunna locka konungen ned från hans blottställda plats. Maigret, som nu också kommit till, drog honom sakta i kappan och sade:

— Detta är inte ett ställe för ers majestät... Kartescher och muskötkulor ha ej mer aktning för en konung än för ringaste knekt.

Då lyfte åter Tolle Arasson muskötens i sina båda händer.

Han kastade den i marken, så att skottet brann af och knallen dog bort i braket från fiendens eld.

— Aldrig, — stammade han. — Aldrig! En svenskfödd man kan det aldrig, väntade ock femtio dukater under hvar björk i Norge! Hellre då desertera eller själf stupa! Hvad frågar jag efter dukaterna... Det var hans lif jag ville taga... och jag förmår det inte! Jag skulle först kunna det, om jag blundade. Finns här ingen främmande storskytt, som kan skjuta en konung blundande?

Tolle Arasson märkte icke, att månen redan sken in i grafven och sträckte hans egen skugga med de trinda lemmarna och de leende gossekinderna högt upp på vallens sluttning.

— Hvad gör du här, min gosse? - frågade konungen. — Gå på framåt, rätt framåt mot fienden!

Tolle Arasson spratt till och vände på klacken och begynte marschera framåt mot fästningen. Bakom sig hörde han ännu officerarna uppmana konungen att stiga ned.

Konungen svarade dem:

— Frukta intet!

Då grep Tolle Arasson om hatthörnen utan att längre veta hvad han gjorde och begynte springa öfver skanskorgar och risknippen rätt framåt mot fienden, endast framåt. Många svenska soldater, hvilka sågo honom, reste sig för att följa efter och desertera. Han stannade och slog åt dem med handen, och för hvar gång han vände sig, igenkände han konungen på vällen. Hvarför fattade han då icke en spade och begynte gräfva. Det var väl dock så konungen hade menat. I stället sprang han allt häftigare och blindare, och till sist

visste han icke längre, om han gjorde detta för att lyda eller för att dessertera. Han tog skydd bakom stubbar och i skrefvor, men alltjämt kom han närmare fästningen. Hans mjuka lemmar blödde redan ur tre sår, men han aktade icke på de varma dropparna, som runno ned under handsken, utan uppläste böner och psalmer och kallade sig en evigt förtappad ogärningsman, som rufvat på att sälja sin själ.

Han kom till ett sönderskjutet utanverk af ringa storlek och som tycktes öfvergifvet, men när han hörde röster af norska soldater, gömde han sig inne mellan skanskorgarna.

Några steg från honom stod ett fältstycke på trasiga hjul, brunrött af rost och med mynningen mot konungens vall. Det var laddadt med grus och gammalt järnskrot. Där funnos anfrätta musköt-kulor, som hundra år tillbaka i tiden en drucken kapare likgiltigt stöpt i sin kulsax, medan han gnolade en liderlig visa för sin frilla. Där funnos snedvridna nycklar och spikar, som länge sedan fallit ur en bondes lada, och innerst låg där en hopböjd kläpp, som en gång på det soliga högfjället klingat i koskällan vid jäntornas vallrop.

Långa sönderrifna moln ilade hvita öfver månen, och Tolle Arasson låg inne mellan skanskorgarna, blödande och med knäppta händer.

— Detta är en sådan natt, -- stammade han, -- då himmelen står vidöppen och Gud betraktar jorden i så djupa tankar, att människorna känna hans blick. De må fly undan... de må fördölja sig... de må vara uslingar som jag eller härars ledare, de förnimma ändock hans blick... En hjälte... hvad är en hjälte? Det är ståndaktighet intill det sista, ståndaktighet mot vedersakare, mot vänner. Men du där ofvan, du är både din och människors hämnare, och när din misskunds timglas är utrunnet, höjer du i allmakt ditt finger, och hjälten lutar sitt hufvud mot mullen... och ligger försonad...

Tolle Arasson böjde den närmsta skanskorgens vidjor åt sidan och han hörde den norska konstapeln tala med soldaterna.

— Gossar, det båtar till intet att längre spilla manskap och artilleri på detta skansverk, men efter det gamla fältstycket är för

bräckligt att släpas härifrån, har kommandanten befallt mig att fyra af, innan vi gå. Alltid kan väl ändå det skottet vålla de svenske någon skada, så framt pjäsen inte springer i bitar.

Medan han talade, lade han försiktigt luntan på fältstycket och, följd af sina män återvände han sedan mot fästningen med snabba steg — och sjungande.

Tolle Arasson följde med ögat luntans gulaktiga flamma, som ringlade sig allt närmare mot fänghålet. Han stötte undan risknippen och jordsäckar för att bryta sig fram och rycka bort luntan, och han talade högt som till natten.

— Jag ville döda den mannen... och nu vill jag frälsa honom, bara därför att jag nyss har sett honom och hört honom tala! Så gör han oss då alla med en blick till sina tjänare! Mitt vett slocknar och jag kan inte längre tänka.

Han högg i sär vidjorna med knuten hand, men pålverket stängde honom ute, och hela tiden såg han lågan vid fänghålet. Ibland

tynade hon bort och var nära att blåsas ut, men slog sedan åter i höjden, klar och stor.

Det var ett tecken, menade Tolle Arasson, att människorna ej mer den natten skulle pröfva att handla, och han steg ned i klyftorna, som stupade mot dalen och de svarta skorstenspiporna i det afbrända Fredrikshall. Ännu på afstånd såg han lågan. Klar brann hon långt borta mellan skanskorgarna, men han steg allt djupare ned bakom hållarna. Då hörde han knallen af skottet, och klippan darrade.

Hans krafter voro tömda, och hans förstånd omtöcknades. Han mindes icke längre hvarför han gått mot fienden. Han fruktade endast dunkelt att bli sedd och gripen. Han stirrade upp i natten, och likt Asa-Tors vagnar rullade fästningens åskor öfver fjället.

Han visste icke hur länge han vacklade kring bland enbuskarna och icke hvart han gick. Till sist förnam han steg af tunga järn-skodda stöflar och hörde grus och stenar rasa. Tolf soldater af gardet kommo i den branta backen med en bår.

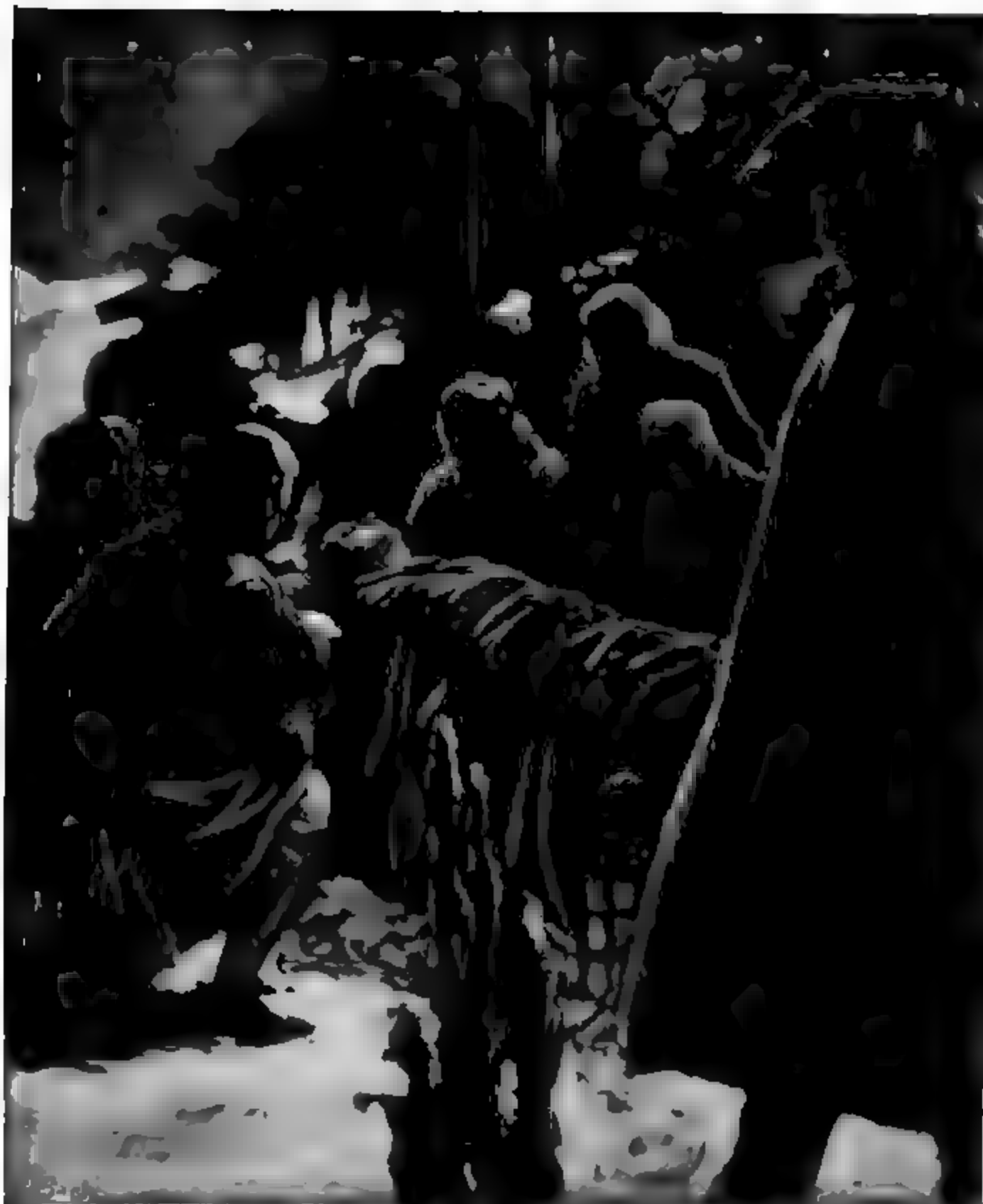
Han höll sig stilla bakom enarna och väntade. På båren låg en fallen, omhöljd i två simpla soldatkappor och med en hvit lock-peruk sammandragen öfver ansiktet under den i pannan nedtryckta galonerade hatten.

— Hvem är den stupade? — hviskade han så lågmäldt, att löjtnant Carlberg, som framtill stödde bårens hållande sida, ingenting förmärkte.

— Löjtnanten säger, att det är en käck officer, — svarade den eftersta bäraren, men då han därvid vände på hufvudet för att betrakta den ensamme nattströfvaren, snafvade han och segnade på knä under bördan.

Den lånade peruken och hatten halkade från den dödes hufvud, så att månljuset klart föll på ansiktet med den genomskjutna tinningen.

Konungen! Vår store, älskade konung! — sorlade bärarna och ville nedsätta båren.

Fredrikshall.

Den fruktade, som nyss blifvit tillhviskad, att han på inga längre kunde sig förlita, låg där afväpnad, och gamla krigsmän, nedsölade af ler och sot, vredo sina frostbitna, grofva händer öfver hans lik och kvidde och stönade:

— Vår store, vår älskade konung!

Löjtnanten måste hota dem med hårdt tilltal för att de skulle tystna och icke genom sin jämmer förråda, hvad som skett.

Tungt och långsamt buro de konungen åter vidare på samma ohyflade bår, där han under de föregående nätterna sett så många namnlös och redan förgäten soldat, hvilken lydt hans vilja och dött.

Midnatt var redan liden, när bären nedsattes på en öppen gräsplan mellan stugorna i Tistedalens öde by. Sedan bärarna fått tre nödmynt i drickspengar, aflägsnade de sig alla. Officeren blef kvar, och grubblande och högt suckande, satte han sig på den ena bårskalten. Salfvorna gingo ännu i fjärran på skogsåsen, men annars var allt tyst, och kvarnhjulet nere vid älven stod stilla. Alla rutor voro mörka, och samma fullmane, som lyst den förklädde ryttaren genom Stralsunds stadsport och till det dystra handgemänget på Rügen, sken i natt öfver det gräs, där en ensam krigare vakade hos sin fallne konung.

Steg för steg hade Tolle Arasson smugit sig efter och stannade först tätt invid gräsplanen under Ljusastaksbjörkens orörligt nedhängande kvistar. Halfhögt talande för sig själf gick han rundt den hvita stammen i allt trängre hvarf och skakade öfver tufvorna de stora dropparna från sin sårade arm för att besvärja till evärdelig sömn och förgätenhet de onda dukater, som där lågo nedmyllade.

— Sofva, sofva i förbannelse!... Hvarför röras intet trummorna? Den står så ensligt den bären där borta. Inga kvinnor gråta där, inga barn, inga förtrogna vänner. Ack, du måne, som kom och gick och beskådade så mycket, aldrig skall jag se dig öfver en svensk skog utan att minnas den bären!

Han ryckte till sig den yxa som satt i en af grenarna och som han några aftnar förut visat soldaterna. Träflisorna stänkte, och

hans hugg mot Ljusastaksbjörkens stam ljödo vida genom stillheten.

Så hejdade han åter sin hand, och en ny glimt af förståndets ljus drog genom hans själ.

— Allsvåldige, hämnande Gud! Han, inför hvilken löndråpare kastade sina vapen, han, som leende mötte otaliga dödar, han faller stilla som ett trampadt ax vid vägen, då du fyllt hans ödens mått. Han stupar nära nog i ensamhet en natt på vallen likt en ringa knekt på sin post. Han dör för kulan från ett utdömdt och förrostadt fältstycke, på hvilket några soldater, likgiltigt och sjungande kastat sin lunta. Eller... hvarifrån kom väl på ditt bud den kulan? Hvad vet jag, en simpel man... Jag vet bara hvad jag nyss bevittnat och därför måste tro... Men det var så många främmande röster där uppe i mörkret.

Alltjämt satt officeren på bårskalten hos den i soldatkapporna omhöljde döde, och allt tröttare föllo i nattens ro yxans hugg mot björkens tjocka stam. När slutligen trädet störtade, satte sig den okände vedhuggaren tyst på stammen.

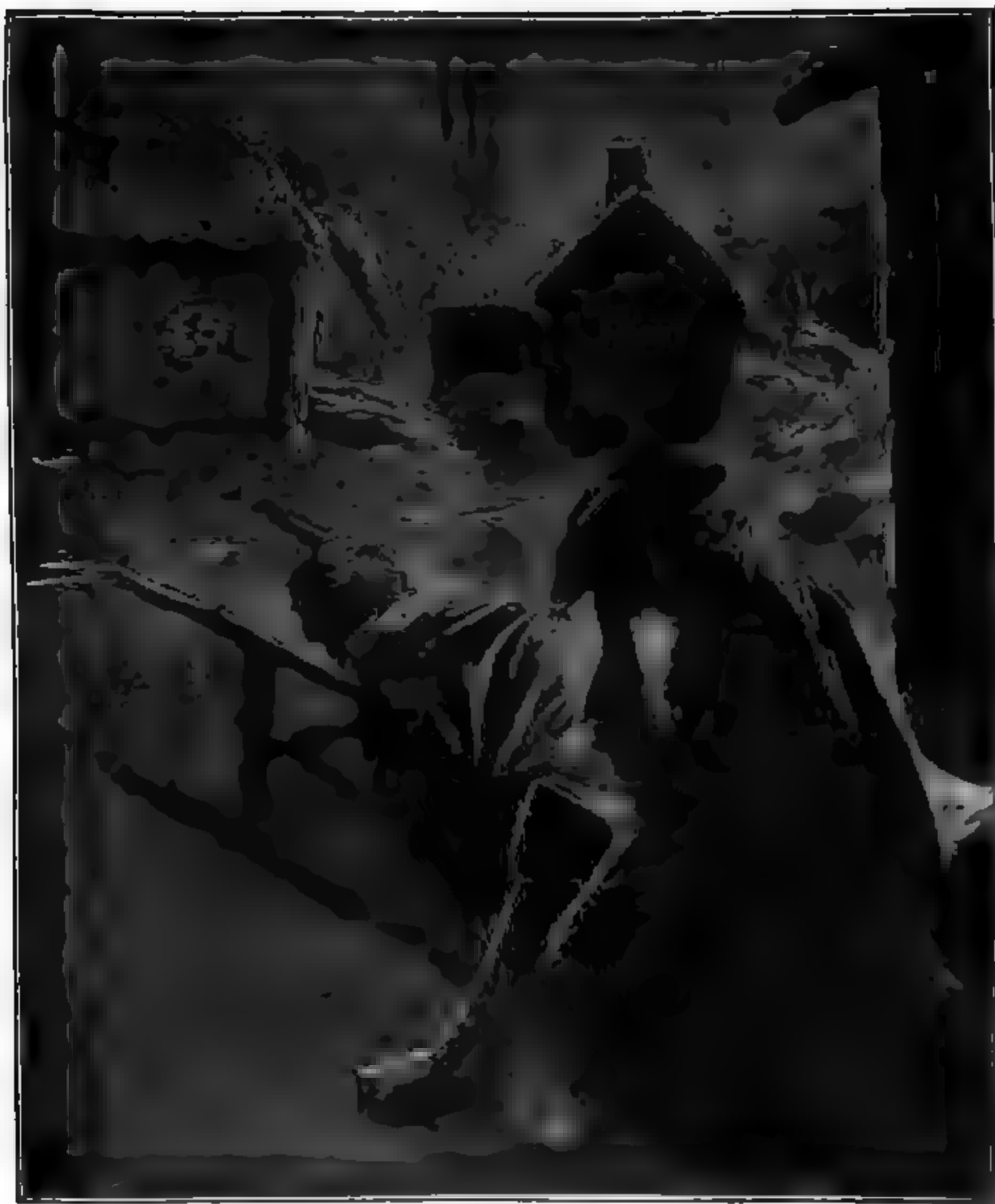
Timmarna blefvo långa. Det led redan mot morgonen, när ett par efterskickade tjänare närmade sig för att bära in sin stupade herre. Mellan dem gick en kapten med konungens värja och berättade, att handen i dödsögonblicket så häftigt omfattat fästet, att klingan till hälften dragits ur skidan.

Lyssnande till hvart ord böjde Tolle Arasson Ljusastaksbjörkens grenar åt sidan.

— Den värjan... — frågade han sig. — Var det en förhärdat, en i förtid grånad gubbe, som drog den värjan mot minnet af den ljusens förste, som en gång bar hans namn? Eller manne...

Han steg fram rätt i kaptenens väg och hviskade kväfdt:

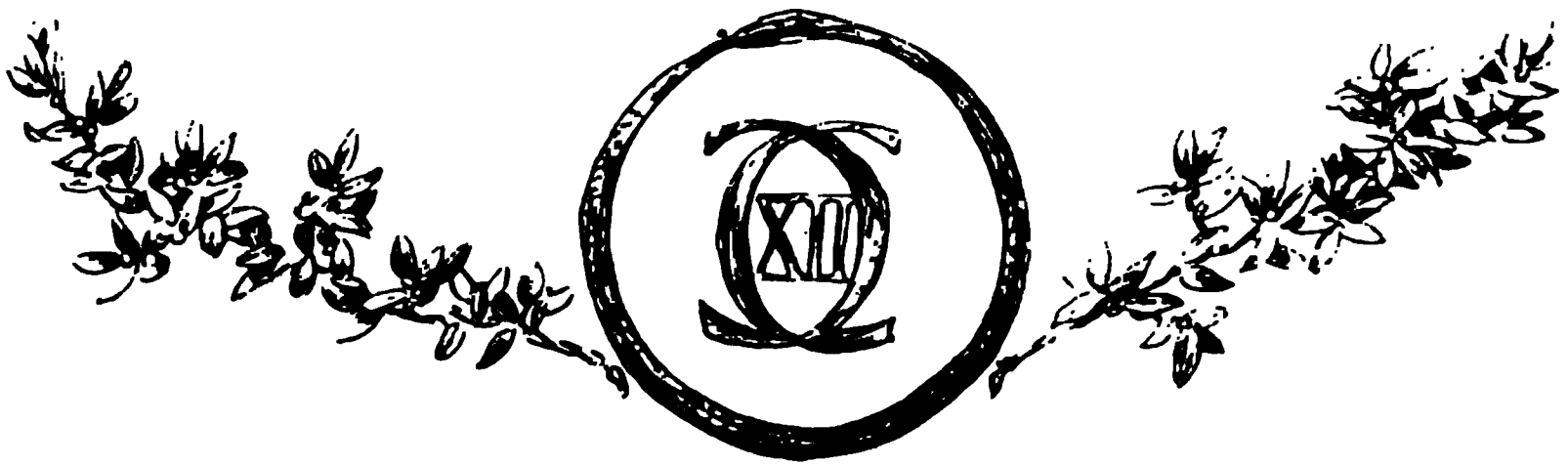
--- Den värjan... mot hvem drogs den värjan? Under mina blodiga korporalskläder står en jämlike, en kanske kunnigare man än I, fast djupt sjunken inför människor. Visa mig därför inte bort, utan svara af barmhärtighet.

UNIV.
OF
MICH.

— Min vän, jag förstår inte din fråga.

— Mot hvem, säger jag? Mot hvem drogs den värjan?... Jag vet det nu själf. Mot hvem, spørjer jag? Mot alla! Är inte det svaret oss nog? Är det inte så en hjälte måste dö?... Han trodde. Han trodde på sitt värfs rättfärdighet... Sådana trotsare förlåter Gud. Herren... Sådana trotsare förlåta till och med människorna!

TAGA GJÖRTZEN.

Att taga Gjörtzen blef nu som att mota räfven i spelet, men arfprinsen af Hessen hade i högkvarteret en oöfverträfflig lakej, som hette Pihlgren och som efteråt på gamla dagar ofta brukade berätta, hur det tillgick. Ännu många år efter Pihlgrens fromma och i allo uppbyggliga död förvarades på en af Värmlands prästgårdar en gammal handskrift, där allt noga stod upptecknad och beskrifvet. Ingen visste rätt, hvarifrån handskriften kommit, men prosten läste flitigt i de gulnade papperen, och han brukade berätta följande.

Den natten då konungen blef skjuten, satt arfprinsen af Hessen till bords med några officerare i Torpum. Fransosen Siquier steg då in och hviskade i örat på prinsen, och prinsen hviskade i örat på den, som satt honom näst intill, och då de hade hviskat, fällde prinsen gaffel och knif. Sedan befallde han fram en häst och en lakej. Pihlgren, som den natten hade vakt hos prinsen, inlade då med stor hast hans kapp i sadelsäcken och red bakom prinsen och officerarna till approachen, där konungen låg fallen.

Båren hade nyss blifvit hämtad, och prinsen befallde officerarna att lyfta den glorwürdige herren på baren, men så hårdt hade den oförliknelige hjälten i dödsögonblicket fattat om huggvärjans handkafle, att generalerna hade stor möda att uppbryta fingrarna. Då de svenske herrarne äntligen hade afväpnat den store döde och bemäktigat sig det svärd, som han så motsträfvigt ville lämna ifrån sig, blef hans hand länge kvarliggande i deras, och menade då alla, som stodo däromkring, att Gud själf i den stunden beseglade det handslaget till evigt.

Så snart nu båren blef förd undan, sammankallade prinsen officerarna till krigsråd vid det ställe, där konungen hade stupat, och rundt platsen stodo på något afstånd trettio soldater med eldsbloss.

Bomgarten, som då var öfverste vid adelsfanan samt kammarherre, gick slutligen afsides med öfverstelöjtnant Björnschiöld och under hela tiden betraktade han Pihlgren förstulet. Därefter kom Björnschiöld till Pihlgren och berömde dennes kloka förstånd och många färdigheter samt anmodade honom i prinsens namn att medfölja på en långridt, om hvilken han först skulle få veta besked, när de väl voro på vägen.

Pihlgren blef ganska undersam, men när han om morgonen red i Bomgartens och Björnschiölds medfölje sade de till honom: Nu skola vi åstad att taga Gjörtzen!

Då gäller det, svarade Pihlgren, att vara kvick både i tungan och handen, men hvad på mig ankommer, skall jag redligt göra min tjänst, det veta nog herrarna. Hvar är då den syndarn?

Sade de: Han lærer inte vara långt borta, men hinner han fram till Tistedal, så anställer han ett vackert spektakel.

När de hade färdats vägarna framåt i ännu en natt och en dag, mötte de vid femtiden i skymningen Gjörtzen, som kom ridande med röd kappa på Raballse gärde.

När Pihlgren pekade åt gårdet, gjorde Bomgarten och Björnschiöld narr af honom och ropade honom lusteligen i örat: Menar han, att den stora herren lærer rida?

Men Pihlgren svarade: Ta mig fan är det inte Gjörtzen! Jag känner nog igen hans betjänt Petter Berg, som rider bredvid och som är min redlige gamle vän och dubror.

Då de nu kommo närmare och märkte att Pihlgren talat sanning, steg Bomgarten ur sadeln och beneventerade hans excellens ganska ödmjukt samt försäkrade honom att hans majestät aldrig befunnit sig bättre än just nu.

Och hvart ärnar ni nu styra? sporde Gjörtzen.

Bomgarten, som hatade Gjörtzen för allt det onda han gjort

honom, bugade sig med stor munterhet allt djupare och djupare, så att han skrapade med den aflyfta hatten mot vägen. Därvid slog han upp en behändig lögn. Jag skall resa till Göteborg och köpa stöflar åt mitt regemente, sade han.

Gjörtzen vände sig nu till Björnschiöld, med hulkens tyska hustru han var i cousinage. Och ni kusin?

Björnschiöld blef röd i pannan men grep modigt fatt i första bästa osanning. Jo, jag skall till Göteborg angående ett strandadt skepp, på hvilket arfprinsen hade saker.

Bomgarten begynte nu ater skrapa och buga och var så glad, att det sken om ögonen, och så slog han upp en ny lögn: Det besynnerliga är att vi just nu måste vända. Vi skola bara först

skaffa oss friska hästar i Raballse. Kanske är det fråga om någon stormning. Arfprinsen har skickat den här enfaldiga lakejen efter oss och befallt oss att komma tillbaka.

När han talade på det sättet, klippte han med ögat åt Pihlgren, som han i hjärtat höll för en lika rättskaffens som knepig karl och mer värd än tio andra. Hade han inte fått en så förslagen lakej i sitt medfölje, skulle kanske Gjörtzen gått lös och ledig än i dag, och ho kan veta, om ej den gudsförnekaren, som var så hemma i både svartkonst och hvarjehanda förbjudna ting, sedan förstått att uttänja sitt usla och syndiga lefverne, så att han hvarken affallit med åren eller gått hädan. Det var därför visserligen Guds mening, att Pihlgren var till reds, fast den lön han sedan fick hette otack.

Därför att Pihlgren var dubror med Petter Berg var han dock nära att rida fram och ärligen förråda alltsamman, men på en kort stund fick han höra så många osanningar, att han måtte le vid sig själf, och snart blef han lika tokig som de andra.

De vågade icke angripa Gjörtzen strax på öppna gärdet, men han tillsporde dem med mycken förbindlighet: Hvar tänka ni taga nattkvarter, go herrar? Vill ni inte komma efter till Tanums prostgård och spisa aftonmål med mig?

Det var vatten på deras kvarn, och de tackade af falskt hjärta och tryckte händerna för bröstet, men sins emellan menade de, att de nog skulle bli gäster som visste att taga för sig af det bästa inkråmet i gåsen.

Gjörtzen red nu förut till Tanums prostgård, men en kornett och en adjutant följde i smyg ett stycke bakefter för att akta på, att han höll den väg han sagt och icke vek af åt Glommen, ty då skulle de skjuta honom en kula genom hufvudet. Bomgarten och Björnschiöld fröjdade sig emellertid åt den goda vändning saken tagit, oaktadt de icke i Raballse gästgifvaregård kunde få några friska hästar, ty alla voro uppbådade att forsla Gjörtzens myckna bagage. Ensamt Pihlgren förstod att behändigt förskaffa sig en häst, som stått i spiltan i tre dygn. Han talade nämligen med pigan och ställde

sig så som ville han locka henne utom husknuten för att glamma med henne, och då hon icke kunde motstå ett sådant anbud utan följde honom ut i regnet, blef han med ens helt allvarlig och lofvade henne en vacker penning, om hon genast kunde få fatt i en ut-hvilad häst.

Bomgarten och Björnschiöld blefvo svåra häpna, när de sågo hur Pihlgren kom ledandes med en bläs, som var så kry, att han stegrade och fnyste, men de voro nu så uppspelta, att de genast befallde Pihlgren att spränga åstad förut till prostgården och där i all tysthet bedja kyrkoherden om en kammare med eld på spisen och ljus på bordet.

Det var kallt och hela natten föll ett stridt regn. När Pihlgren kom till prostgården, där Gjörtzen tagit kvarter, påträffade han kornetten och adjutanten, som höllo sig dolda i det mörka vagnslidret. De trodde icke sina egna ögon, när de sågo hans trafware, som ännu var så yster, att de knappt kunde hålla den, och de rosade Pihlgren och gladdes att ha med sig en så skicklig lakej.

Det dröjde länge om innan de andra hunno efter på sina ut-ridna kampar. De ställde med tysthet in alla hästarna i vagnslidret, så att ingen på gården skulle bli dem varse. Det lyste i alla fönster, men utomkring rådde djupt mörker, och innan de gingo upp på kammaren, som Pihlgren med mycken försiktighet beställt i sido-byggningen, togo de med sig hvar och en sina pistoler.

De voro genomvåta ända in på skjortan men så heta att de icke märkte det, och när de hviskande och sakta stego in på kammaren, sade Bomgarten till prosten: Det är vårt ärende att vi vilja här arrestera Gjörtzen, ty nu är konung Karl dödskjuten.

Prosten, som var en liten smal man med det blidaste ansikte och glest hvitt hår, gick ett slag öfver de granrisade golftiljorna och strök och makade på kalotten: Gud välsigne herr öfversten, sade han, som vill stäcka den elake landsplågarens stora makt och myndighet. Han är en Akitofel och ho vet om icke djäfvulen själf för att på spott härma en upphöjd förebild tagit mänsklig kropps-

lighet i hans person och på så sätt i afton sitter och spisar i mitt eget oansenliga tjäll. Allt sedan den förtappade uslingen kom ridandes i regnet, brinner det och dönar i köksspisen, så att gnistorna stå ur skorstenen, men ändå är det som kunde flamman inte värma pannorna utan vore alldeles iskall.

Bomgarten svarade då: Var tryggar, min snälla prost! Ni skall nu ställa era drängar med yxor under fönstren och sedan skall Pihlgren, som är en slugare persedel än vi alla tillsammanlagdt, i all stillhet locka Gjörtzens betjänter hit in, en efter en, tills vi ha dem alla inom lås och vägg.

Pihlgren gick då sakta ut och fann i en bod sin gamla vän och dubror Petter Berg, som han ombad att följa med och taga ett hemligt bref till lilla hertigen af Holsten. Berg, som i boden hade något att beställa med Gjörtzens många medförda kantiner, bjöd Pihlgren ett glas godt vin och tackade för redlig och trogen vänskap allt från det de varit små. Men när Berg kom in på kammaren och såg kornetten och adjutanten med pistoler och blanka värjor innanför dörren, begynte han gråta och ropade: Aldrig hade jag trott Pihlgren om något sådant!

Under tiden visiterade Bomgarten Bergs fickor och hittade hundra speciedukater, men då stackaren bedyrade att det endast var drickespengar, som han mottagit, när han tjänade hos Feifen och bar bort fullmakter, fick han behålla dem mot villkor att bekänna hvad han annars hade sig bekant.

Jo, berättade han då helt sakta och ängsligt, det är nog både franskt och ungerskt vin på några af kantinerna i boden, men de andra äro fyllda med Gjörtzens klingande pengar!

Då tvärstannade prosten midt på golfvet och slog hop sina händer, och Bomgarten skakade på hufvudet och knackade och trummade mot bordshörnet och slutade icke att ropa: Vi få här en bättre fångst än vi någonsin kunnat drömma!

Pihlgren gick nu tillbaka ut i mörkret för att fiska efter flera med samma lögn som nyss, och snart voro alla Gjörtzens lakejer

instängda i rummet, med undantag af kammartjänaren, som var inne hos sin herre. Den hade Pihlgren värst att få på limstången, men han förlitade på sin konst och ställde sig lurande utanför köksfönstret, som var åt gården.

Det regnade så starkt att det susade och han såg hur pigan, som lagade Gjörtzens mat, flyttade pannorna fram och åter på spisen utan att ens kunna få de största flammorna att hetta som de skulle. Till all lycka kom kammartjänaren snart ut i köket, men som han var mäktig förnäm i alla sina vanor, förstod Pihlgren godt hur han skulle handtera honom och gick ej längre fram än till den öppna köksdörren. Mein lieber Herr, begynte han bugande, jag skulle demödigst spörja om han täcktes vara så gunstig att följa mig öfver gården och tala några ord med öfverste Bomgarten?

— Det regnar ju, svarade kammartjänaren.

Nu visste icke ens Pihlgren hvad han längre skulle slå upp för påfund utan stod ute i störtskuren och stirrade. Mein lieber Herr, sade han slutligen, det är visst något om excellensens kantiner.

Då fick kammartjänaren med ens brädt att följa honom öfver gården, men när han kom på kammaren och såg de blanka värjorna, ville han vända och for ut mot Pihlgren i vrede. Nu brukade Pihlgren ej längre det ordet »mein lieber Herr» utan gick honom in på lifvet och sade: Tig du vackert stilla! Jag är en synnerligen rättskaffens människa och kanske en ädlare, en bättre, en modigare... kanske också en klokare... ja, en bättre tjänare har aldrig uppassinat sin herre. Därmed jämt!

En skräflande dräng, det är hvad du är! genmälte kammartjänaren.

Ja, den karlen är odräglig att höra, sade prosten om Pihlgren.

Men Pihlgren hade icke velat skryta utan endast sagt det om sig själf som var rätt och billigt, och Bomgarten, som sett hvad han gick för, han slog kammartjänaren med afviga handen på munnen och sade högt, så att alla hörde det: Pihlgren är en långt styfvare karl än du, och står du inte skönt stilla, så bultar jag

dina ben möra. Och nu, go' herrar! Håll noga vakt och uppsikt med dessa gynnare, så att ingen slipper ut, medan vi andra gå till verket!

Pihlgren följde därefter Bomgarten och Björnschiöld öfver gården och de sågo, hur det lyste i prostens stuga, där Gjörtzen satt allena. En blå duk var upphängd för fönstret. Ljusskenet föll jämt och stilla, och ingen skugga rörde sig på duken. Hela prostgället låg så tyst som hade det redan varit sen natt, och det enda som hördes var ett sakta slammer, när pigan ibland flyttade pannorna öfver de kalla lågorna.

Pihlgren betänkte de många underliga äfventyrligheter, som han i sina dagar varit med om, och det syntes honom att detta sista var det märkvärdigaste. Han kände först nu att kläderna voro genomvåta, och all värmen försvann så hastigt ur hans kropp, att han började frysa och hacka tänder.

När de kommo i förstugan, stucko de värjan i skidan och inträdde så till Gjörtzen.

God afton, begynte Bomgarten.

Gjörtzen, som satt i djupa tankar och med glasögon på, rörde endast vid den granna nattmössan utan att aflyfta den. Det var eld i spisen, och på bordet brunno två hvita vaxljus.

Bomgarten stod framför honom midt på golfvet: Jag tillsäger herr geheimerådet arrest!

— Hvem? mig? — Ija!

Gjörtzens ganska fagra och fina anlete skiftade hy och han knäppte med fingrarna och rörde läpparna: Nu är kung Karl död! Lefver kungen ännu?

Svarade Bomgarten: När jag sist talade med honom, lefde han.

Gjörtzen, som inte var mindre slug än själfve Pihlgren, blef dock vid att fråga och sporde: Har ni sett honom? Därtill svarade Bomgarten: Jag såg honom som ung, när han i det eröfrade Thorn, blyg och förlägen i medgången, satt med hatten i handen.

Jag menar, sade Gjörtzen, när såg ni honom senast? Hvertill

UNIV.
a

Bomgarten svarade: I olyckans skymning, då han aldrig aftog hatten, om inte någon gång inför den hungrande hären eller vid gudstjänst.

Gjörtzen utropade då aningsfullt: Död är de svenskes konung!

Bomgarten steg fram till bordet och knöt ihop en stor röd silkesnäsduk, full med skrifter, i hvilka Gjörtzen nyss läst, och räckte dem till Pihlgren vid dörren. Emellertid sökte Björnschiöld efter Gjörtzens värja och hittade den slutligen bakom honom vid bänken, där han satt, och gaf den åt Pihlgren. Det var en värja med stort infanterifäste af purt dukatguld.

Så snart nu Gjörtzen reste sig från bänken, begynte Bomgarten visitera hans kläder för att se om han hade några papper eller några giftflaskor eller några sömnpulver åt vakten, ty han menade, att en sådan fågel måste bursättas med stor försiktighet, om den inte snart igen skulle vara puts weg. Han vände ut och in på böxsäckarna, men fann ingenting annat än ett pennknifsetui af guld och en utgammal specieriksdaler samt en och en half dukat. Men när Gjörtzen kom intill spisen, ref han hastigt ett dokument fram under kläderna och kastade det på elden, där det snart skulle ha blifvit aska, om icke Pihlgren med sådan brådska karat det ur glöden, att han bränt sina fingrar.

Stå karl! dundrade Bomgarten och nappade Gjörtzen i axeln. Du är nu inte längre den du varit hafver. Du var min värsta förföljare i Sveriges rike, men nu är jag din mästare.

Gjörtzen, som fick höra så ovanliga komplimenter, liksom bet ihop tänderna och skiftade sin hy många gånger och såg stint på Bomgarten med sitt enda öga. Prosten, som var värd i huset, kom då på tröskeln och rörd af den förvandling som han fick bevittna, tilltalade han Gjörtzen med mild stämma: Eders excellens är en gudsförnekare och aktar långt mer på sina hedniska filosofer än på de olyckliga svenskarna, hvilkas sinne kan liknas vid ett svärd, lagdt öfver en öppen bibel. Men i olyckans stund tillkommer det hvarje kyrkans tjänare att erbjuda sin tröst.

Gjörtzen rätade nu upp sig till sin fulla längd och stod helt

stolt medan han svarade: Tror jag inte på Gud, så tror jag dock på både bibeln och svärdet! Ni hätske och enfaldige svenske, litet förstå ni hvad jag tror eller icke!

Sade prosten: Eders excellens har byggt på sin jordiska förstes nåd.

Svarade Gjörtzen. Han som lefvat i främmande land långt från era dårskaper har hedrat mig med sin nåd. Vill ni predika, min rara prost, så vänta till söndagen! Människan är i lifvet en vattenbläddra, i döden maskars föda.

Så har jag intet vidare att säga, menade prosten, utan vill endast spörja om eders excellens gunstigt befaller, att maten nu skall tagas in?

Bomgarten gick emellan och svarade helt kort i Gjörtzens ställe: Ja, jag är rätt hungrig. Låt strax bära in maten!

När anrättningarna, som väl kunnat anstå den störste konung,

blifvit framdukade satte sig Bomgarten och Björnschiöld till bords med Gjörtzen, men de vågade icke låta honom begagna knifven utan skuro för honom på tallriken. Det ordet excellens, som brukats på Raballse gärde hade Bomgarten nu glömt och frågade honom: Geheimerådet har väl också något vin med sig?

Gjörtzen blef ganska bestört: Vin... Ja! — Både rödt och gult? — Både... Ja!

Bomgarten hviskade till Pihlgren på finska, som ingen annan förstod, att han skulle hämta in från boden ett par vinkantiner och äfven kantinerna med Gjörtzens penningar, men högt sade han: Hämta nu in rödt vin och gult. Ett glas Volnay skall smaka förträffligt... och så litet guldgult på konfekten.

Prosten och Pihlgren hjälptes nu åt att lyfta in de tunga och sällsamma kantinerna. De ställde dem på golfvet bredvid bordet och Bomgarten vinkade åt Pihlgren: Kära Pihlgren, gif mig nu rätt ett godt glas vin, ty jag behöfver det ganska väl och har det ock väl förtjänt i synnerhet i dag! Och själf skall ni också taga er ett glas, kamrat, för utan er vet jag knappt hur det gått.

Gjörtzen, som satt vid bordsändan utan gaffel och utan knif, orkade ingenting smaka, oaktadt de bästa bitarna blefvo förskurna på hans tallrik. Då vinkade Bomgarten omigen Pihlgren från dörren: Kära Pihlgren, kom nu hit och sätt er och spisa. Ni kan vara lika hungrig som jag, och jag vet, att ni inte fått ett guds lån sedan i Torpum. Hva ba? Petit-salé à la choucroute, faller det inte munsjör i smaken kanske? Eller ett stycke kapun? Eller sviskontårta? A, det är förträffligt! En riktig liten fransysk souper för utsvulna bussar som vi här. Inte på två år har jag ätit så väl. Si så, stå nu inte och skrapa och krusa!

Jag får allra demödigst betacka mig för en så ofantlig ära, svarade Pihlgren, som såg att Bomgarten talade på det sättet endast för att än mer förödmjuka den högmodiga Gjörtzen. Att skryta eller komma med sött beröm för egen del ligger ju platt intet för mitt sinne, men det vet nog herr öfversten, att ifråga om att skicka

sig och veta hvad sig bör finnas ingen lakej på hela armén, ja, inte i hela Sveriges rike, ja, inte i...

Håll han snaggen, ärkepratare, och sitt! skrek Bomgarten.

Då till och med Pihlgren nu blef handterad på sådant sätt, fanns ej annat än att lyda, men han log förnöjdt i sitt sinne, ty han hade flera gånger förr i tiden passat upp på Gjörtzen och aldrig hade han drömt att själf få sitta till bords med en sådan potentat.

Björnschiöld satt för cousinagets skull i början något häpen och tyst, men som ingen af dem hade fått något att förtära på två hela dagar, åto de af den delikata maten så mycket de behöfde och drucko snart af hjärtans lust. Gjörtzen sade intet enda ord utan stirrade stint på Pihlgren, som hade bundit ett kläde om den brända handen, men Pihlgren lät det föga bekomma och visste mycket godt, hur han skulle sköta gaffeln och knifven eller fatta om glaset.

Ändtligen gaf Bomgarten omkring af konfekten och Gjörtzen tog två eller tre bitar samt doppade den ena i ett glas ungerskt vin, som stod framför honom, men då han fick tuggan i munnen, måste han åter lägga ned henne på tallriken. Sedan drack han ut glaset till hälften. Det var allt hvad han förtärde den aftonen.

Bomgarten lät då Pihlgren slå upp den tyngsta af kantinerna och fattade den i händerna. Allra käraste herrar, sade han, vi få inte glömma att nu till sist tacka geheimerådet för denna fransyska och utmärkta måltid. Det här är ett tungt vin, som ger stor mage och lätt slår åt hufvudet, men i vårt utarmade och olyckliga land är det nu mer högeligen sällsynt och lär det visst vara geheimerådets favoritdryck och dagliga husmedicin.

Under det han talade på det sättet, började han hålla upp, och alla de blanka speciedukaterna runno ur kanten ned i glasen, så att det sken och klang.

Gjörtzen höll händerna under bordet utan att svara ett enda ord och såg framför sig rätt ut i mörkret mellan de båda vaxljusen. Vid dörrer. stod ännu prosten kvar och gned och kramade sina

finger, och pigan, som hade hjälpt Gjörtzens kammartjänare att laga maten, stod bakom honom i förstugan med uppfästa kjortlar.

Men Björnschiöld blef då icke längre sittande, blek och tyst, utan sprang upp och var röd ända till hårfästet. Han grep fast i alla glasen och kastade deras gyllene innehåll tillbaka i kanten: Förbannadt vare det vinet! ropade han. Och förbannad hvar och en som fått smak på en sådan drick!

Amen, amen, sade prost.

Därmed reste sig alla från bordet, och prost tog det ena vaxljuset och lyste Gjörtzen in i kammaren, där han skulle ligga. Efterst gick Pihlgren med den kostbara värjan och med de i silkesnäsduken inknutna papperen.

Gjörtzen gick ganska förnäm men kastade peruken och västen på en karmstol och ville sedan lägga sig ned med sina sporrstöflar i prostens säng, som var bäddad med de skönaste sängkläder. Därför blef prost illa till mods och tog för den skull till att vilja draga af honom stöflarna, men Bomgarten hindrade honom sägande: Ni är en allt för rättskaffens man, min snälla prost, för att draga af så orena stöflar! Men vill ni låta er piga komma till och draga, så må hon gärna!

Hämta in min kammartjänare, bad Gjörtzen.

Jag är en ärlig svensk, svarade Bomgarten, och kan nöja mig utan både kammartjänare och dräng, om det tränger. Ni må tacka herr prost, som vill låta sin piga draga af er stöflarna...

Pigan kom strax men kunde icke få af stöflarna, och Bomgarten förbjöd ännu en gång både Pihlgren och prost att hjälpa henne. Slutligen måste hon sätta sig på stöflarna och rida af dem, men det gick mycket långsamt, och Gjörtzen grimaserade och såg allt ondare ut, men sade icke heller nu ett enda ord.

Om geheimerådet nu vackert vill läsa sin aftonbön och tacka för ett godt dagsverke, så möter det intet hinder, sade Bomgarten och stack till honom på täcket en af den hedniske Cartesius' latinböcker, som han fått fatt i bland Gjörtzens tillhörigheter. Men han rörde inte boken utan hviskade endast helt sakta vid sig själf:

Le rideau descend. Je sors,
Je sors d'une grande tragédie;
le héros et sa belle patrie,
les amants malheureux, sont morts.
Allons nous coucher, c'est fini!
Allons nous coucher, c'est la nuit!

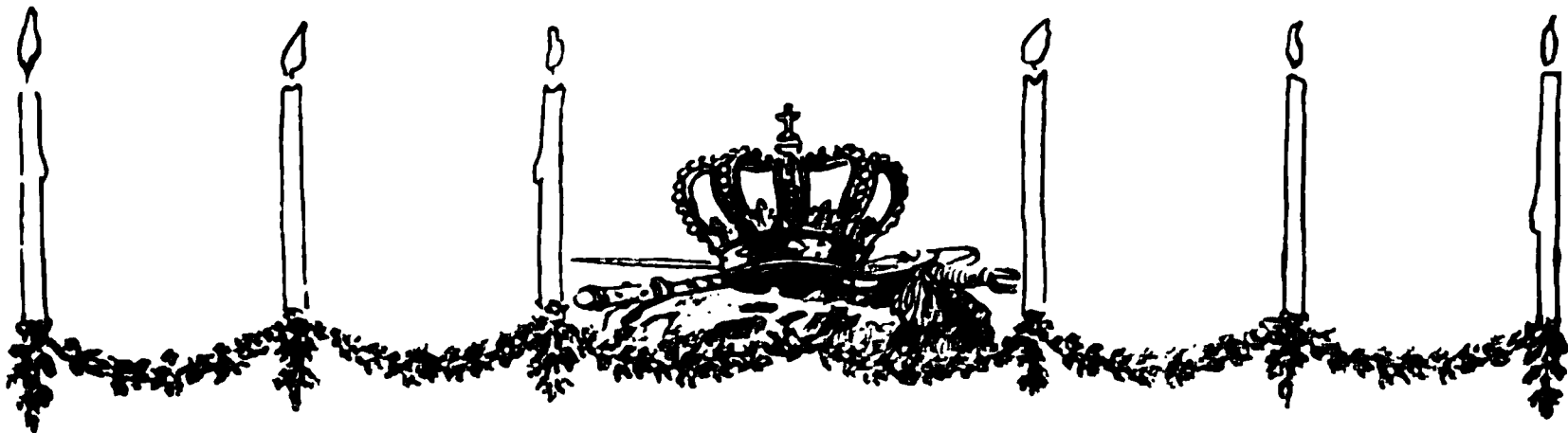
Ja, nu är spelet vårt, sade Bomgarten. Tidigt i morgon få prostens drängar hjälpa kronobetjänterna att forsla mannen till Uddevalla, och sen vidare med kavalleri till Stockholm! Men före allt annat måste vi uppsätta en berättelse om förloppet och genast i natt skicka den till högkvarteret i Norge. Det finns ingen annan än Pihlgren, som jag tors anförtra det brevet.

Det känner herr öfversten, svarade Pihlgren, att om någonsin en tjänare troget påtagit sig hvarje möda och redligt och omtänksamt och kanske också dristeligt...

Kan ingen få den egenrättfärdiga människan att hålla sig tyst, hviskade Björnschiöld, men Bomgarten, som hade bättre besked, blinkade åt Björnschiöld och sade: En sådan karl som ni, Pihlgren, det finns inte. Skaffa er nu en häst... und leben Sie wohl!

Fast Pihlgren var genomvåt och så rådbråkad och mör, att han knappt längre kunde hålla sig uppe, steg han nu åter i sadeln och red i mörka natten tillbaka till Norge. Sedan fick Bomgarten till lön för sitt besvär Gjörtzens stora guldvärja och Björnschiöld fick en häst med full mundering, men Pihlgren, hvilken, så att säga, tagit både Gjörtzen och hela hans anhang, han fick inte ens så mycket som ett runstyckes värde.

EN HJÄLTES LIKFÄRD.

På galgbacken utanför Stockholm stannade i vinterskymningen en man utanför bödelns stuga och knackade på fönstret. Då ingen svarade, vände han sig om och lyddes inåt staden med handen vid örat. Därefter gick han ett stycke framåt mot skogsbrynet, där Gjörtzens utländska betjänter hviskande stodo med sina spadar.

— God afton, kamrater! — sade han. — Det är bara Duval, köksmästar'n. Tag fram lyktan utan fruktan. Mästerman är borta. Alla människor äro nu församlade inne i Stockholm för att beskåda hans majestäts likprocess.

Den ena af betjänterna framtog under kappan den tända lyktan och lyste ned i en kista, som utan lock stod bredvid den hemligt öppnade grafven. Där låg på ännu grönskande granris ett lik i svart sammetsklädsel med det afhuggna hufvudet mellan fötterna.

Duval skakade den knutna handen mot staden och mumlade mellan tänderna:

-- Ni hämndgirige svenske! Så är då detta de jordiska lämningarna af den stolte baron Görtz, vår nådige husbonde! Men minns, minns, som en filosof och riddersman gick han till blocket och ryckte på axlarna åt er blodsdöm! Verkyget slogo ni sönder, men konungen, som höll det i sin hand, honom föra ni i detta nu under sammetshimmel till hans sista hvilorum... Mena ni, att hans sömn blir lugn?

— Nu börjar begrafningsringningen! — sade betjänterna och hotade med spadarna mot staden, där lyseldarnas sken redan färgade natthimmelen. — Hör hur fåfängt klockorna nedkalla frid!

Duval svarade:

— Frid kunna de inte nedkalla öfver en graf, där människorna ännu strida... I går afton förklädde jag mig till dräng och gick in på en krog och sade till folket: Kasta i morgon sten på bårtäcket! Stå inte era blodiga sår ännu vidöppna? Förde han inte värjan mot sina egna undersåtar? Ropa öfver liksläden, den folkförtryckarens rätta namn... Kung Hjärtlös, Kung Gudsfrestare, Kung Dåre!

— Och hvad svar fick köksmästar'n?

— Hatar du då honom? — svarade männen. — Hvad skulle jag väl därtill säga, jag utländare? Är det inte undret med den försten, att ingen kan hata honom? Två förbittrade människor kunna inte mötas och tadla honom, utan att de begynna tvifla på sina egna ord, när de åtskiljas, och nästa gång de träffas, tala de om honom med blottade hufvud. Äro då vi själfva dårarna? Tusentals människor stå i afton tysta utefter gatorna, men där finns inte en som hatar honom. Vid första hotande ord skulle de samla sig om liksläden och försvara den utan att själfva rätt kunna säga hvarför. Ser ni, kamrater, ibland lägga vi en människa på den ena vågskålen och all vår klokskap på den andra, men ändå märka vi att vågen står lika stilla. Vet ni hvad det betyder? Det betyder att hos den människan finns en droppe af den eviga rättfärdigheten, ty den droppen är tyngre än guld och bly, och vi ha inga vikter att väga den. Må vi till järnlod omstöpa allt hvad vi mena att den människan förbrutit, klar ligger dock den droppen på hennes panna — och vågen rör sig icke. Jag talade om bårtäcket... Skulle jag väl själf nännas att kasta en sten på det bårtäcket? Hvad jag hatade, det var ödets hårdhet mot min egen stackars husbonde.

Betjänterna aflyfte nu hattarna och började snyfta.

— Vår stackars olycklige husbonde! Hvem skall väl ringa i en klocka för hans själ?

— Go' bröder, det är ett ömkligt skådespel när skepparen dör och alla råttorna springa fram och gnaga på ljusan dag... Vi skola nu gömma vår husbondes jordiska lämningar i en kappsäck och på så sätt lönligt föra dem med oss ur landet. I nödfall få vi skära af benen vid knät. Sedan begrafva vi honom i hans fäders grift och tvätta hans ansikte och lägga ordnarna på bröstet. Då skall det också finnas någon barmhärtig hand, som för honom ringer i de arma syndarnas klocka...

Medan Gjörtzens betjänter på galgbacken gräto vid sina spadar, låg den stupade konungen mellan vaxljusen på Karlbergs kungsgård. Likt den ringaste bland knektar läg han i en snygg hvit skjorta af gröfre slissing, men om hjässan och det grå håret satt en lagerkrans. Leendet hade ännu i döden stelnat på hans mun, så att tänderna voro något synliga.

Ett hyende med kryddor lades öfver ansiktet, och när kistan blifvit tillsluten, bars hon af tolf väderbitna öfverstar utför trappan och sattes på den svartklädda släden under en himmel af kronsammet. Till höger vid hufvudet gick Gierta, och trettio mörka och allvarliga drabanter omgäfvade släden med dragna bardisaner. Tätt bredvid bland hoftjänarnas svarta långkappor ledsagade ännu den gamle Hultman sin herre såsom han följt honom öfver Ukrainas snö och Poltavas askfält. Det tycktes honom, att allt, som i världen var heligt och stort, hade fått sin bane, och när nattblåsten brusade i de aflöfvade lindarna, mindes han den stund, da han utanför den stängda kammar-dörren knäböjande hörde konungen läsa sin aftonbön som barn. Det skymde för hans blick, men öfverst på bårtäcket igenkände han den riksens krona, hvilken han ännu bland de af ler och blod fläckade soldatrockarna i en löggraf beständigt sett sväfva i luften öfver konungens hufvud.

När liktåget gick genom Karlbergsgrinden, hade redan alla lyseldarna utefter Drottninggatan och broarna ända fram till Riddar-

holmen blifvit tända, men februarinatten rufvade stjärnlös och molnig öfver staden. Efterst bland drabanterna marscherade en helt ung man. Hans rosiga ansikte med den stränga pannan hade en sådan likhet med Sankt Görans bild i Storkyrkan, att kamraterna sins emellan kallade honom Broder Göran. Den föregående dagen hade han spisat hos riksrådet Tessin och hört många af de missnöjdas hviskningar, och oroligt spejade han öfver åskådarna.

— De stå tysta, — tänkte han. — Det måste så vara. Det är en olycklig vi föra till grafven, en af Gud och människor öfvergifven ensling... en hjälte!

När de främsta härolderna blefvo synliga på Drottninggatan, där borgerskapet till fots bildade häck, utträdde från Wredes hus hofstaten i långkappor och anförda af Düben. Han kom lika stel som när han i Bender exercerade lakejerna med musköten, men när han på afstånd urskilde baneret, i hvilket blåsten slet med sådan häftighet att det var nära att sänkas, böjde han hufvudet. Han gick så lutad, att hans anförvanter i fönstren icke kände igen honom. Här-efter utträdde ridderskapet och adeln ur Cronhjelms hus, och landtmarskalken Per Ribbing, hvilken med vedermöda steg ned för de hala trappstenarna, vände sig till hälften och sade:

— Jag är tröst att jag är barnlös, ty i afton skulle jag annars minnas de stupade söner, som inte kunde stödja min darrande arm.

Men när han omkring sig igenkände de släkter, hvilka glesnat som en skog, där hvartannat träd fallit för yxan, tillade han helt sakta och som för sig själf:

— Hade jag haft stupade söner, kanske skulle då min ensamma gång känts mindre tung. Dulce et decorum est pro patria mori!

Eldskenet lyste på människorna i fönstren och på kyrktornen, där ringarena böjde sig fram ur de öppna luckorna. Steg för steg rörde sig tåget framat vid pukornas och de förstämda trummornas muller, och liksläden vaggade i snön. Kring Norrbro skummade Strömmens svarta vatten, där en gång Liten Karins fästesven blifvit

nedkastad, insydd i en säck, och där gyttjan täckte de sjunkna öckstockar och koggar, som fordom ankrat under ekarna vid Agnefit. På Riddarholmens kyrkogård, där landets höfvitsmän i de gamla dagar betalat femtio lödiga mark för att få sin grafstad under hållarna, paraderade det nyuppsatta lifgardet. Mellan hvar sjunde man var ett mörkt tomrum med en lyseld liksom hade där brunnit ett ljus för de stupade och försvunna. Folket hviskade därom, men ödmjukt och sakta. Ingen grät och ingen hotade. Alla de svenske anade, att årtusen skulle stirra tillbaka på den aftonen. De kände att de nu grafsatte hälften af sitt eget väsen.

Den underliga kyrkan, kring hvilken hvar tid byggt sina olika tempel åt afsomnade stormän, lyste som vid julotta, och från tornet ljud den malm, som tillförene sväfvat ofvan den öfversta skytte-

gången i Tre Kronor. Broder Göran hade länge sedan glömt att speja öfver folkmassan och han grep den närmaste hofjunkaren i kappan.

— Aldrig hörde jag en klockringning, som så gick mig till sinnes... Det är en bedjande glädje i hvar klockslag som gällde det en kröning. Och kanske är det så. Kommer han inte i afton hem till sin hufvudstad efter aderton år? Är det inte det väntade, det längtade segerintåget?

— Och segern?

— Hans viljas ståndaktighet segrade den natten vid Fredrikshall, då Gud slog honom död ned.

— Den ståndaktigheten vände han som ett gissel mot oss.

— Äro då dina ögon ännu inte öppnade, så att du ser, att det var vår egen förteguna vilja och lust, som han försvarade mot vår egen tvekan likt ett standar mot en upprorisk vakt.

Det tycktes icke längre Broder Göran, att han följde en öfvergifven ensling till grafven. Han skönjde, att när hjälten låg fallen och tvekampen var ändad, då lyfte honom de på sina armar, som hårdast lidit under hans ståndaktighet.

När Broder Göran steg in genom kyrkporten, bländades han af de fem hundra vaxljus, som burna af förgyllda bilder brunno i pyramid i högkoret. Han mindes icke längre, att det var en begrafningshögtid. Han menade att musiken spelade julsången, att det var julotta, att det var midvintermorgonens fest för hemmet, för landet, för de döda eller frånvarande anförvanterna. Han tänkte på de stupade, på de i Sibirien fängna och på allt det som varit.

På en svart tafla till höger beskrefvos i guldbokstäfver de nio år, då lyckan beledsagade de svenske, men på taflan till vänster lästes om de nio år då lyckan beständigt vek undan.

Där församlades nu de sista efterlevande krigarna.

Hofmännen ordnade sig vid de vårdar bakom ljustemplet, där Magnus Ladulås och Karl Knutsson orörliga lågo med sina sten-

spiror. Hör slamret af riddarkedjor och muntert tornej, hör vassens sorgsna sus vid Fogelvik!

Den tappra Axel Roos och hans vän Åberg, som nu af gikt och sår var så krank och svag, att han stödde sig på krycka, stodo på den äldsta Vasaättens grafsten. Se hetkindade herrar, stolta, ärelystna, vältaliga, snara att hota och åter bjuda handen!

Hvar håll i golfvet, hvart tegel i muren upplystes af sagor som lyktor af sin låge. Hur pingla icke kappans bjällror genom kyrkan, när kung Albrecht med fingrarna i skägget och de rödhåriga ögonen halfslutna, omgifven af bredbent gungande Hättebröder, talar sin tyska med de svenskes riksmarsk! — Men hvem kommer i dörren framför baneret med leoparderna? Drottning Kristina af Danmark är det och, utmagrade under belägringen som benrangel, bära hennes tjänare klädeskistor och tapeter och silfverkannor och alla de kostbarheter, som icke kunnat stilla hungern. Hornstötar skaka fönstren. Blek, med händerna för öronen, stiger hon upp på den största klädeskistan och stirrar från koret uppåt staden, där likt ett vårflöde af smält is och snö Sten Stures här böljar med sina kullriga stormhattar -- och hela tiden skallra rutorna.

På den sidan koret, där riddaren Karl Nilsson Färla i det grå fordom nedfallit genomstungen och med en spillra af altarskranket i handen, stod baneret, men kronan nedsattes på andra sidan, där kung Gösta hade räckt Laurentius Petri herdestafven och där Torkel Knutssons ben hvilade. Hör sången, hör sorlet i de karelska urmarkerna, där korsfanan fladdrar öfver sejdare och trollmän och öfver Jumalas blodbestrukna gråstensskepnad!

Utefter gången pekade från båda sidorna drabanternas bardisaner mot det golf, under hvilket Sankta Birgittas fromma biktfader sof sömnen. Salve Regina! Se Jerusalems stad, där i pilgrimskläder ditt skriftebarn hör helgonens harpslag i himmelen!

Fotstegen och sporrarnas tunga kringlor slogo ekon under den håll, där Göran Perssons hemska blod blifvit grafsatt med hans

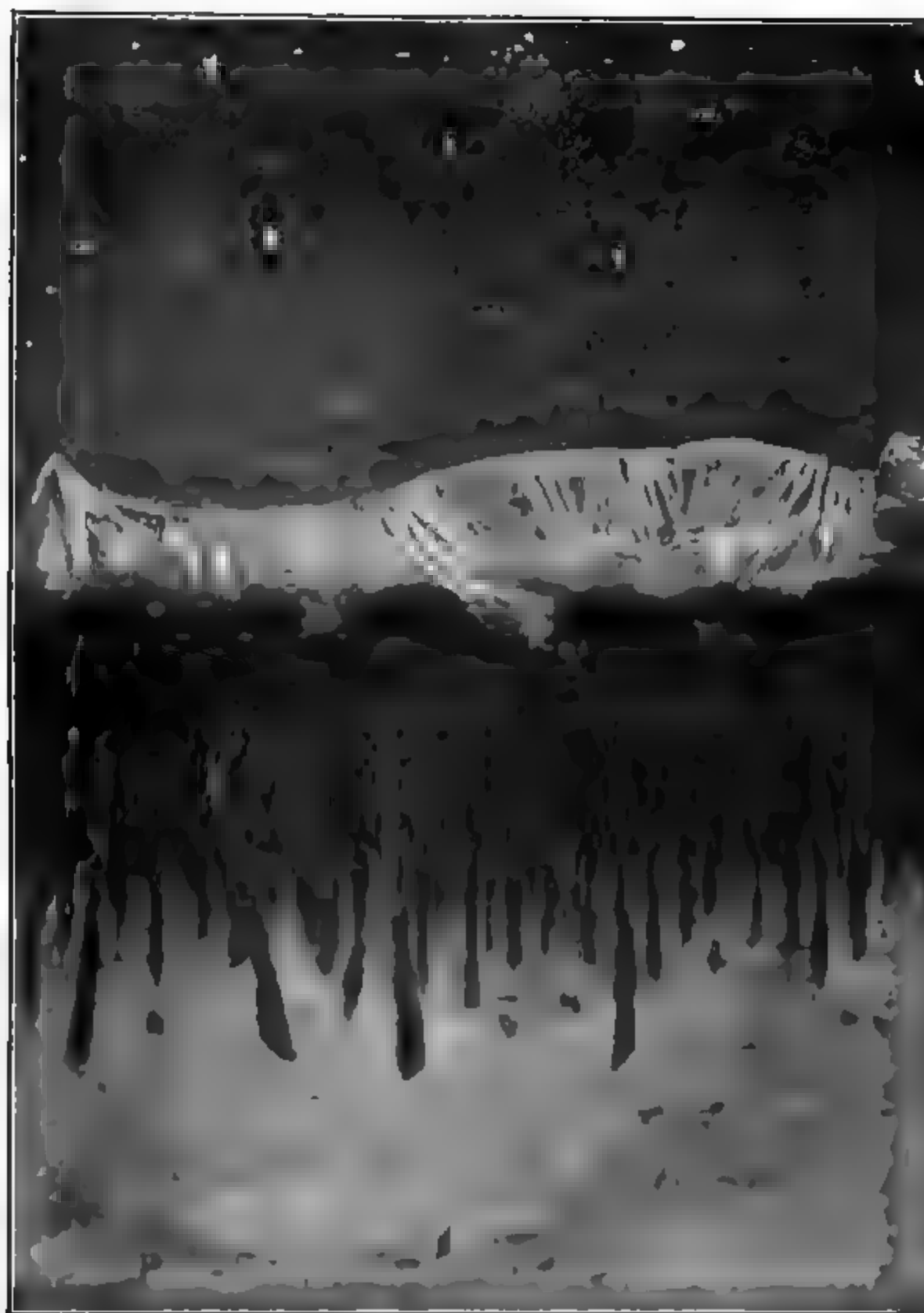
sons. Hur hacka ej galgbackens kråkor prästsonens hand, som stött de båda kungabröderna från hvarandra — och ändock sitta de ej i fägnad samman! Grå i håret, grå i de hängande trasorna står dåren vid fängelsegallret, men fram och åter genom kapellet i Stockholms borg går Johan med bläck på naglarna och en handskrift i bältet. Ensam är han, och natt är det, men på läktaren sitter musikmästaren, och orgeln spelar och spelar!

Vaxljusens hvita sken lyste öfver de mörknade, de nästan svarta krigaransiktena, och ofvan i hvalfvet varslades i det brustna murbruket röda streck som af gisselslag på människohud. Det var den gamla munkskriften, själfhotelsen, domen, inärrad på de svenskes panna: Sex hafva orsakerna varit, äro och blifva till Sveriges olyckor: egennytta, lömskt hat, förakt för lagarna, liknöjdhet för allmänt väl, kortsynt benägenhet för främlingar, envis afund mot landsmän. -- De sista orden lyste blodröda, endast orden om föraktet för lagarna hade bleknat och voro nära nog utplånade. Hvad, skulle manne en dag alla orden stå utslätade?

Mellan de svarta sorgtapeterna banade sig ljusskenet in till de uppsatta fanorna och släktvapnen, till Oxenstjernska sköldens eldröda horn och Lewenhauptarnas blå lejon. Då lyddes de döda till flöjterna och pukslagen. Torstenson mindes, när han med fältkartan satt på sin bår, och Banér när han red utefter fronten med sin brud, ett barn, som inför så många mäns blickar skrämmt såg ned på sadelknappen... och höljd i det svepe af drap d'or, som kvinnohänder, våta af otröstliga tårar, sista gången lagt till rätta, låg deras konung med slutna ögon, och i psalmerna hörde han milda sommarvindars sus öfver lagerskogar. Alla förstodo de, att i natt nedsteg åter en svensk förste till deras boningar.

I mörkret utanför kyrkan, där bland det tysta folket räntmästare Råfelt kringkastade de med nöd åstadkomna minnespengarna, dundrade Cronstedts fältstycken, och krutröken inträngde genom fönstren.

Så var då nu den karolinska hjältesagan lyktad, och hvart sinne

kände en tomhet, som intet mäktade fylla. Utanför dörrarna tände redan betjänarna sina facklor för att lysa hofvet hem till kungshuset.

Broder Göran stod med vidöppna och drömmande ögon. Han rörde läpparna och, ohörd af andra, hviskade han:

— Må vi i stormiga vinternätter med facklor fira hans minne! Hvar såg jag en grafskrift så stor som den, hvilken vårt slagna folk nu ristar öfver honom: han gjorde oss ej lyckliga, och dock begråta vi honom som ingen!

Drabanterna skyldrade.

Nu tystnade orgeln och flöjterna och pukorna. Det blef så tyst, att minsta rassel af ett vapen förnams. Med sträfva och kväfda röster uppstämde krigarna den sista dödspsalmen, och långsamt och tungt och steg för steg buro riksråden kistan ned i hvalfvet.

Trappan till Karlarnas grift stupade vid sidan om koret. Guldspira i handen, guldkrona, guldäpple, guldnyckel, guldsvärd — så låg han rustad den tionde Karl, segersäll och mäktig. Utan smycken låg den elfte. Se kullornas träskodans i Mora, hör trygga ord om lag och rätt och skörd och frid! — Hvert veko de väl hän de gyllene dagarna? Hvar stodo nu de låsta ladorna?

På samma rum, där kistan nu nedsattes, brukade fordom pater Hieronymus, barfota och följd af gråmunkarnas långa rad knäböja framför Sankt Franciscus' altare. Tidigt före gryningen kom han ständigt lika troget och lika stilla genom den iskalla kyrkan, men en morgon blef han borta. Han hade gått till Rom och satt påfvekronan på sitt hufvud. Hör silfverklängen af Lateranens klockor, hör prasslet af menighetens palmkvistar!

Sålunda hade sagan redan helgat det rummet. Där altarljusen brunnit för Sankt Franciscus, hvilken predikat evangelisk fattigdom och försakelse och haft marken och klyftan till läger, där sof nu den herre och konung som gjort de svenskes armod till deras prydning. I skuggor ur det längst förflutna, det i jorden nedstigna, det

i stjärnljus sofvande! I ekon af en sjungen saga! Hören I? Hören I hvem som nu i natten bultar på era boningar? Det är en konung, det anen I, men märkten I den trängtan, med hvilken han länge klappat? Sagan, henne älskade han... det under stora stjärnor sofvande. Han längtade att bli ekot af en sjungen saga.

Två hållar framlyftes i sina järnringar, och grafven blef tillsluten.

SKEPPET.

Sommarnatten bredde klar sin skugga, men långt ute i skärgården samlades på Korsö beväpnad allmoge och skärkarlar från Sandhamn och Harö.

En vinter hade snögat sedan den söndag, då i Tistedalen de slamrande musköterna sista gången skyldrade för konungen. Flera af de äldsta och mest giktbrutna karolinerna hade redan på sin knappa pension dragit sig tillbaka till sina små gårdar och knöto sitt fisknät vid fönstret eller ögnade i sina gamla dagböcker. Allvarliga, gudfruktiga, vördade möttes de om söndagarna vid kyrkan, och utan åtskillnad till rang omfamnade generaler och öfverstar med fuktiga ögon sina krigsbröder från de långa fälttågen. Ännu var dock icke freden undertecknad. När ryska flottans kanoner åter dundrade mellan skären, knäppte veteranerna sina slitna blå rockar lika stramt som förr och spände huggvärjan från sängstolpen. Sedan gingo de ut hvar och en att till det yttersta försvara hem och härd.

Kapten Ressleröf hade själf nämnt sig till anförare för den på Korsö samlade skaran. Redan trött vid kammaren, stod han helt trygg bland folket. Saxen och rakknifven hade vintern öfver fått hvila i lådan. Hans hår var så långt, hans skägg var så hvitt, och det var en sådan fägnad att se honom, att till och med de mulna och tungsinta skärkarlarna ljusnade upp så ofta han vände sig

Dyningen rullade ännu efter dagens storm mot öns klippiga hafsstrand, men i dalsänkan vid det blanka sundet strök knappt en fläkt öfver tallarna, under hvilka männen, väntande och oroligt, räknade de aflägsna styckeskotten.

Skälfvande på rösten framsteg en prästson från Djurö. Han kramade sin mössa, och hans blekhet vardt än gråare i nattljuset.

— Kapten! För att hämta mer folk har ni skickat inåt skärgården de skutor, som förde oss hit. Två gistna roddbåtar, det är allt hvad vi ha att rädda oss på, om fienden landstiger, men vi äro mer än fyrtio man. Dölj inte längre sanningen! Vår fåtaliga skara kan här ingenting längre uträtta. Väl ha vi förnummit att Rika Fuchsen med sina sörmländingar redan marscherat till Södra Stäket för att slå fienden eller sätta lifvet till och att Düker med sina dalkarlar och västmanlänningar snart följer efter, men vi veta också, att vid Boo och öfver hela Värmdöns och Södertörns skärgård snart intet annat står att uppleta på hållarna än svarta askan. Tillgif mig mitt tal, men alla ha vi försport, att Trosa är sköfladt och att Nyköping brinner, så att eldskenet synes långt uppåt Stockholm. I Norrköping plundra svenska bönder och soldater på öppen gata flyktingarnas lass. På Vikbolandet ger allmogen de ryska skeppen tecken med lakan och blekväfvar för att dagtinga och svärja tsaren tro, och på Marstrand har Tordenskjold hissat sin danska duk. Hvert vi än se, står luften full af mordbrandslågor och rök... Det är ute med Sverige, vårt hem, vårt hem!

— Jag fördöljer intet, — svarade Resslöf, — men förliten er däruppå, att i elfte timmen få de svenske alltid hjälpen. Sällan få de henne förr.

Prästsonen log hånfullt och svarade, medan han bortgick:

— Det är nu natt, och tionde timmen är nyss liden. Låt oss hoppas!

Folket slöt sig tätt omkring Resslöf under stor oro. Ännu dundrade väl styckeskotten, men svagare och fjärmare ute på hafvet.

1.

Då kom på nytt den bleke prästsonen öfver hällarna. Han snafvade och halkade. Han sprang. Han trängde sig in bland menigheten, utan att låta sig hejda.

— Det står inte rätt till, godt folk! Där ute på hafvet kommer ett skepp, som har lyktan tänd på galeonen, men hvarken mast eller segel eller åror. Och ingen människa kan jag spåra på däck. Ingen står vid styret. Men framåt går skeppet likafullt... om än långsamt, långsamt.

Ett sorl af vidskeplig fasa drog öfver allmogen, men de knappordiga skärkarlarna följde Resslöf till den öfversta klippan vid inloppet. De menade, att prästsonen hade sett i syne, ty de kunde ingenting upptäcka på det vida hafvet, kring hvilket natthimmeln glödde.

Helt plötsligt uppgåfvo de alla ett rop af förundran, och det andra folket, som följt efter dem på afstånd, började åter sorla. Bakom den bergiga udden framsköt i dyningen tungt och långsamt en brigantin utan segel och rigg, men med hvitmålade skottluckor, och i förstammen under den tända lyktan stod ett gyllene lejon med ramarna lyfta som till språng.

— Det är ett spökskepp! — mumlade allmogen.

Tvekande befallde Resslöf några af de modigaste skärkarlarna att taga sina musköter och ledsaga honom i den ena roddbåten.

Försiktigt närmade de sig skeppet med ljudlösa årslag och höjda musköter, men när de ropade an, fingo de intet svar. I akterhusets kajuta lyste några af de små rutorna, men det var nattens återsken och snart förblefvo de alla lika mörka. Endast galeonslyktan brann och flämtade.

— Förbarme sig Gud! — hviskade Resslöf och pekade på den långa remsa af tyg, som vid aktern släpade i vattnet. — Det är de våras färger. Och nu kan jag läsa namnet... Det är brigantinen Svenska Lejonet!

— Ja, ja, det är brigantinen Svenska Lejonet! — sorlade allmogen på ön.

De togo in årorna. De lade till invid styret och klättrade upp på den nedhuggna riggens tåg, men när de genom ett krossadt fönster stigit in i den tomma kajutan, måste de i mörkret trefva sig fram med händerna.

— Finns här ingen enda mans besättning? — frågade Ressler och höjde stämman, men ingen svarade utan allt förblef lika stilla.

Då sköt han upp dörren till däck. Skeppsråttorna sprungo fritt öfver plankorna fram och åter, men på båda sidor lågo utefter relingen bleka och orörliga matroser, som stupat på sin post. Han gick från man till man och böjde sig ned för att öfvertyga sig, att de alla voro döda. Därefter sade han till sina följeslagare:

— Elfte timmen är kommen. För nu folket ombord och spänn de två roddbåtarna framför stäven, innan dyningen och strömmen drifva brigantinen på grund. Vi kunna både frälsa oss själfva inåt skärgården och bärga ett kronans skepp, som tappert hållit ut sin strid.

Den gamle gick bort öfver däck och satte sig öfverst i aktern vid flaggstången, ensam och skild från de andra.

Så snart folket blifvit fördt ombord, roddes brigantinen på släp in mellan öarna. Under den sakta framåtglidande förstammen speglade sommarnattens blanka fjärdar och sund det gyllene lejonet.

Styckeskotten rullade ej längre från hafvet. Långsammare än en bruten veteran vid sin krycka vandrar mot sin stuga, gled skeppet mellan skären. Barn och kvinnor, som där hållit sig dolda under buskar och trädrötter, framstego ur sina gömslen. Glada att från däck höra modersmålets ord, flockades de på stränderna och bryggorna med otaliga bestormande frågor.

— Det är Svenska Lejonet, som vänder hem från striden! — svarade folket ombord.

Då vaknade vid flaggstången den gamle karolinen ur sitt svårmod och reste sig.

— Det är mer än så! Räck mig era händer! — sade han till de yngre männen och drog dem tätt intill sig. — Hattarna af, godt folk, hattarna af. Detta förhärjade skepp liknar Sverige, som med sin sista skara och sina fallna bärgar sig bakom sina skär. Hur längtade icke de fångne, som rymde hundratals mil utför Sibiriens floder... Ensamma, förklädda stodo de på hvalfångarens däck med Ishafvets outgrundliga vattenyta för ögat och hvar stund anropande Gud i sin ångest, att han icke skulle släcka deras lifslåge förrän under hemmets tak. Hemmets tak? Kolnadt ligger det på marken! Slaget, slaget är vårt folk, skiftadt vårt välde, och på kusterna ryka grushögarna. Outtrannsaklige, evige Gud, kommer ej gryningen?... Stilla, stilla, godt folk, gryningen kommer. Fångarna i Sibiriens städer skola en morgon, när de stumma sitta vid sitt handtverk, spritta upp och se en ryttare på torget svänga en hvit fana till tecken att freden är slut. Uttörstade munnar skola dricka ur Fredriks och Ulrikas guldkantade glas och julborden åter dukas af kvinnor utan sorgenkläder. Än en gång skall det dofta hö i Sverige! Kyrkklockorna skola ringa. Ett helt år skola de hvar middagsstund ringa för freden... och för de fallna. Hvar stå väl då de gamla bataljonerna med Grothusens trumma och turkisk sidenväf i fanorna? Och han, som höll oss samman i den stora striden och aldrig ville tro tecknet att Gud hade öfvergifvit oss, han, i hvars hjälteväsen all vår trängtan låg förtäckt... hvar lefver då han? Spörj barnen, som sjunga! — Ack, de gå hädan, en efter en, de gamla vapenbröderna. Hvar helst i landsbygden vi färdas fram, vandrande eller på skjutskärran, vi skola i nattdimman igenkänna de små hvita kyrkorna, där åtta eller tio starka söner lagt hällen öfver deras graf. Och hvar i främmandeland blommar så aflägsset ett fält, att vi icke kunna sätta oss på tufvan och hviska: är detta männe stället, där en af de våra sofva, en af de förblödda? — I sina simpla kläder dröjde de en kort stund framför oss vid bivuakens bål och gingo

sedan bort och stupade. Sådana voro de. Så minnes jag dem.
Så lefva de ock i hågkomst och sägen hos ett tacksamt rosterland...
Älskadt vare det folk, som i sin storhets fall gjorde sin fattigdom
ärad inför världen!

INNEHÅLL.

När klockorna ringa	3
Gustaf Celsing	21
Dumma svenskan	37
Bender	57
Excellensen	83
Pappersgeneralen	93
Löjtnant Pinello på apoteksstugan	99
Fångarna i Tobolsk	103
Lejonburen	115
Kungsridten	125
Bland svenska skären	159
I Marstrands kyrka	169
Katerinuschka, mor lilla	175
Den mörka julottan	183
Fredrikshall	191
Taga Gjörtzen	233
En hjältes likfärd	249
Skeppet	263
